

**T.C.
TOKAT GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
KAMU YÖNETİMİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**DEĞİŞEN KAMU DÜZENİ, KAMUSAL ESTETİK VE
TOKAT İLİ ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Barış ALICI

Danışman: Prof. Dr. Ahmet GÜVEN

TOKAT – 2025

ETİK SÖZLEŞME

Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Lisansüstü Enstitüsü tez yazım kılavuzuna göre, Prof. Dr. Ahmet GÜVEN danışmanlığında hazırlamış olduğum "Değişen Kamu Düzeni ve Kamusal Estetik" adlı Yüksek Lisans tezinin bilimsel etik değerlere ve kurallara uygun, özgün bir çalışma olduğunu, aksinin tespit edilmesi halinde her türlü yasal yaptırımını kabul edeceğimi beyan ederim.

... / ... / 2025

Bariş ALICI

JÜRİ KABUL VE ONAY

Barış ALICI tarafından hazırlanan “**Değişen Kamu Düzeni, Kamusal Estetik ve Tokat İli Örneği**” adlı tez çalışmasının savunma sınavı 22 Temmuz 2025 tarihinde yapılmış olup aşağıda verilen Jüri tarafından Oy Birliği ile Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı’nda Yüksek Lisans Tezi kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri (Unvanı, Adı Soyadı)**İmzası**

Üye (Başkan) Prof. Dr. Ahmet GÜVEN

.....

Üye Doç.Dr. Yavuz ACUNGİL

.....

Üye Doç.Dr. İbrahim Tanju AKYOL

.....

ONAY

...../...../.....

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

İTHAF

Bu çalışma, kamusal hayatın estetik ile mezcedildiği, nizam ve intizamın zarafetle bulunduğu yeni bir kamu düzeni tasavvuruna katkı sunmak niyetiyle kaleme alınmıştır.

İrfana, hikmete ve emeğe kıymet atfeden; mukadder bir geleceği şekillendirme ülküsünü taşıyan bir ferd-i vatan olarak, sadakat ve minnetle yoğrulmuş mesuliyet şuuru içinde, bu çalışma, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ne ve necip Türk milletine ithaf olunmuştur.

ÖNSÖZ

Bu tez çalışması, kamu düzeni kavramının klasik yaklaşımlardan modern yorumlara uzanan dönüşümünü incelemekte; özellikle kamusal estetik, insan onuru ve kişinin kendine karşı korunması gibi modern unsurlarını, teorik, hukukî ve yönetsel çerçevede ele almaktadır. Çalışma, hem kuramsal tartışmaları hem de yerel yönetimler düzeyinde gerçekleştirilen uygulamaları bir araya getirerek, normatif ilkeler ile yerel pratiklerin kesişiminde bütüncül bir değerlendirme sunmayı hedeflemektedir.

Tez beş ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde çalışmanın amacı, kapsamı ve yöntemi sunulmuştur. İkinci bölümde kamu düzeni kavramının tarihsel temelleri ve klasik anlamı ele alınmıştır. Üçüncü bölümde kamu düzeninin modern bileşenleri, özellikle genel ahlak, kamusal estetik ve bireyin kendisine karşı korunması gibi yeni içerikler analiz edilmiştir. Dördüncü bölümde ise mimari estetik komisyonları ve Orta Karadeniz Bölgesinde kamusal estetik düzene yönelik idari komisyonların teşkili değerlendirilerek beşinci ve son bölümde Tokat ili mahalli idare birimleri ile merkezi idarenin taşra teşkilatı özelinde kamu düzeninin değişen unsurlarına ve kamusal estetiğe yönelik gerçekleştirilen alan araştırmasının bulguları sunulmuştur.

Tez çalışmamın her aşamasında bilimsel rehberliği ve değerli katkılarıyla yanımda olan danışmanım Prof. Dr. Ahmet GÜVEN'e tez savunma jürisinde bulunmayı kabul eden eleştiri ve fikirleri ile yazdıklarına farklı açıdan bakabilme ve tartışma imkanı sağlayan Doç. Dr. Yavuz ACUNGİL'e ve Doç. Dr. İbrahim Tanju AKYOL'a hürmetlerimi sunarım.

Araştırmanın sahada gerçekleştirilmesine olanak sağlayan ve iş birliğiyle katkı sunan Tokat Belediye Başkanlığı başta olmak üzere, sırasıyla Almus, Artova, Başçiftlik, Erbaa, Niksar, Pazar, Reşadiye, Sulusaray, Turhal, Yeşilyurt ve Zile Belediye Başkanlıklarına, Tokat Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği İl Müdürlüğü'ne ve personeline, araştırma sürecinde desteklerini esirgemeyen kıymetli idare amirlerime ve çalışma arkadaşlarıma teşekkür ederim.

ÖZET

DEĞİŞEN KAMU DÜZENİ, KAMUSAL ESTETİK VE TOKAT İLİ ÖRNEĞİ

Alicı, Barış

Yüksek Lisans, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Ahmet GÜVEN

Temmuz 2025, xviii+261 sayfa

Kamu düzeni kavramı, klasik unsurlarının ötesine geçerek estetik, ahlak, insan ve hayvan onuru gibi modern öğeleri içerecek şekilde genişlemiştir. Bu dönüşüm içinde özellikle kamusal estetik, bireysel beğenin ötesinde toplumsal refah, sürdürülebilirlik ve şehir planlamasının temel bir bileşeni olarak öne çıkmaktadır. Çalışma, kamusal estetiğin yönetim ilkeleri çerçevesinde nasıl düzenlendiğini; mimari estetik komisyonları gibi teknik ve idari müdahale birimlerinin işlevini ile yapay zekâ ile dijital sistemlerin bu sürece entegrasyonunu incelemektedir. Estetik müdahalelerin kurumsallaştırılmasına yönelik önerilerin uygulamaya aktarılmasında yapısal ve hukuki engeller bulunmaktadır. Özellikle estetik kolluk faaliyetlerinde yetkinin hukuki niteliği ve sınırlarına dair belirsizlik, içtihat hukukunda sınırlı sayıda karara dayanılması ve mevcut uygulamaların yetersiz yasal temele sahip olması, idarenin takdir yetkisini genişletmekte ve keyfiliğe açık alanlar yaratmaktadır. Bu durum, estetik kamu düzenine yönelik müdahalelerin hukuki meşruiyetini sorgulanabilir hâle getirmektedir. Değişim ve gelişim gösteren kamu düzeninin modern unsurları arasında yer alan estetik unsur ile merkezi ve mahalli idareler vasıtasıyla kamusal estetik düzenin tesis edilmesi, denetlenmesine yönelik yürütülmeyi hedefleyen estetik düzene yönelik idari kolluk faaliyetine odaklanmaktadır.

Kamu düzeni kavramı, tarihsel olarak güvenlik, asayiş ve genel ahlak gibi klasik unsurlar üzerinden tanımlanmış olsa da, çağdaş toplumlarda bu kavram giderek daha karmaşık ve çok boyutlu bir hâle gelmiştir. Bu dönüşüm, kamu düzeninin yalnızca maddi dışsallık ile sınırlı olmayan aynı zamanda bireylerin yaşadığı çevreden duysal, görsel ve psikolojik tatmin beklentilerini de içeren bir yapıya evrilmesine neden olmuştur. Bu bağlamda, "estetik" unsur, modern kamu düzeni anlayışı içerisinde yeni bir kategori olarak değerlendirilmeye başlanmıştır.

Çalışma, kamu düzeninin modernleşme süreciyle birlikte dönüşen yapısı içerisinde estetik unsurun teorik ve uygulamalı yerini çok boyutlu olarak tartışmayı amaçlamakta ve bu yönüyle literatürdeki önemli bir boşluğu gidermeyi hedeflemektedir. Estetik düzenlemelerin kamu otoritesi tarafından ne ölçüde kamu düzeni kapsamında değerlendirilebileceği, hangi hukuki ve yönetsel araçlarla sınırlandırılabilirliği ya da teşvik edilebileceği gibi sorular, literatürde sınırlı biçimde ele alınmış olup, bu alandaki kavramsal çerçeve hâlen gelişim sürecindedir. Bu çerçevede çalışmanın temel amacı, kamu düzeninin modern boyutları içerisinde estetik unsurun kuramsal ve yönetsel düzlemde nasıl konumlandığını incelemektir. Bu amaca bağlı olarak, kamu estetiğine ilişkin düzenlemelerin hukuki dayanakları ve yönetsel yansımaları analiz edilmekte; özellikle mimari estetik komisyonlarının işlevselliği, karar alma süreçlerindeki konumu ve kamusal estetiğin sağlanmasına yönelik müdahalelerdeki belirleyici etkisi alt amaçlar doğrultusunda ele alınmaktadır.

Katılımcı birimlerin estetik düzenlemelere verdikleri önem düzeyi; kamu hizmetlerinden algılanan memnuniyet, görev pozisyonu, eğitim düzeyi, estetik karar süreçlerinde hissedilen bütünsellik eksikliği ve modern estetik unsurlara ilişkin bilinirlik düzeyleri arasında anlamlı ilişki gösterdiği temel hipotezi ele alınmaktadır.

Araştırmada veriler yarı yapılandırılmış anket formu aracılığıyla toplanarak, nicel yöntem çözümleme teknikleriyle irdelenmiş, parametrik olmayan dağılım yapısı göstermesi nedeniyle betimsel istatistikler, Spearman korelasyon analizi Mann Whitney U Testi ile analiz edilmiştir.

Araştırma bulguları, estetik düzenlemelere ilişkin algının yalnızca görsel beğeniyle sınırlı kalmadığını; yönetsel etkinlik, hizmet memnuniyeti ve katılımcılık gibi yönetim temelli unsurlarla anlamlı biçimde ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. Normatif estetik değerlendirmeler ile mimari estetik komisyonlarının işlevselliği arasındaki pozitif korelasyonlar, estetik alanının yönetsel bir bütünlük içinde ele alınması gerektiğini göstermektedir. Bütünsellik eksikliği ile katılım beklentisi arasındaki ilişki, karar süreçlerinde kapsayıcılık ihtiyacını vurgularken; teknik ve danışmanlık odaklı değişkenlerle kurulan bağlar, kurumsal rehberliğe duyulan ihtiyacı ön plana çıkarmaktadır. Demografik değişkenlerin sınırlı etkisi ise, estetik yönetim algısının

daha çok yapısal ve yönetsel faktörlerle belirlendiğine işaret etmektedir. Bu çerçevede, estetik düzenin yalnızca fiziksel çevreye ilişkin değil; aynı zamanda kamusal sorumluluk, kültürel süreklilik ve yönetim ilkeleriyle iç içe geçmiş çok boyutlu bir olgu olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Çalışmanın özgün katkısı, estetik kamu düzenini normatif, teknolojik ve yönetsel bileşenleriyle birlikte değerlendirerek kapsayıcı bir estetik düzen yönetim modeli önermesidir.

Çalışma, kamu düzeninin modern unsurlarından biri olan estetik unsurunun, salt teknik açıdan değerlendirilen müdahale alanı değil; aynı zamanda mimari ve kültürel sürekliliği gözetken, yönetim anlayışıyla gelecek kuşaklara karşı sorumlu davranarak yapay zekâ destekli yeni tür denetim mekanizmalarıyla desteklenerek tesis edilen bir kamu düzeni unsuru olduğunu ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Değişen Kamu Düzeni, Kamu Düzeninin Modern Unsurları, Estetik Kamu Düzeni, Kamusal Estetik, Yerel Estetik

ABSTRACT**CHANGING PUBLIC ORDER, PUBLIC AESTHETICS AND THE CASE OF
TOKAT PROVINCE**

Alici, Barış

Master's Degree, Public Administration Department

Thesis Advisor: Prof. Dr. Ahmet GÜVEN

July 2025, xviii+261 pages

The concept of public order has expanded beyond its classical elements to include modern elements such as aesthetics, morality, and human and animal dignity. Within this transformation, public aesthetics in particular has emerged as a fundamental component of social welfare, sustainability, and urban planning, going beyond individual taste. This study examines how public aesthetics is regulated within the framework of governance principles; the function of technical and administrative intervention units such as architectural aesthetics commissions; and the integration of artificial intelligence and digital systems into this process. There are structural and legal obstacles to the implementation of recommendations for institutionalising aesthetic interventions. In particular, the legal nature and limits of authority in aesthetic policing activities, the limited number of decisions in case law, and the inadequate legal basis of current practices expand the discretion of the administration and create areas open to arbitrariness. This situation makes the legal legitimacy of interventions in the aesthetic public order questionable. Focusing on administrative policing activities aimed at establishing and supervising the aesthetic order through central and local administrations, this study examines the aesthetic element, which is among the modern elements of the changing and evolving public order.

Although the concept of public order has historically been defined in terms of classical elements such as security, public order and general morality, this concept has become

increasingly complex and multidimensional in contemporary societies. This transformation has led to the evolution of public order into a structure that is not limited to material externalities but also includes individuals' expectations of sensory, visual and psychological satisfaction from their environment.

In this context, the 'aesthetic' element has begun to be considered as a new category within the modern understanding of public order. This study aims to discuss the theoretical and practical place of the aesthetic element within the changing structure of public order in line with the modernisation process and, in this respect, aims to fill an important gap in the literature.

Questions such as the extent to which aesthetic regulations can be evaluated within the scope of public order by public authorities, and the legal and administrative tools that can be used to restrict or encourage them, have been addressed only to a limited extent in the literature, and the conceptual framework in this area is still evolving. Within this framework, the primary objective of this study is to examine how the aesthetic element is positioned in the theoretical and administrative dimensions of public order within its modern dimensions. In line with this objective, the legal basis and administrative implications of regulations related to public aesthetics are analysed; in particular, the functionality of architectural aesthetics commissions, their position in decision-making processes, and their decisive influence on interventions aimed at ensuring public aesthetics are addressed in line with the sub-objectives.

The basic hypothesis that there is a meaningful relationship between the level of importance that participating units attach to aesthetic regulations; perceived satisfaction with public services, job position, education level, perceived lack of integrity in aesthetic decision-making processes, and awareness of modern aesthetic elements is examined.

In the study, data were collected through semi-structured questionnaire forms and analysed using quantitative methods. Due to the non-parametric distribution structure, descriptive statistics, Spearman correlation analysis, and Mann Whitney U Test were used for analysis.

The research findings reveal that perceptions of aesthetic arrangements are not limited to visual appeal but are significantly related to governance-based elements such as managerial effectiveness, service satisfaction, and participation. Positive correlations between normative aesthetic evaluations and the functionality of architectural aesthetic commissions indicate that the aesthetic domain should be addressed within a managerial framework. The relationship between the lack of integrity and participation expectations highlights the need for inclusivity in decision-making processes, while the connections established with technical and consultancy-oriented variables emphasise the need for institutional guidance. The limited impact of demographic variables indicates that the perception of aesthetic governance is determined more by structural and administrative factors. Within this framework, it has been concluded that aesthetic order is not only related to the physical environment but also a multidimensional phenomenon intertwined with public responsibility, cultural continuity, and governance principles.

The original contribution of this study is to propose a comprehensive aesthetic order governance model by evaluating aesthetic public order in terms of its normative, technological, and administrative components.

The study reveals that the aesthetic element, one of the modern elements of public order, is not merely an area of intervention evaluated from a technical perspective, but also an element of public order established by considering architectural and cultural continuity, acting responsibly towards future generations with a governance approach, and supported by new types of control mechanisms assisted by artificial intelligence.

Keywords: Changing Public Order, Modern Elements of Public Order, Aesthetic Public Order, Public Aesthetics, Local Aesthetics

İÇİNDEKİLER

Sayfa.

Bilimsel Etik Sayfası	i
İthaf	ii
Önsöz	iv
Özet	v
Abstract	viii
İçindekiler	xi
Tablolar Listesi	xiv
Şekiller Listesi	xvi
Kısaltmalar	xvii

GİRİŞ	1
	3

1. BÖLÜM KAMU DÜZENİNİN UNSURLARI	4
--	---

1.1. Kamu Düzeninin Klasik Unsurları	4
1.1.1. Genel Güvenlik	4
1.1.2. Genel Sağlık	13
1.1.3. Dirlik ve Esenlik (Refah)	18
1.2. Kamu Düzeninin Modern Unsurları	21
1.2.1. Genel Ahlak	21
1.2.2. İnsan Onuru	29
1.2.3. Kişinin Kendine Karşı Korunması	38
1.2.4. Kamusal Estetik	43
1.2.5. Hayvan Onuru	57

2. BÖLÜM KAMU DÜZENİ İÇERİSİNDE YAŞANAN DEĞİŞİM VE GENİŞLEME SÜRECİ	65
--	----

2.1. Ekonomik Kamu Düzeni	65
2.1.1. Ekonomik Kamu Düzeni Ortaya Çıkışı ve Gelişimi	69
2.1.2. Anayasa ve Ekonomik Kamu Düzeni	71
2.1.3. Ekonomik Kolluk Faaliyeti	72
2.2. Çevresel Kamu Düzeni	75

2.3. Sosyal Kamu Düzeni	81
2.4. Estetik Kamu Düzeni	83
3. BÖLÜM KAMUSAL ESTETİK	93
3.1. Estetik Kavramı	93
3.2. Estetiğin Farklı Disiplinlerde Ele Alınışı.....	96
3.3. Estetiğin Kamu Düzeni Boyutu, Kamusal Estetik.....	101
3.4. İdarenin Estetik Kolluk Faaliyetlerinin Mevzuat Boyutu.....	110
3.4.1. Belediye Kanunu	121
3.4.2. Büyükşehir Belediye Kanunu.....	126
3.4.3. Çevre Kanunu	128
3.4.4. Kültür Varlıklarını Koruma Kanunu	130
3.4.5. Boğaziçi Kanunu	131
3.4.6. Çevresel Gürültü Yönetmeliği.....	132
3.4.7. İmar Kanunu	133
3.4.8. Planlı Alanlar İmar Yönetmeliği	136
3.5. Kamu Düzeni Ve Estetik Unsuru Hakkında Literatür	138
4. BÖLÜM KENT ESTETİĞİ, MİMARİ ESTETİK KOMİSYONLARI VE ORTA KARADENİZ BÖLGESİ MİMARİ ESTETİK KOMİSYONLARI..	147
4.1. Mimari Estetik Kurulları ve Tarihsel Süreci	147
4.2. Türkiye’de Mimari Estetik Komisyonlarına Yönelik İlk Deneyimler ve Komisyonların Durumu	149
4.3. Orta Karadeniz Bölgesi Büyükşehir ve İl Belediyelerinin Mimari Estetik Komisyonu Teşkili Bakımından Güncel Durumu.....	152
5. BÖLÜM TOKAT İLİ ÖRNEĞİNDE DEĞİŞEN KAMU DÜZENİ VE KAMUSAL ESTETİK ALGISINA YÖNELİK ANKET ÇALIŞMASI.....	155
5.1. Araştırmanın Amacı Ve Hipotezler	155
5.2. Araştırmanın Kapsamı Ve Sınırlılıkları.....	157
5.3. Araştırmanın Yöntemi	158
5.4. Araştırmanın Bulguları	165
5.4.1. Anket Katılımcılarının Demografik Özellikleri	165
5.4.2. Anket Sorularının Frekans ve Yüzdelik Dağılımı	168
5.4.3. Araştırmanın Hipotezlerini Test Etmeye Yönelik Analizler .	189
SONUÇ	204
KAYNAKLAR	212
EKLER	253

Ek:1 Etik Kurul Kararı	253
Ek:2 Anket İzin İsteği.....	254
Ek:3 Anket Uygulması İsteğine Olumsuz Dönüş Sağlayan İdareler.....	255
Ek:4 Anket Soruları	258

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1.1 Güvenlik Kavramı Tanımlamaları.....	9
Tablo 2.1 Çevre Hukukunda Uygulanan Yaptırımlar.....	81
Tablo 5.1 İdari Birimlere Göre Katılımcı Sayısı Dağılımı	158
Tablo 5.2 Cronbach Alfa Güvenirlilik Katsayısı	162
Tablo 5.3 Katılımcıların Anket Uygulama Birimlerine Göre Dağılımı ve Yüzdesi.....	166
Tablo 5.4 Cinsiyet Durumuna Göre Katılımcı Sayısı ve Yüzdesi	166
Tablo 5.5 Eğitim Düzeyine Göre Katılımcı Sayısı ve Yüzdesi	166
Tablo 5.6 Görev Pozisyonuna Göre Katılımcı Sayısı ve Yüzdesi	167
Tablo 5.7 İdari Yapı Türüne Göre Katılımcı Sayısı ve Yüzdesi	167
Tablo 5.8 Katılanların Demografik Özelliklerinin Frekansı ve Yüzdesi.....	167
Tablo 5.9 Kamu Düzeni Kavramına Eklenen Modern Unsurların Ne Sıklıkla Duyulduğuna İlişkin Görüşlerin Frekans ve Yüzdelik Dağılımı	168
Tablo 5.10 Katılımcıların “Kamusal Estetik” Kavramına Yönelik Algılarının Seçeneklere Göre Frekans ve Yüzdelik Dağılımı.....	169
Tablo 5.11 Estetik Kolluk Birimi Tesis Edilmesi Fikrine Yönelik Katılım Durumunu Gösteren Frekans ve Yüzdelik Dağılımı.....	171
Tablo 5.12 Kamu İdarelerinin Kamusal Alanların Estetik Düzenlemelerine Ne Derecede Önem Verdiğine Yönelik Katılım Durumunu Gösteren Frekans ve Yüzdelik Dağılımı	173
Tablo 5.13 Kamusal Estetik Düzenlemelerinin Kamu Hizmeti Memnuniyeti Üzerindeki Etkisine İlişkin Görüşlerin Belediyelere Göre Frekans ve Yüzdelik Dağılımı	175
Tablo 5.14 Kamusal Estetiğin Tesis Edilmesi Amacıyla Genel Maksatlı Kamusal Estetik Rehberinin Oluşturulması Gerekliliği Fikrine Yönelik Katılım Durumunu Gösteren Frekans ve Yüzdelik Dağılımı.....	176
Tablo 5.15 Kamusal Alanların Düzenlenmesinde Estetik Unsurların Dikkate Alınması Önemine Yönelik Görüşlerin Birimlere Göre Frekans ve Yüzdelik Dağılımı	178
Tablo 5.16 Estetik Kriterlerin Kurumların Karar Alma Süreçlerinde Ne Kadar Önemli Olduğuna Yönelik Gösteren Frekans ve Yüzdelik Dağılımı	179
Tablo 5.17 Mimari Estetik Komisyonlarının Kent Estetiğini Şekillendirme ve Kararlarının Uygulanmasına Yönelik İzleme Görevlerini Etkin Şekilde Yerine Getirdiği Düşüncesini Gösteren Frekans ve Yüzdelik Dağılımı.....	180
Tablo 5.18 Estetik Değerlerin Analize Tabi Tutulması Gerekliliğine İlişkin Görüşlerin Belediyelere Göre Frekans ve Yüzdelik Dağılımı	182
Tablo 5.19 Kentsel Alanlarda Karar Veren Farklı Kurumların ve Birimlerin Düzenlemeleri Sonucunda, Estetik Açısından Birbirinden Farklı ve Bütünlük Taşımayan Mekânların Oluştuğu Fikrine Katılım Derecesine Yönelik Frekans ve Yüzdelik Dağılımı	183
Tablo 5.20 Planlı Alanlar İmar Yönetmeliği Kapsamında Mimari Estetik Komisyonlarının İdeal Yönetişim İlkeleri Doğrultusunda Geniş Katılımla Yeniden Yapılandırılması Gerekliliğine İlişkin Görüşlerin Frekans ve Yüzdelik Dağılımı.....	185
Tablo 5.21 Tematik Kategorilere Göre Katılımcı Sayısı ve Yüzdesi	187
Tablo 5.22 Korelasyon Matrisi Tablosu	190

Tablo 5.23 Araştırma Değişkenlerinin Merkezi Eğilim ve Dağılım Göstergelerine İlişkin Betimsel İstatistikler	195
Tablo 5.24 Hipotezlere Yönelik İncelenen Değişkenler ve Analiz Yöntemleri	196
Tablo 5.25 Hipotez 1 Korelasyon Gösterge Tablosu.....	197
Tablo 5.26 Hipotez 1 Korelasyon Analiz Sonucu Tablosu	198
Tablo 5.27 Hipotez 2 Korelasyon Gösterge Tablosu.....	198
Tablo 5.28 Hipotez 2 Korelasyon Analiz Sonucu Tablosu	199
Tablo 5.29 Hipotez 3 Korelasyon Gösterge Tablosu.....	199
Tablo 5.30 Hipotez 3 Korelasyon Analiz Sonucu Tablosu	200
Tablo 5.31 Hipotez 4 Korelasyon Gösterge Tablosu.....	200
Tablo 5.32 Hipotez 4 Korelasyon Analiz Sonucu Tablosu	201
Tablo 5.33 Hipotez 5 Mann-Whitney U Testi Sonucu Tablosu ve Test İstatistiği.....	201
Tablo 5.34 Araştırma Hipotezlerine İlişkin Özet Tablosu.....	202
Tablo 5.35 Hipotez Ortalama Değerlendirme Sonuçları	202

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 5.1 Ortalama Üzeri Korelasyonlara Sahip Değişken Çiftleri Diyagramı	193
---	-----

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AİHM	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AK	Avrupa Konseyi
ASS	Avrupa Sosyal Şartı
AYBİK	Avrupa Yerel ve Bölgesel İdareler Kongresi
BİO	Bağımsız İdari Otoriteler
BM	Birleşmiş Milletler
CCTV	Kapalı Devre Televizyon (Closed-Circuit Television)
ÇED	Çevresel Etki Değerlendirmesi
Conseil d'Etat	Danıştay (Fransa)
Conseil d'Etat	Fransız Danıştayında şirket kararı
Société	
Cour de Cassation	Yargıtay (Fransa)
Cruel Treatment of Cattle Act	Sığırların Zalimane Muamelesine Karşı Yasa
DNA	Deoksiribonükleik Asit
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
EPC	Avrupa Patent Sözleşmesi (European Patent Convention)
FAO	Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Teşkilatı (Food and Agricultural Organization)
FNAU	Fransa Ulusal Kentsel Planlama Ajansları Federasyonu (Fédération Nationale des Agences d'Urbanisme)
İBB	İstanbul Büyükşehir Belediyesi
İK	İş Kanunu
IMF	Uluslararası Para Fonu (International Monetary Fund)
KHK	Kanun Hükmünde Kararname
LPG	Sıvılaştırılmış Petrol Gazı
MGK	Milli Güvenlik Kurulu
M.E.K	Mimari Estetik Komisyonu
MÖ	Milattan Önce
NFI	Polis ve Jandarma Birimleri Tarafından Tespit Edilen Olayların Sınıflandırılması (Nomenclature des Faits constatés par les services de police et de gendarmerie)
ODTÜ	Orta Doğu Teknik Üniversitesi
OIE	Dünya Hayvan Sağlığı Örgütü (Office International des Epizooties)
PACMA	Hayvanlara Kötü Muameleyi Önleme Partisi (Partido Animalista Contra el Maltrato Animal, İspanya)
PLU	Yerel İmar Planı (Plan Local d'Urbanisme, Fransa)
s.	Sayfa
SBB	Strateji ve Bütçe Başkanlığı
SPSS	Statistical Package for the Social Sciences
ss.	Sayfa sayısı
TBK	Türk Borçlar Kanunu

TC	Türkiye Cumhuriyeti
TCK	Türk Ceza Kanunu
TDK	Türk Dil Kurumu
UNCED	Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı (United Nations Conference on Environment and Development)
UNESCO	Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü

GİRİŞ

Kamu düzeni genel olarak toplumun huzur ve sükûnunun sağlanmasını, devletin ve devlet teşkilatının muhafazasını hedef tutan cemiyetin her sahadaki düzeninin temelini teşkil eden bütün kurallar şeklinde ifade edilmektedir. Kamu hukuku doktrinde genel olarak kamu düzeni kavramı, klasik unsurlar olan kamu esenliği, kamu güvenliği ve kamu sağlığı unsurlarından oluşmaktadır. Kamu düzeninin, toplumsal ihtiyaçlar, değerler ve farklı hukuk dallarının yüklediği anlamlar doğrultusunda şekillenen, zamanla farklılık gösterebilen esnek bir yapıya sahip olduğu ve unsurlarının zaman, yer ve konuya göre değişkenlik gösterdiği doktrinde savunulmaktadır. Fransız hukukçu Pillet, bu durumu "kamu düzeninin güncelliği" (1890, s.63) kavramıyla açıklamaktadır. Kamu düzeni kavramının günümüzde, klasik unsurlara ek olarak genel ahlak, kamusal estetik, insan onuru, bireylerin kendilerine karşı korunması ve hayvan onuru gibi modern kamu düzeni unsurlarını da kapsayarak genişlediği görülmektedir.

Kamu düzeni unsurlarında yaşanan genişleme, toplumsal, siyasal, ekonomik, teknolojik dönüşüm, göç hareketleri, demografik değişimler ve şehirleşmenin bir sonucu olarak görülmektedir. Bu değişim, sadece hukuki sınırlarla sınırlı kalmayıp, toplumsal, kültürel ve mekânsal düzenlemeleri de kapsamaktadır. Bu dönüşüm, özellikle şehir planlaması ve kamusal estetik kavramlarında da belirgin bir şekilde ortaya çıkmaktadır. 19. yüzyıldan itibaren geleneksel tasarım anlayışlarının reddedilmesiyle birlikte, estetik kontrol uygulamaları şehir planlamasının önemli bir aracı haline gelmiştir. Sanayi Devrimi sonrasında ortaya çıkan yoğun kentleşme ve kötü yaşam koşulları, kamusal alanlarda estetik düzenlemelerin gerekliliğini gündeme getirmiştir. Bu bağlamda, Fransız Danıştay'ı kararlarında estetiğin kamu düzeni unsurları arasına dâhil edilmesi gerektiğine vurgu yapılmıştır. Estetik, artık sadece bireysel bir beğeni meselesi olarak değil, aynı zamanda toplumsal refahın ve kamusal yaşam kalitesinin bir göstergesi olarak değerlendirilmektedir.

Günümüzde kamusal estetiğin, teorik bir kavram olmaktan çıkarak çevresel ve kentsel sürdürülebilirlik olguları ile bütünleştiği; kamusal alanlardaki estetik değerlerin tesis edilmesi ve korunması açısından önem arz eden bir unsur hâline geldiği görülmektedir.

Kamusal estetik, yalnızca mimari bir mesele olmanın ötesine geçerek çevresel ve kentsel sürdürülebilirlik, toplumsal yaşam kalitesi ve kamusal alanların düzenlenmesi gibi pek çok disiplinle kesişen çok boyutlu bir alan hâline gelmiştir. Konunun taşıdığı bu çok yönlü önem nedeniyle literatürde de geniş yankı bulmuş; özellikle kamusal alanlarda estetik düzenin sağlanması, kamu politikaları, kent planlaması ve toplumsal aidiyet ilişkileri bağlamında birçok çalışmaya konu edilmiştir. Bu alandaki mevcut literatür dikkate alındığında, değişen kamu düzeninin modern unsurlarını ele alarak estetik kamu düzeni ve idari müdahale mekanizmaları, yönetim ve teknolojik kontrol faaliyetleri çerçevesinde incelenmesi hedeflenmektedir. Böylece, bu önemli tartışma alanına yeni bir perspektif kazandırarak literatüre özgün bir katkı sunulması amaçlanmaktadır.

Kamu yönetimi sistemimizde mevzuat hükmü ile oluşturulan mahalli idareler bünyesinde bazı kurullar vasıtasıyla özellikle mimari açıdan temin edilmeye çalışılan estetik düzen sağlama çabalarına yapay zekâ, otonom sistemlere yönelik duyarlılık oluşturmak suretiyle hem akademik literatüre hem de merkez ve mahalli idare yöneticilerine yol gösterici olmak hedeflenmektedir. Araştırmada estetik düzeninin merkezi ve mahalli kamu politikalarına dâhil edilebilmesi ve denetleme faaliyetleri açısından kaynak olmayı amaçlamaktadır.

Çalışma, beş bölümden oluşmakta ve kuramsal çerçeve ile uygulamalı analiz olmak üzere iki ana eksen üzerine inşa edilmektedir.

Birinci bölümde, kamu düzeninin klasik ve güncel modern unsurları ayrıntılı olarak ele alınmakta; toplumsal, siyasal, ekonomik ve teknolojik dönüşüm süreçlerinin yanı sıra, göç hareketleri, demografik değişimler ve şehirleşmenin etkisiyle kamu düzeni anlayışında meydana gelen değişim değerlendirilmektedir. Bu kapsamda, kamu düzeni kavramının yalnızca güvenlik, refah ve kamu sağlığı gibi geleneksel boyutlarla sınırlı kalmadığı; kişinin kendine karşı korunması, insan onuru ve estetik değerler gibi modern unsurları da içerecek şekilde genişlediği ortaya konulmaktadır.

İkinci bölümde kamu düzeni kavramının klasik anlamının ötesine geçerek ekonomik, çevresel, sosyal ve estetik boyutlarıyla genişleyen yapısı ele alınmaktadır. Öncelikle ekonomik kamu düzeni incelenmiş; bu bağlamda anayasal temelleri ve ekonomik kolluk faaliyetleri değerlendirilmiştir. Çevresel kamu düzeni başlığı altında

evre hakkına dayalı müdahalelerin hukuki meşruiyeti ele alınmış, sosyal kamu düzeni kapsamında ise toplumsal denge ve eşitlik ilkeleri doğrultusunda geliştirilen kamu politikaları ile estetik kamu düzeni kapsamında fiziksel çevrenin görsel bütünlüğünü korumaya yönelik idari müdahaleler ve bu alandaki hukuki belirsizlikler incelenmiştir.

nc bölümde, estetik kavramı kuramsal temelleriyle ele alınarak farklı disiplinlerdeki yansımaları değerlendirilmiş, ardından estetiğın kamu düzeniyle ilişkisi üzerinden kamusal estetik kavramsallaştırılmıştır. Bu kapsamda, idarenin estetik kolluk faaliyetlerinin yasal dayanakları incelenmiş; Belediye Kanunu, İmar Kanunu, evre Kanunu ve ilgili yönetmelikler gibi düzenlemeler çerçevesinde kamu gücünün estetik müdahale yetkisi analiz edilmiştir. Bölüm, estetik düzenlemelerin hukuki sınırlarını ve idari uygulamalarla olan ilişkisini ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Dördüncü bölümde, kent estetiğının kurumsal düzeyde sağlanması yönelik araçlardan biri olan mimari estetik komisyonları ele alınmıştır. İlk olarak bu komisyonların tarihsel gelişimi ve hukuki dayanakları incelenmiş, ardından Türkiye’deki ilk uygulamalara ve komisyonların mevcut durumuna odaklanılmıştır. Bölüm sonunda ise Orta Karadeniz Bölgesi’ndeki büyükşehir ve il belediyelerinin mimari estetik komisyonu oluşturma durumları güncel veriler ışığında incelenmektedir.

Beşinci bölümde, Tokat ili örneğinde değişen kamu düzeni anlayışı ve kamusal estetik algısına yönelik olarak yürütülen anket çalışmasının bulguları sunulmuştur. Araştırmanın amacı, kapsamı, sınırlılıkları ve yöntemi açıklandıktan sonra, katılımcıların demografik özellikleri ile anket sorularına verdikleri yanıtların frekans ve yüzdelik dağılımları değerlendirilmiştir. Ayrıca, geliştirilen hipotezlere ilişkin istatistiksel analizler yapılarak kamu düzeni ve estetik algısı arasındaki ilişki ve boyutları incelenmiştir.

Bu alışma yürürlükte bulunan mevzuat doğrultusunda estetik bir düzenin temin edilmesi ve denetlenmesine yönelik modern yöntemler vasıtasıyla kamu kurum ve kuruluştaları ve yönetişim anlayışı aracılığıyla oluşturulan politika ve kararlar marifetiyle estetik bir düzenin teminine katkı sağlamayı hedeflemektedir.

1. BÖLÜM KAMU DÜZENİNİN UNSURLARI

1.1 KAMU DÜZENİNİN KLASİK UNSURLARI

1.1.1 Genel Güvenlik

Bireylerin huzur ve barış içinde yaşamlarını sürdürebilmeleri için güvenlik duygusunun tesis edilmesi zorunludur. İlkel toplumlardan modern gelişmiş toplumlara kadar insanın bulunduğu her ortamda düzeni koruyarak bireylerin ve oluşturduğu toplumun güven ve huzur içerisinde yaşamasını sağlamanın tarihsel açıdan bir zaruret hali olduğu ifade edilmiştir (Ordu, 2008,s.28). Ullman’a göre “Güvenlik, sadece bir amaç olarak değil bir sonuç olarak da tanımlanmalıdır ve onu kaybetme tehdidi ile karşılaşana dek, onun ne olduğunu ve ne kadar önemli olduğunu kavramak kolay değildir” şeklindeki ifadesiyle genel güvenliğin önemini vurgulamıştır (Ullman, 1983,s.135).

Thomas Hobbes’un güvenlik ve düzen kavramlarına yönelik yaklaşımında, tarihsel bir perspektifin ön plana çıktığı ve “insan insanın kurdudur” ifadesiyle bu yaklaşımın somutlaştığı ifade edilmektedir. İnsanlığın varoluşundan bu yana güvenlik ve düzen içerisinde yaşaması gerektiği düşüncesinin, Hobbes’un teorilerinde belirgin bir yer tuttuğu ve bu düşüncelerin korku ile güvensizlik olgularıyla şekillendiği belirtilmiştir. Hobbes’un annesinden erken doğumunun, bu duyguların düşüncelerinde güçlü bir etkiye sahip olmasında etkili olduğu öne sürülmektedir. Ayrıca, insanın doğal halindeki mutlak özgürlüğün, bireyleri barıştan çok kaosa yönelttiği, bu nedenle doğal durumun herkesin her şey üzerinde mutlak hakka sahip olduğu bir düzen olarak devam etmesinin toplumsal düzeni tehdit ettiği ileri sürülmektedir. Bu bağlamda, söz konusu belirsizliklerin giderilmesi ve toplumun güvenlik ihtiyacının karşılanması için devletin varlığının zorunlu hale geldiği savunulmaktadır (Hakyemez, 2000, s.199).

Modern devletin bu bağlamda tamamen kurumsallaşmış ve merkezileşmiş bir siyasi iktidar yapısı olarak geliştiği ileri sürülmektedir. Devletin, bireylerin mutlak özgürlüğe sahip olabileceği bir yapı olmadığı vurgulanarak, hem devletin hem de toplumun sürdürülebilir bir varoluşu sağlamak adına belirli sınırlarının olması gerektiği ifade edilmektedir (Bayra, 2021, s.56-59).

Bilindiği üzere, insani varoluşun temel ilkelerinden biri özgürlük olarak kabul edilmektedir. Bununla birlikte, insanın toplumsal bir varlık olması nedeniyle bu özgürlüğün mutlak olmadığı ifade edilmiştir. Toplum içinde yaşamının gereklilikleri doğrultusunda sınırsız özgürlüğün mümkün olmadığı, toplumsal yaşamda özgürlüğün ontolojik olarak sınırlı olduğu vurgulanmıştır (www.anayasa.gov.tr).

Toplumsal düzenin ve kamu güvenliğinin sağlanması amacıyla bireylerin özgürlüklerinin devlet tarafından belirli ölçülerde sınırlandırılabilmesi ifade edilmiştir. Bununla birlikte, bu sınırlamaların keyfi ve orantısız bir şekilde uygulanmaması gerektiği vurgulanmıştır. Bu çerçevede, Jean-Jacques Rousseau tarafından ortaya konulan "toplum sözleşmesi" kavramıyla, güvenlik ve özgürlük arasındaki dengenin, bireylerin rızasına dayalı bir toplumsal düzen içerisinde korunabileceği dile getirilmiştir (Demir, 2012,s.2-9).

Ünlü güvenlik kuramcısı Waltz’a göre, “Devletin nihai amacı, güç uygulamak değil, güvenliğin sağlanmasıdır, güç, devletin daha fazla güvenliğe sahip olmasını sağlayan bir araçtır.” şeklinde ifade edilmektedir. Devletler, güvenliğe ilişkin bir tehdit ile karşılaştıklarında, tüm dikkatlerini bu konuya yoğunlaştırmaktadır. Olağan zamanlarda ekonomik, politik veya sosyal konular kadar öncelikli görülmeyen güvenlik, tehdit veya tehlike anında derhâl en önemli mesele haline gelmektedir (Güneş, 2019,s.438). Önem atfedilen konuların içeriğine göre İngiltere’de, halkın suçlardan, terörizmden ve kamu düzenine yönelik diğer tehditlerden korunmasını sağlama amacı, “policing” ve “law enforcement” gibi daha geniş kavramlarla ilişkilendirilmektedir. Benzer şekilde, ABD hukukunda “public safety” temel bir devlet sorumluluğu olarak kabul edilmekte ve bu kavram doğal afetler gibi olağanüstü dönemlerde yaşanan olumsuzlukları da kapsayacak şekilde ele alınmaktadır. Latince kökenli "securus" kelimesinin, "-se" (tehlikeden uzak) ve "-cura" (endişe: tehlikesiz) öneklerinin birleşiminden oluştuğu ve "tehlikeden uzak olma" anlamını taşıdığı, bu terimin İngilizceye "security" olarak geçtiği ve güvenlik kavramının genel tanımı çerçevesinde yaygın biçimde kullanıldığı belirtilmektedir (Dempsey, 2010; Çiçek, 2023).

Güvenlik kavramı literatürde birçok tanımlama çabasına konu olmuş fakat net bir tanımı yapılamamış bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Klasik anlamda güvenlik, tehlike veya tehditten temel olarak korunmayı ifade eden ve geleneksel devlet çıkarlarıyla

ilişkilendirilmiştir. Güvenlik etrafındaki tartışmaları çerçevelemek için “referans nesneleri”, yani bir güvenlik yaklaşımının merkezi odağı üzerinde de bir fikir birliği oluşturulmuştur. Bu bahisle güvenlik kavramı her insanın müstakil güvenliğinden, toplumun ve ulusal devlet güvenliğine uzanan geniş bir tanım alanına sahiptir (Mhadeen, 2018,s.4).

Güvenlik kavramı başlangıçta klasik anlam algısı ile ulusal ve uluslararası güvenlik alanında kendini göstererek, bireysel güvenlik, sosyal güvenlik, biyolojik güvenlik, çevre güvenliği, siber güvenlik, iktisadi güvenlik (Özgür ve Erciyes, 2017,s.81), gıda güvenliği, sağlık güvenliği, siyasi güvenlik, ekonomik güvenlik şeklinde farklı referansları da kapsayacak şekilde (www.worldacademy.org) genişlediği görülmektedir.

Güncel bir referans noktası olarak uzay güvenliği kavramı dikkat çekmektedir. Dünyanın giderek uzaya daha bağımlı hale gelmesi ile birlikte uzay güvenliğinin doğasının ve yönünün belirlenmesi, uzayın sivil, ticari ve askeri kullanım taleplerinin en uygun şekilde dengelenmesi açısından her zamankinden daha kritik bir önem arz etmektedir. Uzay enkazının artışı ve uzayla ilgili silah teknolojilerinin gelişimi, uzay güvenliğine yönelik tehditleri artırmakta ve uzayın daha çatışmacı bir ortama dönüşme olasılığını yükseltmektedir. Bu bağlamda, uzayda bir silahlanma yarışının önüne geçmek için uluslararası silahsızlanma konferansı bu alanda gerekli tüm görevleri üstlenmiş durumdadır (Gürsel, 2022, s. 2-5). Güvenliğin üzerinde bulunduğumuz gezegenin dışında da sağlanması açısından evrensel uzay güvenliğinin güncel bir güvenlik konusu olarak ortaya çıktığına dikkat çekmektedir.

Değişen kamu yönetimi anlayışında, güvenlik parametresindeki dönüşümler, kamu yönetimi uygulamalarını doğrudan etkilemiş ve yeni güvenlik anlayışlarının geliştirilmesi ile güncellenmesi gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Güvenliğin kapsam ve önceliklerinde meydana gelen değişimler, kamu yönetiminin güvenlik odaklı bir yaklaşımla yeniden yapılandırılmasını zorunlu kılmış, artan ihtiyaçlar doğrultusunda güvenlik yönetim politikalarında kapsamlı düzenlemelere gidilmiştir. Bu bağlamda, güncellenen güvenlik anlayışı kamu yönetiminde risk önleyici, koruyucu ve toplumun güvenlik taleplerine yanıt veren bir yaklaşımı öne çıkarmaktadır. Bu yeni güvenlik algısı bağlamında Birleşik Krallık'ta yeni çıkarılan ve "Martyn Yasası" olarak bilinen

düzenleme, halka açık mekânların terör saldırılarına karşı hazırlıklı olmasını ve halkın güvenliğini artırmaya yönelik önlemler almasını zorunlu hale getirilmesini ele almaktadır. 2017 yılında Manchester Arenada gerçekleşen terör saldırısında hayatını kaybeden Martyn Hett'in anısına çıkarılan yasa, devletin kamusal güvenliği artırma taahhüdünün bir parçası olarak görülmektedir (Cooper ve Jarvis, 2024).

Yeni yasa kapsamında, kapasitesine göre halka açık mekânlarda alınacak güvenlik önlemleri kademelendirilmektedir. Örneğin, kapasitesi 200-800 arasında olan işletmelerden, bir saldırı durumunda zararı azaltacak temel prosedürleri uygulamaları beklenirken, kapasitesi 800'ün üzerinde olan tesislerin CCTV veya güvenlik görevlisi istihdam etmesi gibi daha ileri önlemler alması gerekmektedir. Görülmektedir ki güvenlik algısı klasik kontrol denetleme yöntemlerinin dışına çıkarak gerektiğinde kalabalık kontrolü ve kalabalık yönetimi şeklinde ortaya çıkan yeni eğilimler ile takip edilmektedir (Gowlett, 2024). Yaşanılan bu saldırı sonrasında çıkarılan yasaya değişen güvenlik algısı ve yönetimi konusunda, işletmelere yükümlülüklerini anlamaları ve uygulamaları için rehberlik ve etmesi yönünden güncel bir örnek olarak dikkat çekmektedir.

Güvenlik, tarih boyunca insan yaşamının temel unsurlarından biri olmuştur. Uluslararası belgelerde de bu önemin vurgulandığı görülmektedir; örneğin, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ile Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi, güvenliği temel haklar arasında ele almaktadır (Özgür ve Erciyes, 2017,s.83). Güvenlik, yalnızca hukuki metinlerde değil, psikolojik teorilerde de merkezi bir konumda olduğu, Abraham Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisinde, güvenlik ihtiyacı, fizyolojik gereksinimlerin hemen sonrasında yer almakta ve insanın temel ihtiyaçlarından biri olarak tanımlanmaktadır. Bu bağlamda, güvenliğin bireylerin hayatta kalma ve refah arayışlarında ne denli kritik bir rol oynadığı ifade edilmektedir.

Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi ile Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi, güvenliği temel bir hak olarak açıkça vurgulamakta ve devletin bu hakkı bireylere sağlama yükümlülüğünü ortaya koymaktadır (Beriş,2015,s.9). Bu belgelerde güvenlik, bireylerin temel hakları arasında sayılmakta olup, devletin bu hakkı koruyarak toplumsal düzeni ve bireylerin yaşam kalitesini güvence altına alma sorumluluğuna dikkat çekilmektedir. Bu yaklaşım, devletin bireylere karşı görevlerinin başında güvenliği

sağlamanın geldiğini belirtir ve güvenliğini insan haklarının ayrılmaz bir parçası olduğu vurgulamaktadır.

Bu anlamda, genel güvenlik kavramı devletin temel işlevlerinden biri olan güvenliğini sağlama görevinin bir yansıması olarak görülmektedir. İç hukukun yanı sıra taraf olan devletlere Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) gibi uluslararası hukuk organları da, devletlerin kamu güvenliği amacıyla aldığı önlemlerin bireysel haklara uygunluğunu ve meşruiyetini değerlendirmektedir.

İç güvenlik terimi ulusal güvenlik kavramının bir alt bileşeni olarak bir ülkenin sınırları içerisindeki güvenlik uygulamalarına, özellikle de terörle mücadele çerçevesinde odaklanarak, ilk kez Şubat 2001’de “21. Yüzyılda ABD Ulusal Güvenliği Hakkındaki Ulusal Komisyonun Raporu”nda yer almıştır (Seiple, 2002,s.267). Kavram, özellikle 11 Eylül 2001 terör saldırılarının ardından geniş bir kullanım alanı bulmuştur. Bu tarih, “iç güvenlik” açısından bir dönüm noktası olarak değerlendirilebilir. 11 Eylül sonrasında ABD, yurt içindeki terörle mücadele faaliyetlerini “iç güvenlik yönetimi” adı altında yeniden yapılandırmaya başlamıştır. Toplumun tüm kesimlerini kapsayan bu geniş ölçekli ve tarihi nitelikteki hareket, “İç Güvenlik Çağı” olarak tanımlanmış ve bu terim ilk defa 11 Eylül 2001 sonrasında konuşulmaya başlanmıştır (Noftsinger, Newbold, ve Wheeler, 2007,s.1; Yılmaz, 2012,s.20).

Farklı ülkelerde iç güvenlik kavramına yüklenen anlamlar değişiklik göstermektedir. Türkiye’de iç güvenlik kavramının resmi bir tanımlaması mevcut değildir. Çınar iç güvenliği, bir ülkenin coğrafi sınırları içerisinde oluşabilecek tehdit ve tehlikelerden bertaraf olarak, öncelikle vatandaşlarının huzur ve güvenliğinin sağlanması, daha sonra da devlete ve özel kişilere ait binaların her türlü sabotaj ve benzeri tehlikelere karşı korunması şeklinde tanımlamıştır (Çınar, 1997, akt. Yılmaz, 2012, s. 18).

Güvenlik kavramı, kavramsal içeriğinin ötesinde, uygulandığı alanlara göre farklı şekillerde tanımlanmaktadır. Bu bağlamda, devlet perspektifinden güvenlik, üç ana başlık altında sınıflandırılmaktadır. İlki, anayasanın korunmasını ve milli çıkarların sürekliliğini sağlamayı hedefleyen milli güvenliktir. İkinci başlık, bireylerin ve kamu düzeninin korunmasını amaçlayan kamu güvenliğidir. Üçüncüsü ise, bireylerin günlük yaşamlarını

sürdürdükleri mekânlar ve zaman dilimlerinde güvenliğin sağlanmasına yönelik olarak ifade edilen yaşam alanı güvenliği ya da genel asayiş güvenliğidir (Ayhan, 2008, s. 130).

Bu güvenlik türleri, odak noktaları ve amaçları bakımından Tablo 1’de gösterilmektedir.

Tablo 1.1 Güvenlik Kavramı Tanımlamaları

Güvenlik Türü	Odak Noktası	Amaç
Millî Güvenlik	Anayasal düzen, devletin bekası, millî çıkarların sürdürülebilirliği	Devletin sürekliliğini ve egemenliğini korumak
Kamu Güvenliği	Toplumun genel düzeni, bireysel hak ve özgürlükler	Toplumsal istikrarı ve kamu düzenini sağlamak
Yaşam Alanı Güvenliği	Günlük yaşam alanları (konut, mahalle, şehir vb.)	Bireylerin günlük yaşamında fiziksel güvenliğini temin etmek

“Kamu düzeninin unsuru olan kamusal güvenliğin temin edilmesi kolluk birimlerinin temel vazifesidir. İdari kolluğun temel amacı kamu düzenini korumaktır” (Özay, 2004, s. 723-724). “İdari kolluk, kamu düzenini muhafaza etmek amacıyla faaliyet göstermektedir” (Gözübüyük ve Tan, 2013, s. 652).

"Önleyici kolluk" olarak da nitelendirilen idari kolluk faaliyetleri, kamu düzeninin bozulmasını engellemeye yönelik tedbirlerdir (Duran, 1982, s. 250-251). İdari kolluk faaliyetlerinin yanı sıra sürdürülen adli kolluk faaliyetleri bulunmaktadır, içerik ve yöntemleri bakımından iki tür kolluk faaliyeti birbirinden farklıdır. Adli kolluk, suç faillerini yakalama, suç delillerini toplama ve bu delilleri adli makamlara teslim etme amacıyla gerçekleştirilir. Adli kolluğun işlenen bir suç sonrasında harekete geçmekle beraber, idari kolluk suçların işlenmesini önlemeye yönelik olarak işlev görmektedir. Bunun sonucu olarak, adli kolluk faaliyeti suçun işlenmesinden sonra yürütülmekte, idari kolluk faaliyetleri ise suç işlenmesinden önce veya suçun işlenmesini önleme amacıyla gerçekleştirilmektedir.

Millî güvenlik, dar anlamda ülke topraklarının fiziksel saldırılara karşı korunmasını ifade ederken, günümüzde bu kavram ekonomik, sosyal ve siyasal çıkarların

korunmasını; ayrıca devletin varlığını ve temel değerlerini tehdit eden unsurlara karşı güvence altına alınmasını da kapsayacak şekilde genişletilmiştir (Çınarlı, 2016,s.6).

Bu kapsamda milli güvenlik, bir devletin hukukun üstünlüğü ilkesi, çağdaş demokrasi anlayışı, insan hakları ve rekabete dayalı serbest pazar ekonomisi temelinde; siyasi, askeri, ekonomik, ticari, mali, sağlık, sosyal güvenlik, eğitim, bilim, teknoloji, kültür, sanat ve spor gibi alanlarda, hem iç hem de dış ilişkiler açısından mevcut veya öngörülebilir bir gelecekte güvenlik içinde bulunmasını tanımlayan kapsayıcı bir kavram olarak ifade edilmektedir (Çaycı, 2016,s.3328).

Millî Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliğinin Teşkilat ve Görevleri Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'nin 2. Maddesinde milli güvenlik siyaseti, " Devletin Millî Güvenlik Siyaseti: Millî güvenliğin sağlanması ve millî hedeflere ulaşılması amacı ile Millî Güvenlik Kurulunun belirlediği görüşler dâhilinde, Cumhurbaşkanı tarafından tespit edilen iç, dış ve savunma hareket tarzlarına ait esasları kapsayan siyaseti," olarak tanımlanmaktadır. Millî Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği'nin görevleri, millî güvenlik siyasetine ilişkin süreçlerin kurumsal düzeyde yürütülmesini sağlamaya yöneliktir. Bu kapsamda, kurul gündeminin oluşturulması, toplantıların organize edilmesi, kararların kayda geçirilmesi ve basın bildirilerinin hazırlanması gibi sekretarya faaliyetleri yürütülmektedir. Ayrıca, kurul tarafından belirlenen görevler çerçevesinde araştırma ve değerlendirme çalışmaları yapılmakta; Millî Güvenlik Siyaseti Belgesi'nin hazırlanmasına yönelik süreçler koordine edilmekte; Cumhurbaşkanınca verilen görevler yerine getirilmektedir. Böylece Genel Sekreterlik, millî güvenlik politikalarının belirlenmesi ve uygulanmasına yönelik idari destek ve kurumsal koordinasyon işlevini üstlenmektedir (Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, 2018, m. 2, 8).

Bireylerin ve kamu düzeninin korunmasını amaçlayan kamu güvenliği Türk Dil Kurumu (TDK) sözlüğünde “kamu güvenliği” kavramı, "bir devlette zabıta hizmetleriyle halka sağlanan can ve mal güvenliği" olarak tanımlanmıştır (TDK, 2025). Bu tanımdan yola çıkıldığında, halkın can ve mal güvenliğinin sağlanması için “zabıt” olarak adlandırılan ve “kayıt tutma, tutanak altına alma” anlamlarını taşıyan hizmetlerin güvenlik amacıyla kullanıldığı anlaşılmaktadır. Burada ifade edilen “zabıta hizmetleri” esasen devletin kamu güvenliğini sağlamak amacıyla yürüttüğü kolluk faaliyetlerini kapsamaktadır. Türkiye’de “kamu güvenliği” kavramı, özellikle terör eylemlerinin

yoğunlaştığı dönemlerde, terör örgütlerine karşı yürütülen “iç güvenlik” faaliyetleri çerçevesinde ele alınmaktadır (Acar, 2019,s.3-21).

Bu tanımlar doğrultusunda, güvenliğin sabit ve tek boyutlu bir olgu olmadığı; tehditlerin niteliğine bağlı olarak sürekli biçimde yeniden tanımlandığı ortaya konulmaktadır. Nitekim güvenlik kavramı, yalnızca fiziksel tehditlerle sınırlı kalmamakta; ekonomik istikrar, enerji arzı, bilgi sistemleri ve çevresel riskler gibi alanları da kapsayacak şekilde çok boyutlu bir yapıya evrilmektedir. Bu durum, kamu güvenliği gibi kavramların da değişen koşullar doğrultusunda dinamik bir içerik kazandığını göstermektedir.

Yeni nesil savaşların doğasında, tehditlere karşı yüz binlerce askeri birliğin harekete geçirilmesinden uzaklaşılarak, ekonomi, enerji, göç ve iklim değişikliği gibi belirli alanlarda daha spesifik mücadelelerin yer aldığı bu bağlamda, yeni nesil savaşların dinamiklerinin bir anlamda güvenlik, ona meydan okuyan tehditler tarafından tanımlanır ve değer kazanır şeklindeki ifadesine uyumlu bir şekilde, güvenlik kavramının dönemsel olarak değişken olduğunu ortaya koyduğu güvenliğin, duruma göre esneklik göstererek bir gün terör grubu olarak karşımıza çıkabileceği, ertesi gün ise bir ülkenin finansal sistemine yönelik bir siber saldırı şeklinde ortaya çıkabileceği ifade edilmiştir (Ullman, 1983, s.133-139).

Bu nedenle, “güvenlik” kavramının kamu güvenliğine işaret eden tehditler bağlamındaki kapsamı da genişlemiştir (Acar, 2019, s.3-21). Kamu güvenliğine yönelik tehditlerin genişleyen kapsamını şu şekilde sıralamaktadır (Karasoy, 2021,s.61):

- Ülkenin bulunduğu bölge ve komşu devletlerden kaynaklanan tehditler,
- Ulus ötesi örgütlerden gelen tehditler,
- Teknolojinin kötüye kullanımından doğan tehditler,
- Zayıf yönetim yapısına sahip devletlerden kaynaklanan dolaylı tehditler,
- İstihbarat tabanlı ortaklıkların birleşik hedeflerinden kaynaklanan tehditler,

- Çevreye ve sağlığa yönelik saldırı amaçlı tehditler olarak ifade edilmiştir.

Ülkemizde genel asayiş ve güvenliğin sağlanması açısından güvenlik hizmetinin yürütülmesine yönelik mevzuat ve teşkilatlanmaları ele almak yerinde olacaktır. Bu açıdan 3201 sayılı Emniyet Teşkilatı Kanunun 1. Maddesinde “Memleketin umumi emniyet ve asayiş işlerinden Dâhiliye Vekili mesuldür.” (3201 sayılı Emniyet Teşkilatı Kanunu, 1937) hükmü ile günümüzde genel güvenlik hizmetinin İçişleri Bakanının bizzat görev uhdesinde olmak üzere başta kolluk birimleri vasıtasıyla ve yine İçişleri bakanlığı uhdesinde hizmet vermekte olan kamu kurumları marifetiyle sağlandığı görülmektedir.

6581 İçişleri Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun’un 1. Maddesinde,

“Bu Kanunun amacı, yurdun iç güvenliğinin ve asayişinin sağlanması, kamu düzeninin ve genel ahlakın korunması, mülki idare bölümlerinin kurulması, kaldırılması ve düzenlenmesi ile ilgili çalışmaların yapılması, mahalli idarelerin yönlendirilmesi, kaçakçılığın men ve takibi, yurt sathında sivil savunma, nüfus ve vatandaşlık hizmetlerinin yürütülmesi için İçişleri Bakanlığının kurulmasına, teşkilat ve görevlerine ilişkin esasları düzenlemektir(3152 sayılı Kanun, 1985, m. 1)” şeklinde ele alındığı görülmürken

2. Maddesinde

- a) Bakanlığa bağlı iç güvenlik kuruluşlarını idare etmek suretiyle ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünü, yurdun iç güvenliğini ve asayişini, kamu düzenini ve genel ahlakı, Anayasada yazılı hak ve hürriyetleri korumak,
- b) Sınır, kıyı ve karasularımızın muhafaza ve emniyetini sağlamak,
- c) Karayollarında trafik düzenini sağlamak ve denetlemek,
- d) Suç işlenmesini önlemek, suçluları takip etmek ve yakalamak,
- e) Her türlü kaçakçılığı men ve takip etmek,
- f) Yurdun iç politikasına, il ve ilçelerin genel ve özel durumları ile ilgili değerlendirmeler yapmak ve Bakanlar Kuruluna tekliflerde bulunmak,
- g) Ülkenin idari bölümlere ayrılması, il ve ilçelerin genel idarelerini, mahalli idareleri ve bunların merkezi idare ile olan alaka ve münasebetlerini düzenlemek,
- h) (Mülga: 29/5/2009 - 5902/25 Md.)
- i) Nüfus ve vatandaşlık hizmetlerini yürütmek,
- j) Kanunlarla verilen diğer görevleri yapmak” (6581 sayılı Kanun, 2014, m. 2) şeklinde ifade edilmiştir.

Kanunun amacının aynı zamanda genel güvenlik ve asayişin temininden sorumlu olan idari birimleri tanımlaması açısından önemlidir. Genel güvenlik ve asayişin sağlanması İçişleri Bakanlığına hiyerarşik olarak bağlı bulunan ve hem idari hem de adli olarak görev ifa etmekte olan Emniyet Genel Müdürlüğü, Jandarma Genel Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığı marifetiyle hudutlarımız içerisinde faaliyet göstermektedir.

1.1.2. Genel Sağlık

“Sağlık” kelimesi, kökenini “sağ” sözcüğünden alır. Türk Dil Kurumu’na göre “sağ” sözcüğü, “sağlam, esen ve yaşamakta olan” anlamlarını taşır. (TDK, 2024, "sağ") İnsana yönelik bir tanım olması nedeniyle geniş referans noktalarını dâhil ederek gerçek kişinin fiziksel, sosyal ve ruhsal yönden tam bir iyilik durumunda olması, vücut esenliği, sıhhat ve afiyet içinde bulunması şeklinde tanımlanmaktadır.

Dünya Sağlık Örgütü kurucu belgesinin sağlık konusundaki tanımında "Sağlık, yalnızca hastalık veya sakatlığın olmaması değil, fiziksel, zihinsel ve sosyal açıdan tam bir iyilik halidir." Önemli bir çıkarım olarak bu tanımda ruh sağlığının sadece zihinsel bozuklukların veya engellerin yokluğundan daha fazlası olduğu” şeklinde ifade edilmiştir (<https://www.who.int>).

Genel sağlık, sıhhat olarak da adlandırılan, bulaşıcı ve yaygın hastalıkların toplumdan uzak tutulması ve toplumun sağlıklı koşullar altında bulunmasını ifade eden geniş bir şekilde ele alınmaktadır. İdarenin kolluk faaliyetlerinin temel amacı kamu düzenini sağlamak olduğundan, genel sağlığın korunmasına yönelik olarak yürütülen yiyecek ve içecek denetimleri ile salgın hastalıkların önlenmesine ilişkin tüm faaliyetler de kolluk etkinlikleri kapsamında değerlendirilmektedir. Genel sağlığın korunmasına yönelik alınacak tedbirler, yalnızca insanlara yönelik müdahaleleri değil, aynı zamanda hayvanlar, bitkiler ve taşınır ile taşınmaz mallar üzerindeki müdahaleleri de içerdiği vurgulanmaktadır (Günday, 2004, s. 588).

Genel sağlık, bireylerin yalnızca hastalıklardan korunması ya da sağlıklarına yeniden kavuşturulması değil, toplumun genel olarak bulaşıcı ve salgın hastalıklardan uzak tutulması olarak tanımlanmaktadır. Bu bağlamda, hastalık risklerinin ortadan

kaldırılması sağlanmakta, aşılama uygulamaları gerçekleştirilmektedir ve gıda maddelerinin üretimi ile pazarlanması süreçleri sağlık açısından denetlenmektedir. Ayrıca, toplum sağlığına yönelik sağlık bilgisi koşullarının ve standartların belirlenmesi de genel sağlık kapsamında değerlendirilmektedir (Akyılmaz, Sezginer ve Kaya, 2023, s. 623-624).

Genel sağlık, bir bakıma genel güvenliğin özel bir türüdür. Genel sağlık sadece salgın ve bulaşıcı hastalıkların önlenmesini değil, aynı zamanda gençleri ve geleceği tehdit eden uyuşturucu, küçük yaşta alkol kullanımı gibi alışkanlıkların yaygınlaşmasının önlenmesini de kapsar (Yayla, 2010, s.39).

Fransız yerel yönetimler kanununda maddesinde yer aldığı şekliyle kamu düzeninin sıhhi boyutu, sokakların, rıhtımların, meydanların ve kamuya açık alanların temizlenmesini, zararlı solunuma neden olabilecek herhangi bir şeyin atılmasının yasaklanmasını, herhangi bir şekilde zarar verebilecek herhangi bir maddenin veya nesnenin biriktirilmesinin, dökülmesinin, atılmasının, yansıtılmasının engellenmesini içeren kamu sağlığının korunmasına indirgenmektedir. Söz konusu caddelerin güvenliği veya temizliği, satılmak üzere sergilenen yiyeceklerin sağlıklı olup olmadığının denetlenmesi ve salgın veya bulaşıcı hastalıklar ve her türlü kirlilik de dahil olmak üzere kazaların ve felaketlerin uygun önlemle vasıtasıyla önlenmesi şeklinde ele alınmıştır (Renard, 2008, s. 15-16).

Dünya Sağlık Örgütüne göre ise sağlıklı olmanın temel ön koşulları ve kaynakları olarak barış, barınma, istikrarlı bir ekosistem, sürdürülebilir kaynaklar, sosyal adalet ve eşitlik, gelir, eğitim ve gıdaya erişim şeklinde tanımlanmaktadır. Sağlığın teşviki ile geliştirilmesine yönelik stratejiler sunan, sağlığı temel bir insan hakkı olarak tanımlayan uluslararası Ottawa Sözleşmesi, Dünya Sağlık örgütünün gösterdiği sağlıklı olmanın ön koşullarının temini gayesiyle sağlık için gerekli şartların oluşturulması konusunda savunuculuk yapmak, bireylerin tam sağlık potansiyellerine ulaşmalarını sağlamak için etkinlik göstermek ve toplumdaki farklı ilgi grupları arasında sağlık arayışına yönelik aracılık yapmak şeklinde üç temel strateji belirlemiştir (Aydın, 2019, s. 25).

Genel sağlığın tesis edilmesine yönelik yapılan tanımlamalar ve yürütülen faaliyetlerin, bulaşıcı ve yaygın hastalıkların önlenmesi, yiyecek ve içeceklerin

denetlenmesi, kamuya açık alanların hijyeninin sağlanması, salgın hastalıkların kontrol altına alınması ve çevresel risklerin minimize edilmesi gibi önlemleri kapsamadığı görülmektedir. Bu önlemler sadece bireylerin münferiden sağlıklı hale getirilmesi amacıyla değil toplumun tamamını kapsayacak şekilde bulaşıcı ve yaygın hastalıklardan korumak amacıyla idari birimlerce yürütülmektedir.

Sağlık alanında alınan zorunlu önlemler değerlendirildiğinde, kamu düzeninin sağlık boyutunun önemi daha da belirginleşmektedir. Kamu sağlığının korunması, bireylerin sağlığını tehdit eden durumları önlemek veya durdurmak amacıyla kamu hak ve özgürlüklerini düzenleyen kamu politikası araçlarına dayanmaktadır. Bu araçlar, sıklıkla düzenleyici önlemleri ve bireysel kolluk müdahalelerini içermektedir. Söz konusu düzenlemeler, yasal veya idari, genel ya da özel, kolektif ya da bireysel nitelikte olabilir. Tüm bu önlemler, bireylerin özgürlüklerini kısıtlayıcı veya onları özgürlüklerinden mahrum bırakıcı özelliklere sahip olup, emredici bir niteliğe sahiptir (Renard, 2008, s. 15-16).

Hukukumuz açısından genel sağlığa yönelik ifadeler 1982 Anayasası'nın 56. maddesi, 1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu ve 5442 sayılı İl İdaresi Kanunu'nda olmak üzere kamu düzeninin genel sağlık boyutuna yönelik ifadeler bulunmaktadır.

1982 Anayasası'nın 56. maddesi, herkesin sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahip olduğunu açık biçimde hüküm altına almaktadır. Bu madde kapsamında, çevrenin korunması, geliştirilmesi ve çevre kirliliğinin önlenmesi görevi hem devlete hem de bireylere yüklenen ortak bir sorumluluk olarak tanımlanmıştır. Devlet, bireylerin beden ve ruh sağlığını güvence altına almak; insan ve maddi kaynakları verimli kullanmak ve iş birliğini sağlamak amacıyla sağlık hizmetlerini planlamak, düzenlemek ve bu hizmetlerin sunumunda kamu ve özel sektöre ait sağlık ve sosyal hizmet kurumlarından yararlanmakla yükümlüdür. Ayrıca, sağlık hizmetlerinin yaygınlaştırılması doğrultusunda genel sağlık sigortası sisteminin kanunla kurulabileceği de Anayasa tarafından öngörülmektedir (T.C. Anayasası, 1982, m. 56).

Anayasal çerçevede toplum sağlığının korunması, kamu düzeninin temel bileşenlerinden biri olarak ele alınmakta ve bu bağlamda bazı temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılmasına meşru bir gerekçe teşkil etmektedir. Özellikle özel hayatın gizliliği, konut dokunulmazlığı, haberleşme hürriyeti, yerleşme ve seyahat özgürlüğü, dernek kurma özgürlüğü ile sendika kurma hakkı gibi temel hak ve özgürlüklerin, genel sağlığın korunması amacıyla sınırlandırılabilmesi Anayasa’da açıkça ifade edilmiştir. Bu durum, klasik kamu düzeni anlayışında yer alan genel sağlık ilkesinin, anayasal hak ve özgürlükler karşısında sınır koyucu ve düzenleyici bir işlev üstlenebileceğini göstermektedir. Böylece genel sağlık, sadece bireysel refahın değil, aynı zamanda kamusal düzenin ve toplumsal istikrarın da korunmasına hizmet eden anayasal bir ilke olarak belirtilmektedir.

23 Nisan 1920 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin açıldığı dönemde, ülkenin genel durumu savaşların yıkıcı etkileri nedeniyle son derece ağır bir tablo arz etmiştir. Balkan Savaşları, Birinci Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı’nın ardından, ülkenin ekonomik kaynaklarının tükendiği, insan gücünün azaldığı, para ve malzeme yokluğunun yaşandığı, ciddi bir sağlık krizinin hüküm sürdüğü bir ortamda Atatürk’ün İnönü’ye yazdığı mektubu anlatan Özakman’ın kaleme aldığı ve Dedeoğlu (2021) tarafından aktarılan bilgilere göre; savaşlar sonrasında ülkenin harap bir durumda olduğu, bulaşıcı hastalıkların yaygınlaştığı, nüfusun yarısının hasta olduğu, bebek ölümlerinin %60 oranına ulaştığı, bit sorununun ciddi bir halk sağlığı problemi oluşturduğu, sığır vebasının hayvan ölümlerine neden olduğu belirtilmektedir. Ayrıca nüfusun %80’inin kırsal kesimlerde yaşadığı, önemli bir kısmının göçebe bir yaşam sürdüğü ve elektrik altyapısının yalnızca İstanbul ile İzmir’in bazı semtleriyle sınırlı olduğu ifade edilmiştir (akt. Dedeoğlu, 2021,s.14-17).Bu koşullar çerçevesinde, kamusal düzenin toplum sağlığı bakımından yeniden inşa edilebilmesi amacıyla, bulaşıcı hastalıklarla mücadele edilmesi, sağlıklı bir yaşam çevresinin oluşturulması, sağlık hizmetlerinin etkin bir biçimde sunulması ve halkın genel sağlık düzeyinin yükseltilmesi gerekliliği ortaya konulmuştur. Bu ihtiyaçlara yanıt vermek üzere Umumi Hıfzıssıhha Kanunu, 1930 yılında yürürlüğe konulmuş ve erken Cumhuriyet döneminde halk sağlığı alanında atılan en temel yasal adımlardan biri olarak literatürdeki yerini almıştır.

Kanun, devletin sağlık alanındaki sorumluluklarını ve görevlerini tanımlamaktadır. Buna göre, ülkenin sağlık koşullarını iyileştirmek, halk sağlığına zarar veren tüm hastalıklar ve zararlı etkenlerle mücadele etmek, gelecek nesillerin sağlıklı yetişmesini sağlamak ve toplumu tıbbi ve sosyal yardımlardan faydalandırmak, devletin temel görevleri olarak sayılmıştır (Umumi Hıfzıssıhha Kanunu, 1930, m. 1). Aynı kanunun belediyelerin ve il özel idarelerinin genel sağlığa ilişkin görevleri maddeler halinde düzenlenmiştir. Bu kapsamda genel sağlığa ilişkin lağım ve mecralar tesisatı, mezarlıklar tesisatı ve mevta defni ve nakli işleri, bulaşıcı hastalıklarla mücadele işlerine yardım etmek gibi görevler belediyelere ve il özel idarelerine verildiğı belirtilmiştir (Umumi Hıfzıssıhha Kanunu, 1930, m. 20).

Kamusal düzenin sağlık yönünden korunması amacıyla yetki, görev ve sorumluluk veren bir diğerk kanun 5442 Sayılı İl İdaresi Kanunudur. Kanunun 11. maddesinde sınırları içinde bulunan tüm genel ve özel kolluk kuvvetlerinin amiri olan Valinin devletin genel ve özel kolluk kuvvetlerini kullanarak il sınırları içinde huzur ve güvenliğinin, kişı dokunulmazlığının, mülkiyet güvenliğinin ve kamu esenliğinin sağlanması, suçun önlenmesi, kamu düzeni ve güvenliğinin korunması amacıyla şüpheli kişilerin il sınırları içerisindeki hareketliliklerini kısıtlama şeklinde tedbir almaya yetkili olduğı ifade edilmiştir (5442 sayılı İl İdaresi Kanunu, 1949, m. 11).

Kamusal düzenin idari yollarla sağlanması ile ilişkin yetkilerin, devletin sağlık alanındaki pozitif yükümlölükleriyle birleştğinde, bireylerin sağlık hakkının korunması ile kamu otoritesinin müdahale sınırları arasında gözetilmesi gereken bir dengenin ortaya çıktığı ve hukuksal metinlerde dile getirilmektedir.

Sağlık hakkı ulusal ve uluslararası hukuk belgelerinde geleneksel olarak sosyal haklar arasında düzenlenmekte ve sosyal haklar için öngörölen korumadan yararlanmaktadır. Geleneksel yaklaşımın çıkış noktası sağlık hakkının kişilere isteme hakkı veren, buna karşılık devlete pozitif yükümlölükler yükleyen, bu nedenle de ancak devletin mali kaynaklarının yeterliliğı ölçüsünde yerine getirilebilecek olan haklar arasında yer almasıdır. Geleneksel sosyal hak görüşünün etkisiyle Avrupa Konseyi (AK) sisteminde sağlık hakkı Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) ve sözleşme' ye ek protokollerde değıl, Avrupa Sosyal Şartı'nda (ASŞ) güvenceye alınmıştır (Karakul, 2016, s. 170).

Kamu sağlığının kamu düzeninin sağlanması hangi düzeyde ve ne derecede dâhil olduğunu bilmek ve özellikle de kamu sağlığının kamu düzeninin sağlanması için bir koşul mu yoksa ba lı başına bir amaç olarak mı algılanması gerektiği dikkat çekmektedir.

1.1.3. Dirlik ve Esenlik (Refah)

Salus Populi Suprema Lex Esto sloganı Amerika Birleşik Devletleri Missouri eyaletinin sloganı olan ve latince "Halkın refahı en üstün yasa olacaktır." anlamına gelen bu slogan Missouri eyalet mühründe gösterilmektedir (www.statesymbolsusa.org).

Bu ifade kamu refahının yasaların oluşturulması ve yorumlanmasında temel bir ilke olması gerektiğini vurgulayan bir latince hukuki terim olarak ifade edilmektedir. M. . 1. yüzyılda Romalı tarih i Çiçero'nun eserlerinde geçen bu ifade, liderlerin bencil çıkarlar yerine kamu yararını önceliklendirmesi gerektiği anlayışını dile getirmektedir.

Latince'de:

- "Salus", halkın sağlığı, güvenliği ve genel refahını ifade eder ve yaşam kalitesini kapsayan geniş bir kavramdır.
- "Populi", "halkın" anlamına gelir ve toplumun genel refahını ifade eder.
- "Suprema lex", "en üstün yasa" anlamında ifade edilmiştir.

Bu ilke, antik Roma hukuku ve siyasi felsefesine dayanmakta olup, hükümetin görevlerini kamu yararını önceliklendiren bir yaklaşımla yerine getirmesi gerektiğini savunmaktadır. "Salus populi suprema lex" ifadesi, iyi yönetişim ve yasal düzenlemelerde kamu refahının en yüksek öncelik ve yol gösterici ilke olarak kabul edilmesi gerektiğini belirtir. Halkın refahının en üstün yasa olduğu ilkesi, yasaların ve liderliğin, vatandaşların güvenliği, sağlığı ve yaşam kalitesini iyileştirmeye odaklanması gerektiğini vurgular (Poli, 2023).

 dare hukukumuzda kamu düzeninin klasik unsurları arasında yer alan dirlik ve esenlik başlığına yönelik farklı bakış açılarından tanımlamalar yapılmıştır.

Dirlik ve esenlik, toplumda hiçbir karışıklık ve düzensizlik olmadan, hayatın olağan akışının devam etmesini ifade eden kamu düzeni unsurudur (Akkaya, 2016, s. 90). Kamu huzuru olarak da isimlendirilen dirlik ve esenlik, toplum içinde kişilerin sükûnet, sessizlik, huzur ve rahat içinde yaşamasını engelleyen kuralsızlık, gürültü, kaos gibi rahatsızlıkların ve düzen bozukluklarının önlenmesi ve giderilmesidir (Atay, 2022,s.344). “Bazı yasal düzenlemelerde ve öğretide selamet ve intizam, huzur ve sükûn, kamu huzuru, amme salahiyeti, iyi düzen olmak üzere çeşitli adlarla anılan dirlik ve esenlik kavramı, toplumda düzensizliğin, karışıklığın yokluğu, hayatın olağan şekilde devam etmesi demektir” (Onar, 1966, s. 1479). “Hauriou amme intizamını, sükûn ve huzur menfi bir şekilde, karışıklılık halinin aksi olan fiilî hal diye tarif etmektedir” (Onar, 1966, s. 1479).

Kamu esenliği (amme selameti), kişilerin günlük hayatlarında rahatsız edilmeden yaşayabilmesi için diğer kişilerin yaptığı veya yapacağı her türlü taşkınlığın, örneğin koku, gürültü, ışık, toz, duman, kirlilik vb. önlenmesidir. Burada başkalarının davranışları sonucu, kişilerin hayatı istemediği bir şekilde kötüleşmektedir. Kamu düzeninin temel hak ve özgürlüklerin bir sınırlaması olmasının nedeni ise, rızası dışında kişileri olumsuz etkileyen bu davranışların engellenebilmesi ve kişilerin, dolayısıyla da kamunun esenliğinin sağlanması olarak ifade edilebilir (Özkan, 2009, s.77).

Kamu düzeni, genel olarak bir ülkede yaşayan halkın tamamının huzuru ve yaşamı için alınması gerekli olan önlemlerin bütünüdür. Bu önlemler güvenlik, sağlık ve dirlik ve esenlik yönlerinden ortaya çıkar. Ancak, bunlardan özellikle dirlik ve esenliğin kapsamı diğerlerine göre daha geniştir. Bu çerçevede dirlik ve esenlik unsurunun kapsamına güvenlik ve sağlık önlemleri dışında toplumda huzur ve düzeni bozabilecek her eylem veya olay girmektedir (Çelik, 2014, s. 6). Toplumun düzeni, refahı ve huzuru, bireylerin bir arada uyum içinde yaşamasını ifade eder. Ancak, toplumsal huzuru hangi unsurların bozduğu, toplumun kültürel seviyesi ile olayın gerçekleştiği yer ve zamana bağlı olarak değişebilir. Genel olarak, her toplumda rahatsızlık yaratan bazı unsurlar tanımlanabilir; örneğin, gürültü, toz ve kargaşa gibi. Bununla birlikte, bazı davranışlar bir toplumda veya belirli bir zamanda huzur bozucu olarak görülürken, başka bir toplumda ya da farklı bir zamanda aynı şekilde değerlendirilemeyebilir (Yayla, 2010 s. 40-41) şeklinde ifade edilmektedir.

Aynı ülkenin farklı bölgelerinde yaşayan toplum kesimlerinin, yaşadıkları coğrafi mekânlardan ziyade, sahip oldukları gelenekler, tarihi süreçler, inanç sistemleri ve kültürel birikimlerden etkilenecek aynı olaylara ve davranışlara farklı tepkiler verebilmeleri mümkündür. Bu farklılıklar, toplumun genel kültürel yapısına, ekonomik gelişmişlik düzeyine, bireylerin çoğulcu ve özgürlükçü bir ortamda yaşayıp yaşamadıklarına ve bu ortamın yarattığı hoşgörü düzeyine bağlı olarak şekillenmektedir. Böyle bir ortamda, bireylerin ve toplulukların hoşgörü seviyesi, diğer bireylerin ve grupların farklılıklarına nasıl tepki verdiklerini ve bu farklılıkları ne ölçüde kabul ettiklerini belirler. Dolayısıyla, bu faktörler, toplumsal huzur ve refahı ifade eden “eselik” kavramının her birey ve toplum kesimi tarafından nasıl algılandığını ve değerlendirildiğini doğrudan etkiler. Ekonomik, sosyal ve kültürel dinamiklerin bir arada değerlendirilmesi, eselik kavramının toplumlar arasındaki algılanış biçimlerini ve bu algıların tarihsel ve sosyokültürel bağlamlarda nasıl evrildiğini göstermesi açısından önem arz etmektedir (Yayla, 2009, s. 40-41).

Kolluk birimi olan polis yetkisinin amaçları göz önüne alındığında genel refah kavramının geçmişte daha kapsamlı yorumlayarak kamu sağlığını, güvenliğini ve ahlakını korumanın yanı sıra, daha geniş anlamda genel refahı teşvik etmeyi içerdiği, yakın dönemde ise kamu huzurunu, konforunu, refahını, mali güvenliğini ve ekonomik refahını kapsayacak biçimde ele alındığı ifade edilerek, bu bağlamda, mülk değerlerinin korunmasının da polis yetkisinin meşru bir unsuru olarak değerlendirilebileceği görüşü de başka bir açıdan değerlendirilmiştir (Rodda, 1954, s.149-179).

Kamu politikalarının, kaynakların tahsisi ve yeniden dağıtımı yoluyla refahı etkilemek amacıyla kullanılabileceği hususu (Odermatt ve Stutzer, 2017, s.17) konuya yeni bir bakış açısı getirmesi açısından vurgulanmaktadır.

Kamu esenliği ve refahına ilişkin tanımlarda yer alan parametrelerin maddi olarak değerlendirilebilmesi amacıyla, refah araştırmalarından esinlenilerek geliştirilen Yaşam Memnuniyeti Yaklaşımı, kamu mallarının maliyet ve faydalarını ölçmeye yönelik alternatif bir yöntem olarak öne çıkmaktadır. Bu yaklaşım çerçevesinde, hava kirliliği, sel tehlikeleri, terörizm ve rüzgâr türbinleri gibi çeşitli çevresel ve toplumsal unsurların bireylerin yaşam memnuniyeti üzerindeki etkileri ölçülmekte; böylece, piyasa mekanizmalarının doğrudan ya da tam olarak yansıtamadığı olumsuzlukların değerlemesi

yapılabilmektedir. Özellikle taşınma maliyetleri gibi etkenler nedeniyle piyasa fiyatlarının eksik kaldığı durumlarda, Yaşam Memnuniyeti Yaklaşımı, bu eksikliği tamamlayıcı bir araç olarak işlev görmektedir. Örneğin Amsterdam Havalimanı'ndan kaynaklanan uçak gürültüsünün bireylerin öznel refahı üzerinde belirgin biçimde olumsuz bir etki yarattığı gösterilmiş; konut piyasasındaki fiyat farklılıklarının ise bu olumsuzluğu tamamen telafi edemediği ortaya konulduğu (Odermatt ve Stutzer, 2017, s. 10). farklı bir bakış açısı ile vurgulanmaktadır.

1.2 KAMU DÜZENİNİN MODERN UNSURLARI

1.2.1. Genel Ahlak

Geleneksel kamu düzeni anlayışında "genel ahlak" başlangıçta kamu düzeninin bir unsuru olarak kabul edilmemektedir. Ancak zamanla, modern hukuki düzenlemeler ve toplumsal normların evrimiyle birlikte, genel ahlak kamu düzeninin önemli bir parçası haline gelmiştir. Özellikle kamu sağlığı, güvenliği ve esenliği gibi kamu düzeni unsurlarına ek olarak, genel ahlakın da toplumsal düzenin korunmasında bir unsur olarak değerlendirilmesi yaygın hale gelmiştir. Bu değişim, ahlaki normların kamu düzeninin sağlanmasındaki öneminin yeniden değerlendirilmesiyle ortaya çıkarak ve genel ahlak, idari kolluk faaliyetlerinin ayrılmaz bir parçası haline geldiği ifade edilmektedir (Samur, 2024, s. 41).

Genel ahlak kavramı, hem ulusal hem de uluslararası hukuk sistemlerinde temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılmasında meşru bir gerekçe olarak kabul edilmesi bakımından özel bir öneme sahiptir. Ahlak olgusu, kamu hukuku ve özel hukuk alanlarında belirleyici bir işlev üstlenmekte olup, normatif düzenlemelerin hem içeriğini hem de uygulanabilirliğini etkilemektedir. Ancak ahlakın tanımı ve kapsamı, kültürel, toplumsal ve bireysel değer yargılarına bağlı olarak farklılık arz etmekte; bu durum da kavramın soyut ve göreceli niteliğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, genel ahlak kavramı hukuki metinlerde yer almakla birlikte, içeriksel muğlaklığı nedeniyle yorum ve uygulama aşamasında çeşitli tartışmalara konu olmaktadır.

Sıddık Sami Onar' a göre (1957)

“Mesela müstehcen ve çıplak fotoğrafların satılması, teşhiri ahlaka aykırı ve yasaktır. Fakat sanat kıymetini haiz çıplak bir kadın tablosu veya heykeli hiçbir zaman bu durumda sayılamaz. Aynı suretle bir kadın veya erkek güzeline bütün çıplaklığı ile tasvir eden bir yazı bayağı ve müstehcen sayılabilir. Fakat Nedim’in böyle bir güzeli tasvir eden bir gazeli tıpkı bir tablo, bir Venüs heykeli gibi bir sanat eseridir ve bu gazelin basılması, okunması, yayınlanması polisin müdahalesine ve polis rejiminin tatbikine sebep olamaz.

Şeklinde ifade edilerek, genel ahlak değerlendirmelerinde sanat eserlerinin estetik ve kültürel değerinin göz önünde bulundurulması gerektiğini ve sıradan müstehcenlik ile sanatsal ifade özgürlüğü arasında ayırım yapılmasının hukuken zorunlu olduğunu ortaya koymaktadır.

Bir ülke için ahlaki olarak kabul edilemeyen bir durum, başka bir ülkede ahlaki kabul edilebilmektedir. Benzer şekilde, geçmişte bir toplumda ahlaka aykırı görülen bir davranış, günümüzde genel ahlaka uygun kabul edilebilir. Bunun yanı sıra, zaman ve mekân farkı gözetilmeksizin genel ahlaka uygun ya da aykırı sayılan davranışlar da bulunmaktadır. Toplumlar genel olarak kabul gören ahlak kurallarına riayet etmeyenleri genellikle sosyal kınama yoluyla cezalandırır ve bu kurallar yüzyıllardır varlığını sürdürmektedir. Bu kurallar, toplumlar arasında hatta bazen yöreler arasında bile farklılık gösterebilmektedir (Altunışık,2018,s.268). Bazı yargı kararlarını değişkenlik gösterebilen genel ahlak algısı açısından ele almak yol gösterici olmaktadır.

Avrupa Patent Ofisi’nin T 356/93 sayılı kararı, "ahlak" ve "ordre public" (kamu düzeni) kavramlarının patent hukukundaki sınırlandırıcı işlevine dair önemli bir örnek teşkil etmektedir. Söz konusu davada, belirli herbisit türlerine dirençli bitkiler ve tohumlar geliştirmeyi amaçlayan bir buluşa, çevreye ciddi zarar verme potansiyeli taşıdığı gerekçesiyle itiraz edilmiş ve Avrupa Patent Sözleşmesi’nin (EPC) 1973 tarihli 53(a) maddesi uyarınca kamu düzeni ve genel ahlaka aykırılık iddiası gündeme getirilmiştir. Avrupa Patent Kurumu, değerlendirmesinde ahlak kavramını, belirli bir kültür içerisinde kökleşmiş ve genel kabul görmüş normlar çerçevesinde bazı davranışların doğru ve kabul edilebilir, diğerlerinin ise yanlış ve sakıncalı olduğuna dair kolektif inanç sistemiyle ilişkili olarak tanımlamıştır. Bu karar, teknik yeniliklerin patent korumasına konu olabilmesi için yalnızca bilimsel yeterliliğin değil, aynı zamanda toplumsal ve etik meşruiyetin de gözetilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır (www.epo.org).

Genel ahlakın, yalnızca kamu idarelerinin faaliyetleriyle değil, aynı zamanda özel şahısların eylemleriyle de etkilendiği kabul edilmektedir. Görünüşte yalnızca özel alana ait olduğu varsayılan bazı bireysel eylemlerin dahi toplumsal sonuçlar doğurabildiği gözlemlenmektedir. Bu tür sonuçların doğabileceğinin bilinmesine rağmen, söz konusu eylemlerin doğrudan ya da dolaylı yollarla gerçekleştirilmesi, büyük ölçüde hukuk normlarının yanı sıra ahlaki normlar tarafından yönlendirilmektedir. Ahlaki normlara uygun davranış sergilenmesi gerekliliği, toplumsal düzenin ve kamu ahlakının sürdürülebilirliği açısından hayati bir işlev üstlenmektedir. Genel ahlak, yalnızca yasaların varlığına indirgenmemekte; bireylerin ahlaki düşünce biçimleri ve yükümlülükleri de bu kavramsal çerçevede ele alınmaktadır. Nasıl ki kamu sağlığı ve güvenliği, toplum için ortak faydalar üretmekteyse; kamu ahlakının da benzer şekilde ortak yararlar sağladığı ve bu durumun tüm bireyler açısından adalet temelli yükümlülükler doğurduğu ifade edilmektedir. Pornografik içeriklerin toplumun ahlaki ekolojisine verdiği zararın, sanayi kaynaklı hava kirliliğinin fiziksel çevre üzerindeki etkisine benzer bir nitelik taşıdığı ve her iki durumda da bireylerin ahlaki sorumluluklarının toplumsal bütünlüğün korunması açısından önem arz ettiği belirtilmektedir (George (2000, s. 17).

Ahlak kurallarının yazılı hale getirilmesi konusunda bazı çalışmalar yapılmış olsa da, bu kuralların kabul edilebilirliği konusunda kesin bir duruş sergilemek her zaman mümkün olmamıştır. Örneğin, bir toplum tarafından önceden benimsenen bir ahlak kuralı zamanla geçerliliğini yitirebilir ya da önceleri ahlaka aykırı olarak kabul edilen bir kural zamanla yazılı norm haline gelebilir ve hukuki yaptırımlar çerçevesinde cezalandırılabilir. Bununla birlikte, değişmeden günümüze ulaşan, insanlığın ortak değeri olarak kabul edilen bazı ahlak kuralları da dikkat çekicidir; dedikodu yapmak (gossip) örnek olarak gösterilebilir. Hukuk kuralları, bireylerin dışa yansıyan davranışlarını düzenlerken, ahlak kuralları daha çok bireyin içsel yaşantısıyla ilgilidir. Kamu düzeni ile iyi ahlakın kaynaklarının farklı olduğu belirtilmektedir. Kamu düzeninin kaynağı kanunlar iken, iyi ahlakın kaynağı örf ve adetlerdir. Kamu düzeninin uygulanmasında devlet yasaları birincil araç olarak kabul edilmekte, buna karşılık iyi ahlakın geçerliliği ise toplumsal değerlere dayandırıldığı belirtilmektedir (Shahabi ve Shahidi, 2018,s.514).

Pozitivizm veya yasallaşma, kamu düzeninin belirleyici bir özelliğidir; iyi ahlak ise böyle bir özelliğe sahip değildir. Modern hukukun bağlamında, yasaların (devlet tarafından yazılmış metinler) kuralları ve kavramları yasallaştırmada vazgeçilmez bir rol oynadığı açıktır (Şehabi, 2009,s.74) Örneğin, aldatıcı davranışlar toplumda ahlaken kınanan bir eylem olarak kabul edilmekte ve kişinin sosyal çevresinden dışlanmasına yol açabilmektedir; ancak bu tür davranışların belirli durumlarda, örneğin dolandırıcılık gibi, hukuki bir boyut kazanması durumunda suç teşkil etmekte ve hapis cezasıyla verilerek hem ahlaki yönden hem de cezai yönden aldatma eyleminin dışlandığı görülebilir.

Ahlak kavramı, Türk hukukunda hem kamu hukuku hem de özel hukuk alanında geniş bir yer bulmaktadır. Anayasa'da birçok maddede genel ahlak, temel hak ve özgürlüklerin kısıtlanmasının gerekçesi olarak gösterilmiştir (Güriz, 1999, s.20).

Hukuk sistemimizde kamu ve özel hukuk alanı genel ahlak ve ahlak başlıklarında ele alındığında 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 225. maddesinden itibaren genel ahlaka karşı suçların düzenlendiği bilinmektedir (Türk Ceza Kanunu [TCK], 2004, m. 225). Özel hukuk alanında ise, 4857 sayılı İş Kanunu'nun 24. maddesinde ahlak kurallarına uyulmaması durumunda iş sözleşmesinin feshedileceği (İş Kanunu,[İK] 2003, m. 24) hükme bağlandığı, 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu'nun 27. maddesinde ise ahlaka aykırı sözleşmelerin kesin hükümsüz olacağı (Türk Borçlar Kanunu [TBK], 2011, m. 27) belirtilmektedir. Borçlar Kanunu ve İş Kanunu'nda ahlaka aykırı sözleşme hükümlerinin neler olabileceğine ilişkin herhangi bir açık düzenleme bulunmadığı göze çarpmaktadır. Doktrinde hâkim olan görüşe göre ise makul ve dürüst kişilerin ortalama anlayışlarına aykırı olan durumların ahlaka aykırı sayıldığı bu tanıma dayanarak, ahlaka aykırı durumların veya sözleşme hükümlerinin belirlenebileceği öne sürülmektedir.

Türk Ceza Kanunu'nda, genel ahlaka karşı suçlar başlığında, suç ve cezada kanunilik ilkesinin hâkim olduğu bir çerçevede, genel ahlaka aykırı sayılan eylemler ayrıntılı olarak tanımlanmıştır. Özel hukuka tabi olan başta borçlar kanunu ve iş kanunda genel ahlaka yönelik tanımın bulunmadığı bilinmektedir.

Anayasa ve idare hukuku çerçevesinde, genel ahlak kavramı kamu düzeninin sağlanmasıyla ilgili olarak kolluğun görevleriyle bağlantılı şekilde ele alınmaktadır. Genel ahlaka aykırı durumlarda, kamu düzeninin korunması ya da bozulma riskine karşı

müdahalede bulunmak amacıyla kolluk personeli tarafından temel hak ve özgürlüklere müdahale niteliğindeki eylemlerin gerçekleştirilmesi mümkün kılınmaktadır.

Genel ahlak kavramının tanımı Anayasa Mahkemesinin ifadesiyle genel ahlak deyimi, belli bir zamanda, belli bir toplumun büyük çoğunluğunca benimsenmiş bulunan ahlak kurallarıyla ilgili hareketleri gösteren ve kolayca anlaşılan bir anlam taşıdığı şeklinde ifade edilmiştir (Bulut, 2000,s.37). Bu tanıma göre, ahlak kurallarının genel ahlak kavramı içinde değerlendirilebilmesi için üç temel unsurun bulunması gerektiği kabul edilmektedir. İlk unsur, ahlak kurallarının değişebilirliğini gösteren zaman unsurudur. İkinci unsur ise, toplumun büyük çoğunluğunun bu kurallarla ilgili davranışları benimsemesi, yani kuralların toplumsal bir kabul görmesidir. Üçüncü unsur ise subjektif bir nitelik taşıyan benimsemedir, bu bağlamda ahlak kurallarının toplumun büyük kısmı tarafından kabul edilmiş olması gerektiği vurgulanmaktadır (Uygun,1992, s.131).

Anayasa Mahkemesi'nin tanımından hareketle, üç unsura bir dördüncü ögenin, "kolayca anlaşılabilirlik" unsurunun eklenebileceği söylenmektedir. Ahlak kavramı belirgin olmasa da, "kolayca anlaşılan" ifadesiyle, belli bir zaman ve toplumda bireylerce benimsenen etik düşüncelerin temel düzeyde gözlemlenebilirliği kastedilmektedir. Ayrıca, Mahkeme'nin genel ahlak kavramını daha belirgin olan kamu düzenine yaklaştırarak belirsizlikleri önlemeyi amaçladığı da ifade edilebilir. Bu yaklaşım, toplumun manevi yapısına dikkat çekmektedir. (Bulut, 2000,s.38).

Toplumsal düzenin muhafazasında iyi ahlakın ihlal edilmesinin kamu düzenine aykırılık olarak kabul edildiği belirtilmektedir ve ahlaka aykırı bir davranışın kamu düzenine aykırı olarak değerlendirilmesi yaygın bir yaklaşımdır. Bu çerçevede, bazı hukukçular tarafından "iyi ahlak" terimi yerine "ahlaki kamu düzeni" teriminin kullanılması tercih edilmiştir (Hauser ve Lemouland, 2016,s.163). Bu yaklaşım, ahlak kurallarının toplumsal düzenin korunmasında önemli bir rol oynadığı ve ihlallerin kamu düzeni açısından tehlike teşkil edebileceği ifade edilmektedir ((Marty ve Raynaud, 1988, akt. Shahabi & Shahidi, 2018, s. 517)

Kamu düzeni ve iyi ahlak arasında bir ayrım yapmanın, kamu düzeni kuralını ihlal etmenin ahlaki bir kuralı ihlal etmekle eşdeğer olduğunu da ifade edilmiştir. Marty ve

Raynau Avustralyalı hukuk filozofu John Mitchell Finnis'in siyasi topluluk anlayışında, devletin kamusal yönetim yapısının gerçekten değerli olanı özellikle ahlaki değerler bilinçli ve kamusal biçimde tanımlaması, teşvik etmesi, kolaylaştırması ve desteklemesi gerektiği savunulmaktadır. Bu yaklaşıma göre, toplumsal açıdan zararlı ve kötü olan unsurların açıkça tespit edilmesi, caydırılması ve engellenmesi gerekmektedir. Ayrıca cezai yasaklar ve yaptırımlar yoluyla, ebeveynlerin çocuklarını ve genç bireyleri ahlaki biçimde eğitmelerine ve kötü alışkanlıklardan uzak tutmalarına destek sağlanması gerektiği ileri sürülmektedir. Geleneksel ahlak yasalarının tamamı da bu çerçevede, polisin kamu ahlakını koruma yetkisi kapsamında değerlendirilmektedir. Öte yandan, farklı bir bakış açısıyla Ronald Dworkin tarafından dile getirilen görüşte ise, insanların ahlaki bir hakka sahip olduğunu düşündüğü pornografi gibi görünürde özel alanla ilişkili ahlaki eylemlerin dahi, kamu yararına zarar verdiği kabul edilmekte ve bu durumun kamusal düzeyde sonuçlar doğurabileceği vurgulanmaktadır (George, 2000, s.17-31).

Kamusal yararın korunması açısından verilen zararın tazyiklendirilmesi veya muhtemel zararların önlenmesi açısından gerektiğinde ilgili birimler tarafından müdahale edilmesi ihtiyacı doğmaktadır. Bireylerin, devlet müdahalesinin olmadığı manevi alanda kendilerini serbestçe geliştirme imkânına sahip oldukları kabul edilmektedir. Devletin, kişilere manevi alanda davranış kuralları dayatmaması gerektiği, aksi takdirde insan haklarının kullanılamaz hale geleceği vurgulanmaktadır. Bu nedenle, devletin müdahale yetkisi, yalnızca toplumun ortak ahlaki değerlerine dayalı maddi düzenin korunmasına yönelik olmalıdır. Böylece, devlet ahlak kurallarına müdahale etmeyecek, yalnızca kamu düzenini bozan davranışların önlenmesine odaklanacaktır (Bulut, 2000,s.39).

Bu çerçevede, devlet müdahalesinin sınırlarının açık ve ölçülü bir biçimde çizilmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Özellikle ahlak kavramının soyut ve geniş niteliği, müdahale alanının keyfiliğe açık olmasına neden olabileceğinden, hukuki sınırların netleştirilmesi önem arz etmektedir.

Ahlakın hukuka göre daha geniş bir alanı düzenlediği genel olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle, hak ve özgürlüklerin sınırlandırılmasında bu kadar geniş kapsamlı bir kavramın temel alınması bazı sakıncalar doğurabilir. Bu bağlamda, genel ahlak kavramının sınırlarının belirlenmesi ihtiyacına dikkat çeken Anayasa Mahkemesi,

1964 tarihli bir kararında, genel ahlak ve kamu düzeni kavramlarının demokratik hukuk devletin temel hukuk kuralları çerçevesinde açıkça belirtilmesi vurgulayarak bu yöne dikkat çekmektedir.

Müstehcen yayınların sanat ve kültürel faaliyetlerle bağdaşmadığı; aksine, kamu yararı, genel ahlak ve genel sağlık açısından sakıncalı unsurlar içerdiği yönündeki değerlendirmeler, bu tür içeriklerin cezai yaptırımlarla sınırlandırılmasını meşrulaştırmaktadır. Bu çerçevede, Türk Ceza Kanunu'nun değişik 426. maddesinin, hem normatif düzenleniş biçimi hem de öngördüğü para cezalarının ölçülülük ve meşruiyet ilkeleri doğrultusunda Anayasa'ya aykırılık teşkil etmediği ifade edilmiştir (Akyılmaz, Sezginer ve Kaya, 2023, s. 626). Bu yaklaşım, kamu düzeni ve ahlakının korunması amacıyla ceza hukukunun müdahale alanının belirlenmesine yönelik anayasal sınırların tanımlanması bakımından önem arz etmektedir.

Hukuk ile ahlak arasındaki ayrımı zorunlu kılan temel neden, ahlakın otonom bir yapıya sahip olmasıdır. Ahlakın yürürlük kaynağı içsel olup, bireyin vicdanına dayanmaktadır ve bu nedenle bireyin sorumlu olduğu makam da içinde bulunması nedeniyle otonom yapıya sahiptir. Buna karşılık, hukuk heteronomdur; yürürlük kaynağı dışsaldır ve sorumlu olunan makam devlet gibi dışsal bir otoritedir. Bu farklılık, hukuk ve ahlakın işleyiş mekanizmaları ve dayandıkları otoritenin konumları açısından temel bir ayrımı gerektirmektedir (Öktem,1999, s. 64).

Genel ahlak kavramının insan hakları alanına dâhil edilerek hak ve özgürlüklerin sınırlandırılmasında bir ölçüt olarak kullanılması, yasa koyuculara ve idareye bu hakları keyfi olarak sınırlama imkânı tanıyabilmektedir. Bunun nedeni, ahlak anlayışının kişilere ve dönemlere göre değişkenlik göstermesi ve bu konuda farklı görüşlerin bulunmasıdır. Ahlakın esnek yapısı, sınırlandırmaların belirlenmesinde belirsizlik yaratabilir. Bununla birlikte, ahlaka dair çeşitli görüşler arasında "ahlaklılık olgusu" ortak bir unsur olarak kabul edilebilir (Bulut, 2000,s.29).

Genel ahlak kavramının tarihsel, toplumsal ve hukuki bağlamda geçirdiği dönüşüm, bu kavramın kamu düzeniyle kurduğu ilişkinin giderek daha belirgin ve işlevsel bir nitelik kazanmasına yol açmıştır. Başlangıçta kamu düzeninin dışında değerlendirilen genel ahlak, zamanla toplumun maddi ve manevi düzenini koruma amacı çerçevesinde

kamu sağlığı, güvenliği ve esenliği gibi unsurlarla birlikte değerlendirilerek idari kolluk faaliyetlerinin ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Bu dönüşümde, hem ulusal hukuk sistemimiz hem de uluslararası hukuk belgeleri ve yüksek yargı kararları belirleyici rol oynamıştır.

Genel ahlak kavramının sınırlarının belirsizliği ve kültürel göreliliğe açık yapısı, bu kavramın normatif metinlerde yer almasına rağmen uygulamada çeşitli tartışmalara neden olmasına yol açmaktadır. Anayasa Mahkemesi'nin ve doktrinin yaklaşımı, genel ahlakın hukuki sınırlamalarda kullanılabilmesi için nesnel, ölçülebilir ve toplumsal kabul gören nitelikte olması gerektiğini ortaya koymakta; bireylerin temel hak ve özgürlüklerini koruma gereğiyle devletin kamu düzenini sağlama yükümlülüğü arasında dengeli bir yaklaşımı zorunlu kılmaktadır.

Teorik ve hukuk felsefesi açısından yapılan genel ahlak ve kamu düzeni ilişkisine yönelik olarak ise Türk hukuk sistemimizde kamu ve özel hukuk alanı genel ahlak ve ahlak başlıklarında ele alındığında genel ahlak kavramının, insan hakları ve özgürlüklerine zarar vermemesi için, kamu düzenine yakın kılınması gerektiği vurgulanmaktadır. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve çeşitli anayasalarda ve i hukukumuzda yer bulan bu kavramın, toplumun maddi düzenini bozmaya yönelik ciddi tehlikeler doğuran ahlaki davranışlarda sınırlandırılması gerektiği belirtilmektedir. 1982 Anayasasının ruhu ve Anayasa Mahkemesi'nin genel ahlak yaklaşımı, hukuki sınırlamalar konusunda ereve sunarken, kimi özel kanunların icracılarına geniş takdir yetkisi verdiği ifade edilmektedir.

Bu çerçevede, genel ahlakın bir sınırlama ölçütü olarak kullanılmasında, sanatsal ifade özgürlüğü, kültürel çoğulculuk, bireysel özerklik ve toplumsal fayda ilkeleri arasındaki dengenin gözetilmesi gerektiği anlaşılmaktadır. Modern hukuk sistemlerinde ne çıkan bu çok boyutlu yaklaşım, ahlaki normların yalnızca yasal değil, aynı zamanda etik ve toplumsal meşruiyet temelinde yeniden tanımlanmasını gerekli kılmaktadır. Genel ahlakın kamu düzenine yaklaşımı, bu kavramın içeriğinin keyfiliğe kapalı, ölçülebilir ve toplumun ortak değerleriyle uyumlu biçimde ele alınması gerekliliğini açıkça ortaya koymaktadır.

1.2.2. İnsan Onuru

Türkçe’de “saygınlık”, “şeref” ve “itibar”; “İngilizce “honor/honour” ve “dignity” ; Almanca “würde” ve “ehre” kelimeleri ile ifade edilen “onur” kavramı, modern Arapçada “kerâmet” kelimesi ile ifade edilmektedir. Arapça “mecd”, “şeref” ve “izzet” kelimeleri de “onur” kavramını karşılamak üzere kullanılmaktadır. Nitekim Arapça “kerâmetü’l-insan” kavramı ile ifade edilen “insan onuru”, Almanca’ya “menschenwürde” kavramı ile tercüme edilmiştir (Atcı, 2022, s.216).

"Onur" kavramı, siyasi ve hukuki belgelerdeki kullanımına bakıldığında, modern anlamda oldukça yeni bir terimdir. Örneğin, ABD Bağımsızlık Bildirgesi'nde veya ABD Anayasası'nda "onur" kelimesine rastlanmadığı, Fransız Devrimi sırasında atılan "Liberté, égalité, dignité" (Özgürlük, Eşitlik, Onur) sloganların içerisinde yer aldığı tarihsel açıdan ifade edilmektedir (www.blogs.lse.ac.uk).

Felsefeye ömür boyu ilgi duymuş, Arpinumlu Romalı hatip ve devlet adamı Marcus Tullius Cicero (www.encyclopedia.com) tarafından geliştirilen onur kavramının, yalnızca bireysel erdemle sınırlı kalmayıp, aynı zamanda bireyin sosyal statüsüyle de ilişkilendirildiği görülmektedir. Bu bağlamda, onura sahip olmanın sadece kişisel niteliklere değil, toplumsal konuma da bağlı olduğu; ancak bu statünün yalnızca zenginlik ya da güç temelinde değil, ahlaki üstünlük ve kamusal erdemlerle desteklenmesi gerektiği ifade edilmiştir. Cicero’nun ortaya koyduğu bu yaklaşımın, Roma hukuk geleneği ve sonrasındaki felsefi tartışmalar üzerinde insan onuru anlayışının şekillenmesinde belirleyici bir rol oynadığı kabul edilmektedir (Brady, 2021,s.4).

Başlangıçta maddi ve nesnel kamu güvenliği ihlalleriyle ilişkilendirilen soyut kamu düzeni kavramı, zaman içerisinde kapsamını genişleterek 'İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi' ile cumhuriyet geleneğinde vücut bulan temel değerlerin ve ilkelerin korunmasını da içerecek şekilde evrilmiştir. Bu genişletilmiş anlayış çerçevesinde, insan onuruna saygının korunması da kamu düzeninin ayrılmaz bir unsuru olarak kabul edildiği ifade edilmektedir (Sauvé ve Paris, 2009).

Batı düşüncesinde "onur" kavramı sıklıkla dini temellere dayandırılmakla birlikte, Yahudi ve Hristiyan Kutsal Kitapları'nda bu kavramın doğrudan desteklendiği kullanım

sınırlı olarak gözlemlenmektedir. Hristiyanlıkta, insanın Tanrı'nın suretinde yaratıldığına dair inanç, ona diğer varlıklardan farklı ve ayrıcalıklı bir statü sağlamaktadır. Bu statü, insanı Tanrı'nın kutsallığına yakın bir konuma yerleştirerek, yaşam hakkı gibi temel haklarının keyfi biçimde ihlal edilmesini engellemektedir. Bu bağlamda, İncilin Tekvin 1: 26' kısmında yer alan "İnsanı kendi suretimizde, kendimize benzer olarak yapalım" ifadesi, insanın Tanrı'ya benzeyen tek varlık olarak kutsallığı ifade edilmektedir (Düwell, Braarvig, Brownsword, ve Mieth, 2014). İbranice metinlerde geçen "gedula" teriminin, modern anlamda "onur" kavramını karşılamaktan çok, dürüstlük, kibarlık ve cesaret gibi bireysel niteliklere işaret ettiği; "kavod" kelimesinin ise genellikle "şeref" ve "saygı" anlamlarında kullanıldığı belirtilmektedir. Benzer şekilde, Yunanca'daki "semnotes" teriminin zaman zaman "onur" olarak çevrilmesine rağmen, esasen "ciddiyet" anlamına geldiği ve bu kelimenin Yeni Ahit'te yalnızca sınırlı sayıda geçtiği ile birlikte dilsel ve kavramsal sınırlamaların, onur kavramının günümüzdeki anlamının daha sonraki tarihsel süreçlerde oluştuğuna işaret ettiği ileri sürülmektedir (Sulmasy, 2007, akt. Parmaksızoğlu, 2018, s.232).

İslâm devletinin nizamı ve toplumsal huzurun temini için sahip olması gereken vasıfları sıralayan Muhammed et-Tüveycirî, şûra, adalet, eşitlik ve hürriyetin yanı sıra "insan onurunun korunması" ilkesini de zikretmiştir. Et-Tüveycirî'ye göre, insan onurunun korunması hususunda kişinin Müslüman olup olmaması bir ayırt edici unsur teşkil etmemektedir. İslâm ceza hukuku incelendiğinde, hem suç işlemenin yasaklanmasında hem de işlenen suçlara yönelik cezai müeyyidelerin uygulanmasında temel hedefin insan onurunu korumak olduğu görülmektedir. Bu çerçevede, bir yandan bireylerden başkalarının onurunu zedeleyici eylemlerden kaçınmaları beklenirken, diğer yandan suç işleyen kişilerin cezalandırılması esnasında dahi, suçlunun onuru gözetilerek cezanın infaz edilmesi öngörülmektedir. Örneğin, cezanın infazı sırasında işkence yapılması, yüze ya da cinsel organlara vurulması gibi onuru zedeleyici eylemler yasaklanmaktadır (Atcı, 2022,s.214).

İlahi ve beşerî dinlerin insan onuruna verdikleri değerlerin ortak bir zeminde bulunduğu görülmektedir. Hz. Peygamber'in "Sizden biriniz, kendisi için istediği şeyi Müslüman kardeşi için de istemedikçe kâmil manada iman etmiş olmaz" şeklindeki sözü ile Tevrat'ta geçen "Sana kötülük etmemiş biriyle, yok yere çekişme" öğretisi, insan

onuruna saygı gösterilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Benzer şekilde, İncil’de Hz. İsa’ya atfedilen “Sen başkalarına, başkalarının sana yapmasını istediğin şeyleri yap” ifadesi de bu değeri ön plana çıkarmaktadır. Aynı zamanda, Konfüçyüs’e atfedilen “Kendine yapılmasını istemediğin şeyi başkalarına zorla yükleme” öğretisi ve Hindu destanı Mahabharata’da yer alan “Kişi kendisine zararlı olduğunu düşündüğü şeyleri başkasına yapmamalı” ilkesi, önemli bir Dharma kuralının olarak insan onuruna verilen değer açısından ifade edilmektedir (Atcı, 2022,s.215).

Bu doğrultuda, insan onurunun korunması ilkesinin yalnızca İslâm hukukuna özgü bir değer değil, evrensel bir ilke olduğu anlaşılmaktadır. Farklı inanç sistemlerinde benzer şekilde onur kavramına atfedilen önem, bu değerın kültürler ve dinler üstü bir ortak payda olduğunu göstermesi açısından dikkat çekmektedir.

Aydınlanma çağı ile birlikte, özgürlüklerin genişlemesiyle insan, başlı başına bir değer olarak görülmeye başlanmıştır. Bu dönemde bireysel özgürlükler ve insanın akıl yoluyla kendini geliştirme yeteneği vurgulanmış, insanın evrensel bir varlık olarak kendi kaderini belirleme gücü olduğu düşüncesi yaygınlaşmıştır. İtalyan Rönesans düşünürü Giovanni Pico della Mirandola (1463-1494), "İnsan Onuruna Dair Nutuk" (De Dignitate Hominis) adlı eseriyle modern anlamda insan onurunu ele alan ilk düşünür olarak kabul edilmektedir (Özdemir,2020, s.59).

Aydınlanma Dönemi en önemli filozoflarından biri olarak kabul edilen Alman Aydınlanma düşünürü olarak bilinen Immanuel Kant’ın (Cartwright (2024) düşüncesinde, insanın yalnızca bir "amaç" olarak ele alınması, ona yönelik her türlü eylemde kişinin bir birey olarak tanınmasını ve bu bireye karşı yapılan tercihlerde belirli sınırların gözetilmesini zorunlu kılmaktadır. Bu anlayışa göre, insanın araç değil, amaç olarak değerlendirilmesi gerektiği vurgulanmakta, dolayısıyla insan onuruna yönelik tüm eylemlerin, onun özgürlüğüne ve akıl sahibi doğasına saygı temelinde şekillendirilmesi gerektiği belirtilmektedir. Kant’ın felsefesinde insan onuru, ahlaki-pratik aklın öznesi olarak insanın temel özelliğini oluşturur. Kant, insanın ahlaki özüne dayanan bu onurun, onu diğer varlıklardan ayırdığını savunur. İnsan, homo noumenon olarak, ahlâki kararlar verebilen bir varlık olarak tanımlanır ve bu nedenle mutlak bir iç değere sahiptir. Bu değer, insanı araçsallaştırmaktan ve bir meta gibi alınıp satılmaktan korur. Kant’a göre, insan, sadece başkalarının amacına hizmet eden bir araç değil, bizzat bir amaç olarak

değerlendirilmelidir. Bu bağlamda insan onuru, felsefesinin en yüksek noktası olarak insanın ahlâki doğasını temsil ettiği ifade edilmiştir (Göçmen, 2024).

İnsanın onurlu, saygın bir varlık olması nedeniyle her zaman kendinde bir amaç olarak görülmesi, hukuk teori ve uygulamasında önemli bir yere sahiptir. Alman Anayasa Mahkemesi, bu ilkeyi her koşulda uyulması gereken kategorik bir buyruk olarak kabul edilebilmesi amacıyla 11 Eylül 2001’de Amerika Birleşik Devletleri’ne yönelik düzenlenen hava saldırılarında 3.000 civarında insanın ölmesi, Almanya da çeşitli güvenlik önlemleri almaya yönelmiştir. Yapılan kanuni düzenleme ile Almanya insanların yoğun olarak yaşadığı bölgelere düşürülerek benzer bir katliama neden olmasını engellemek üzere, güvenlik güçlerine kaçırılan yolcu uçaklarını düşürme yetkisi vermiştir. Birkaç avukat ve bir pilot, mesleki ve kişisel nedenlerle sık sık uçak yolculuğu yaptıklarından, bu yasa gereği hava kuvvetleri tarafından vurulma tehlikesiyle karşı karşıya olduklarını gerekçesiyle anayasanın güvence altına aldığı yaşam hakkının ciddi bir tehlike altında olduğunu ileri sürerek Anayasa Mahkemesi’ne başvurduğu; Alman Anayasa Mahkemesi, 2006 yılında, anayasadaki insan onuru kavramından hareketle söz konusu yasayı terör saldırısının potansiyel mağdurları olabilecek kişilerin hayatını koruma yükümlülüğünün, kaçırılan uçağın yolcularının onurunu ve hayatını koruma yükümlülüğünün önüne geçirilemeyeceğini yönüyle anayasaya aykırı bularak iptal ettiği belirtmiştir. Mahkemeye göre, uçaktaki yolcuların hayatının devletin tek yanlı kararı ile feda edilmesi, onların sırf insan oldukları için sahip oldukları üstün değerinkâr edilmesi anlamına gelir. İnsan doğasına içkin olan insan onuru, devletin, başka amaçlara ulaşmak için kişiyi bir araç olarak kullanmasını yasaklar. Ulaşılmak istenen amaç binlerce insanın hayatının korunması bile olsa, devlet tek bir kişinin dahi hayatını feda ederek onun kişiliğinde insanlığı araçsallaştıramayacağını, devletin yükümlülüğünün; hiç kimseyi araç haline getirmeden, hiç kimseye basit bir eşyaymış gibi davranmadan hem uçaktaki yolcuların, hem de yerdeki potansiyel mağdurların hayatını ve onurunu korumak olduğu ifade edilmiştir (Uygun, 2021, s.1399-1416).

İnsan onurunun, yirminci yüzyılın ikinci yarısında yargı kararlarında merkezi bir rol oynamaya başlaması, İkinci Dünya Savaşı sırasında yaşanan vahşetlerin ardından önemli bir gelişme göstermiştir. 1948 yılında kabul edilen Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, insan onurunu tüm hak ve özgürlüklerin temeli olarak

ilan etmiş, bu ilke daha sonra birçok ülkenin ulusal anayasalarına ve uluslararası hukuk metinlerine dâhil edilmiştir. İnsan onuru kavramı, böylece hem iç hukuk hem de uluslararası yargı organlarında temel bir ilke haline gelmiştir (Shultziner, 2017, s.435-482).

İnsan onuru kavramı anayasal bir ilke olarak ilk kez 1917 Meksika Anayasası'nda benimsenmiştir. Bu anayasa, insan onurunu bugünkü geniş anlamıyla değil, daha dar bir çerçevede ele almıştır. Ancak, modern anlamda insan onurunun anayasalarda yer alması, 1949'da kabul edilen Almanya'nın Temel Kanunu ile gerçekleşmiştir. Bu anayasanın 1. maddesi, insan onurunun dokunulmaz olduğunu ve ona saygı göstermenin tüm devlet otoritelerinin görevi olduğunu belirtmektedir. Bu düzenleme, insan onurunun anayasal koruma altına alınmasının güçlü bir ifadesi olarak kabul edilmiş ve birçok başka anayasal düzenlemeye ilham kaynağı olduğu ifade edilmiştir (Dreier, 2014, s.375-385).

Kişi onuru kavramı;

“Herkesin insan onuruna uygun bir yaşam sürme hakkı vardır.” şeklindeki hükmüyle Belçika Anayasasının 23. Maddesinde,

"Portekiz, insan kişiliğinin onuru ve halkın iradesi üzerine kurulmuş egemen bir cumhuriyettir" şeklindeki anayasal hükümle Portekiz Anayasasında,

“Anayasal rejimin insan onurunun dokunulmazlığını güvence altına aldığı” şeklindeki anayasal hükümle Finlandiya anayasasında yer almaktadırlar. İnsan onuru kavramı aynı zamanda Polonya anayasasının 30. Maddesinde, Macaristan anayasasının 54. maddesinde Romanya anayasasının 1. maddesinde, Slovenya anayasasının 21. Maddesinde, Yunanistan anayasasının 21. Maddesinde ve hatta Çek Cumhuriyeti anayasalarında da görüldüğü bilinmektedir (Sauvé ve Paris 2009).

1982 anayasasının başlangıç bölümünde ise insan onuruna yönelik

“Her Türk vatandaşının bu Anayasadaki temel hak ve hürriyetlerden eşitlik ve sosyal adalet gereklerince yararlanarak milli kültür, medeniyet ve hukuk düzeni içinde onurlu bir hayat sürdürme ve maddi ve manevi varlığını bu yönde geliştirme hak ve yetkisine doğuştan sahip olduğu” şeklindeki atıfla ifade edilmektedir.

Göç ve Mülteci Hukukunda İnsan Onuru Kavramı başlıklı düzenlenen bir toplantıda 193 ülkenin 162'sinin anayasasında insanlık onuru kavramına yer verildiği ve yeni anayasa çalışmalarında insan onurunun daha da ön plana çıktığı hususu güncel olarak ifade edilmiştir (www.tepav.org.tr).

İnsan onuru, insanın özüne kadar uzanan bir kavram olarak değerlendirilmektedir. Ricoeur'ün insan haklarına dair düşüncelerinde, "sırf insan olduğu için bir insana borçlu olunması" gerekliliği, bu kavramın temelini oluşturduğu, bu nedenle insan onurunun toplumlarda temel bir değer olarak kabul edilmesi ve etkili bir yasal koruma ile güvence altına alınması gerektiği vurgulanmaktadır (Sauvé ve Paris 2009).

Gelişmekte olan ülkelerde ve dünyanın belirli bölgelerinde otomobil kullanan bireyler, genellikle yaya ya da bisiklet kullanan bireylerden daha zengin kabul edilmektedir. Otomobil kullanan kişilere sistem tarafından aşırı ayrıcalık tanınması, topluma bu kişilerin yaşamlarının yayalardan veya bisikletlilerden daha değerli olduğu mesajını iletebilir. Bu durum, haysiyet ilkesine aykırı düşmektedir. Raporda belirtildiği üzere, haysiyet, tüm insanların eşitliğinin temelini oluşturmakta ve insan haklarını dayandıran normatif bir referans noktası olarak kabul edilmekte olduğu ifade edilmektedir (Mamak ve Glanc, 2022,s.3).

Uluslararası mevzuat çerçevesinde insan onuru ilk olarak 26 Haziran 1945 tarihli Birleşmiş Milletler Antlaşmasının ön sözünde insanlığın son yüzyıl içerisinde yaşadığı iki büyük savaş nedeniyle yaşanan ağır acı ve kederli felaketten gelecek nesillerin korunmasını sağlamak saikiyle bir gayret gösterileceğine önemle değinilmiştir.

1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, uluslararası hukuk ve insan hakları koruma sistemlerinde temel bir referans metni olarak kabul edilmektedir. Beyannamenin 1. maddesinde, tüm insanların özgür, onur ve haklar bakımından eşit doğduğu, akıl ve vicdanla donatıldığı ve bireylerin birbirlerine karşı kardeşlik anlayışıyla hareket etmeleri gerektiği belirtilerek insan onuru evrensel bir hak olarak tanımlanmıştır (Birleşmiş Milletler, 1948, md. 1).

Hiç kimseye işkence yapılamayacağı ve insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele veya ceza verilemeyeceği hükme bağlanarak insan onurunun korunmasına yönelik somut

güvenceler getirilmiştir (md.5). 22. maddede sosyal güvenlik hakkı tanımlanmakta; devletlere bireyin onuruna ve kişiliğine uygun hakları sağlama yükümlülüğü getirilmektedir (md. 22). 23. maddede ise herkesin insanlık onuruna yakışır bir yaşam düzeyine olanak tanıyan adil ücret hakkı güvence altına alınmakta ve bu ücretin sosyal koruma araçlarıyla desteklenebileceği belirtilmektedir (md. 23). Beyanname, bu yönleriyle insan onurunun çok boyutlu ve bütüncül korunmasını hedeflediği anlaşılmaktadır.

1966 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından kabul edilip 1976'da yürürlüğe giren, bireylerin medeni ve siyasi haklarını korumayı ve taraf devletlerin bu hakları güvence altına almasını amaçlayan bir insan hakları antlaşması olan Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesinde yer alan hakların uygulanması ve kabul eden devletler tarafından nasıl uygulandığının, insan onuru ve diğer hak mağduriyetlerinin gözetlenmesi ve denetlenmesi amacıyla insan hakları komitesi vasıtasıyla denetime tabi tutulması dikkat çekmektedir. Sözleşmede yer alan hakların uygulanması ve taraf devletlerce nasıl hayata geçirildiği, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komitesi tarafından denetlenmektedir. Devletler tarafından sunulan raporlar ve bireylerin yapmış olduğu şikâyet başvuruları temel alınarak, hak ihlalleri ve mağduriyetler incelenmekte, devletlerin bu konudaki yükümlülüklerini ne ölçüde yerine getirdiği değerlendirilerek, insan onuru ve hak ihlallerinin önlenmesi amacıyla denetim mekanizması oluşturulmaktadır (www.ohchr.org),(www.ijrcenter.org).

Birleşmiş Milletler (BM) İnsan Hakları Komisyonu, 1978 yılında, ulusal düzeyde insan haklarının korunmasına yönelik kurumsal yapıların oluşturulması ve sürdürülebilirliğine ilişkin bir seminer düzenlemiştir. Bu seminer sonucunda geliştirilen rehber ilkeler, zamanla BM Genel Kurulu ve İnsan Hakları Komisyonu tarafından güçlendirilmiş ve henüz bu tür kurumları kurmamış olan üye devletlere harekete geçmeleri yönünde tavsiyelerde bulunulmuştur. Bu sürecin devamı niteliğinde, 1991 yılında “İnsan Haklarının Korunması ve Güçlendirilmesi İçin Ulusal Kurumlar” başlıklı uluslararası bir çalıştay gerçekleştirilmiş ve burada, ulusal insan hakları kurumlarının asgari yapısal ve işlevsel niteliklerini belirleyen temel ilkeler ortaya konulmuştur. Nihayetinde bu ilkeler, 20 Aralık 1993 tarihinde BM Genel Kurulu tarafından “Paris Prensipleri” adıyla kabul edilmiştir (<https://www.tihek.gov.tr>).

İnsan hakları normatif zeminde, bireyin doğuştan sahip olduğu temel hak ve özgürlüklerin korunmasını amaçlarken, bu hakların felsefi ve ahlaki temelini insan onuru oluşturduğu, tüm insan haklarının özünü teşkil eden kurucu değer olarak kabul edilerek hakların tanınması, uygulanması ve korunması süreçlerinde referans alınması gereken asli ilke olarak değerlendirilmektedir. Dolayısıyla, insan haklarının meşruiyeti ve evrenselliği, doğrudan insan onurunun mutlaklığı ve dokunulmazlığı ilkesine dayandırılmaktadır (Olaizola, 2012,s.5).

İnsan onurunun korunması, yalnızca devletin resmî organlarının denetim ve müdahalesiyle sınırlı tutulmamalı; aynı zamanda bireyler tarafından da içselleştirilmesi ve sürdürülebilir kılınması gereken temel bir etik sorumluluk olarak değerlendirilmelidir. Birey, hem kendi onurunu hem de özgürlüklerini gözetme yükümlülüğü taşımakta olup, bu sorumluluğun bireyler arası ilişkilerde sürekli olarak hayata geçirilmesi gerekmektedir. Hiç kimsenin kendi onurunun zedelenmesine, değersizleştirilmesine veya aşağılanmasına rıza göstermemesi esastır. Bu çerçevede insan onuruna saygı, yalnızca bireysel bir hak değil, aynı zamanda kamu düzeninin ayrılmaz ve kurucu bir bileşenidir. Nitekim gerekli görülen durumlarda, kamu düzeninin tesisi amacıyla insan onuruna yönelik tehditlere karşı kolluk yetkilerinin kullanılması meşru kabul edilmektedir (Taborda, 2008,s.198-199).

İnsan onurunun ihlaliyle bağlantılı olarak ortaya çıkan bir diğer önemli boyut ise, yapısal toplumsal eşitsizliklerin derinleşmesidir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde ulaşım sistemleri örneğinde gözlemlendiği üzere, otomobil kullanan bireyler genellikle ekonomik bakımdan daha avantajlı bir kesimi temsil ederken, yaya veya bisiklet kullanıcıları daha düşük gelirli gruplarla özdeşleştirilmektedir. Bu durum, otomobil kullanıcılarının sistem tarafından örtük biçimde ayrıcalıklı addedilmesine ve dolayısıyla hayatlarının diğer bireylerinkinden daha değerli olduğu izleniminin topluma aktarılmasına neden olabilmektedir. Böyle bir yaklaşım ise, insan haysiyetine aykırı düşmektedir. Zira haysiyet, tüm insanların eşitliğini esas alan ve insan haklarının normatif temelini oluşturan evrensel bir ilkedir. Bu bağlamda, kamu politikalarının yalnızca işlevsellik değil, aynı zamanda eşitlik ve insan onuru ilkeleri temelinde kurgulanması gerekliliği ortaya çıkmaktadır (Mamak ve Glanc, 2022.s.4-5).

Hukukumuz açısından Anayasamızın 176. maddesinde belirtildiği şekli ile anayasa metnine dahil olduğu belirtilen başlangıç hükümleri arasında yer alan

“Her Türk vatandaşının bu Anayasadaki temel hak ve hürriyetlerden eşitlik ve sosyal adalet gereklerince yararlanarak milli kültür, medeniyet ve hukuk düzeni içinde onurlu bir hayat sürdürmeve maddi ve manevi varlığını bu yönde geliştirme hak ve yetkisine doğuştan sahip olduğu;” (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982, md. 176). hükmü ile insanın doğuştan onurlu bir hayat sürdürme hakkına ve yetkisine sahip olduğu ifade edilmiştir.

Anayasal olarak ifade edilen usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletler arası anlaşmaların kanun hükmünde olduğu ve usulünce yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin uluslararası antlaşmalar ile aynı konuda farklı hükümler barındırması sebebiyle olası uyumsuzluklarda uluslararası antlaşma hükümlerinin esas alınacağı yeni kamu düzeni unsuru olan insan onuru kavramını üstün tutan bir anlayışın anayasal koruma altında olduğu önem arz etmektedir.

Roman’a (2013) göre insan onuru, yalnızca bireysel özerkliğe dayanan bir hak değil, aynı zamanda insan türüne ait olmanın beraberinde getirdiği evrensel ve kamusal bir yükümlülüktür. Birey, ortak bir türün parçası olarak, kendisinde ve diğer insanlarda bulunan “insanlık” niteliğine saygı gösterme sorumluluğu taşımaktadır. Bu bağlamda, bireyin kendi onuruna aykırı davranışlardan men edilebileceği ve haysiyetin özgürlükten çok, insanlık durumuna duyulan saygıyla özdeş bir ilke olduğu ileri sürülmektedir.

Bu anlayış doğrultusunda, görünürde işlevsel veya rızaya dayalı gerekçelere sahip uygulamaların örneğin cüce fırlatma, taşıyıcı annelik gibi pratiklerin insan onuruna zarar verici yönleri göz ardı edilemez. Nitekim Fransız Danıştay’ının 1995 tarihli Commune de Morsang-sur-Orge kararında,

“Belediye polis gücüne sahip makamın, kamu düzeninin ihlali önlemek için her türlü tedbiri alma yetkisine sahip olduğu; insan onuruna saygının kamu düzeninin unsurlarından biri olduğu; polis gücüne sahip makamın, özel yerel koşulların bulunmaması halinde bile, insan onuruna saygıyı zedeleyen bir gösterinin yapılmasını yasaklayabileceği” ifade edilmektedir (Conseil d’État, 1995, akt. Rudden)

Kararda, bireyin rızası olsa dahi, onur zedeleyici eylemlerin kamu otoritesi tarafından yasaklanabileceği vurgulanmaktadır.

René Chapus, insan onurunun korunmasına yönelik düzenlemelerde yetki dağılımı konusunda merkeziyetçi bir yaklaşımı savunmaktadır. Ona göre, yargı

organlarının özellikle de Yargıtay'ın insan onuruna aykırı davranışları yasaklama yetkisini yerel yönetimlere bırakması, hukuki açıdan hatalı bir değerlendirmedir. Chapus, bu tür düzenleyici yetkilerin yalnızca kamu düzeninin ulusal düzeyde korunmasından sorumlu olan makam, yani başbakan tarafından kullanılabileceğini ileri sürmektedir. Bu bağlamda, yerel idarelerin kamusal düzenin temel değerlerinden biri olan insan onuru konusunda düzenleyici tasarruflarda bulunmaları, hukukun bütünlüğü ve anayasal ilkeler açısından sakıncalı görülmektedir. Chapus'un bu yaklaşımı, kamu düzeni kavramının yalnızca yerel değil, aynı zamanda ulusal düzeyde bir tutarlılık ve bütünlük içerisinde ele alınması gerektiği düşüncesine dayanmaktadır (Leleu, 2015, s. 891).

İnsan onuruna ilişkin sınırların yalnızca hukuk normlarına ya da hâkimlerin bireysel takdirine bırakılmasının, öznel ahlaki yargıların hukuk sistemine dâhil edilmesi riskini beraberinde getirdiğini belirtmektedir. Bu durumun, dövüş sporları, piercing, paintball, kriyojenik beden muhafazası, sado-mazoşizm, fuhuş, kürtaj ve doğum kontrolü gibi çeşitli uygulamaların, “onur” gerekçesiyle ahlaki yasaklamalara konu edilebilmesine kapı aralayabileceği, onur kavramının bu yaklaşımda yalnızca bireyin değil, insan türüne ait olmanın getirdiği ortak bir yükümlülük olarak tanımlanarak, kişinin kendi onuruna aykırı davranışlardan men edilebileceği dile getirilmektedir (Roman, 2013).

Bu çerçevede, insan onurunun statüsü yalnızca sınırlayıcı bir kamu düzeni bileşeni olarak değil, anayasal düzeyde korunan asli bir hak ve değer olarak ele alındığı dikkat çekmektedir. Fransa Danıştay'ının Göçmenleri Bilgilendirme ve Destekleme Grubu (GISTI) kararında da bu yaklaşım teyit edilmiştir. Kararda, idari makamların, hiç kimsenin insanlık dışı veya aşağılayıcı muameleye maruz kalmaması için yükümlü olduğu vurgulanmış ve bu sorumluluğun Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 3. maddesiyle daha da pekiştirildiği belirtilmiştir. Böylece, insan onurunun hem bireysel hem kamusal düzlemde korunması gereken temel bir ilke olduğu açık biçimde ortaya konulmaktadır.

1.2.3. Kişinin Kendine Karşı Korunması

Kamu görevlilerinin görev ve yetkilerini düzenleyen, devletin idari faaliyetlerini ve idari örgütlenmeyi belirleyen bir hukuk dalı olarak tanımlanan idare hukuku, kamu hukukunun bir alt disiplini olarak idari otoritelerin yetkilerini ve sorumluluklarını tespit

ederken, hakları ihlal edilen bireylerin hukuki başvuru yollarını da göstermektedir. Bu bağlamda, idare hukuku, vatandaş ile devlet arasındaki ilişkiyi düzenleyen temel bir mekanizma olup, bireylerin hak ve özgürlüklerini koruma veya sınırlama çerçevesinde devletin müdahale yetkileri olarak Goodnow tarafından tanımlanmaktadır. Head'in vurguladığı gibi, idare hukuku, devletin idari yetkilerini kullanırken bireylerin haklarını güvence altına almayı amaçlayan bir kamu hukuku alanı olarak ifade edilmektedir (Çakmak, 2011, s. 711).

İdare hukukunun temelini kamu kurumları, yani devlet idareleri oluşturur. Bu yönüyle idare hukuku, özel hukuktan ayrılır ve kamu idaresi hukuku olarak da adlandırılabilir. İdare hukukunu incelerken organik anlamda idare ile fonksiyonel anlamda idare arasında bir ayrım yapılması gerekmektedir. İdarenin personeli, yapısı ve teşkilatı ele alındığında organik idareden söz edilirken; idarenin eylem ve işlemleri değerlendirildiğinde fonksiyonel idare kavramı ile ifade edilmektedir (Görmüş ve Kırdı, 2024,s.3-4).

Barry-Whitcomb'a göre, idare hukukunun temel konusu iki ana unsurdan oluşmaktadır: bir yandan, idarecilerin kullandığı devlet yetkisine ilişkin yasal kurallar; diğer yandan, bu yetki ile etkileşimde olan bireylerin hakları. Bu çerçevede, idare hukuku, devletin idari yetkilerinin sınırlarını ve kullanımını düzenlerken, bu yetkilerin uygulanmasından etkilenen özel kişilerin haklarını da koruma altına almayı hedefleyen bir hukuk dalı olarak öne çıkmaktadır (Çakmak, 2011, s. 711).

İnsan hakları, hukuki ve siyasal alanlarda en çok tartışılan kavramlardan biri haline gelmiştir. Temel neden olarak kavramın farklı içeriklerle doldurulması ve evrensel bir tanım üzerinde fikir birliği bulunmayışı ana aktör olmakla birlikte teknolojinin sağladığı küresel iletişim ağları ve uluslararası işbirliklerinin artmasıyla daha da pekişmiş, insan haklarının korunması ve yaygınlaştırılması insan haklarının yalnızca bireysel devletlerin iç meseleleri olmaktan çıkarak, küresel düzeyde tartışılan ve uluslararası hukukun temel bir unsuru haline getirmiştir (Çatal, 2018, s.75-76).

18. ve 19. yüzyılda İngilizlerin önemli düşüncelerinden biri olan hukuk, ahlak ve siyaset bilimi alanındaki çalışmaları ile tanınış olan Jeremy Bentham özellikle hukuk sistemi ve toplumsal düzenin temellere dayanması gerektiğini savunmuş ve hukuk ile

felsefede otoriteye dayalı savunmaları eleştirmiştir. Geleneksel yasal düzenlemelerin çoğu eski otoritelere körü körüne bağlı kalınarak sürdürülmemesini, bir kural ya da yasanın yalnızca geçmiş otoritelerin sözlerine dayandırılarak meşru kabul edilmeyerek; kuralların kamusal düzene ne derecede fayda sağladığına göre değerlendirilmesi gerektiğini vurgulayarak “ipse dixitizm”¹ olarak tanımladığı sorunsaldan uzak kalınması gerektiğini ifade etmiştir (www.praymont.blogspot.com).

Kamusal düzenin sağlanmasına yönelik çabaların, değişen ve gelişen kamu yönetimi anlayışı doğrultusunda, klasikleşmiş ve katı düzen kavrayışından uzaklaştırılması gerektiği ifade edilmektedir. Yerleşik ve dogmatik nitelik taşıyan yönetim anlayışlarının yerine, yeni kavramların benimsenerek yönetsel yapıya entegre edilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Bu çerçevede, kamu düzeninin modern unsurları arasında değerlendirilen “kişinin kendine karşı korunması” ilkesi, başlangıçta felsefi düzeyde ele alınmış; ilerleyen süreçte pozitif hukuk normlarına yansıtılmış ve nihayetinde tıp disiplini içinde de karşılık bulmuştur. Bu gelişmelerle birlikte, söz konusu ilkenin çok boyutlu ve disiplinlerarası bir yapı kazandığı görülmektedir.

Akıl tarafından yönetilen bir insanın tam anlamıyla kendini yöneten, kendi kendini kontrol eden bir birey olduğunu kabul eden Platon, Aristoteles ve birçok Stoacı filozoflar ile başlayan özerklik (kendini kaderini belirleyebilme) kavramı on dokuzuncu yüzyıla John Stuart Mill tarafından yeniden değerlendirilerek devamında çeşitli paternalizm türleriyle ele alınmaya başlanmıştır (Piper, 2009, s.189)

Felsefi açıdan özgürlüğü kısıtlanan kişinin tercihlerinden bağımsız olarak, insanların özgürlüklerine veya özerkliklerine "kendi iyilikleri için" veya "zarar görmelerini önlemek için" müdahale edilmesi şeklinde ele alınan paternalizm kavramı hukuki ve psikolojik boyutlara sahiptir (Kopelman, 2004,s.92); (Grill ve Hanna, 2018, s. 3).

¹ “Ipse dixit” terimi, Latince “bizzat o söyledi” anlamına gelir. Bu ifade, özellikle Pythagorasçıların Yunanca αὐτὸς ἔφα (“autos epha”, “üstat böyle dedi”) şeklindeki ifadesinin Latinceye çevirisidir. Cicero, bu ifadeyi “De Natura Deorum” adlı eserinde kullanarak Pythagorasçıların, öğretmenlerinin sözlerini sorgulamadan kabul ettiklerini belirtmiştir. Özellikle mantık ve felsefe alanlarında “ipse dixit”, bir argümanın sadece bir otoriteye dayandırılarak kanıtlanmaya çalışılmasını ifade eder. Bu durum, eleştirel düşünceye aykırı bir tutum olarak değerlendirilir (Dürüşken, 2011,s.2,12).

Paternalizm, bireyin kendi iyiliği adına, iradesi dışında müdahaleye maruz bırakılmasını konu alan çok boyutlu bir kavram olarak değerlendirilmektedir. Hukuki bağlamda paternalizm, bireyin kendine zarar vermesini önlemek, ruh sağlığını korumak ya da kendi gelişimini desteklemek amacıyla alınan önlemleri içermektedir. Bu kapsamda, kişinin kendi kendine karşı korunmasını sağlamak adına uygulanan düzenlemeler, bireysel özgürlükle kamusal yarar arasında hassas bir denge gözetilerek meşrulaştırılmaktadır. Psikolojik düzlemde ise paternalizm, bireyin karar verme yetisinin yetersiz ya da riskli görüldüğü durumlarda, onun adına dışsal bir otorite tarafından karar verilmesini ifade etmektedir. Bu tür müdahaleler, bireylerin kısa vadeli tercihlerinin uzun vadede ciddi zararlara yol açabileceği varsayımına dayandırılmaktadır. Madde bağımlılığı veya ciddi ruh sağlığı sorunları bulunan bireylerin, kendilerine ya da çevrelerine zarar verme potansiyelleri göz önünde bulundurularak, iradeleri dışında tedaviye tabi tutulmaları, psikolojik paternalizmin pratik bir yansıması olarak değerlendirilmektedir (www.journalofethics.ama-assn.org).

Küresel düzeyde kendine zarar verme davranışını ele alan çeşitli çalışmalar, bu sorunun büyümesiyle ilgili önemli bilgiler sağlamaktadır. Yapılan araştırmalar, kendine zarar verme davranışın yaygın olduğunu; ayrıca düşük ruh sağlığı ve azalan yaşam kalitesinin olumsuz sonuçlarla ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. Örneğin, Yeni Zelanda'da yapılan bir araştırma, gençlerin %48,7'sinin intihar amacı olmadan kendine zarar verdiğini göstermektedir. Benzer şekilde, Avustralya'da yapılan bir çalışma, ergenlerin %8'inin son 12 ay içinde intihar amacı gütmenden kendine zarar verdiğini bildirdiğini ortaya koymaktadır. Bu bulgular, insanlar arasında kendine zarar verme davranışının yaygın olduğunu ve bunun halk sağlığı açısından önemli bir sorun teşkil ettiğini vurgulamaktadır (Hetrick, Subasinghe, Anglin, Hart, Morgan ve Robinson, 2020,s.2).

Kişinin kendisine karşı korunması, modern hukuk sistemlerinde bireyin hakları ile devletin koruma görevleri arasındaki hassas dengeyi vurgulayan önemli bir konu olarak kişinin kendine karşı korunması bakımından farklı alanlarda karşımıza çıktığı görülmektedir.

Bireyin kendi güvenliğini sağlama yükümlülüğü kapsamında, taşıt kullanımı esnasında emniyet kemeri takma zorunluluğuna ilişkin düzenlemeler, hem bireysel hem de kamusal güvenlik açısından değerlendirilmektedir. Fransız Yargıtayı'nın (Cour de cassation) 20 Mart 1980 tarihli ve 79-93104 sayılı kararında, emniyet kemeri kullanımının yalnızca bireyin fiziksel bütünlüğünü korumaya yönelik bireysel bir önlem olmadığı; aynı zamanda kamu düzeni çerçevesinde toplumun genel güvenliğini sağlamaya hizmet eden düzenleyici bir müdahale niteliği taşıdığı açık biçimde ifade edilmiştir (Cour de cassation, 1980).

Kararda, emniyet kemeri takma yükümlülüğünün, ilk bakışta bireyin kişisel özerkliğine müdahale teşkil ediyor gibi görünse de, gerçekte trafik kazalarının yol açtığı sosyal ve ekonomik maliyetleri azaltma ve aynı zamanda diğer bireylerin güvenliğini temin etme amacı taşıdığı vurgulanmıştır. Dolayısıyla bu düzenleme, bireyin yalnızca kendi bedenine yönelik riskleri bertaraf etmesine ilişkin bireysel bir sorumluluğun ötesinde, toplumsal düzeyde ortak faydayı önceleyen normatif bir yönelime sahiptir.

Fransız Yargıtayı'nın bu yorumu, kamu düzeni kavramının geleneksel olarak fiziki güvenlik ve kamusal huzurla sınırlı bir içerikten ibaret olmadığını; aynı zamanda bireyin kendi sağlığına zarar verme riskine karşı korunmasının da kamu düzeni kapsamında değerlendirilebileceğini ortaya koymaktadır. Bu yaklaşım, devletin birey lehine gerçekleştirdiği düzenleyici müdahaleleri meşrulaştırmakta; bireysel özgürlük ile toplumsal güvenlik arasındaki dengeyi sağlama yükümlülüğünü, kamu otoritesine özgü anayasal bir sorumluluk olarak yeniden tanımlamaktadır.

Emniyet kemeri kullanımına ilişkin verilen benzer yargı kararları, karayolu güvenliği yasalarının küresel düzeydeki önemini vurgulamaktadır. Örneğin, Teksas Yüksek Mahkemesi kısa süre önce, hukuk davalarında emniyet kemeri kullanımına ilişkin kanıtların değerlendirilmesine dair uzun süredir devam eden yasağı kaldırmıştır. Mahkeme, bir kişinin emniyet kemeri takıp takmadığının artık trafik kazası davalarında sorumluluğun belirlenmesinde dikkate alınabileceğine hükmetmiştir. Bu karar, mahkemelerin yaralanma davalarında sorumluluğu değerlendirme biçiminde önemli bir değişim anlamına gelmekte ve emniyet kemerinin kullanılmamasının tazminat miktarları üzerindeki etkisinin dikkate alınmasına olanak sağlamaktadır. Böylece, bireyin kendini

koruma yükümlülüğüne ilişkin hukuki sorumluluğun trafik güvenliği bağlamında yeniden ele alınması ve kamu düzeni açısından daha geniş bir perspektiften değerlendirilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Bu gelişme, küresel çapta emniyet kemeri kullanımına yönelik düzenlemelerin toplum genelinde güvenliği sağlama ve bireyi kendine karşı koruma amacı taşıdığına dair ortak bir anlayışı pekiştirmektedir (Nabors Well Services, Ltd. v. Romero, 2015,s.7).

Bu doğrultuda, bireyin kendi güvenliğini sağlamaya yönelik yasal düzenlemeler yalnızca Fransa gibi ülkelerle sınırlı kalmamakta; benzer şekilde, Amerika Birleşik Devletleri gibi farklı hukuk sistemlerinde de bireyin fiziksel bütünlüğünü korumaya dönük önlemlerin hukuki süreçlere yansıdığı görülmektedir. Nitekim, 2024 yılında Indiana eyaletinde kabul edilen yeni bir yasa, emniyet kemeri kullanımına ilişkin verilerin artık hukuk davalarında delil olarak sunulabilmesine imkân tanımaktadır. Bu değişiklik, emniyet kemeri uyumluluğunun yalnızca bireysel güvenlik değil, aynı zamanda hukuki sorumluluğun tespitinde dikkate alınan bir unsur haline geldiğini ortaya koymakta ve bireyin kendine karşı koruma yükümlülüğünün kamu hukuku ile özel hukuk arasındaki sınırlarını yeniden şekillendirmektedir (Carson, 2024).

İç hukukumuzda karayolları trafik kanununun amir hükümleri doğrultusunda sürücülerin ve yolcuların koruyucu tertibat kullanma zorunluluğu başlıklı maddesinde emniyet kemeri takmak, iki tekerli binek taşıtların kullanımı esnasında kask, gözlük, , korucu ve ayırt edici reflektör özellikli kıyafetler giymemek, işyerlerinde iş sağlığı ve güvenliğinin sağlanması ve mevcut sağlık ve güvenlik şartlarının iyileştirilmesi için işveren ve çalışanların görev, yetki, sorumluluk, hak ve yükümlülüklerini düzenleyen iş sağlığı ve güvenliği kanunu kapsamında kişiyi kendine karşı muhafaza etme amaçlı olan ekipmanları giymemek (Karayolları Trafik Kanunu, 1983, md. 78) gibi yasal düzenlemeler bireyin kendine karşı korunması kapsamında değerlendirilmektedir.

1.2.4. Kamusal Estetik

Estetik terimi, Alexander Gottlieb Baumgarten (1714-1762) tarafından literatüre kazandırılmıştır ve modern estetiğin kurucusu olarak kabul edilir. Baumgarten, "Aesthetica" adlı eserinde estetiği duyuşsal algıyı ve bilişsel süreçleri kapsayan bir disiplin

olarak tanımlar. Geleneksel olarak, estetik terimi sanat ve güzelliğe dair algıları ifade etmek için kullanıla gelmiştir (www.acikders.ankara.edu.tr).

Güzelliğin doğası ve üzerinde hükmedilip edilemeyeceği, Antik Çağ'dan itibaren pek çok filozof ve düşünür tarafından ele alınmıştır. Bu çerçevede Platon, Phaedrus ve Büyük Hippias adlı eserlerinde güzellik kavramını farklı açılardan tartışmış ve öncelikle güzelliğin ne olmadığını, ardından da onun neden sevildiğini açıklamaya çalışmıştır. Sokrates, Platon ve Aristoteles gibi Yunan filozofları açısından güzellik, "parçaların simetrisi ve nesnelerin ihtişamında" yer aldığı kabul edilmiştir. Özellikle Aristoteles'e göre, güzellik "ihtişam ve düzenin" bir birleşimidir ve bu durum, güzelliğin kısmen nesnel bir yönü olduğunu öne sürer. Plotinus ise nesnel güzelliğin tek başına yeterli olmadığını savunarak, estetik yargının bireysel ve ruhsal bir "içe bakış hareketi" olduğunu teorize etmiştir. Onun görüşüne göre, güzellik ruhsal bir süreçle ortaya çıkmakta ve bu süreç her bir bireye özgü bir deneyim sağlamaktadır. 18.yüzyılda bu tartışmalar edebiyat ve felsefe sahnesinde yer bulmaya devam etmiştir. Denis Diderot, *Traité du beau* adlı eserinde güzelliğin tanımındaki zorluklara dikkat çekmiş ve güzelliğin doğasının hala belirsizlik taşıdığını öne sürmüştür. Diderot, güzelliğin insanlar arasında sıklıkla konuşulan, ancak çok az anlaşılan bir kavram olduğuna işaret etmektedir. Pierre Delvolvé ise, estetik düzenin korunmasının, öznel unsurlar içerdiğini ve kamu düzenini sağlama adına zorluklar doğurduğunu ifade etmiştir. Bu yaklaşımlar, güzellik kavramının nesnellik ile öznellik arasında nasıl dengeleneceği ve kamu düzeni bağlamında estetik korumanın nasıl sağlanabileceği konularında süregelen bir tartışmaya zemin hazırlamaktadır (Falgas, 2024, s. 375-383).

Dışsal güzellik kavramı, şehircilik ve mimarlık teorileri ile estetik felsefesi bağlamında kuramsal olarak ele alındığında, orantı, uyum ve simetri gibi değişkenler aracılığıyla değerlendirilmiştir. Antik Roma'nın ünlü mimarlarından Vitruvius, sağlamlık, güzellik ve kullanışlılık üçlüsü ekseninde iyi mimarlığı rehber edinen bir anlayışı benimseyerek bu kavramlara vurgu yaparken karşıt bir perspektifle, Avusturyalı mimar ve teorisyen Adolf Loos, 1908 tarihli *Ornament and Crime* adlı makalesinde, gereksiz süslemelerin ve bezemelerin modern toplumlar için bir israf unsuru olduğunu savunarak ve sadeliğin tercih edilmesini öneren bir manifesto ortaya koymaktadır (Loos, 1908/1998, s. 184–190)

Düzenli bir estetik anlayışında olduğu gibi, görünürdeki düzensizlikte de estetik bir güzellik bulunabileceği ifade edilmektedir. Millie Estetik düzene bir meydan okuma olarak kentsel müdahale: Estetik kriminolojiye doğru makalesinde (2016) coğrafyacı ve sosyal teorisyen Yi-Fu Tuan (1993) tarafından, 'estetik' kavramının 'anestezik' kavramının karşıtı olduğu vurgulamakla beraber, estetiğin, bireyin canlılık hissiyle ilişkilendirildiği ve bu hissin çoğunlukla mükemmellik olgusuyla bağlantılı olmadığı belirtmektedir. Millie (2016) çalışmasında, estetik kavramının temel işlevinin, köken anlamı olan “hissetme” kavramında temellendirildiği belirtilmiştir. Bu bağlamda, Tuan’a atıfla, söz konusu “hissetme”nin herhangi bir rastlantısal duyumsamadan ziyade, biçimlendirilerek bir duygu ve incelikli bir algılama biçimi olduğu şeklinde ifade etmektedir. Bu yorum doğrultusunda, estetik deneyimin, bireyin çevresiyle kurduğu bilinçli etkileşim sürecine dayandığı ileri sürülmektedir. Estetiğin zıddı olarak anestezik kavramının ise ‘hissizlik’ ve buna bağlı olarak bir tür ‘yaşayan ölü’ durumu ile ilişkilendirildiği görüldüğü bireyin çevresindeki güzelliklere ne kadar duyarlı hale getirilirse, yaşamla kurulan bağın o denli güçleneceği ve bu durumun yaşama dair alınan hazzı doğrudan etki edeceği ileri ifade edilmektedir (Millie, 2016,s.7).

“Estetik beğenin farklı nüanslarını birbirinden ayırmanın yöntemlerinden biri, estetik deneyimlerin ve bu deneyimleri takip eden yargıların, estetiğin “ince duyusu” ve “kalın duyusu” şeklinde kategorize edilmesidir (Carlson, 2008; Hospers, 1946). Bu çerçevede, yüzeysel estetik olarak tanımlanan ve biçimsel estetik öğelerle renk, şekil ve kompozisyon gibi fiziksel görünüme odaklanan yaklaşımla; estetik yargının daha derin katmanlarını oluşturan epistemik ve etik değerlere dayanan yaklaşımlar arasında anlamlı bir ayrım yapılmaktadır. Söz konusu ayrım, estetik değerlerin yalnızca duyusal düzeyde değil, aynı zamanda bilişsel ve etik düzeyde de değerlendirilebileceğini ortaya koymakta; dolayısıyla estetik yargının ekolojik bilinç ve değer sistemlerinin inşasında nasıl işlev gördüğünü anlamak açısından kuramsal bir temel sunmaktadır.” (Lehtinen, 2021, s. 258)

Bu bağlamda, estetik kavramı kent açısından ele alındığında, daha karmaşık ve öznel bir hal alır. Kent estetiği, görsel ve çevresel imgeler aracılığıyla bir kentin kimliğine, yapısına ve anlamına gönderme yapar. Bu imgeler, kentlerin tarihsel süreç içerisinde maruz kaldığı sosyal, politik ve ekonomik değişimlerle birlikte evrilmiş ve farklı kentsel tasarım yaklaşımlarının doğmasına neden olmuştur. Örneğin, 19. yüzyıl sanayi devrimi sırasında Avrupa’daki kentlerin yeniden yapılandırılması ya da çevresel sürdürülebilirlik odaklı mekânsal planlama, kentlerin estetik anlayışını ve planlama süreçlerini derinden etkilemiştir (Raker, 1999, akt. Rezafar ve Turk, 2016, s. 166–169).

Planlama süreçlerinde 19. yüzyılın sonlarında, bu alanda çıkarılan ilk yasalarla birlikte, Fransız Danıştayı tarafından belediye başkanlarının genel polislik yetkileri estetik amaçlar doğrultusunda genişletilmiştir. Ancak, 1970'lerde bu içtihadan vazgeçilmiş ve özel bir polis gücü oluşturan yasal düzenlemelerin artmasıyla, bu uygulama yalnızca geçici bir koruma aracı olarak kalmıştır. Bununla birlikte, genel düzenlemeler çerçevesinde bu geçici korumanın hala var olabileceği gerçeği değişmemiştir (Falgas, 2024, s. 375–383).

Şehirlerdeki estetik denetimin tarihi, şehir planlaması tarihiyle yakından ilişkilidir ve bu süreç, ekonomik, sosyal, kültürel ve politik gelişmelerin çok boyutlu etkileriyle şekillenmiştir. Kent planlaması, dışsal dinamiklerden önemli ölçüde etkilenmekte ve bu bağlamda estetik kaygılar özellikle on dokuzuncu yüzyıl boyunca hem Avrupa hem de Amerika'da kent tasarımında farklı yaklaşımlar geliştirilmesine yol açtığı görülmektedir. Estetiğin kent planlamasında merkezi bir kaygı haline gelmesiyle birlikte, sanayileşmenin olumsuz etkilerine karşı kentsel tasarımda çeşitli reform hareketleri ortaya çıkmıştır. Bu nedenle, kentsel estetikteki değişim süreçlerini kavrayabilmek için kentsel mekânların dönüşümünü tetikleyen dışsal olayların, tarihsel-kritik dönemeçlerin ve bu süreci yönlendiren düzenlemelerin incelenmesi önem arz etmektedir.

20. yüzyılın önde gelen şehir plancısı, tarihçisi ve toplumsal eleştirmeni olarak tanınan Lewis Mumford şehirlerin sadece fiziksel yapılar olmadığını, aynı zamanda insan kültürünün ve uygarlığın temel taşları olduğunu savunmaktadır. Ona göre, kentsel formlar, bireylerin estetik duyarlılıklarını şekillendirmede önemli bir rol oynar. Özellikle Ortaçağ Avrupa şehirlerini öne çıkararak, bu kentlerde yapılan yürüyüşlerin bireylerin duyularını eğittiğini ve estetik kapasitelerini farkında olmadan geliştirdiğini vurgular. Mumford, kentsel yaşamın estetik deneyimler sunduğunu ve bu deneyimlerin, bireylerin zihinsel ve duysal gelişimini teşvik ettiğini savunur. O, kentsel formların insanların yaşam kalitesini yükselten güçlü bir etkisi olduğuna inanır. Ona göre, duyuların düzenli olarak uyarılması bireylerin gelişmiş bir varoluş sürdürmesine olanak tanır; aksi takdirde, duyuların ihmalı fiziksel ve ruhsal sağlığa zarar verebileceğini (Mumford, 1964, aktaran Paetzold ve Rollet, 2011, s.92-93). Mumford'un bu konu hakkında sunduğu fikirlerine yakın olan, Avusturyalı bir mimar, şehir plancısı ve teorisyen olan Camillo Sitte kentsel tasarımda estetik ve sanatsal değerlere odaklanan önemli bir kişidir. Modern şehirlerin

işlevsellikten ziyade geçmişin sanatsal ve estetik ilkelerine uygun olarak planlanması gerektiğini savunmuştur. 1889'da yayımlanan "Der Städtebau nach seinen künstlerischen Grundsätzen" adlı eserinde, özellikle Ortaçağ ve Rönesans şehirlerinin pitoresk ve organik yapısına vurgu yapmıştır. Sitte, geniş ve düz caddeler yerine, insan ölçeğine uygun, çeşitli açılarla düzenlenmiş ve uyumlu oranlara sahip alanların estetik değerini öne çıkarmıştır. Bu bağlamda, mekânın görsel ve estetik boyutlarına öncelik vererek, şehir manzaralarının, sokak tasarımlarının ve meydanların sanat eseri gibi ele alınması gerektiğini savunmaktadır (Karakaya, 2010,s.11-12).

1893 Chicago Dünya Kolomb Fuarı aracılığıyla, kentsel mekânın yalnızca ekonomik ve endüstriyel bir merkez olmanın ötesinde, aynı zamanda sakinlerinin estetik deneyimlerini geliştirme sorumluluğu taşıdığı yönündeki düşüncelerin yaygınlık kazandığı görülmektedir. Söz konusu fuar, Amerikan toplumunun şehir manzaralarına ilişkin algısını köklü biçimde etkilemiş; bu sayede, mimari anlamda Amerika'nın Avrupa'daki öncülleriyle olan mesafesini azaltan bir dönüşüm süreci başlatılmıştır. Bu dönüşüm, New York'un önde gelen mimarları Richard Morris Hunt ile McKim, Mead & White'in yanı sıra, Chicago ekolünden Louis Sullivan ve Daniel Burnham gibi isimlerin klasik mimari anlayışıyla inşa ettikleri anıtsal yapılarla somutlaşmıştır. "Beyaz Şehir" (White City) adı verilen bu ideal kent modeli, estetik ve düzen ilkelerine dayalı bir şehir planlaması yaklaşımının mümkün olduğunu ilk kez ortaya koymuş ve sonraki dönem kentsel tasarım hareketlerine yön verdiği ifade edilmektedir (www.history.denverlibrary.org).

Sanayi devriminin zirvesinde dumanlı ve isli kent manzaralarına karşı estetik müdahaleler gerektiren projeleri başlatan bu hareket ile fuara katılan ziyaretçiler şehirlerine döndüklerinde, estetiğin halkın refahı üzerindeki etkisini fark ederek şehirlerini güzelleştirme çabalarına girişme fikrine yönelmişlerdir. Özellikle Washington, DC'deki McMillan Planı, bu bağlamda estetiği önceleyen ilk resmi hükümet planı olarak kabul edilir ve National Mall, Jefferson Anıtı ve Lincoln Anıtı gibi simge yapılar bu plan doğrultusunda inşa edilmiştir. Bununla birlikte, dönemin birçok Amerikan şehrinde, hızlı göç ve apartmanlaşma gibi sorunlar sebebiyle başlayan kentsel altyapı düzensizliklerine yönelik ele alınan Jacob Riis'in 1891 tarihli "How the Other Half Lives" adlı eseri, düzensiz kentsel çevrenin yoksulluk ve toplumsal adaletsizlikle nasıl iç içe geçtiğini

etkileyici bir biçimde tasvir etmiştir. Güzel Şehir Hareketi, bu tür estetik ve sosyal sorunlara bir çözüm olarak kamusal sanat ve yasal düzenlemelerle kentleri güzelleştirmeyi amaçlamış, bu doğrultuda sivil toplum hareketi olan New York'ta Belediye Sanat Derneği gibi girişimlerin kurulmasını sağlaması açısından önem arz etmektedir (www.nypap.org).

Kamusal estetiğin dünyada tesisi edilmesi açısından kentsel planlamanın modern temelleri, 19. yüzyılın sonlarında sanayi şehirlerindeki düzensizliğe bir tepki olarak ortaya çıkan kentsel reform hareketine dayanmaktadır. O dönemdeki vizyonerler, ideal şehirler arayışına girerken, pratik gereksinimler, özellikle yeterli sanitasyon, insanların ve malların hareketliliği ile sosyal olanakların sağlanması gibi konular da planlama sürecini şekillendirmiştir. Günümüz şehir planlamacıları, toplumlar seyrek yerleşimli olduğu sürece güzelliğin sadece bireysel bir mesele olması; ancak nüfusun yoğunlaştığı ve işbirliğinin zorunlu hale geldiği günümüzde ise güzelliğin toplumu ilgilendiren bir mesele haline geldiği vurgusuyla (Baker, 1926, s.546-572) toplumsal eşitlik, ekonomik büyüme, çevresel sürdürülebilirlik ve estetik çekicilik gibi çatışan talepler arasında bir denge kurmaya çalışmaktadırlar (Fainstein, 2024).

19. yüzyılda kentleşme sürecinin yol açtığı estetik ve işlevsel sorunlar, büyük ölçüde imar yönetmelikleri aracılığıyla çözümlenmeye çalışılmıştır. Bu dönemde imar uygulamaları, kentlerin mekânsal gelişimini yönlendiren ve özellikle estetik bütünlüğü sağlamaya yönelik temel araçlardan biri haline gelmiştir. Zamanla, geniş otopark alanlarına sahip, işlevsel ancak estetikten yoksun yapı tipolojileri, şehir kimliğinin olağan bir unsuru olarak toplum tarafından benimsenmiştir. Ne var ki bu yaklaşım, kent yaşamının niteliğini düşüren tekdüze mekânlar üretmiş ve beraberinde daha çekici, yaşanabilir ve kimlikli kentsel çevrelerin oluşturulması yönünde arayışları beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda, estetik kontrol mekanizmaları ve çeşitli planlama düzenlemeleri gündeme gelmiş; kentsel mekânın hem fiziksel düzeni hem de görsel nitelikleri açısından nitelikli hale getirilmesi amacıyla çeşitli normatif araçlar geliştirilmiştir. Bu uygulamaların temel amacı, kentlerin yalnızca teknik değil, aynı zamanda estetik birer yaşam alanı olarak yeniden inşa edilmesidir (Beer, 2014,s.282-290).

Yirminci yüzyılın ilk yarısında Fransız Danıştay'ının (Conseil d'État), henüz bir rahatsızlık oluşmadan belirli yerlerin estetik açıdan korunmasının genel bir idari polis amacı taşıdığını, bazı kararların "estetiğin genel kamu düzeninin unsurları arasına dahil edilmesi" lehine verildiğine işaret ettiği ifade edilmiştir (Falgas, 2024, s. 375-383).

Paul Duetz tarafından, içtihat hukukunda estetiğin korunmasının, polisin genel yetkileri arasına emniyet, güvenlik ve sağlıkla birlikte dahil edilmesi eğiliminin başlangıcı olarak değerlendirilmiştir. Benzer şekilde, Fransız Danıştay'ın 23 Ekim 1936 tarihli kararında, kamuya açık otoyollarda seyyar satıcılık yapma ve yazılı materyal dağıtma özgürlüğünün, polis müdürünün genel yetkilerine dayanarak kamu düzenini ve huzurunu sağlama ile kamu hijyeni ve estetiğini koruma amaçlı gerekli tedbirleri alma hakkını engellemeyeceği belirtilmiştir (Falgas, 2024, s. 375-383).

19.yüzyılın ortalarından sonlarına doğru Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri'nde sanayileşme, hızla artan nüfus ve sınırsız işletme girişimlerinin sonucunda büyük spekülasyon karları elde edilmiştir. Ancak bu dönemde yaşanan ekonomik gelişmelerin fiziksel sonuçları, kamu yönetimlerinin bu etkileri kontrol etmede başarısız kalmasıyla, kentleşmenin olumsuz yönlerini ortaya çıkarmıştır. Özellikle, zenginliğin lüksleri ile yoksulluğun sefaletini keskin bir şekilde sergileyen, aşırı kalabalık ve yayılan şehirler hızla büyümüştür. Bu dönemde yaşanan yolsuzluk ve sömürü, ilerici hareketin şehir planlamasına odaklanmasına zemin hazırlamıştır. Gecekondu mahalleleri, kentlerde artan sıkışıklık, düzensizlik, estetik bozulma ve sağlık sorunları toplumda geniş çaplı bir tepkiye yol açmıştır. Özellikle sanitasyonun iyileştirilmesi, bu dönemin en önemli taleplerinden biri olarak öne çıkmış ve şehirlerdeki yaşam kalitesinin yükseltilmesine yönelik reformların başlangıcını oluşturmuştur (Fainstein, 2024).

Neoliberalizm çerçevesinde benimsenen sektör odaklı büyüme stratejileri ise doğal ve kültürel varlıklar ile kentsel arazilerin ticari malzemeler olarak pazarlanmasına yol açmıştır. Bu süreç, kent planlamasında esnekliğin artmasına neden olurken, şehirlerin estetik yapısı üzerinde olumsuz etkiler yaratmıştır. Kentsel mekânların piyasa taleplerine göre yeniden düzenlenmesi, kentlerin özgün karakterini, estetiğini ve kimliğini büyük ölçüde zayıflatmıştır. Özellikle kentsel dönüşüm projeleri ve gayrimenkul gelişimleri, tarihsel ve kültürel mirası göz ardı ederek, kentlerin küreselleşen piyasa ekonomisinin ihtiyaçlarına göre şekillendirilmesine neden olmuştur (Rezafar, Turk, 2016, s.169).

Kentsel alanda yaşanan sorunların fazlaca hissedilmeye başlanması ile düzenlenen 1972 tarihli Birleşmiş Milletler Çevresi Konferansı, modern çevre politikalarının şekillenmesinde önemli bir dönüm noktası olarak kabul edilmekte olup, kentsel sorunların çözülmesi açısından da önemli bir etki yaratmıştır. İsveç'in Stockholm kentinde düzenlenen bu konferans, çevresel sorunların ilk kez küresel ölçekte ele alındığı çok taraflı bir platform olarak, insan faaliyetlerinin çevre ve kentler üzerindeki olumsuz etkilerine dikkat çekmiştir. Konferans, sürdürülebilir kalkınma kavramını uluslararası politika gündemine ilk kez taşıyarak, kentleşmenin getirdiği çevresel ve sosyal sorunların çözümüne yönelik yeni bir yaklaşımın gelişmesine katkıda bulunmuştur. Bu bağlamda, çevreye duyarlı şehir planlaması ve kentlerde sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması, konferansın öne çıkardığı temel konular arasında yer almış ve kentsel sorunların çözümü için uluslararası işbirliği ve politika geliştirme süreçlerini başlatmıştır (www.sdgs.un.org).

1972 Birleşmiş Milletler Çevre Konferansı'nın ardından, kentleşme ve çevresel sürdürülebilirlik konularının uluslararası etkileşim ve kamusal irade ile tesis edilebileceğini işaret etmesi nedeniyle küresel düzeyde daha fazla önem kazanmış ve bu alanda şehirlerin sürdürülebilir gelişimini teşvik eden politikalar geliştirerek, çevresel ve kentsel sorunlara küresel çözümler üretmeye yönelik çabaları destekleyen kendisinden sonra birçok önemli organizasyon kurulduğu bilinmektedir.

Kamusal estetiğin tesis edilmesi amacıyla yapılacak değerlendirmeye öncelikle tarihsel süreçle bakmak yol gösterici olacaktır. 18. yüzyılın sonlarına gelindiğinde, Osmanlı İmparatorluğu'nda, özellikle İstanbul gibi önemli şehir merkezlerinde, batılılaşma süreci hız kazanmış ve bu durum hem toplumsal yapıda hem de yapı çevrede belirgin bir dönüşüme neden olmuştur. Batı ile gelişen ilişkiler ve artan kültürel etkileşimler, mimari üsluplarda da kendini gösteren önemli değişikliklere yol açmış, bu süreç kamu binalarının yanı sıra şehir merkezlerindeki apartman ve konutların inşasına da yansımıştır (Akbaş, Erçetin, Tosun ve Erdemir, 2020, s.111-123).

Kentleşme süreçleri ve modernleşme üzerine Osmanlı Döneminde yapılan incelemelerde, bu dönüşümün toplumsal yapıya etkileri derinlemesine ele alınmıştır. İlhan Tekeli'nin "utangaç modernleşme" olarak tanımladığı dönem, Osmanlı'da kentleşme hareketlerinin özellikle 1850'lerden itibaren hız kazandığı bir süreci

yansıtmaktadır. Bu süreçte Batı ile artan etkileşimler ve Tanzimat Fermanı gibi reformlar, Osmanlı şehirlerinin kentsel dokusunun, idari yapıların ve toplumsal ilişkilerin Batı etkisiyle yeniden biçimlendiği bu dönemde (Akkahve, 2023, s.16) Mustafa Reşit Paşa, Paris, Londra ve Viyana'da yürüttüğü diplomatik çalışmalar sonucunda, Avrupa'da gözlemlediği şehir planlama ve yönetim standartlarını Osmanlı kentlerine uyarlama arzusuyla 1848-1849 yılları arasında Batı Almanya ekolünden etkilenecek hazırlattığı ilk Osmanlı Nizamnameleri ile Osmanlı şehirlerinin idari ve fiziki yapılarını modernleştirmeyi, Avrupa şehirlerindeki düzen ve düzenlemeleri Osmanlı topraklarında da tesis etmeyi hedefleyerek (Ayataç, 2000, s.105) Avrupalı devletlerin sanayileşme ile karşılaştığı plansız kentsel büyüme, kirlilik, niteliksiz yapılaşma ve ulaşım gibi benzer sorunları çözmeyi amaçlamıştır (Rezafar ve Turk, 2016,s.172).

Tanzimat sonrasında, batılı anlamda çağdaş, temiz ve estetik bir görünüme sahip, belediye hizmetlerinin yeterli düzeyde sunulduğu kentlerin oluşturulması amaçlanmıştır. Bu doğrultuda dar sokaklar ve çıkmazlar ortadan kaldırılarak, geniş cadde ve bulvarların açılması yönünde kapsamlı bir dönüşüm süreci başlatılmıştır. Bu yaklaşımın, şehircilik anlayışının temel hedefleri arasında yer aldığı değerlendirilmektedir. Ayrıca, Osmanlı döneminin ilk imar yasası olan 1882 tarihli Ebniye Kanunu ile arsaların kare ve dikdörtgen biçiminde düzenlenmesi, yol ve bina yüksekliklerinin geometrik ve matematiksel kurallar çerçevesinde belirlenmesi ve çıkmaz sokakların önlenmesi gibi hususların, planlama sürecinde kamusal estetik kaygısının dikkate alındığını göstermesi bakımından önem arzettiği görülmektedir.

Osmanlı İmparatorluğu'nda 19. yüzyılda kent planlaması ve imar düzenlemeleri yasal düzenlemelerle şekillendirilmiştir. Özellikle İstanbul'da bitişik nizam inşa edilmiş olan meskenlerden kaynaklanan tarihsel açıdan da iz bırakmış büyük yangınlar nedeniyle 1848 tarihli Bina Nizamnamesi ile yapıların düzenlenmesine yönelik kurallar getirilmiş, 1864 Yol ve Bina Nizamnamesi ile bu kurallar genişletilmiştir. 1882 Bina Kanunu ise şehir planlamasında bina yüksekliği ve yol genişliği gibi konularda düzenlemeler yapmıştır. Bu süreç kamusal alanda güzelliğin ve temizliğin sağlanmasına yönelik düzenlemelerle Osmanlı kentleşmesinin modernleşmesi sağlanmıştır (Rezafar ve Turk .2016,s.167-168).

Birinci Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı'nın ardından kurulan Türkiye Cumhuriyeti, klasik Osmanlı kentlerine karşı bir anti-tez oluşturma hedefiyle düzenleme yapma ve kentlerdeki eksiklikleri giderme için yeni bir çerçeve oluşturma isteği duymuştur (Ökesli, 2009, s. 45). Bu kültürel, yeni ortaya çıkan bir bilim dalı olan şehircilik, Cumhuriyet yönetimi tarafından başarının temel bir unsuru olarak benimsendiği ifade edilmektedir (Bilsel, 1996, s.496-534). Bu süreçte şehircilik, Cumhuriyet'in modernleşme ve kalkınma hedefi doğrultusunda ekonomik, toplumsal ve şehirlerin inşasında önemli bir rol üstlendiği ifade edilmektedir (Karakaya, 2017, s. 78).

1923-1929 arası dönem, altyapı gibi eksikliklerin giderilmesi için ekonomiye yönelik acil önlemlerin alındığı dönem olmuştur. Bu nedenle, yeni ortaya çıkan bir bilim dalı olan şehircilik, Türkiye Cumhuriyeti'nde de Cumhuriyet'in başarısı için birincil etken olarak kabul edilmiştir (Bilsel,1996,s.28). Kurumsal yapının temellendirilmesinin, öncelikle ekonomik, toplumsal ve felsefi sistemlerin inşasına bağlı olduğu kabul edilmiştir. Bu bağlamda şehircilik, söz konusu yapının gerçekleştirilmesinde merkezi bir rol üstlenmiştir. Kentsel mekânın dönüşümünde, Cumhuriyet ideolojisinin temel dayanaklarından olan Devletçilik ve Halkçılık ilkeleri belirleyici olmuş; bu ilkeler aracılığıyla mekânsal gelişimin politika temelli bir çerçevede şekillendiği görülmüştür. Bu çerçevede 1924 yılında kabul edilen 442 sayılı Köy Kanunu yalnızca kırsal alanları değil, kentleri, kasabaları ve diğer yerleşim birimlerini de kapsayan hükümler içermesi nedeniyle, dönemin Türkiye'sindeki köy-kent algısına ışık tutması açısından dikkat çekici bulunmuştur (Karakaya, 2017).

1950 ve 1980 yılları arasında Türkiye'de kentsel planlama, hızlı kentleşme süreçlerine ve değişen ekonomik-politik koşullara paralel olarak şekillenmiştir. Bu dönemde, kentsel planlamanın temel dinamikleri ve yönelimleri dört ana başlık altında ele alınabilir.

1950'li yıllar, Türkiye'de çok partili sisteme geçişle birlikte daha liberal politikaların benimsendiği bir dönem olmuştur. Bu dönemde, tarımda makineleşmenin artması ve kırsal alanlardan kentlere göçlerin başlaması, hızlı ve plansız kentleşmeye yol açmıştır. Devlet, artan nüfusun barınma ihtiyacını karşılamakta yetersiz kalmış, bu nedenle gecekondu bölgeleri yaygınlaşmıştır (Rezafar ve Turk, 2016,s.168).

Kentsel planlama alanında 1960'lı yıllara kadar bütüncül bir planlama anlayışı ya da uzun vadeli projeksiyonlara dayalı bir yaklaşım geliştirilememiştir. Bu dönemde yaşanan aksaklıkların teorik ve pratik açıdan aşılabilmesi amacıyla bilgi paylaşımının artırılması ve alanında yetişmiş profesyonellerin varlığı önem kazanmıştır. Bu doğrultuda, kentsel yönetimin kurumsallaştırılması ve şehirlerin estetik açıdan geliştirilmesi hedefiyle 1961 yılında Orta Doğu Teknik Üniversitesi bünyesinde kent planlama öğretimi başlatılmıştır (Ayataç,2000,s.113). Takip eden süreçte, 1970'li yıllarda yaşanan sosyo-ekonomik gelişmelerin etkisiyle, özellikle 1980'li yılların sonuna kadar fizikî mekânları birleştirmeyi amaçlayan bölge planlaması çalışmaları yürütülmüş; bu kapsamda, kent kimliğinin tesisi ve korunmasına yönelik amir düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemeler, kanaatimizce, estetik nitelikli dışsal yansımaların korunmasına yönelik bir anlayışı da içermektedir (Ayataç, 2000,s.115-116).

1970'li yıllarda sosyo-ekonomik alanda başlayan gelişmeler 1980'li yılların sonuna kadar fiziki mekânları birleştirme amaçlı çalışılan bölge planlama marifetiyle kent kimliğinin tesisi ve korunmasına yönelik estetik dışsal yansımaların korunmasına yönelik düzenlemelerin yapıldığı bilinmektedir (Ayataç, 2000,s.114).

1990'lı yıllarda, 3194 sayılı İmar Kanunu ve yönetmeliklerinin yürürlükte olduğu ve proje yaklaşımının devam ettiği görülmektedir. Ayrıca, standartlaşma ve tip kararlara dayalı fiziksel mekân düzenlemelerinin ön plana çıkması, kimliksiz ve karaktersiz kentsel alanların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Yeni bin yıla girerken toplumun geniş kesimleri tarafından çarpık kentleşme, fiziksel, doğal ve kültürel değer kayıpları, insan hakları, kentsel yaşam koşulları ve kentsel estetik gibi kavramların daha sık kullanıldığı gözlemlenmektedir.

2000 yılından günümüze kentsel planlama ve estetik kontrol yönetimi alanında önemli yasal düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. Bu dönemin temel özelliklerinden biri, kamu harcamalarının azaltılmasına yönelik politikaların benimsenmesi ve özel yatırımların teşvik edilmesi olarak görülmektedir. Bu çerçevede, kentlerin estetik kontrolünü düzenleyen yasal kaynaklar üç ana grup altında değerlendirilebilir.

İlk grup, 3194 sayılı İmar Kanunu ve ilgili yönetmelikler olarak belirlenmiştir. Bu kanun, kentsel yapılı çevrenin gelişimini düzenleyen temel bir çerçeve sunmakta ve

estetik kontrol yönetimine yönelik çeşitli maddeler içermektedir. 2013 yılında 6495 sayılı Kanun ile İmar Kanunu'nun 8. Başlığına eklenen düzenleme, "mimari estetik komisyonu" kurulmasını öngörmüştür. Bu komisyon, kentsel projelerin özgün fikirleri ifade edip etmediğini değerlendirme yetkisine sahip olup, özgünlük taşımayan projelerde değişiklik yapma yetkisi de bulunmaktadır (İmar Kanunu, 1985, m. 8). Ayrıca, Planlı Alanlar Tip İmar Yönetmeliği'nin 10. maddesi ile belediyelerin estetik kurallar getirme yetkisi genişletilmiştir. Bu düzenlemelerle yerel yönetimlere, binaların estetik, renk, çatı ve izolasyon kaplamalarına ilişkin kurallar koyma ve yerel malzeme kullanımı ile yöresel mimarinin korunmasını sağlama konusunda yetki verilmiştir (Planlı Alanlar Tip İmar Yönetmeliği, 2017, m. 10). 2014 yılında hazırlanan Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği ise kentsel tasarım rehberlerinin oluşturulmasını şart koşarak mekânsal planlama sistemine yönelik pratik rehberlik sunmayı amaçladığı görülmektedir (Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği, 2014, m. 5).

Özel amaçlı kanunlar olarak adlandırılan düzenlemeleri içeren ikinci grup için, 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu örnek olarak gösterilebilir. 1983 yılında yürürlüğe giren kanun, kentsel, arkeolojik ve doğal sit alanlarında estetik kontrol yönetimine ilişkin kurallar getirmiştir. Kanun çerçevesinde, korunması gerekli kültür ve tabiat varlıklarının tescil edilmesi, plan onaylanana kadar geçici yapılaşma koşullarının belirlenmesi ve Koruma Amaçlı İmar Planlarının onaylanması amacıyla "Koruma Kurulları" oluşturulmuştur. Bu kurullar, kentsel alanlardaki yapı projelerinin uygunluğunu değerlendirme görevini üstlenerek estetik kontrolün sağlanmasında önemli bir rol oynadığı belirtilmektedir (Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, 1983).

Kentsel tasarım ve planlamaya ilişkin özel düzenlemeler, kent mekânlarının estetik niteliğini artırmayı, yapısal bütünlüğü korumayı ve özgün mimari yaklaşımları teşvik etmeyi amaçlamaktadır. Bu doğrultuda, yerel ve ulusal ölçekte çeşitli yasal ve yönetsel düzenlemeler geliştirilmiştir. Estetik denetimin ve mekânsal yönetimin etkin biçimde sağlanabilmesi adına, ilgili kamu kurumlarının koordinasyonunda, alanında uzman mimarlardan oluşan estetik komisyonları ya da kurulları tesis edilebilmektedir. Söz konusu yapılanmalar, kentlerin görsel bütünlüğünü güçlendirmenin yanı sıra, yapılı çevrenin kimlik kazanmasına katkı sunmayı hedeflemektedir.

Kentlerde estetik değerlerin yalnızca görsel bir unsur değil, aynı zamanda maddi ve finansal bir değer taşıdığı kabul edilmektedir. Bu durum, Avrupa’da sanatın tarihsel olarak kamu otoritesinin himayesinde gelişmiş olmasıyla da örtüşmektedir. Şehir planlama hareketinin yükselişine kadar, bireyler bazı özel sözleşmeler veya tapu kısıtlamaları dışında kamu düzenini ihlal etmedikleri sürece mülklerini diledikleri biçimde kullanma özgürlüğüne sahipti. Ancak, komşu mülklere ilişkin belirsizlikler, özellikle estetik nitelikler konusunda öngörülemezlik yaratmış; bu da gayrimenkul yatırımlarını ve inşaat faaliyetlerini riskli hâle getirmiştir. Pek çok yatırım, çevre mülk sahiplerinin estetik duyarlılıktan yoksun davranışları nedeniyle başarısızlıkla sonuçlanmıştır.

Günümüzde mahkemeler, estetik kaygılar içeren çeşitli belediye düzenlemelerini inceleme gereği duymakta; bu da geçmişteki estetik kayıtsızlığın yerini yavaş da olsa artan bir duyarlılığa bıraktığını göstermektedir. Bununla birlikte, estetik değerlendirmelerin belediye uygulamalarına doğrudan entegre edilmesi henüz sınırlı düzeydedir. Mevcut imar mevzuatlarının büyük bölümü, yerel yönetimlere yetki devrini toplumun sağlığı, güvenliği, ahlâkı ve genel refahı gibi unsurlar üzerinden temellendirmekte; ancak estetik değere doğrudan atıf yapan düzenlemeler oldukça nadirdir (Baker,1926, s.124-145).

Kamusal estetik anlayışı, bir kentin kültürel kimliğinin oluşumu ve şehir imajının güçlenmesi açısından önemli bir rol oynamaktadır. Kamusal mekânlar, kentin tarihsel ve kültürel birikimini yansıtan, toplumsal belleğin görsel taşıyıcıları niteliğindedir. Örneğin, simgesel değere sahip meydanlar, anıtlar ya da sokak dokuları, toplumun ortak estetik anlayışını ve değer yargılarını görünür kılmaktadır. Estetik açıdan düzenli ve nitelikli bir kentsel görünüm, kent sakinlerinde aidiyet, gurur ve sahiplenme duygularını güçlendirmekte; ayrıca yapılan araştırmalar, kentsel estetiğin bireylerin mutluluk düzeyi ve yaşam memnuniyeti üzerinde olumlu etkiler yarattığını göstermektedir (Boz, 2022, s.104).

Kamusal estetiğe ilişkin yaklaşımlar, bu olgunun yalnızca mimari düzenlemeler ve şehir planlaması ile sınırlı olmadığını, aynı zamanda kamusal alanlara yerleştirilen sanat eserleri aracılığıyla da biçimlendiğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, heykel,

anıt, duvar resmi ya da mekânla bütünleşik biçimde konumlandırılmış enstalasyon türündeki sanat uygulamalarının, kamusal estetik anlayışını zenginleştiren araçlar olduğu ifade edilmektedir. Ayrıca, kamusal sanatın kolektif kimlik ve aidiyet duygusunu pekiştirerek toplumun ortak belleğinin inşasına katkı sunduğu yönündeki değerlendirmeler de literatürde yer bulmaktadır (Ercan, 2013, s.247).

Kentsel yaşamın niteliği ve bu yaşamın sürdürüldüğü fiziksel mekânların düzenlenmesi, çeşitli uluslararası toplantılar, sözleşmeler ve anlaşmalar aracılığıyla önemli ölçüde şekillenmektedir. Söz konusu belgelerin ekonomik, siyasal, çevresel, kültürel ve toplumsal yaşam standartlarını iyileştirmeyi amaçlayan, ortak bir dünya kültürünün oluşumunu teşvik eden yönleri öne çıkmaktadır. Bu doğrultuda, Avrupa Kentli Hakları Deklarasyonu, kent sakinlerinin işlevsel uyumu gözeten, nitelikli bir mimari ve fiziksel çevrede yaşama hakkını güvence altına alırken; Avrupa Kentsel Şartı, katılımcı yönetim, sosyal adalet, çevresel sürdürülebilirlik, tarihî ve kültürel mirasın korunması, estetik ve uyumlu yapılaşma, ekonomik canlılık, güvenli ve sağlıklı yaşam, erişilebilirlik, kamusal sanatın teşviki ve insan odaklı kentleşme gibi ilkeler doğrultusunda geleceğin kent modelini tanımlamaktadır (Council of Europe, 2008).

Uluslararası belgelerde ortaya konan temel ilkeler, yalnızca yönetim ve hak temelli yaklaşımları değil, aynı zamanda kentsel estetik ve mekânsal kaliteyi önceleyen yeni bir şehircilik anlayışını da beraberinde getirmektedir.

Kentsel estetik kavramının giderek daha fazla önem kazandığı süreçte, "çarpık kentleşme" ve "fiziksel, doğal ve kültürel değer kayıpları" gibi sorunlar, toplumun geniş kesimleri tarafından daha yoğun bir şekilde tartışılmaktadır. Avrupa Yerel ve Bölgesel İdareler Kongresi (AYBİK) kararları ve Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı'nda (UNCED) kabul edilen Rio Deklarasyonu, Gündem 21 gibi uluslararası belgelerle desteklenen bu süreçte, yaşanabilir, sürdürülebilir ve estetik değeri yüksek kentsel mekânların yaratılması ve korunması hedeflenmektedir. Bu belgeler, kentlerin işlevsel uyum, tarihi mirasın korunması ve estetik değerlerin ön planda tutulduğu ve kontrol edildiği bir yaklaşımla tasarlanması gerektiğini vurgulamaktadır. Kentsel mekânların planlanmasında ve düzenlenmesinde, modern gelişme ile tarihi mirasın

korunması arasında dengeli bir yaklaşım benimsenmesi ve estetik değerlerin gözetilmesi gerekliliği ifade edilmektedir.

1.2.5. Hayvan Onuru

Hayvan hakları düşüncesi, tarih boyunca insan-hayvan ilişkilerinin evrimine paralel biçimde gelişmiş ve özellikle 20. yüzyılda Batı’da ivme kazanarak felsefi, etik ve hukuki bir sistem içerisinde kurumsallaşmaya başlamıştır. Başlangıçta dini ve felsefi düşünceler hayvanların insanlardan ontolojik olarak farklı ve aşağı konumda olduğunu savunmuş; Aristo, Descartes ve Kant gibi düşünürler bu ayrımı meşrulaştırmıştır. Ancak Jeremy Bentham'ın "acı çekme kapasitesi" ilkesine dayanan yaklaşımı, hayvan hakları anlayışında temel bir kırılma noktası olmuştur.

Antik Yunan ve Roma dönemlerinde, hayvan haklarına ilişkin çeşitli felsefi yaklaşımlar ortaya konularak, Pisagor ve Platon tarafından, hayvanların ahlaki olarak korunması gerektiği ileri sürülmüştür. Pisagorcular, ruh göçü inancına dayalı olarak, hayvanlara zarar vermekten kaçınılmasını savunmuşlardır. Aristoteles ve Stoacı filozoflar tarafından, hayvanların ontolojik açıdan insanlardan daha aşağıda olduğu ve bu sebeple hak sahibi olamayacakları öne sürülmüştür (Merkit, 2022, s.189-191).

Orta Çağ’da, hayvan haklarına yönelik görüşlerin büyük ölçüde dini inançlar tarafından şekillendirildiği görülmektedir. Bu dönemde, Hristiyanlık öğretisi temel alınarak, hayvanların ruh sahibi olmadığı ve dolayısıyla insanlara hizmet etmek amacıyla yaratıldığı inancı benimsenmiştir. Thomas Aquinas tarafından, hayvanların akıl sahibi olmamaları nedeniyle ahlaki haklara sahip olamayacakları ileri sürülmüştür (Linzey ve Clarke, 2004).

Aydınlanma Dönemi ile birlikte, hayvanların acı çekme kapasitesine sahip olduklarına dair düşünceye verilen önemin arttığı gözlemlenmiştir. Bu dönemin önde gelen düşünürlerinden Jeremy Bentham tarafından, ahlakın temelinin "acı ve zevk" olduğu ifade edilmiş ve hayvanların da bu iki duyguyu deneyimleyebildikleri vurgulanmıştır. Bentham’ın ünlü "soru, düşünebiliyorlar mı ya da konuşabiliyorlar mı değil, acı çekiyorlar mı?" ifadesi, hayvan haklarının temellerinin atılmasında önemli bir etkiye sahip olduğu ifade edilmektedir (Grundstein, 1953, s.359).

Aydınlanma düşünürlerinin hayvanlara yönelik ahlaki yaklaşımları kendi içinde farklılık göstermiş; bir yandan Bentham gibi düşünürler hayvanların acı çekme kapasitesine odaklanarak ahlaki kapsayıcılığı genişletmiş, öte yandan Kant gibi filozoflar ise insan-merkezli etiği sürdürerek hayvanlara yönelik yükümlülüklerin bulunduğu nu ifade etmektedir. Kant “Etik Üzerine Dersler” adlı eserinde insan ve hayvanlar arasındaki farkı vurgularken, hayvanlara yönelik doğrudan bir ahlaki yükümlülüğün bulunmadığını belirtmiştir. Ona göre, hayvanlar kendi varoluşlarının bilincinde olmadıkları için yalnızca araç olarak var olup, insanlar ise amaç olarak var olmaktadır. Bu anlayış doğrultusunda, hayvanlara karşı doğrudan bir ahlaki sorumluluk kabul edilmemekte, hayvanlara yönelik davranışların insanlara karşı dolaylı bir ödev olduğu, hayvanlara gösterilen tavrın insanlığın ahlaki sorumlulukları çerçevesinde değerlendirildiği ifade edilmektedir (Esen, 2017,s.1-2).

Aydınlanma Dönemi ile birlikte, hayvanların acı çekme kapasitesine sahip olduklarına dair düşünceye verilen önemin arttığı gözlemlenmiştir. Bu dönemin önde gelen düşünürlerinden Jeremy Bentham tarafından, ahlakın temelini "acı ve zevk" olduğu ifade edilmiş ve hayvanların da bu iki duyguyu deneyimleyebildikleri vurgulanmıştır. Bentham'ın ünlü "soru, düşünebiliyorlar mı ya da konuşabiliyorlar mı değil, acı çekiyorlar mı?" ifadesi, hayvan haklarının temellerinin atılmasında önemli bir etkiye sahip olduğu ifade edilmektedir (Grundstein, 1953, s.359).

Hayvan refahına ilişkin hukuki farkındalığın artması, 19. yüzyılda bu alandaki ilk yasal düzenlemelerin yapılmasına zemin hazırlamıştır. Bu bağlamda, 1822 yılında İngiltere'de Richard Martin'in öncülüğünde kabul edilen Cruel Treatment of Cattle Act, hayvanların korunmasına yönelik atılmış ilk yasal adımlardan biri olarak kabul edilmektedir (Martin's Act at 200). Bu düzenlemenin ardından, 1824 yılında hayvanlara yönelik kötü muamelenin önlenmesi amacıyla dünyanın ilk hayvan koruma derneği olan Royal Society for the Prevention of Cruelty to Animals (RSPCA) kurulmuş; böylece hayvanlara yönelik ahlaki duyarlılık ilk kez kurumsal ve hukuki bir zemine taşınmıştır (Jamieson, 1991). 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren bu alandaki gelişmeler hız kazanmış; Fransa'da 1850 tarihli Grammont Yasası ve İngiltere'de 1876 tarihli Cruelty to Animals Act ile hayvan refahına yönelik ilk sistematik yasal metinler oluşturulmuştur. Bu süreci takiben, Almanya'da 1933 yılında kabul edilen bir yasa ile hayvanların yalnızca

insan yararı doğrultusunda değil, “doğal bir varlık olarak” korunması gerektiği ilkesi benimsenerek hayvan haklarının korunması yönünde önemli bir ilkesel dönüşüm gerçekleştirilmiştir (Yaşar ve Yerlikaya, 2004, s. 42).

20. yüzyılın ikinci yarısında, Peter Singer ve Tom Regan gibi filozoflar tarafından hayvan hakları düşüncesinin teorik temellerine önemli katkılar sunulmuştur. Bu bağlamda, Peter Singer’ın 1975 yılında yayımladığı *Animal Liberation* (Hayvanların Özgürlüğü) adlı eseri, modern hayvan hakları hareketinin kurucu metinlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Singer, bu eserinde, hayvanların acı çekme kapasitelerini ahlaki sorumlulukların temel ölçütü olarak ele almış; faydacı bir perspektifle, insanlarla hayvanların çıkarlarının eşit şekilde gözetilmesi gerektiğini ileri sürmüştür. Söz konusu yaklaşım, tür temelli ayrımcılığa karşı çıkararak, “türçülük” (speciesism) kavramına yönelik eleştiriler içermektedir ve günümüz hayvan hakları söyleminin şekillenmesinde belirleyici bir rol oynamıştır (Wikipedia, 2025).

Hayvanlara yönelik felsefik ve akademik yorumlar vasıtasıyla konuya ilişkin uluslararası bir ele alışın sağlanması sırasıyla 1974 yılında mezbahalarda hayvanların korunmasına ilişkin ilk AB mevzuatı ile başlamış olup, 1977 yılında nakil sırasında hayvanların korunması, 1978 yılında hayvan refahına ilişkin Avrupa Sözleşmesi ve aynı yılda 15 Ekim 1978 Hayvan Hakları bildirgesi, 1986 yılında domuzların korunması, buzağuların korunması ve yumurta tavuklarının korunması, 1999 Amsterdam Antlaşması Protokolü: ile “...hayvanlar hissedebilen varlıklardır...” cümlesinin protokole işlenmesi, 2003 yılında hayvan refahını içeren veteriner anlaşmasının imza edilmesi (AB-Şili), 2004 yılında hayvan refahı üzerine ilk küresel konferans (AB-OIE) yapılması, 2005 hayvan haklarının korunmasına yönelik yılında ilk küresel standartların oluşturulması (OIE), 2007 yılında kedi ve köpek kürkü satışının ve ithalatının yasaklanması, 2009 yılında kozmetik amaçlı olarak yapılan hayvan testi yasağının getirilmesi, 2009 yılında Lizbon Antlaşmasının 13. Maddesi ile “...hayvanlar hissedebilen varlıklardır...” cümlesinin andlaşma metnine işlenmesi, 2012 yılında yumurtacı tavuklar için geleneksel kafeslerin yasaklanması ve 2012-2015 yılları AB hayvan refahı stratejisinin oluşturulması, 2013 yılında bireysel domuz ahırlarının yasaklanması mutabakat zaptı (AB-Brezilya) ile ele alındığı bilinmektedir (European Commission, 2016).

Hayvan haklarının tarihi gelişimi, felsefi, hukuki ve toplumsal aşamalardan geçerek şekillenmiştir. Başlangıçta, felsefi düzlemde insan-merkezci yaklaşımların sorgulanmasıyla temellendirilen bu kavram, Jeremy Bentham gibi düşünürlerin hayvanların acı çekme kapasitesine vurgu yaparak “iyi” davranma gereğini savunmalarıyla hayvanların da bir onurunun olduğu fikri ile güçlenmiştir. 20. yüzyılda, toplumsal kabul ile birlikte, Avrupa Birliği'nin 1997 yılında Amsterdam Antlaşması'na eklediği Hayvan Refahı Protokolü, hayvanların "duygulu varlıklar" olarak kabul edilmesini sağlamış ve bu kavramın kamusal düzeninin modern unsuru olan hayvan onurunun hukuki olarak korunma altına alındığını göstermektedir.

Evrensel anlamda muhafazası amacıyla kabul edilmiş olan Hayvan Hakları Evrensel Bildirgesi'nde de benzer bir yaklaşım görülmektedir. Bu bildirge, insan olan ve insan olmayan bütün hayvanların, tür, cinsiyet veya başka herhangi bir farklılık gözetilmeksizin, özgür doğduklarını ve eşit onura sahip olduklarını belirtmektedir (www.haytap.org.tr). Bu yaklaşım, yalnızca hukuki bir düzenleme önerisi olmanın ötesinde, hayvanların ahlaki statüsüne ilişkin felsefi bir temele de dayanmaktadır. Nitekim, "aisthesis" olarak tanımlanan duyumsama yetisinin varlığı, hayvanların yalnızca biyolojik varlıklar değil, aynı zamanda ahlaki özne olarak değerlendirilmesi gerektiğini göstermektedir. Bu çerçevede, hayvanların zulüm, kötü muamele ve gereksiz acıdan korunması, temel bir hak olarak tanımlanmakta ve bu hakların güvence altına alınması gerektiği vurgulanmaktadır.

Hayvanlara yönelik bu düzenlemeler kamusal düzen unsuru olarak kamu otoriteleri tarafından hissiyat sahibi olan varlıklar olduğu algısıyla onurlarını muhafaza amacıyla bütüncül bir yaklaşımla ele alınması değişen kamu yönetiminin yeni algısı olması açısından önem arz ettiği görülmektedir.

Hayvan haklarının anayasal düzeyde tanınması, günümüzde birçok ülkenin hukuk sisteminde yer bulmaya başlamıştır. Almanya, Avusturya, Brezilya, Hindistan, İsviçre ve Meksika gibi toplamda 49 ülkenin anayasasında, hayvan haklarına veya hayvanların korunmasına yönelik çeşitli hükümlere yer verildiği belirtilmektedir. Bu bağlamda, İsviçre Anayasası, hayvan onurunu hukuken tanıyan ilk anayasal metinlerden biri olarak öne çıkmakta; hayvanların içsel bir değere sahip olduğu ve bu değerın korunması gerektiği açıkça ifade edilmektedir. Söz konusu anlayış, hayvanların deneylerde

kullanılmasını, estetik gerekçelerle cerrahi müdahalelere maruz bırakılmasını ve fiziksel bütünlüklerine zarar verilmesini yasaklamayı öngörmektedir. Öte yandan, 34 ülkenin anayasasında, özellikle vahşi hayvan türlerinin korunmasına yönelik düzenlemeler yer almakta; bu ülkeler arasında Çin, Ekvador, İsveç, Kosova, Sırbistan ve Yemen gibi çok sayıda farklı coğrafyadan örnek bulunmaktadır (Sinmez, 2022,s.52).

Hayvan onuru kavramı, hayvan refahı anlayışından farklı olarak, hayvanların yalnızca iyi yaşam koşullarına sahip olmalarını değil, aynı zamanda birey olarak değer görmelerini de içermektedir. Bu yaklaşımda, hayvanların ahlaki bir özne olarak kabul edilmesi öne çıkarılmaktadır. Türcülük karşıtı yaklaşımların temelini oluşturan bu bakış açısında, türcülük kavramı, ahlaki değerlendirmede yalnızca insan olmayı esas alan ve diğer canlıları göz ardı eden bir tutum olarak tanımlanmaktadır. Bu çerçevede, hayvanların onuru, onların birey olarak saygı görmesi gerektiğini vurgulayan bir yaklaşımı ifade etmektedir (Akbulut ve Çobanoğlu, 2020, s.36).

Tartışmalı şekilde ülkelerde devam eden boğa güreşleri hayvan onurunun korunması açısından dikkat çekmektedir İspanya, Portekiz, Güney Fransa ve bazı Latin Amerika ülkelerinin (Meksika, Kolombiya, Venezuela, Peru ve Ekvador) geleneksel bir gösterisidir. Bu gösteride bir veya daha fazla boğa bir matador tarafından bir arenada spor ve eğlence amaçlı yemlenir ve öldürülür. Eleştirmenleri tarafından genellikle kan sporu olarak adlandırılır ancak gösterinin takipçileri, etkinliklerde rekabet unsurları olmadığından bunu bir spor değil, güzel bir sanat olarak gördükleri ifade edilmektedir (www.idebate.net). Tartışmaların yoğun olarak İspanya'da boğa güreşi, sadece pelerini ve kılıcı olan cesur bir insan matador ile dövüş için yetiştirilmiş cesur bir boğayı karşı karşıya getiren dairesel bir arenada kum üzerinde yapılan ölümcül bir mücadeleyi insan ve hayvan arasındaki ölüm dansını simgeleyen tarihi ve mistik bir kurban ritüeli ve sanat biçimi olarak ifade edilmektedir (Harvard University, 2012).

Boğa güreşleri, günümüzde hâlen yüz binlerce takipçisiyle varlığını sürdürmekteyse de, modern toplumlarda bu geleneksel uygulamanın meşruiyeti ve toplumsal kabulü giderek azalmaktadır. María, Mazas, Zarza ve de la Lama (2017) tarafından yapılan çalışmada, hayvan hakları örgütleri ve toplumun bazı kesimleri tarafından boğa güreşinin yasaklanması yönünde artan taleplerin gündeme geldiği belirtilmektedir. Bu taleplerin temelinde, boğaların güreş sırasında ciddi yaralanmalar

yaşadığı ve bunun, hayvanların acı, korku ve sıkıntıdan kurtulma hakkını ihlal ettiği yönündeki eleştiriler yer almaktadır. Bu çerçevede, birçok kişi boğa güreşlerini, hayvanların temel haklarına karşı bir saldırı olarak değerlendirmekte; söz konusu uygulamanın modern değerler açısından meşruiyetini kaybettiği yönünde görüş bildirmektedir. Özellikle hayvan refahına yönelik artan toplumsal duyarlılık ve hayvanların acı çekmeme hakkının giderek daha fazla tanınması, boğa güreşinin kültürel bir miras mı yoksa insanlık dışı bir uygulama mı olduğu yönündeki tartışmaları derinleştirmiştir. Hem İspanyol toplumu içinde hem de uluslararası kamuoyunda, bu geleneksel pratiğe yönelik eleştiriler artmakta ve yasaklanmasına yönelik talepler güçlendiği ifade edilmektedir (María, Mazas, Zarza ve de la Lama, 2017, s.809-826).

Yasaklama taleplerinin sahada ölçülmesi amacıyla, İspanyol halkının boğa güreşine karşı tutumunu tespit etmiş ve beş demografik özellik (cinsiyet, yaş, meslek, köken ve milliyet), boğa güreşinin hangi bakış açısı altında gerçekleştirildiği ve katılımcıların boğa refahı değer yönelimleri ile ilişkili farklılıkları ortaya koyan ilk anket çalışmasında İspanyol vatandaşlarının boğa güreşine yönelik tutum ve görüşlerini ve bunların hayvan refahı, ulusal kimlik ve sosyal değişimle ilişkisini incelenmiş ankete katılanların çoğunluğu boğa güreşlerini veya benzer eğlenceleri sevmemekte ve bu tür etkinliklere katılmamakta veya televizyonda izlemediği sonucuna varıldığı ifade edilmektedir.

İspanya'daki Hayvan Hakları ve Çevre Partisinin (PACMA) partisinin çalışmaları sonucunda özerk yönetimler arasında yasaklanmasına yönelik tam bir bütünlük sağlanamamış olsa da 2013 yılında ulusal senatoda alınan karar ile kültürel miras kabul edilen Ulusal Boğa Güreşleri Ödülü artık yasaklanmıştır (www.ntvspor.net).

Hukukumuzda ise Anayasa Mahkemesi 22/2/2017 tarihli kararı ile 2014/4711 başvuru numaralı Hint Aseel Hayvanları Koruma ve Geliştirme Derneği ve Hikmet Neğuç müracaatı hakkında yapılan başvurusu hakkında hint türevli horozların dövüştürülmesi konusunda eğlence amaçlı olarak hayvanlara acı çektirmenin hukuken korunmadığını ifade etmiştir. Kararın 48. maddesinde hayvanların ahlaki statüsü üzerine yürütülen tartışmalar uzun bir geçmişe sahip olmasına rağmen, bu konuda tam bir mutabakat sağlanamadığı ve genel kabul gören ahlaki kurallardan biri olarak, hayvanlara "iyi" davranma gereği vurgulanmıştır. Pek çok hayvan türünün, insan gibi hissetme

yetisine sahip olduğu bilimsel olarak bilinmesi vesilesiyle hissetme yeteneği doğrultusunda, hayvanların çıkarlarının, en azından acı ve ıstıraptan kaçınmayı içerecek şekilde dikkate alınması gerektiğinin kabulünü, bu yaklaşımın normatif hayvan hakları hukukunun temelini oluşturan ve 19. yüzyıla kadar uzanan “insanca muamele ilkesi”nde karşılık bulunduğunu ifade etmiştir. Bu evrensel ilkenin insan çıkarlarının yalnızca zorunlu durumlarda hayvan çıkarlarına tercih edilmesi gerektiğini belirtmekte ve hayvanlara gereksiz yere acı verilmemesi gereğini vurgulamıştır. Hayvanların ahlaki statüsü ve niteliğı üzerine süregelen tartışmalar günümüzde artarak devam etmekte olduğu; ancak bununla birlikte, çağdaş demokrasilerde kabul gören insanca muamele ilkesi, yalnızca ahlaki bir norm olarak kalmayarak, aynı zamanda hukuki bir kural niteliğı de taşıdığını belirtmiştir. Bu bağlamda hayvanları koruma yasalarının hayvanlara gereksiz yere acı verilmesini yasaklayarak bu anlayışa hukuki bir dayanak oluşturduğunu ifade etmiştir (Anayasa Mahkemesi, 2017).

Hayvan onurunun kamu düzeninin modern unsurları arasında sayılmasına yönelik Fransız İdare Mahkemesinin “8 Temmuz 2021, Prefect of Puy de Dôme v/ City of Clermont-Ferrand” başlıklı ve hayvanlara saygı veya haysiyet ilkesinin kamu düzenine dâhil edilmesi içerikli 2 Ekim 2020 tarihli kararında, belediye başkanının vahşi hayvanların da dâhil olduğu aile sirklerinin kurulmasının yasaklamasını kamusal düzenin yeni bir unsuru olan hayvan onurunun korunması açısından yerinde olduğunu içeren bir karar vermiştir (Tribunal administratif, 2021).

Karar içeriğinde aile sirkleri derneğı, esasa yönelik itirazlarında, bu yasağın ticaret ve sanayi özgürlüğünü, ifade özgürlüğünü ve dolaşım özgürlüğünü ihlal ettiğini ileri sürmüş, aynı zamanda belediye başkanını yetkisini kötüye kullanmakla suçlamıştır. Buna karşılık, belediye başkanı, cevaben, hem hayvanların durumuna saygının bir bileşen olması hem de vahşi hayvanların sirklerde kullanılmasıyla ilgili güncel tartışmalar nedeniyle kamu düzeninin bozulduğunu ileri sürerek bu yasağın hayvan refahını gözetken bir adım olduğunu ve vahşi hayvan kullanımına ilişkin çağdaş tartışmaların kamu düzenini etkilediğini savunarak kararını meşrulaştırmaya çalışmıştır. Bir asırlık geçmişe sahip olduğu sıklıkla ifade edilmekte olan ve Fransız Danıştay’ının 1933 Benjamin kararında vurguladığı orantılılık ilkesi gereğince, tıpkı genel ahlak unsuru için incelenen Lutétia filminde (1953) olduğu gibi belediye başkanının hayvan onurunu koruma amaçlı

olarak müdahale etmeye yetkili ve müdahale açısından orantılı görüldüğünü bildirmiştir
(Tribunal administratif, 2021, Conseil d'État)

2. BÖLÜM KAMU DÜZENİ İÇERİSİNDE YAŞANAN DEĞİŞİM VE GENİŞLEME SÜRECİ

2.1 EKONOMİK KAMU DÜZENİ

Ekonomik rejim ya da ekonomik sistem, bir ülkede üretim, kaynakların dağılımı ve gelir bölüşümü gibi temel ekonomik ve sosyal faaliyetlerin ne ölçüde devlet tarafından, ne ölçüde özel teşebbüs tarafından gerçekleştirildiğini belirleyen yapıdır. Bu sistem, devletin ekonomik süreçlere müdahale derecesini ve özel sektörün rolünü tespit etmeyi amaçlar. Ayrıca, ülkeler arasındaki dış ticaret ve ekonomik ilişkilerde serbest piyasa mekanizmalarının mı yoksa devlet kısıtlamaları ve korumacı politikaların mı geçerli olduğu da ekonomik rejimin temel unsurlarından biri olduğu ifade edilmektedir (Hiç, 2017,s.124-136).

Düzenleme kavramı, genel anlamıyla bir sistemin düzenli hale getirilmesi ve işleyişinin istikrarlı bir biçimde sürdürülmesini ifade eder. Kamusal düzen ise, toplumsal düzeyde, toplumda işleyen ilişkilerin ve değerlerin uyumlu ve istikrarlı bir şekilde yürütülmesini sağlamayı amaçlar. Düzenleme ve kamusal düzen, bir arada toplumsal ve ekonomik yapıların dengeli işleyişini güvence altına alan, bireylerin ve toplulukların huzur içinde yaşamalarını sağlayan temel unsurlardır. (Pez, 2015)

Belçika Yargıtayı, kamu düzeni hukukunu tanımlarken, bu kavramın yalnızca devletin veya toplumun temel çıkarlarını etkileyen durumlarla sınırlı olmadığını, aynı zamanda toplumun ekonomik ve ahlaki düzeninin dayandığı yasal temelleri de kapsadığını belirtmektedir. Yargıtay’a göre, kamu düzeni meselesi, toplumun düzenini koruyan yasaların özel hukuk çerçevesinde nasıl işlediğiyle ilgilidir. Bu bağlamda, kamu düzeni yalnızca bireyler arası ilişkileri düzenlemekle kalmaz, aynı zamanda devletin temel çıkarlarına ve toplumun yapısal bütünlüğüne zarar verebilecek durumları önlemek amacıyla hukuki bir çerçeve ile kamu düzeni yasalarının temel görevi, toplumun ekonomik ve ahlaki yapılarına yönelik tehditleri bertaraf etmek ve toplumsal istikrarı sağlayan yasalar ile kamu düzeninin tesis edildiği ifade etmektedir (El Baaj, 2009).

Hukukumuz açısından klasik kamu düzeni anlayışı “sokak dinginliğinin” bir başka deyişle asayişin sağlanması olarak tanımlayan ve bunun “geçici kamu düzeni

ihlallerine” neden olduğunu belirtilerek, iktisadi yatırım faaliyetinin kentsel ortama verdiği zarar ve yasadışı uygulamaları modern kamu düzeni anlayışı ile bağdaştırılarak ve bunun ihlalinin “kalıcı kamu düzeni ihlallerine” neden olduğunu vurgulamaktadır (Kaboğlu, 1998, s. 95).

1980’li yılların ilk yarısından itibaren, ilk kez İngiltere’de Thatcher hükümetiyle birlikte başlayan özelleştirme uygulamaları sonucu devletin ekonomideki rolü sınırlanmaya başlamıştır. Dünya çapında benimsenen serbest piyasa ekonomisi modelinin de bir sonucu olarak, önceden sadece devletin üretip sattığı çeşitli mal ve hizmetlerin özel teşebbüsler tarafından da üretilip satılmaya başlanmasıyla birlikte devlet, ilgili piyasalardan çekilme eğilimi göstermiştir. Böylece “işletmeci devlet” modelinden “düzenleyici devlet” modeline geçilmiş ve ekonomik hayata devlet tabanlı müdahaleler yerini piyasa tabanlı müdahalelere bırakmıştır. Gerek dünyada, gerekse ülkemizde yaşanan ekonomik krizler sonucu, serbest piyasa ekonomisinin sağlıklı ve düzenli işleyebilmesi için belli bir düzen gerektirdiği; mutlak bir “bırakınız yapsınlar, bırakınız gitsinler” anlayışının (laissez-faire) zararlı sonuçlarının olduğu anlaşılmaya başlanmıştır (Özkan, 2009). Serbest piyasa ekonomisinin, kendi içinde bir ekonomik düzen öngörüyor olması sonucu, devletin bu düzeni koruması ve ihlal edildiği takdirde eski haline getirmesi için müdahale etme zorunluluğu doğmuştur. Dolayısıyla klasik kamu düzeni anlayışına ek olarak, kökeni daha yeni tarihlere dayanan bir “ekonomik kamu düzeni” kavramı ortaya çıkmıştır (Hiç, 2017, s.129-133).

Rekabet ekonomik kamu düzeninin bir parçasıdır, ancak ekonomik kamu düzeni rekabetin ötesine uzanarak serbest piyasa modelinin beraberinde getirdiği sorunları çözmek, piyasanın dengesizliklerini gidermek, toplumsal refahı artırmak ve düzenli bir şekilde işlemlerini sağlamak için müdahale ve düzenleme ihtiyacı duymaktadır. Sadece rekabetçi bir yapı oluşturma piyasanın düzgün işleyişini tam anlamıyla garanti edemeyecek olması nedeniyle liberal ekonomilerde bile rekabetin yanı sıra toplumsal ve ekonomik dengeyi korumak için düzenleyici otoriteler tarafından düzeltici amaçlı müdahaleye tabi olduğu ifade edilmektedir. Ekonomik kamu düzeni ekonomik özgürlüğün sınırlandırılmasına olanak sağlamaktadır (Pez, 2015).

Planlı ekonomi, ekonomik faaliyetlerin merkezi bir otorite tarafından belirlenen planlar çerçevesinde organize edildiği üretim, tüketim, yatırım ve fiyatlar gibi temel ekonomik unsurlar ile beraber merkezi hükümet ya da planlama organları tarafından belirlenip denetlendiği ekonomik sistem olarak tanımlanmaktadır. Planlı ekonomilerde, ekonomik hedefler ve öncelikler genellikle yıllık ya da beş yıllık kalkınma planları aracılığıyla belirlenir. Bu planlar, üretim miktarlarını, işgücü dağılımını, yatırım önceliklerini ve fiyat mekanizmalarını düzenlemeye yönelik geniş kapsamlı stratejiler içermektedir. Tüketici talepleri, piyasa mekanizmaları yerine merkezi planlama doğrultusunda şekillenmekte olup, ekonomik faaliyetlerin koordinasyonu planlama süreçleriyle sağlanmaktadır (www.aktifzeka.com).

Karl Marx'ın *Das Kapital* (1867-1894) adlı eserinde, ekonomi literatüründe plan ve planlama kavramlarına ilk kez yer verilmiştir. Marx, bu çalışmasında ekonomik faaliyetlerin düzenleyici ilkesinin piyasa mekanizmaları yerine planlama olması gerektiğini ileri sürmüştür. Bu bağlamda, planlı ekonomi, üretim faktörlerinin çoğunluğunun veya tamamının devletin kontrolünde olduğu, üretim, tüketim ve dağıtım kararlarının doğrudan merkezi otorite tarafından alındığı ekonomik sistemler olarak tanımlanmaktadır. Teorik açıdan planlı ekonomi, devlet müdahalesinin bulunmadığı serbest piyasa ekonomisinin tam karşıtını oluşturmaktadır. Diğer yandan, saf biçimde planlı ya da serbest piyasa ekonomilerinin varlığı pratikte mümkün olmamıştır; günümüzdeki çoğu ülke, her iki sistemin unsurlarını içeren karma ekonomik modelleri benimsemektedir (Karadoğan, 2023,s.2).

Geçtiğimiz yüzyılda, ekonomik ve sosyal kalkınma alanında önemli bir araç olarak kullanılan planlama yaklaşımı, 1990'lardan itibaren artan serbestleşme eğilimlerine rağmen stratejik önemini korumuştur. Özellikle 2008 küresel finans krizi sonrasında, piyasa ekonomilerinde dahi devletin rolü yeniden gözden geçirilmiş ve kamu müdahalelerinin planlama süreçlerindeki önemi artmıştır. Bu bağlamda, hem uluslararası hem de ulusal düzeyde hazırlanan kalkınma planları ile sektörel ve tematik planlama çalışmaları, günümüzde giderek daha fazla dikkat çekmektedir. Pek çok ülke ve uluslararası kuruluş, bu dinamik çerçevede iddialı hedefler belirleyerek sürekli değişen küresel koşullara uyum sağlayan stratejik yol haritaları oluşturmakta ve bu planları düzenli olarak güncellemektedir. Türkiye'de yaklaşık 60 yıllık planlama deneyimiyle,

küresel eğilimleri ve ekonomik belirsizlikleri göz önünde bulundurarak hazırladığı kalkınma planları aracılığıyla, kaynaklarını en verimli şekilde kullanmayı ve potansiyelini daha üst seviyelere taşımayı hedeflemektedir. Orta ve uzun vadede Türkiye'nin, küresel düzeyde etkili bir aktör olma stratejisini barındıran kalkınma planları, ülkenin ekonomik, sosyal ve politik hedeflerine yön veren temel politika belgeleri olarak varlığını sürdürmektedir (T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı [SBB], 2023).

Karma ekonomik sistem, kapitalizm ve sosyalizm arasında konumlanan ve ekonomide kamu ile özel sektörün birlikte rol aldığı bir modeldir. Özel mülkiyetin ve sermaye kullanımında özgürlüğün korunduğu bu sistemde, devlet ekonomik ve sosyal hedeflere ulaşmak amacıyla piyasaya müdahale eder. Serbest piyasanın ve devletin müdahaleciliğinin bir arada bulunduğu bu modelde, arz ve talep kanunları da göz ardı edilmez. Bu yaklaşım, ekonominin tamamen müdahale altında olmamasını sağlarken, aynı zamanda tamamen serbest bir yapı oluşmasını da engellediği ifade edilmektedir (www.ansiklopedi.tubitak.gov.tr).

Karma ekonomide piyasa başarısızlıkları durumunda devlet ekonomiye müdahale edebilir ve özel sektörün gerçekleştiremediği büyük yatırım projelerini üstlenebilir. Karma ekonomilerde planlama uygulandığında plan kamu sektörü için emredici özel sektör için yol gösterici bir nitelik taşır. “Karma ekonomi” düzeninde sosyalizm ve kapitalizm arasında her iki sistemin taşıdığı temel çelişkiler çözülmüş, yani kamu yararıyla kişisel çıkar bağdaştırılmıştır. Karma ekonomi düzeninde hangi malların ne miktarda üretileceği, yani kaynak dağılımı sorununun çözümünde tüketici tercihleri esas alınmakta ancak devlet, toplum tercihlerine uygun üretimi sağlamak amacıyla piyasa mekanizmasını düzeltici ve düzenleyici önlemler almaktadır. Böylece, karma ekonomide tekelleşmeyi önlemek, herkese çalışma olanağı sağlamak, gelir dağılımındaki dengesizliği azaltmak ve işçi-işveren ilişkilerini düzenlemek gibi temel hedeflere yönelik önlemler alınabilmektedir (www.ekonomim.com).

Serbest piyasa ekonomisi, ekonomik faaliyetlerin tam rekabet koşulları altında gerçekleştiği ve piyasa mekanizmalarının arz ve talep güçlerine göre şekillendiği bir ekonomik sistemdir. Bu sistemde ekonomik sorunlar, devlet müdahalesi yerine fiyat

mekanizması yoluyla çözülmektedir. Arz ve talebin belirleyici olduğu piyasalarda, alıcı ve satıcılar karşılıklı etkileşim içinde piyasa fiyatlarını belirler. Piyasa açıklığı ilkesi doğrultusunda çok sayıda alıcı ve satıcının bulunduğu ve kolaylıkla giriş çıkış yaparak işlem gerçekleştirdikleri şeffaflığın esas olduğu bir ekonomik modeldir.

Piyasa ekonomisi, sosyalist ülkeler dışında tüm ülkelerde var olan ve piyasanın otonom güçlerinin hâkim olduğu sosyal, ekonomik ve politik bir ortamı ifade eder. Bu bağlamda, piyasa mekanizmasının mikro refah ile makro refah arasındaki paralelliği sağlaması kritik öneme sahiptir; bu paralellik sağlandığında, sağlıklı ve rasyonel bir piyasa mekanizmasından söz edilebilir. Firmaların kâr amacı gütmeye çabaları ile ekonomik büyüme ve gelir dağılımı arasında bir uyum sağlanması gerektiği de dikkate alınması gerektiği şeklinde ifade edilmektedir (Hiç, 2017,s.124).

Ticaretin gelişimi, ticari ilişkilerin artmasına ve karmaşık bir yapı kazanmasına neden olmaktadır. Küreselleşmenin etkisiyle, ülkelerarası sınırlar ortadan kalkmış ve ithalat ile ihracat işlemleri yaygınlaşarak uluslararası ticareti kolaylaştıran ve güvenliğini artıran akredite ödeme yöntemleri önem arz etmeye başlamıştır. Belirli mal veya hizmet piyasalarında tekel konumunda olan işletmelerin elde ettikleri yüksek kârlar, bu piyasalara yeni girişleri teşvik ederek piyasa oyuncu sayısını artırdığı bilinmektedir.

2.1.1 Ekonomik Kamu Düzeni Ortaya Çıkışı ve Gelişimi

Piyasalarda meydana gelen gelişme ve değişimler, ilgili piyasalar için bir düzenin gerekliliğini de ortaya çıkarmıştır. ABD'nin eski başkanlarından Roosevelt'in ifade ettiği gibi, "herkesin istediğini yapabileceği bir yerde, hiç kimse istediğini yapamaz" gerçeğiyle karşı karşıya kalınmıştır (Tan, 2001, s.857). Bu durum, piyasaların işleyişini sürdürebilmesi ve varlığını koruyabilmesi adına bir düzenin oluşturulmasını zorunlu hale getirmiştir. Söz konusu düzenle, ekonomik aktörler sınırsız özgürlüklerini yitirerek, belirlenen hukuk kuralları çerçevesinde bazı davranışlardan kaçınmak zorunda kalmıştır. Ekonomik sistemin işleyişi, hukuk kurallarının varlığına dayalıdır (Özkan, 2009,s.80).

Ekonomik kamu düzeninin yalnızca ticari faaliyetlerin gelişimiyle sınırlı bir ihtiyaç olarak ortaya çıkmadığını; aynı zamanda devletlerin benimsediği ekonomik modellerin de bu düzenin şekillenmesinde belirleyici rol oynadığını ifade etmektedir Tan

(2001,s.859). Ekonomik yapının, bir devletin temel düzen unsurlarından biri olarak değerlendirildiği belirtilmektedir. Bu bağlamda, ekonomik sistemin toplumsal, siyasal ve doğal koşullardan bağımsız olarak ele alınamayacağına dikkat çekilmiştir. Geçmişte yaygın olarak uygulanan planlı ve karma ekonomi modellerinin terk edilmesinin ardından, devletin mal ve hizmet piyasalarındaki girişimci rolünün zayıfladığı; bunun yerine serbest piyasa ekonomisinin benimsenmesiyle birlikte, özel teşebbüslerin daha etkin hale geldiği ve devletin düzenleyici ve denetleyici işlevlerinin ön plana çıktığı vurgulanmaktadır.

Türkiye'de 1980 serbest piyasa ekonomisine geçiş süreci başlamış ve bu dönüşüm, beraberinde yeni bir ekonomik kamu düzeni anlayışını getirilmiştir. Bu çerçevede, kamu düzeni kavramı zaman içinde genişleyerek ekonomik alanını da kapsar hale gelmiştir. Danıştay da bir kararında, "Anayasa hukukunda artık yalnızca kamu düzeni kavramı kullanılmamakta, bunun yanı sıra ekonomik kamu düzeni de yer almaktadır. Ekonomik kamu düzeni yalnızca hukuk terimlerini içermemekte, aynı zamanda ekonomi ve hukuk işbirliğiyle düzeni belirlemektedir." ifadesiyle kamu düzeninin yeni bir boyut kazandığına dikkat çekmektedir (Danıştay 3. Daire, 1980).

19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren, özellikle 20. yüzyılda klasik kamu düzenine ek olarak, ekonomik ve sosyal ilişkiler alanında gelişen ve genellikle "ekonomik kamu düzeni" olarak adlandırılan yeni bir kamu düzeni anlayışı ortaya çıkmıştır. Ekonomik kamu düzeni, genel olarak girişim özgürlüğü ve sözleşme hürriyeti gibi temel ekonomik haklara getirilen sınırlamaları ifade etmektedir (Okay, 2009, s. 102).

20.yüzyılda kamu düzeninin kapsamı, ekonomik alanı da içine alacak şekilde genişlemiştir. Devlet, aile ve bireyin savunulmasında temel rolünü sürdürürken, ekonomik yaşamın çeşitli yönlerini de şekillendirme ve yönlendirme işlevi üstlenmiştir. Bu dönüşüm, "Devletin, sözleşme ilişkilerini toplumsal faydaya uygun bir şekilde yönlendirme ve ekonomik güç dengesizliği bulunan taraflar arasında adaleti sağlamak için müdahalede bulunma gerekliliği" anlayışından kaynaklanmıştır. Bu doğrultuda, ekonomik kamu düzeni ve kamusal koruma mekanizmaları ortaya çıkmıştır (www.melchior.fr).

2.1.2 Anayasa ve Ekonomik Kamu Düzeni

Anayasa, bireylerin temel hak ve özgürlükleri ile devletin yapısını, işleyişini ve örgütlenmesini belirleyen en üst düzey hukuk metnidir. Bu metin, bireylerin haklarını güvence altına alırken, aynı zamanda ülkenin benimsediği ekonomik modele dair ipuçları da içerebilir. Örneğin, serbest piyasa ekonomisini benimseyen ülkelerde anayasalar, genellikle özel girişim özgürlüğünü korur; bu özgürlüğü sınırlayan hükümlere pek rastlanmaz. Buna karşılık, planlı ekonomiye yönelmiş sistemlerde özel mülkiyet hakkı daha dar bir çerçevede tanımlanabilir. Türkiye’de 1982 Anayasası’nda ekonomik düzenlemelere ilişkin birçok hüküm yer almaktadır. Mülkiyet ve miras hakkı, çalışma özgürlüğü, planlama faaliyetleri, piyasa denetimi ve doğal kaynakların kullanımı gibi konular anayasal düzeyde düzenlenmiştir.

1982 anayasası her şeyi her ayrıntısına kadar düzenlemek isteyen bir “düzenleyici anayasa” (Gözler, 2000, s. 93-103) olarak ifade edilmektedir.

Anayasa'nın 5. maddesi, devlete bireylerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlama görevini yüklerken, 48. maddesi ise devletin, özel teşebbüslerin milli ekonomi ve sosyal amaçlara uygun şekilde, güvenlik ve kararlılık içinde çalışmasını temin edecek tedbirleri almasını öngörmektedir. Anayasa'nın 166. maddesi, devlete ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmayı sağlama; özellikle sanayi ve tarım sektörlerinde dengeli ve uyumlu bir gelişim gerçekleştirme ile kaynakların verimli kullanılmasını planlama görevini yüklemektedir. Buna paralel olarak, 167. madde ise para, kredi, sermaye, mal ve hizmet piyasalarının sağlıklı ve düzenli işleyişini temin etmek amacıyla gerekli önlemlerin alınmasını öngörmektedir (Öztürk,2003,s.28). Günümüz ekonomilerinde, finansal piyasaların istikrarlı gelişimini sağlamak, etkin bir denetim ve yaptırım mekanizmasını zorunlu kılmaktadır. Bu piyasalarda faaliyet gösteren kişi ve kurumların sebep olabileceği zararlar, tüm ülke ekonomisinde telafisi güç hasarlara yol açabilmekte ve toplumun tamamını doğrudan veya dolaylı olarak etkileyebilmektedir. Kamu düzeninin devamlılığını amaçlayan denetim faaliyetlerinin etkinliği, zamanında uygulanan ve caydırıcı nitelikte yaptırımların varlığı ile doğrudan ilişkilidir. Bu düzenlemeler, devletin ekonomik hayatın işleyişini düzenleme ve gerektiğinde bu alana müdahale etme konusunda sorumlu olduğunu ifade edilmektedir (Tiryaki ve Gürsoy, 2004, s. 67).

2.1.3 Ekonomik Kolluk Faaliyeti

Kolluk kavramı, ilk bakışta devlet müdahalesi ve otoriter bir yönetme ve düzen sağlama gibi bir sistemle ilişkilendirilse de, hukuki açısından düzenin sağlanması anlamına geldiği, serbest piyasa ekonomisi kuralsız bir ekonomik sistem olarak ele alınamayacak olması nedeniyle ekonomide düzenin sağlanmasına yönelik düzenleme ve denetleme faaliyetleri, bir tür özel kolluk faaliyeti olarak tanımlanan özel kolluk türü olarak ekonomik kolluk olarak ifade edilmektedir (Tan, 2001. s.872).

“Bir başka deyişle, ekonomik kolluk, anayasada belirlenen ekonomik düzenin gerçekleşmesini sağlamak üzere, özel girişim özgürlüğüne müdahale ve getirilen sınırlamaların tümünü içeren özel kolluk türü olarak tanımlanabilir.” (Aslan ve Berk, 2000, s.51)

Fransız Danıştayı, ekonomik yoğunlaşmaların denetimi bağlamında ekonomik kamu düzeni ile kolluk yetkileri arasında doğrudan bir ilişki tesis etmiştir. Bu yaklaşım, ekonomik düzenlemelerin yalnızca piyasa mekanizmalarını yönlendirme aracı değil, aynı zamanda kamu düzeninin korunmasına yönelik bir idari faaliyet olarak da değerlendirilebileceğini göstermektedir. Özellikle Canal Plus kararlarında, Rekabet Kurumu'nun kendisine bildirilen yoğunlaşma işlemleri hakkında karar verirken kolluk yetkilerini kullandığı açık bir şekilde belirtilmiştir (Conseil d'État, 2012). Ayrıca Danıştay, "Ekonomiden sorumlu Bakan'ın elinde bulunan ve daha sonra Rekabet Kurumu'na devredilen yoğunlaşmalara ilişkin polis yetkileri"nden söz ederek, bu yetkilerin temel amacının "ekonomik kamu düzeninin korunması" olduğunu vurgulamıştır (Pez, 2015).

Bu çerçevede, ekonomik yoğunlaşmaların denetiminin yalnızca piyasa rekabetinin sağlanmasına yönelik bir düzenleyici müdahale olarak değil, aynı zamanda kamu düzeninin korunmasına hizmet eden bir idari kolluk faaliyeti olarak işlev gördüğü kabul edilmektedir. Rekabet polisliğinin "herhangi bir polis faaliyeti gibi, belli bir düzenin korunmasını" hedeflediği yönündeki tespit de bu anlayışı pekiştirmektedir (Marcou, 2009, s.79).

Ekonomik yoğunlaşmaların denetimi, yalnızca piyasa rekabetinin sağlanmasına yönelik teknik bir düzenleyici müdahale olarak değil, aynı zamanda kamu düzeninin korunmasına hizmet eden bir idari kolluk faaliyeti olarak da değerlendirilmektedir. Bu çerçevede, rekabet polisliğinin “herhangi bir polis faaliyeti gibi, belli bir düzenin korunmasını” amaçladığı yönündeki değerlendirmeler, söz konusu denetim işlevinin kamu gücüne dayalı yönünü ortaya koyduğu ifade edilmektedir (Açımız, 2018, s. 530). Bu yaklaşım, regülasyon kavramının da yalnızca piyasa mekanizmalarını yönlendiren teknik bir araç olmadığını, aynı zamanda kamu hizmeti sunumu, idari kolluk yetkisinin kullanımı ve yönlendirme işlevlerini içeren çok boyutlu bir kamu faaliyeti olduğunu göstermektedir. Regülasyon; belirli bir ekonomik faaliyete ilişkin kuralların belirlenmesi (düzenleme), bu kurallara uyumun sağlanması (denetim) ve rekabet ortamının güçlendirilmesine yönelik yönlendirme gibi bileşenlerden oluşmakta, böylece hem hukuki hem de işlevsel bir yapı arz etmektedir. Bununla birlikte, yönlendirme unsurunun bazı yaklaşımlarda hukukun dışında bırakıldığı ve bu nedenle normatif kavramsallaştırmaya elverişli görülmediği de ifade edilmektedir. (Açımız, 2018, s. 549)

Hukukumuzda rekabetin korunması amacıyla faaliyet gösteren Rekabet Kurumu, vasıtasıyla kendisine bildirilen şirket birleşme veya devralma işlemine ilişkin olarak gerçekleştirdiği denetim sonucunda bu tür işlemlere izin vermeme yetkisine sahip olması nedeniyle kamu gücünün ekonomik alana yönelik idari kolluk yetkisini kullandığını ifade edilebilir. Nitekim, 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun’un 10. maddesinin ikinci fıkrasında, bildirim üzerine idarenin belirli süre içinde karar vermemesi hâlinde işlemin izin verilmiş sayılacağı belirtilmiş; 11. maddesinde ise bildirim yapılmamış olsa dahi re’sen denetim yetkisi öngörülmüştür. Bu hükümler birlikte değerlendirildiğinde, bildirim yükümlülüğünün salt usule ilişkin teknik bir adım olmadığı; aksine, izin sürecini işler kılarak kamu düzeninin korunmasına hizmet eden işlevsel bir kolluk aracı niteliği taşıdığı görülmektedir.

Bu yaklaşım, Kula’nın yüksek lisans tezinde de ifade edildiği üzere, Rekabet Kurumu’nun birleşme ve devralma işlemleri üzerindeki denetim yetkisinin, yalnızca teknik bir düzenleme faaliyeti olmayıp, kamu otoritesine özgü müdahale gücünü içeren bir “ekonomik kolluk faaliyeti” niteliği taşıdığı vurgusuyla ele alınmaktadır (Kula, 2019, s. 56)

Danıştay içtihadı, ekonomik kamu düzeninin korunmasını bir idari kolluk faaliyeti olarak nitelendirmekte ve bu suretle ekonomik yoğunlaşmaların denetimini klasik kamu düzeni müdahaleleri ile aynı hukuki çerçeve içerisinde değerlendirmektedir. Bu yaklaşım, ekonomik özgürlüklerin kamu yararı doğrultusunda sınırlandırılabilmesine işaret etmektedir.

Türkiye’de devlet, anayasa ile belirlenen ekonomik kamu düzenini sağlama ve koruma görevini, piyasalara doğrudan müdahale etme yetkisiyle yerine getirmektedir. Bu müdahale, kamu tüzel kişiliğine sahip, idari ve mali özerkliği bulunan, hiyerarşi ve idari vesayet denetiminden bağımsız, uzmanlaşmış personelce yönetilen bağımsız idari otoriteler (BİÖ) aracılığıyla yürütülmektedir. Belirli piyasaları düzenlemekle görevlendirilen bu otoriteler, düzenleme, denetleme ve yaptırım uygulama yetkileriyle donatılmış olup, ekonomik kamu düzeninin sağlanmasında merkezi bir rol oynamaktadır. Doktrinde BİÖ’ların yapısal ve işlevsel nitelikleri büyük ölçüde benzer şekilde tanımlanmakta; bu kurumların düzenleyici, denetleyici ve yönlendirici yetkilerle donatıldıkları, denetim faaliyetleri neticesinde idari yaptırımlar uygulayabildikleri ve tarafsızlıkla birlikte idari bağımsızlığa sahip oldukları vurgulanmaktadır. Bu özellikleri nedeniyle bazı görüşlerde BİÖ’lar “hizmet kolluğu” ya da “özel idari kolluk” kapsamında değerlendirilmekte; hatta ekonomik alanla sınırlı müdahale yetkileri dikkate alındığında, bu kurumların bir tür “ekonomik kolluk” işlevi gördüğü de ileri sürülmektedir (Özkan,2009,s.85-87).

19. yüzyıla kadar şehir yaşamında, ekonomik faaliyetlerin yanı sıra dinî, sanatsal ve eğlenceye yönelik çeşitli toplumsal işlevlerin bir arada bulunduğu çok boyutlu bir yapının sergilendiği görülmektedir. 20. yüzyıla gelindiğinde, ekonomik faaliyetlerin kent mekânı üzerindeki baskısının belirgin biçimde artmasıyla birlikte, ekonomik getirisi bulunmayan etkinlikler zaman ve kaynak israfı olarak değerlendirilmiştir. Bu dönüşümün bir sonucu olarak, estetik ve sosyal işlevlerin kentsel tasarım süreçlerinde geri planda bırakıldığı; kent mekânının ise giderek ekonomik verimlilik ve rant odaklı bir anlayışla biçimlendirildiği gözlemlenmiştir.

19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren, nüfus yoğunluğundaki artışla birlikte kent merkezlerinde arsa değerlerinin hızla yükseldiği, bunun da arsa spekülasyonunu

tetiklediği ifade edilmektedir. Bu tespit, sermaye birikimi ile mekânsal dönüşüm arasındaki yapısal ilişkiyi açıklayan David Harvey'nin çözümlemeleri kitap incelemesinde Soldatenko tarafından da vurgulanmaktadır (Harvey, akt. Soldatenko, 1986, s. 86–89).

Artan arsa değerleri nedeniyle yapı yoğunluğunun artırılması, kent merkezlerinde açık alanların yok olmasına ve estetik unsurların geri plana itilmesine yol açmıştır. Bu süreçte, kentsel planlama ekonomik kazanç odaklı biçimlendirilmiş; kamu düzeni anlayışında estetik ve kültürel değerler, ekonomik çıkarların gerisinde kalmıştır. Ekonomik kamu düzeninin toplumsal yararı gözetme amacı vurgulansa da, uygulamada bu amacın ticari rasyonaliteye indirgendiği eleştirilmektedir (Kent, 1960, s.14).

Bu çerçevede, ekonomik kamu düzeni kavramının, yalnızca piyasa işleyişine ilişkin teknik bir düzenleme alanı olmaktan öte, kamu yararını gözetken idari müdahaleleri de kapsayan çok boyutlu bir yapıya işaret ettiği söylenebilir. Ekonomik kolluk yetkisinin, özellikle birleşme ve devralma gibi ekonomik yoğunlaşma durumlarında kamu gücü aracılığıyla kullanılması, kamu düzeni ile piyasa dinamikleri arasında gözetilmesi gereken dengenin idare hukuku bağlamında nasıl şekillendiğine dair önemli ipuçları sunmaktadır. Estetik ve kültürel değerlerin ekonomik amaçlarla ikincil hâle geldiği örnekler, kamu düzeninin sadece ekonomik değil, aynı zamanda sosyal ve mekânsal boyutlarının da göz önünde bulundurulması gerektiğine işaret etmektedir. Dolayısıyla, ekonomik kamu düzeninin uygulanma biçimi, kamusal müdahalenin sınırları, amacı ve toplumsal etkileri bakımından hâlen tartışmaya açık ve dinamik bir alan olarak değerlendirilmektedir.

2.2 ÇEVRESEL KAMU DÜZENİ

Çevre kirliliğinin artması ve doğal kaynakların azalması, günümüzde en önemli küresel sorunlardan biri haline gelmiştir. Dünyanın gelecekte karşılaşabileceği çevresel tehditler, beklenenden daha kısa sürede gerçekleşme riski taşımakta, bu da çevresel önlemlerin önemini artırmaktadır. 17. yy sonrasında üretimde makineleşme ile başlayan sonrasında hızlı şekilde gerçekleşen endüstriyel faaliyetlerin neden olduğu kirlilikle mücadele etmek amacıyla küresel ve bölgesel düzeyde yapılan çalışmaların önemi

giderek daha fazla anlaşılmaktadır. Bu bağlamda, çevre koruma politikalarına ilişkin hukuki düzenlemelerin yürürlüğe girmesi önemli bir adım olarak kabul edilmektedir.

Çevresel kamu düzeni kavramının tarihsel kökenleri Antik Yunan ve Roma'ya kadar uzanmakta olup, bu dönemde tabakhane, demirhane ve kazan atölyesi gibi rahatsızlık yaratan faaliyetlerin kent dışına taşınması uygulamaları dikkat çekmektedir. Aristophanes, Aesop ve Juvenal gibi Antik Yunan ve Antik Romalı yazarların eserlerinde bu tür mekânsal düzenlemelere atıf yapılırken, Burdigalı ozan Ausonius'un gürültü kirliliğine yönelik şikâyetleri de erken çevre bilincine işaret etmektedir. Yeniçağ'da ise çevresel kamu düzeni, özellikle kamu sağlığı ve huzurunu koruma amacıyla daha kurumsal müdahalelere konu olmuştur. Nitekim 1702 tarihli bir Fransız polis emriyle, barut ve boya atölyelerinin atıklarının doğrudan nehre boşaltılması yerine belirli bir süre bekletilmesi zorunlu kılınmıştır. 19. yüzyıl başlarında medeni kanunda yapılan düzenlemeler ve Fransız Danıştay'ının 1875 tarihli kararıyla kiracıların da kamu sağlığına yönelik hak talebinde bulunabilmesi, çevresel kamu düzeninin hukuki çerçevesini genişletmiştir. Bu gelişmelerin devamı niteliğinde, 1970 yılında dönemin Fransa Başbakanı Georges Pompidou'nun yaptığı bir konuşmada doğanın artık güçlü bir unsur değil, korunması gereken kırılgan bir varlık olarak görülmesi gerektiği vurgulanmış; çevre düzeninin yalnızca kamu otoriteleri eliyle değil, aynı zamanda toplumun katılımıyla sağlanması gerektiği ifade edilmiştir (Laville, 2015, s. 317–336).

1970'li yıllardan itibaren ulusal hukuk sistemlerinde, temel hak ve özgürlüklerden yararlanabilmek için sağlıklı bir çevrenin gerekliliği tartışılmaya başlanmıştır. Bu bağlamda, insan haklarının tam anlamıyla kullanılabilmesi için sağlıklı bir çevrenin varlığı, temel hak ve özgürlüklerin olmazsa olmaz bir koşulu olarak savunulmuştur. Çevresel bozulmaların artmasıyla birlikte, pek çok insanın hastalandığı ya da yaşamını yitirdiği gözlemlenmiş; bu durum, bireylerin sağlıklı bir çevre olmaksızın insan haklarından faydalanmasının mümkün olamayacağını ortaya koymuştur. 1972 yılında düzenlenen Stockholm Konferansı, çevre hakkının uluslararası alanda kabul görmesi açısından önemli bir dönüm noktası teşkil etmiştir. Konferansın bildirisinde, "hürriyet, eşitlik ve yeterli yaşam koşulları sağlayan onurlu bir çevrede yaşamının insanın temel hakkı olduğu" vurgulanmış ve bireylerin çevreyi koruma sorumluluğuna dikkat çekilmiştir. Aynı zamanda, ırk ayrımı, sömürgecilik ve diğer baskıcı politikalar kınanarak

terk edilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Bu bağlamda, çevre hakkı, uluslararası belgelerde dolaylı da olsa tanınarak insan haklarıyla ilişkilendirilmiş ve çevrenin korunması insan haklarının korunmasıyla bir arada ele alınmaya başlanılmıştır (Kılıç, 2012, s. 21-29).

Çevre kirliliğinin artan boyutları, nükleer silahların insanlığı yok edebilecek bir savaş tehlikesi yaratması, bölgesel savaşlar ve çatışmalar ile ülkeler ve bölgeler arasındaki büyük gelişmişlik farkları gibi sorunlar, insanlığın yeryüzündeki varlığını sürdürebilme olanağını tehdit etmektedir. Bu küresel tehditler, uluslararası düzeyde ortak bir dayanışma gereksinimini ortaya çıkarmış ve bu sorunlara ortak çözümler bulunması için büyük uluslararası toplantı ve konferanslarda yeni kuşak hakların tanınmasını gündeme getirmektedir.

Küresel iklim krizi ve çevresel sorunlar, doğal kaynakların sürdürülebilir yönetimi için yeni ekonomik model arayışlarını gündeme getirmiştir. Mevcut tüketim modeli, doğal kaynakların sürekli kullanımını gerektirmekte ve yeryüzü bu tüketim hızını karşılayacak sınırsız kaynaklara sahip değildir. Bu duruma çözüm olarak geliştirilen döngüsel ekonomi anlayışı, geri dönüşüm olgusunu merkeze almaktadır. Geri dönüşüm, en basit haliyle, tüketim sonucu ortaya çıkan kaynakların yeni kaynak kullanımı olmaksızın yeniden üretim sürecine dâhil edilmesi olarak tanımlanır ve tüm üretim ve tüketim aktörlerinin katılımını gerektirdiği ifade edilmektedir (Aydınoglu Yalçın, 2024, s.461).

Çevre hakkı, devlete, bireylere ve tüzel kişilere çeşitli yükümlülükler, haklar ve sorumluluklar getirmektedir. Bu bağlamda, çevrenin korunması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması yönündeki çabalar, hem bireysel hem de kurumsal düzeyde görev ve sorumlulukları içermektedir. Çevre hakkının yüklediği sorumluluklar ve bu alanda sarf edilen çabalar, bu hakkı dayanışma hakları kategorisine dâhil etmektedir (Kaboğlu, 1992, s. 24-29).

Sanayileşme ve ekonomik kalkınmanın çevre üzerinde yarattığı olumsuz etkilerin, bireylerin yaşam kalitesini ve sağlığını tehdit eder hale gelmesiyle ilişkilidir. Çevresel bozulmanın sosyal ve ekonomik boyutlarının fark edilmesi, çevre koruma politikalarının devletler ve uluslararası kuruluşlar tarafından bir kamu düzeni meselesi olarak ele alınmasına yol açmıştır. 1970li yıllardan bu yana çevresel koruma hukukunun

gelişiminde, Avrupalı ve ulusal kamu idarecilerinin belirli politikalar ile garanti altına alınan koruma esaslı bir çevresel kamu düzeni inşa etmeye çalıştıkları görülmektedir.

"Çevre" kavramı, Türk hukuk sisteminde açık bir biçimde ilk kez 1982 Anayasası'nda yer almış ve böylelikle çevre kavramı anayasal bir boyut kazanmıştır. 1982 Anayasası'nın "Sağlık Hizmetleri ve Çevrenin Korunması" başlıklı 56. maddesi, herkesin sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahip olduğunu vurgusu ile çevrenin korunması ve kirlenmesinin önlenmesi görevi hem devlete hem de vatandaşlara yüklenmiştir. Bu düzenleme ile sağlıklı bir çevrede yaşama hakkı herkes için tanınmış olmakla birlikte, çevreyi koruma yükümlülüğü devlete ve bireylere verildiği ifade edilmiştir. (Bulut, 2019,s.8)

Mevzuatımızda çevre kavramı geniş bir çerçevede ele alınmakta ve insanlarla birlikte yeryüzündeki diğer yaşam topluluklarını eşit kabul eden "ekolojik bakış açısı" yansıtılmaktadır. Ekolojik bakış açısı, çevre sorunlarına yönelik çözüm arayışında öne çıkan yaklaşımlardan biridir ve bu yaklaşım, çevrenin korunmasının yalnızca insan için değil, çevresel varlıkların kendi içsel değerleri için yapılması gerektiğini savunmaktadır. İnsan dışındaki canlı ve cansız varlıkların değerli olduğu ve korunması gerektiğini kabul eden ve günümüzde hâkim olan anlayış olan antroposantrik bakış açısı kabul edilse de, bu varlıklara verilen değerlerin temel nedeni insan çıkarlarını korumak olduğu ifade edilmektedir. Çevre kolluğu ile çevresel kamu hizmetini bir arada değerlendiren görüşe göre ise çevre kirliliği ile mücadelede yalnızca kolluk faaliyetleri, yani yasaklamaların yeterli olmadığı, çevre kolluğu, kirlilik ve çevresel zararın önlenmesi ve kontrolüne yönelik bir faaliyet alanı olarak görüldüğü ifade edilmektedir (Öztoprak, 2018,s.41-78).

Çevresel kamu düzeninin sürdürülebilirliğini sağlamak amacıyla, Fransa'da önleyici kolluk faaliyetlerinin yanı sıra, ihlal durumlarında caydırıcı, cezalandırıcı ve telafi edici işlevler üstlenen adli polislik görevleri yerine getirilmektedir. Bu çerçevede, çevreye verilen zararın suç kapsamında değerlendirilebilmesini temin etmek üzere, kolluk birimleri olan jandarma ve polis teşkilatları ile birlikte çeşitli uzman personel ve yeminli ajanlar tarafından ortak görev ifa edilmektedir. Böylece, keyfî ve tartışmalı ceza uygulamalarına imkân tanıyan bir yapı yerine, çevresel kamu düzeninin korunmasına yönelik faaliyetlerin çok aktörlü ve denetimli bir biçimde yürütülmesi sağlanmaktadır. Bu doğrultuda, Fransız Çevre Kanunu'nun "kontroller ve yaptırımlara ilişkin hükümler"

başlığı altında, adli ve idari nitelikte yetkilerle donatılmış, resmi bildirimde bulunabilen, faaliyetleri durdurabilen, para cezası uygulayabilen ve depozito gibi önleyici tedbirleri resen hayata geçirebilen üniformalı bir çevre polisi birimi oluşturulmuştur (Llorens-Fraysse, 1996, s. 127-146).

Çevresel düzenin sağlanabilmesi açısından Fransız su mevzuatı dikkat çekmektedir, dünya genelinde örnek gösterilen kapsamlı bir hukuki sistem olup, ilk olarak 1964 yılında suyun rejimi, dağıtımı ve kirliliğiyle mücadeleyle ilişkin Kanun", 1992 yılında güncellenmiştir. Fransız su hukuku, kamu hukuku ve özel hukukun unsurlarını bir araya getiren karma bir yapıya sahiptir. Kamu hukuku, devlete ait su yollarını düzenlerken; özel hukuk, devlete ait olmayan su yolları, yağmur suları, durgun sular, yeraltı ve termal sular gibi alanları kapsar. Sistem, su kullanımını düzenleyen bir kamu polisliği idari sistemi ile Havza Komiteleri tarafından yönetilen suyun sürdürülebilir yönetimini sağlamayı ve hem kamu düzenini hem de özel mülkiyet haklarını gözetmeyi amaçlayan bir ekonomik ve mali sistemin bir arada işlediği bir yapıda olduğu ifade edilmiştir (Laville, 2015, s. 317-336).

Fransa'da 2005 yılında Anayasa'ya eklenerek Fransız hukuk sisteminde çevreyle ilgili sorumluluklarının yanı sıra bireylerin sağlıklı bir çevrede yaşama hakkını ve çevrenin korunmasına yönelik görevlerini güvence altına alan sağlayan Çevre Şartının yeni bir ekolojik temelli çevresel kamu düzeni kurduğu; ancak önceki ilkel çevre koruma rejiminin bu anlayışa uyarlamaya çalışıldığı bu nedenle çevresel kamu düzeninin tesis edilmesinin değil uygulanmasının ne kadar zor olduğu ifade edilmektedir. Fransız Danıştay Başkan Yardımcısının yeni bir çevre hukuku çağının gelişini yorumlarken insan faaliyetleri ile doğal çevre arasındaki dengeyi koruma ve kollama ihtiyacı, ekolojiyi bir bilim dalı olmaktan çıkarıp toplumsal bir değer haline getirmesinden; ancak bu değer, herkes tarafından paylaşılan bir ortak değer olmaktan ziyade, belirli bir kesimin benimsediği bir değer olarak kabul edilmesinden duyduğu rahatsızlığı, diğer yandan araştırmalarında su politikaları ve ekolojik kamu düzeni konularına odaklanmış akademisyen (Boutelet, 2014, s. 143-163),

"Uluslararası ve topluluk düzeyinde tanımlanan küresel meselelerin yerel aktörlerin uygulamalarına girmekte zorlandığı söylenmelidir. Herkes çevrenin korunması gerektiğinin belli belirsiz farkında, ancak çevreye verilen zararın özel mülkiyetin ihlali veya hırsızlık gibi temel bir sosyal değer ihlali olduğu düşünülmelidir. Çevrenin korunmasında

önemli olan sağlık ve güvenlidir ve bu alanlardaki bir risk, suçlunun kovuşturulmasını haklı kılar."

şeklinde belirttiği gibi çevresel kamu düzen tesisinin idari polis kolluğu ile sağlanması vurgulandığı değerlendirilmektedir.

Küresel tehditlerin arttığı günümüz dünyasında kamu düzeni anlayışı da dönüşüm geçirmekte; bu bağlamda, çevresel nitelikteki sorunlar karşısında klasik güvenlik kavramının ötesine geçilerek “insan güvenliği” ve “gezegensel güvenlik” gibi yeni yaklaşımların ön plana çıktığı görülmektedir. İnsan güvenliği temelli yenilenmiş bir kamu düzeni anlayışının, yalnızca çevrenin korunmasını değil, ekosistemler arası dayanışma ve sürdürülebilir yaşam biçimlerinin toplumsal ve hukuki bir düzene dönüştürülmesini hedeflediği ifade edilmektedir. Bu yaklaşım, kamu otoritelerinin yanı sıra bireylerin ve toplumların da çevresel sorumluluk üstlenmesini gerekli kılmakta; çevreyi koruma görevini kolektif bir yükümlülük olarak tanımlamaktadır. Uluslararası düzeyde Rio Sözleşmeleri ve Kyoto Protokolü gibi belgelerle şekillenen bu anlayış, çevresel kamu düzeninin insan haklarıyla bütünleşen yeni bir çerçevede ele alınmasını mümkün kılmıştır. Özellikle 2015 yılında Hollanda’da verilen ve devleti karbon emisyonlarını azaltma yükümlülüğü altına sokan mahkeme kararı, çevre korumanın yalnızca teknik bir düzenleme alanı değil, aynı zamanda temel haklar rejimiyle ilişkili bir kamu düzeni meselesi olarak kabul edilmeye başlandığını ortaya koymaktadır (Laville, 2015, s. 317–336).

Türkiye'deki çevre mevzuatı, 2872 sayılı Çevre Kanunu başta olmak üzere, Türk Ceza Kanunu, Su Kirliliği Kontrolü Yönetmeliği, Atık Yönetimi Yönetmeliği, Gürültü Yönetmeliği, Hava Kalitesi Değerlendirme ve Yönetimi Yönetmeliği gibi majör yönetmelik ve düzenlemelerle çevresel denetim ve yaptırımları kapsamlı bir şekilde düzenlemektedir. Çevre mevzuatında çevresel kamu düzeninin sağlanması amacıyla idare tarafından uygulanacak yaptırımlar, çevrenin korunması ve kirlenmesinin önlenmesi için oldukça geniş bir yelpazeyi kapsadığı görülmektedir. Bu yaptırımlar, idari, mali ve hukuki olmak üzere çeşitli şekillerde uygulanabilir. İdare tarafından uygulanan başlıca yaptırımlar şu şekilde sıralanabilir:

Tablo 2.1 Çevre Hukukunda Uygulanan Yaptırımlar

Yaptırım Türü	Açıklama	İlgili Mevzuat
1. İdari Para Cezaları	Çevreye zarar veren kişi veya kurumlara uygulanan, ihlalin niteliğine göre değişen para cezalarıdır.	Çevre Kanunu, 1983, m. 20
2. Faaliyetin Durdurulması veya Kapatılması	Çevreye zarar veren faaliyetlerin geçici veya kalıcı olarak durdurulmasıdır.	Çevre Kanunu, 1983, m. 15
3. Adli Cezalar	Ciddi çevre ihlallerinde hapis veya adli para cezası uygulanabilir.	Çevre Kanunu, 1983, m. 26; TCK m. 181
4. Çevre Kirliliğinin Giderilmesi Yükümlülüğü	Kirleten kişi veya kurumlar, çevre zararını gidermekle yükümlüdür.	Çevre Kanunu, 1983, m. 3
5. İdari Tedbirler	İzin, denetim, ÇED raporu gibi önleyici düzenlemeleri içerir.	Çevre Kanunu, 1983, m. 10
6. Geçici veya Kalıcı İzin İptali	Çevreyi ciddi biçimde kirlüten işletmelerin izinlerinin iptal edilmesidir.	Çevre Kanunu, 1983, m. 15, m. 20
7. Tazminat Yükümlülüğü	Çevreye verilen zarar nedeniyle tazminat ödenmesini içerir.	Çevre Kanunu, 1983, m. 28

2.3 SOSYAL KAMU DÜZENİ

Kamu düzeni kavramı, yalnızca kamu hukukuna özgü bir yapı olmayıp, bireyler arası ilişkileri düzenleyen özel hukuk alanında da etkili olmaktadır. Özellikle sözleşme hukukunda, toplumsal barışın korunması amacıyla kamu düzenine dayalı sınırlamalar getirildiği görülmektedir. Türk Medeni Kanunu’nun 6. maddesi bu yaklaşımı açık biçimde yansıtarak, “Kamu düzeni ve güzel ahlakla ilgili kanunların dışına belirli sözleşmelerle çıkılamaz.” hükmüyle kamu düzeni kaynaklı zorunlu kuralların bağlayıcılığını vurgulamaktadır (Türk Medeni Kanunu,2001,m.6). Bu normatif yaklaşım, aynı zamanda toplumun temel yapısını girişimcilerin denetimsiz faaliyetlerine karşı korumayı amaçlamaktadır. Örneğin, insan vücudunun ticari bir unsur olarak kullanılmasını yasaklayan düzenlemeler uyarınca, organ satışına ilişkin sözleşmeler geçersiz kabul edilmektedir.

Kamu düzeninin iş hukukundaki yansıması ise, hem bireysel hem de toplu iş ilişkilerinde asgari hakların korunması yönünde şekillenmiştir. Bu bağlamda, sosyal kamu düzeni kavramı, yasa ile toplu iş sözleşmeleri arasındaki ilişkide belirginleşmekte; bu sözleşmeler, yalnızca sözleşme özgürlüğünün bir yansıması değil, aynı zamanda işçi haklarını koruma aracı olarak da işlev görmektedir. İş hukukunun temel normlarından biri olan toplu iş sözleşmeleri, işçilerin haklarını geniş bir çerçevede güvence altına alarak

sosyal kamu düzeninin uygulayıcı unsurları arasında yer almaktadır (Fallouch, 2022,s,1-3).

Sosyal kamu düzeni, işveren ile işçi arasındaki güç dengesizliklerini dengelemeyi amaçlayan ve “sosyal asgari” olarak tanımlanan kurallar aracılığıyla, çoğu durumda işçi lehine sonuç doğuran bir koruma düzeyi sağlamaktadır (www.melchior.fr). Bu kavram, Fransız iş hukukunda merkezi bir yer işgal etmekte olup, Alain Supiot'nun ünlü ifadesiyle, kamusal sosyal düzenin "Fransız iş hukukunun temel taşı" olduğu belirtilmektedir. Ancak, bu alanda merkezi bir kavram olarak kabul edilmesine rağmen, birçok yazar tarafından bu kavrama henüz açık ve kesin bir tanım ya da işlev atfedilmediği gözlemlenmektedir (Baugard, 2005,s.129).

Öte yandan, kamu düzeni kavramının anayasal düzeydeki ilk doğrudan ifadesi, 1789 tarihli İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi'nin 10. maddesinde yer almaktadır. İlgili maddede, “Hiç kimse inançları nedeniyle, bunlar dini nitelikteki inançlar olsa bile, tedirgin edilmemelidir; meğer ki, bu inançların açıklanması, yasayla kurulan kamu düzenini bozmuş olsun.” ifadesi yer almakta; kamu düzeni kavramına atıfta bulunulmasına rağmen herhangi bir açık tanım getirilmemektedir (Déclaration des droits de l’homme et du citoyen, 1789, m. 10). Bu durum, anayasal yorumlara ve hukuki uygulamalara esnek ve zaman zaman tartışmalı bir zemin sunmaktadır (www.melchior.fr).

20.yüzyılda kamu düzeninin kapsamı, ekonomik alana doğru genişlemiştir. Devlet, aile ve bireyin korunması görevini sürdürürken, kamu düzeni, ekonomik yaşamın çeşitli yönlerine de nüfuz etmiş ve bu alanı yönlendiren bir faktör haline gelmiştir. Bu dönüşüm, devletin sözleşme ilişkilerini sosyal fayda doğrultusunda düzenleyebileceği ve ekonomik olarak daha zayıf tarafları koruma gerekliliği inancından kaynaklanmaktadır. Özellikle, eşit olmayan ekonomik güce sahip taraflar arasında yapılan sözleşmelere devletin müdahale etmesi gerektiği görüşü, kamu düzeninin ekonomik alana yayılmasının temel dayanaklarından biridir. Böylelikle, sosyal adalet ve kamu yararının korunması amacıyla ekonomik ilişkilerde devletin rolü daha belirgin hale gelmiş, piyasa mekanizmalarının ve bireyler arasındaki anlaşmaların toplumsal faydaya uygun bir çerçevede şekillendirilmesi sağlanmıştır. Almanya’da Şansölye Otto von Bismarck’ın sosyal reformların başlangıcını işaret eden parlamento konuşmasını takiben, 1883 yılında

hastalık, 1884 yılında iş kazası ve 1889 yılında yaşlılık ve sakatlık sigortalarının yürürlüğe girmesiyle gerçekleştirilen Bismarck reformları, sadece Almanya’da değil, tüm dünyada sosyal sigortaların ve sosyal politika uygulamalarına geçişin öncüsü olarak kabul edilmiştir. Bismarck’ın devlet eliyle sosyal güvenlik politikalarını kurumsallaştırması, işçi sınıfının refahını güvence altına almayı amaçlamış ve sosyal devlet anlayışının gelişimine önemli katkılarda bulunmuştur. Bu süreç, aynı zamanda devletin ekonomik ve toplumsal düzenlemelerde daha aktif bir rol üstlenmeye başlamasının bir göstergesi olarak değerlendirilmektedir (Kacar, 2009, s.6).

Son olarak, sosyal kamu düzeninin mutlak niteliği çerçevesinde bazı düzenlemelerden hiçbir surette sapma yapılamayacağı vurgulanmaktadır. Örneğin, bir toplu iş sözleşmesinde yalnızca belirli bir sendikaya üye olan çalışanlara ayrıcalık tanınması, anayasal eşitlik ilkesine aykırı olarak değerlendirilmekte; benzer şekilde, belirli çalışan gruplarının yalnızca belirli süreli istihdamla sınırlandırılması da mutlak kamu düzenine aykırı kabul edilmektedir (www.force-ouvriere.fr). Bu hükümler, kamu düzeninin temel hak ve özgürlükler ile genel çıkarları doğrudan ilgilendirdiği durumlarda herhangi bir esnekliğe kapalı olduğuna işaret etmektedir.

2.4 ESTETİK KAMU DÜZENİ

Zaman içerisinde meydana gelen sosyal, ekonomik, hukuki ve teknolojik değişiklikler ile toplumun ihtiyaçları değişmekte, gelişmekte ve artmaktadır. Bu duruma çözüm üretmek amacıyla idare tarafından kamu düzenini korumak için gerçekleştirilen düzenlemelerin ve faaliyetlerin sayısı ve çeşitliliği de aynı doğrultuda farklılık göstermektedir (Yayla, 2010, s. 37-38).

Maurice Haurou tarafından 1900’lerin ilk çeyreğinde savunulmuş olan klasik anlayışa göre, kamu düzeni, toplumun "maddi ve dış düzeni" (ordre matériel et extérieur) olarak tanımlanmaktadır (Hauriou, 2012).

Günümüzde ekonomik, sosyal, çevresel ve etik boyutları da kapsayan modern bir kamu düzeni anlayışı ortaya çıkmıştır. Bu yeni anlayış, genel ahlak, insan hakları, bireylerin kendi kendilerini koruması gibi unsurların yanı sıra estetik gibi faktörleri de içerir. Estetik, özellikle çevre düzenlemesi, kent planlaması, kültürel ve tarihi mirasın

korunması gibi alanlarda önemli bir kavram haline geldiği ifade edilmektedir (Altın ve Alıcı, 2024).

Estetik düzen terimi, ilk olarak Ruth Lorand tarafından 2000 yılında, güzellik ve sanat bağlamında düzen felsefesine atıfta bulunularak literatüre kazandırılarak düzenli bir kent estetiğine duyulan ihtiyacı vurgulamak amacıyla farklı bir bakışla ele alınmıştır. Estetik düzen kavramının tanımlanmasının özünde politik bir boyut taşıdığı ileri sürülmekle beraber onaylanmış bir estetik düzene aykırı davranışların ya da unsurların kriminalize edilip dışlanabileceği savunulmaktadır (Beckett ve Herbert, 2010; aktaran Millie, 2016,s.9).

Kamu düzeni kavramı, etimolojik olarak "kamu" ve "düzen" kelimelerinden oluşmakta olup, toplumsal hayatın düzenlenmesinde merkezi bir rol oynamaktadır. Türk Dil Kurumu'na göre "düzen", belli yöntem, ilke veya yasalara göre kurulmuş olan durum; nizam ve sistem olarak tanımlanmıştır (Türk Dil Kurumu, 2024). Bu doğrultuda düzen, devletin pozitif hukuk sistemiyle tanımlayıp güvence altına aldığı hukuki ve toplumsal değerler bütünüdür. Toplumsal düzeyde ise düzen, bireyler arası türü ilişkilerin uyum içinde yürütülmesi ve toplumun istikrarını sağlayan normların işlerlik kazanması anlamına gelmektedir.

Bu bağlamda kamu düzeni, yalnızca güvenlik ve istikrarı değil, aynı zamanda bireylerin yaşam kalitesine etki eden tür unsurlarını da içermektedir. Bu unsurlardan biri olan estetik, insanların güzellik algısıyla yakından ilişkilidir. Estetik kaygılar, genellikle temel fizyolojik ve güvenlik ihtiyaçlarının karşılanmasından sonra gündeme gelen bir duyarlılık alanı olarak değerlendirilmektedir. Tarımsal üretime geçilmesiyle birlikte, insanların sadece hayatta kalma değil, yaşadıkları mekânların konforu ve görünümüne dair de beklentiler geliştirmeye başladıkları görülmektedir. Bu durum, estetiğin tarihsel süreçte bir lüks olarak değil; belli bir yaşam standardına ulaşıldığında ortaya çıkan kültürel ve sosyal bir ihtiyaç olarak belirdiğini göstermektedir (Boz, 2022, s. 93–112).

Estetik kavramı üzerine yapılan tartışmaların genellikle bu kavramın hukuki bir zeminde değerlendirilip değerlendirilemeyeceği üzerine yoğunlaştığı görülmektedir. Paul Bernard'a göre her çekici kavramın hukuki bir kavrama dönüşemeyeceği ifade edilmektedir, çünkü hukuki kavramların belirli bir açıklık derecesine sahip olması

gerektiği vurgulanmaktadır. Bu nedenle, ancak hukuki bir düşünce düzenine sahip olan, gerçek hayatta karşılığı bulunan ve etkinliği yaptırımlarla desteklenen durumların hukuki bir karşılık bulabileceği belirtilmektedir. Douzinas ve Nead tarafından, estetik kavramının hukukla bir bağlantısı olmadığı, hukukun estetikten kendisini soyutladığı ve estetiğin hukukun uygulama alanı dışında yer aldığı ileri sürülmektedir. Bununla birlikte, Morand-Deville'in görüşüne göre, idarenin çirkinleşen kentlere uyum ve düzen getirmek amacıyla önleyici tedbirler alması ve yaptırım uygulayabilmesi gerektiği savunulmaktadır. Kamu düzeninin genişleyen içeriğiyle birlikte, estetik kavramının hukuki bir görünüm kazandığı açıkça görülmektedir (Boz, 2022, s.93-112).

Kentsel estetiğin toplum katılımının, halkın katılımı, yeşil alanlar ve altyapı iyileştirmelerine odaklanarak hem kentsel gelişimin hem de vatandaşlığın son yıllarda Amerika Birleşik Devletleri'nde kent estetiği ve temel bileşenleri haline geldiği belirtilmektedir. Estetik karar süreçlerine katılımcı planlama yoluyla toplumun dâhil edilmesinin, yerel gururu artırdığı ve toplum bağlarını güçlendirdiği görülmektedir. Bu süreçle, kentsel iyileştirmelerin yerel sakinlerin isteklerini yansıtması sağlanmakta, böylece görsel olarak çekici ve sosyal olarak uyumlu mahalleler oluşturulduğu belirtilmektedir (Lehtinen, 2020, s.1)

Amerikan kamu yönetimi pratiğinde, estetik duyarlılık yalnızca mimari düzeyde değil, aynı zamanda ulusal belleğin şekillendirilmesinde de belirleyici bir unsur hâline gelmiştir. Nitekim federal hükümetin, estetik ve sembolik değer taşıyan alanların korunmasına yönelik kamulaştırma yetkisini meşru kamu yararı kapsamında değerlendirdiği ve anayasal güvenceye kavuşturulduğu görülmektedir

Amerika Birleşik Devletlerinde sistematik düşüncenin ve en iyi niyetlerin, sokakların sanatsal açılımına, parkların düzenlenmesine ve kamu binalarının dış ve içyapılarının estetik olarak geliştirilmesine adandığı ve Amerikan sanatçılarının bu bağlamda, kamu binalarının duvar süslemelerinde kahramanca bir ölçekte tasarlanmış ve mükemmel bir şekilde icra edilmiş eserler ürettikleri ifade edilmektedir. New York şehrindeki adliye binalarının, resimleri ve vitray pencereleriyle turistlerin sürekli ilgisini çektiği, kamuoyunun ise tamamen estetik amaçlı bu tür çalışmalar için yüksek meblağların harcanmasını onayladığı vurgulanmaktadır. Parklar ve rekreasyon alanları için arazi tahsis etme yetkisinin, kamu estetiğini teşvik etmede önemli bir faktör olduğu,

Birleşik Devletler hükümetinin, bu tür arazileri tahsis etme yetkisini tartışmasız bir şekilde üstlendiği ve Yüksek Mahkeme'nin *United States v. Gettysburg El. Ry. Co.* kararının ardından, federal hükümetin eyaletlerle benzer genişlikte yetkiler kullanabileceğinin kuvvetle muhtemel olduğu ifade edilmektedir. Pennsylvania'daki Gettysburg savaş hatlarının korunması ve bölgenin geliştirilmesi amacıyla Kongre tarafından onaylanan anıtlar ve tabletlerin dikilmesi gibi kamusal kullanımın meşru bir kamusal fayda olarak kabul edildiği, bu bağlamda federal hükümetin istimlak yetkisini kullanarak özel arazilerin kamulaştırılabileceği vurgulanarak ve Yargıç Peckham'ın oybirliğiyle alınan kararda, vatanseverlik ile ulusal karakterin değerine yaptığı vurgunun geniş bir perspektif sunduğu belirtilmektedir (Larremore, 1906, s.35-45)

Estetik kamu düzenini sağlamak için, mekânsal biçimlerin oluşturulması ve dönüştürülmesine ilişkin dinamikleri kavramak ile değerlendirmek mümkün olabilir. Zira bir toplumun etkileşim hâlinde olduğu mekânsal biçimler, yalnızca fiziksel düzenlemeleri değil, aynı zamanda toplumsal, kültürel ve ekonomik gelişim mekanizmalarını da yansıtmaktadır. Bu bağlamda estetik kamu düzeni kent mekânında biçimsel tercihlerden ibaret olmayıp, bir toplumun kendini ifade etme biçimi, değer dünyası ve kamusal yaşam anlayışı ile doğrudan ilişkili olduğu ifade edilebilir.

Bu çerçevede, estetik kamu düzeninin sağlanması yalnızca işlevsel ya da hukuki normlarla sınırlı olmayıp, algısal ve deneyimsel boyutların da dikkate alınmasını gerekli kılmaktadır. Bu noktada, estetik algının bilimsel temellerinden biri olan Gestalt Kuramı, kamusal mekânın bireylerce nasıl algılandığını ve bu algının toplumsal estetik değerlerle nasıl örtüştüğünü anlamada işlevsel bir kuramsal çerçeve sunmaktadır. Kurama göre bireyler çevrelerini yalnızca parçalar hâlinde değil, bu parçaların oluşturduğu anlamlı bütünler üzerinden algılar. “Bütün, parçaların toplamından fazlasıdır” anlayışı, kamusal alanın yalnızca fiziksel bileşenlerden değil, bu bileşenler arasındaki ilişkilerden doğan bütüncül bir yapı olarak kavranmasını sağlamaktadır. Gestalt'ın algısal ilkeleri yakınlık, benzerlik, şekil-zemin ilişkisi ve tamamlama kamusal mekânların estetik ve işlevsel tasarımında belirleyici bir rol üstlenir. Bu ilkeler sayesinde sosyal etkileşim teşvik edilirken, yön bulma, mekânsal farkındalık ve estetik memnuniyet gibi kullanıcı deneyimleri de şekillenir. Sonuç olarak, Gestalt kuramı yalnızca bireysel algıyı değil, aynı zamanda estetik kamu düzeninin bütüncül, anlamlı ve kullanıcı odaklı biçimde inşasına

katkı sağlayan bir kuramsal zemin sunmaktadır. Kent mekânlarının görsel, işlevsel ve duygusal boyutlarda anlamlı şekilde kurgulanması ise, günümüz şehirlerinde artan nüfus ve karmaşık toplumsal ilişkiler karşısında kamu düzeninin sürdürülebilirliğini destekleyen temel bir gereklilik hâline gelmiştir (Eren, 2019. s.22-42)

Kentlerdeki nüfus artışına bağlı olarak ortaya çıkan çevresel sorunlara çözüm arayışları, huzur ve sükûnet içinde yaşama isteğiyle birleşerek kamu düzeni kavramına ilişkin güncel bakış açıları geliştirilmesini sağlamaktadır. Bu güncel bakış açılarından biri olarak estetik kamu düzeni kamu düzeninin modern unsurları arasında yer aldığı ifade edilmektedir (Şimşek, 2010, s.71–72).

Kamu düzeni kavramı yalnızca güvenlik, asayiş ve toplumsal istikrar gibi klasik unsurlarla sınırlı kalmamakta; bireylerin yaşam kalitesini doğrudan etkileyen estetik, çevresel ve kültürel unsurları da kapsayacak şekilde genişlemektedir. Bu çerçevede, estetik kamu düzeni, kent yaşamının niteliğini artırmaya yönelik çağdaş bir yaklaşım olarak öne çıkmakta ve özellikle yargı kararlarında giderek daha fazla yer bulmaktadır.

Estetik kamu düzeni, modern kamu düzeninin önemli bir unsuru olarak idare hukuku içtihatlarında giderek daha fazla görünürlük kazanmaktadır. Bu bağlamda, Danıştay 6. Dairesi’nin 18.01.1993 tarihli (E.1992/3360,K.1993/37) kararında, “kamusal estetiğin ihlalinin toplumun manevi ve kültürel varlığına zarar vereceği” açıkça ifade edilmiş ve kamusal estetik kamu yararının korunmasında göz önünde bulundurulması gereken temel değerlerden biri olarak değerlendirilmiştir (Danıştay 6. Dairesi, 1993).

Kararda, 3194 sayılı İmar Kanunu’nun 40. maddesi uyarınca, estetik bakımdan sakıncalı görülen yapı ve enkazın kaldırılmasına ilişkin idari işlemin hukuka uygun olduğu sonucuna ulaşılmış; estetik bozulmanın yalnızca fiziksel çevreye değil, aynı zamanda toplumun kültürel sürekliliğine zarar verebilecek nitelikte olduğu vurgulanmıştır. Kararda dikkat çekici olan husus, estetik ve çevresel düzenin, kamu düzeninin görünmez fakat etkili bir unsuru olarak ele alınmasıdır. Danıştay, şehircilik ilkelerine aykırı ve çevresel değerleri zedeleyen yapılaşmaların uzun vadede toplumsal düzeni ve kültürel yapıyı olumsuz etkilediğini belirtmiştir. Bu yaklaşım, kamu düzeninin yalnızca güvenlik, sağlık ve asayiş gibi klasik unsurlardan ibaret olmadığı; aynı zamanda

kamusal estetik gibi normatif ve algısal boyutları da içeren dinamik bir yapı olduğunu ortaya koymaktadır.

Danıştay 6. Dairesi'nin 06.12.1993 tarihli başka bir (E. 1993/4239, K. 1993/5174) kararında da önceki içtihatla benzer nitelikte olan, hurda oto parçası alım-satım işi yapılan bir işletmenin, şehircilik, trafik ve estetik açıdan bulunduğu çevre ile birlikte değerlendirilerek kamu yararı yönünden sakıncalı bulunduğu belirtilmiştir. Danıştay, söz konusu yapıların yalnızca yapı özelinde değil, çevresel bağlam içinde değerlendirilmesi gerektiğini vurgulamış; bu yaklaşım, estetik kamu düzeninin bütüncül mekânsal değerlendirmelerle tesis edilmesi gerektiği yönündeki yargısal eğilimi pekiştirmiştir (Danıştay 6. Dairesi, 1993).

Danıştay 6. Dairesi 15.02.2022 tarih E.2021/2606, K.2022/1608 kararında Büyükşehir Belediye Meclisi'nin ...tarih ve ...sayılı kararının iptali istenilmesine yönelik kararının hukuki değerlendirmeler kısmında;

“Günümüzde plansız ve aşırı kentleşme olgusu sağlıklı kentleşmenin önündeki en ciddi engel olduğundan kentsel gelişmenin yönlendirilmesinde imar planlaması ile yön, şekil ve büyüklükle ilgili belirlemeler yapılması zorunludur. Kentsel planlama sürecinde zorlayıcı, kısıtlayıcı ve yönlendirici kararların tümü birden rol oynar. Çağdaş bir kentin oluşturulması ve yaşatılması için aşırı yapılaşmanın etkisinden korunmuş kent estetiği ve kentleşme kalitesini yükseltici alanların oluşturulması zorunludur.”

şeklinde ifade edilmiş olması kent estetiği ekseninde estetik bir kamu düzeninin temin edilmesi bakımından dikkat çekmektedir.

Kararlar birlikte ele alındığında, kamusal estetiğin korunması amacıyla yapılan idari müdahalelerin, yalnızca çevresel düzenin sağlanmasına yönelik değil, aynı zamanda toplumsal yapının estetik, kültürel ve normatif değerlerinin sürdürülebilirliğine hizmet eden hukuki araçlar olduğu sonucuna varılmaktadır. Bu bağlamda Danıştay, 3194 sayılı İmar Kanunu'nun “Kamunun Selameti İçin Alınması Gereken Tedbirler” başlıklı 40. maddesini klasik imar disiplininin ötesinde bir kamu düzeni aracı olarak yorumlamakta; böylece estetik bozulmaların uzun vadeli toplumsal sonuçlarına dikkat çekerek, estetik müdahalelerin meşruiyet zeminini güçlendirdiği yönünde karar aldıkları ifade edilebilir.

Kamusal estetik alanında meydana gelen ihlaller, yalnızca fiziksel çevreyi değil; aynı zamanda şehir estetiğini, toplumsal aidiyet hissini ve kültürel mirasın sürekliliğini

tehdit eden hukuki ve toplumsal sonuçlar doğurabilmektedir. Özellikle imar ve çevre mevzuatına aykırı yapılaşmalar ile ruhsatsız veya izinsiz estetik müdahaleler, kamusal alanların bütünlüğünü bozmakta, kamu düzenini ihlal edebilmekte ve toplumsal dokuya zarar verebilmektedir. Bu nedenle, kamusal estetik yönünden hukuki düzenlemeler, idarenin hem önleyici hem de denetleyici rolü çerçevesinde kamu düzeninin sağlanmasında temel bir işlev üstlenmektedir.

20. yüzyılda Amerikalı bir hukuk profesörü olarak aile hukuku, mülkiyet hukuku ve medeni hukuk alanlarındaki çalışmalarıyla tanınmış olan Prof. Dr. Paul Sayre mülkiyet ve ekonomik korunması gereken değer açısından ele alınması amacıyla estetik kavramını kamusal düzen açısından önceki tarihlerde farklı şekilde ele almıştır. Ona göre mahkemeler, estetiği imar yönetmeliklerinin geçerliliğini belirlemede bir standart olarak kabul etme konusunda uzun bir süre isteksiz davrandığını; ancak bu tarihi isteksizliğin zamanla değiştiğini ve mahkemelerin, güzelliğin ahlaki bir unsur olarak kabul edilmesi gerektiğini ve bunun, mülk değerini artırarak imar kanunları tarafından korunabileceğini düşünmeye başladıklarını öne sürmektedir. Ayrıca, mülkiyet değerlerinin, polis gücünün ayrı bir örneği olarak ele alınması gerektiği çağrısında bulunmaktadır (Sayre, 1949, s. 471-472).

Sağlık ve ahlak gibi kamu düzeni unsurlarının esas alındığı durumlarda, mülk değerlerinde meydana gelen artış ya da geçici nitelikteki fiziksel iyileştirmelerin, kolluk yetkisinin nihai amacı olarak değil; kamu yararını gerçekleştirmeye yönelik araçsal unsurlar olarak değerlendirildiği sonucuna varılabilir. Bu bağlamda, söz konusu müdahalelerde asıl hedef sağlık ve ahlâkın korunması olduğunda, “mülk değerlerindeki avantaj” yalnızca ekonomik getiri ya da geçici iyileştirme olarak değil, kamu yararını gerçekleştirmeye hizmet eden bir kolluk aracı olarak anlam kazandığı ifade edilebilir.

Neacşu (2022), çevresel hukuk ve yurttaşlık kavramlarını, Wittgenstein’in “hukuku bir yaşam biçimi olarak düşünme” yaklaşımı çerçevesinde ele almakta ve bu doğrultuda çevreci yurttaşlığı yalnızca ideolojik bir pozisyon olarak değil, aynı zamanda estetik bir özneleşme biçimi olarak da kavramsallaştırmayı önermektedir. Bu kuramsal çerçeve, çağdaş çevre hukuku literatüründe geliştirilen yeni yaklaşımlar aracılığıyla derinleştirilmiş; özellikle Juliana v. United States davası örneği üzerinden, estetik algının

çevre hukuku ve kamu yararı kavramlarıyla nasıl kesiştiği ortaya konmuştur. Amerikan hukuk geleneği içinde bu dava, estetik değerlerin düzenleyici meşruiyeti üzerine geliştirilen çağdaş bir yorum niteliği taşımaktadır. Dana Neacşu'nun *The Aesthetic Ideology of Juliana v. United States* (2022) başlıklı çalışmasında, kamu yararı ile estetik değerler arasındaki ilişki çevresel yurttaşlık bağlamında yeniden ele alınmakta; çevre hukukunun yalnızca normatif bir düzenleme alanı değil, aynı zamanda “güzel yaşama” etiğini içeren ve estetik gerekçelere dayalı düzenlemeleri de kapsayan bir yaşam biçimi olarak düşünülmesi gerektiği ileri sürülmektedir (Neacşu, 2022, s. 30–31).

Amerikan Yüksek Mahkemesi 1954 tarihli *Berman v. Parker* kararında, Yargıç Douglas tarafından kamu yararına ilişkin yapılan yorumla birlikte, Amerikan hukukunda estetik değerlerin hukuken meşru bir düzenleme temeli olarak ele alınmasının önü açılmıştır. Karar metninde kamu yararının yalnızca fiziksel ve ekonomik ölçütlerle sınırlı olmadığı; aynı zamanda manevi ve estetik unsurları da kapsadığı ifade edilmiştir (Akkaya,2016,s.111)

“Temsil ettiği değerler fiziksel olduğu kadar manevi, parasal olduğu kadar estetik” (Uddo, 1975, s. 851–898) ifadesi, sonraki dönemlerde imar planlaması ve kentsel dönüşüm uygulamalarında estetik temelli müdahalelerin anayasal çerçevede ele alınmasına imkân tanıyan doktrinel yaklaşımlar bağlamında değerlendirilmiştir. Bu çerçevede, estetik müdahalelerin bireysel mülkiyet hakkına yöneltilmiş keyfi sınırlamalar olarak değil; kamu yararını gözeten ve anayasal sınırlar içinde kalmaya özen gösteren düzenlemeler olarak yorumlanabileceği ifade edilmektedir.

Berman v. Parker kararında kamu yararı kavramının estetik değerleri de içerecek şekilde yorumlanmasının, hukuki ve kuramsal düzlemde önemli bir açılım sağladığı görülmektedir. Bu yaklaşımın, Uddo tarafından geliştirilen teorik çerçeve ile güçlendirilerek; Neacşu'nun çağdaş yorumları aracılığıyla ise çevre hukuku ve yurttaşlık kuramları bağlamında yeniden ele alınmaktadır. Böylelikle estetik düzenlemelerin, yalnızca biçimsel veya yüzeysel müdahaleler olarak değil, kamu yararının çok katmanlı yapısını yansıtan anayasal araçlar olarak değerlendirilmesi gerektiği yönünde güçlü bir eğilimin ortaya çıktığı söylenebilmektedir.

Bu yaklaşımın yalnızca kuramsal değil, aynı zamanda kentsel planlama pratikleri bağlamında da karşılık bulduğu dikkati çekmektedir. Nitekim mimar Wilson tarafından 1962 yılında ortaya konan Seattle örneğinde Washington eyaletinde 1960'lı yıllarda nüfus %20 oranında artarken, Seattle kentinin aynı dönemde yalnızca %6'lık bir artış gösterdiği ve hatta yılda ortalama 3000 kişilik bir nüfus kaybına uğradığı belirtilmektedir. Bu olgunun, kentsel mekânda estetik unsurların planlama süreçlerinde yeterince dikkate alınmamasına bağlı olarak ortaya çıktığı ileri sürülmektedir (Wilson, 1962, s. 384–385). Değerlendirme doğrultusunda, estetik kaygıların kentsel yaşam kalitesi, yerleşim tercihi ve toplumsal aidiyet gibi faktörler üzerinde doğrudan etkili olduğu ve bu nedenle kamu yararı ilkesi kapsamında yeniden düşünülmesi gerektiği sonucuna ulaşılabilmektedir.

Estetik, hem fiziksel hem de fiziksel olmayan unsurların görünümüne ilişkin değerlendirmeleri kapsamakta ve bu yönüyle imar yönetmelikleri başta olmak üzere birçok kamusal düzenleme alanında dikkate alınmaktadır. Estetiğin, bağımsız bir konu olmaktan ziyade, doğrudan mülkiyetle ilişkili olduğu; bireylerin yaşam kalitesini belirleyen sağlık, güvenlik ve ahlak gibi diğer temel değerlerle birlikte ele alınması gerektiği vurgulanmaktadır. Bu bağlamda, taşınmaz mülklerin bakımına yönelik harcamaların estetik kaygılarla bağlantılı olduğu, söz konusu harcamaların yalnızca bireysel mülkiyetin değerini artırmakla kalmayıp, kamu idarelerinin vergi gelirlerine, kamu hizmetlerinin finansmanına ve özellikle eğitim ile sağlık alanlarına dolaylı katkılar sunduğu ifade edilmektedir.

Estetik unsurların göz ardı edilmesi ise hem bireysel hem toplumsal düzeyde olumsuz sonuçlar doğurabilmektedir. Kamusal alanlar, bireylerin kimlik inşa süreçlerinde önemli bir rol oynarken, bu alanlardaki estetik değerler toplumun kültürel mirasını taşıyan temel öğelerdendir. Kamusal estetiğin ihlali yalnızca görsel düzenin bozulmasıyla sınırlı kalmamakta; toplumsal belleğin silikleşmesine, kültürel kimliğin zayıflamasına ve ortak manevi değerlerin aşınmasına da yol açabilmektedir. Estetik yoksunluk, bireylerin kamusal alana aidiyet duygusunu zedeleyerek kültürel erozyona zemin hazırlamaktadır. Kamusal estetiğin korunması, yalnızca görsel beğeni düzeyinde bir müdahale değil; hukukun ve sosyal bilimlerin kesişiminde yer alan, bireylerin toplumsal, kültürel ve manevi varlıklarını kamusal alanda sürdürebilmeleri açısından gereklilik olarak ortaya çıkmaktadır. Estetik düzenin tesisi, kamusal yaşamın niteliğini

artırmanın yanı sıra, kamu yararının korunması bakımından da vazgeçilmez bir unsur olduğu düşünülebilir.

3. BÖLÜM KAMUSAL ESTETİK

3.1 ESTETİK KAVRAMI

Günümüzde Batı uygarlığında önemli kavramların çoğunun kökeninin Antik Yunan ve milattan önceki dönemlere dayandığı ifade edilmektedir. "Estetik" kelimesi de Yunanca "aisthesis" veya "aisthanesthai" kelimelerinden türemiş olup, genel anlamda "duyum, duyular, algı, duygusal yönden algılama" gibi anlamlar içermektedir (Nerimanoğlu,2017.s.156). Filozof Kant, duyarlılık (sensibility) ve duyuları (sens) genel bir terim olarak "Kritik Der Reinen Vernunft" (Salt Aklın Eleştirisi) adlı eserinde incelemek için "estetik" terimini kullanmıştır (Sena,1972,s.9).

Yabancı sözlük olan Fransız Felsefe derneğince terkip edilmiş olan sözlükte ise “Güzel ile çirkin arasında bir ayırım yapmak üzere uygulanan değerlendirme yargılarını konu alan bilim dalı” olarak ifade edilmiştir (Doğan, 2001, s.22)

İnsanlık tarihi boyunca değişik anlamlarda kullanılan estetik kavramı modern felsefi estetiğin kurucusu olarak bilinen Alman filozof Alexander Gottlieb Baumgarten tarafından doktora tezinde his (sense) ve algı (perception) başlığında “Meditationes philosophicae de nonnullis ad poema pertinentibus” isimli çalışmasında mantıksal bilgi ve duygusal bilgi ekseninde ilk defa ele alınmıştır (Keskin, 2018, s.13-22).

Baumgarten estetiğin konusunu, duygusal bilgi (cognitio sensitiva) olduğu ve bu bilginin estetik duygusal bilgisinin mantığı olduğu çıkarımıyla bilgi teorisi (gnoseologia) olarak ele almıştır (Tunalı, 1983, s.19).

Baumgarten, "Aesthetica" kitabında estetik terimini "duyumsal idrakin kökeni" olarak kullanmıştır. Jale Erzen (2011) ise bu tanımlamadan yola çıkarak estetiği duyumsallık olarak ifade etmiştir. Bu bağlamda, estetik disiplini ilk olarak güzel olandan ziyade güzel olanın duyumsanması olarak tanımlanmıştır. Johann Gottfried Herder ise bu tanıma karşı çıkmaktadır. Ona göre, duyumsama kavramı çok geniş bir alanı kapsamaktadır ve estetik disiplini özellikle güzel olan üzerine odaklanmaktadır. Herder'a göre, bu nedenle estetik yerine kalligone adının daha uygun olacağı belirtilmiştir. Kalligone kelimesi Yunanca kökenli olup "güzel" anlamına gelen "Kallos" kelimesinden türetilmiştir ve güzelin bilimi anlamında kullanılmaktadır (Kartal, 2023, s.4).

Işık (2013,s.27) Din ve Estetik adlı eserinde, bazı düşünürler tarafından estetik kavramının Grekçe kökenli aistho kelimesinden türetildiğinin ileri sürüldüğünü ve bu kavramın, Latince expiro kelimesine benzer biçimde “nefes vermek” ya da “soluğunu dışarı bırakmak” anlamlarında da kullanıldığını belirtmektedir. Bu bağlamda, aistho teriminin “nefes vermek” şeklindeki anlamı ile teistik bazı dinlerde yaratma eyleminin “Tanrı’nın insana ruhundan üflemesi” ya da “ol demesi” biçiminde tasvir edilmesi arasında çağrışımsal bir ilişki kurulabileceğini ifade etmekte; böylece yaratma fikrinin arka planında estetik bir yapı olduğu düşüncesine dikkat çekmektedir.

Bu çerçevede, estetik kavramının kökenine dair yapılan felsefî ve metafizik içerimli yorumlar, yalnızca Batı düşüncesiyle sınırlı kalmamış; Osmanlı düşünce geleneğinde de estetiğe dair kavramsallaştırmalar ortaya konmuştur.

Tekingür (2023, s. 1–3), Osmanlı aydınlarının estetik kavramını “güzellik bilimi” olarak değerlendirdiklerini ve bu doğrultuda estetiği ilm-i hüsn olarak adlandırmayı düşündüklerini şu şekilde ifade etmektedir:

Sanat terimleri sözlüğünde yer alan tanımlamada ise “Klasik anlamıyla, estetik güzelin ne olduğu sorusunu yanıtlamakla ilgilenen felsefe dalı olarak tanımlanabilir.” (Sözen ve Tanyeli, 1999, s. 102-103) şeklinde ifade edilmiştir.

Estetiği psikolojik bir tavır olarak kabul eden Theodor Lipps, estetik beğeni için obje üzerinde gerçekleşmesi gereken koşulları psikolojinin oluşturduğu düşüncesindedir (Tunalı, 2011, s. 157-160).

Tekel (2021, s. 217–238), Berleant’ın (2005) kent estetiğini, birey ile yapılı çevre arasında sürekli ve karşılıklı bir etkileşim ilişkisi olarak tanımladığını aktarmaktadır. Bu yaklaşıma göre, kent estetiğinin değerlendirilmesinde yalnızca fiziksel çevre özellikleri değil, aynı zamanda bu çevrenin kullanıcılarının mekâna ilişkin algıları, deneyimleri ve anlamlandırma biçimleri de belirleyici unsurlar arasında yer almaktadır. Tekel’in aktarımında, estetik değerlendirmenin öznel ve zihinsel yönünün altı çizilmekte; bireyin çevresiyle kurduğu anlam ilişkisi estetik deneyimin temel bileşeni olarak vurgulanmaktadır.

Estetik barındırdığı sorunları açısından ele alınmak istendiğinde “ Çevremizde yer alan nesneleri seyrettiğimizde vuku bulan çeşitli kavramların analizi ve sorunların bertarafı ile ilgili olan felsefe disiplini olarak ifade edebiliriz. Batılı düşünürlerden Baumgarten, Schelling, Hegel, Schopenhauer gibi estetik üzerine yorum yapmış ve eser vermiş pek çok filozofun ortak anlayışlarında “Estetik, güzel üzerine düşünme sanatıdır.” tanımını ön plana çıkarttığı görülmektedir (Tekingür, 2023, s. 4).

Arvasi, estetiği doğrudan "güzellik" kavramı üzerinden tanımlamakta ve bu bağlamda estetiğin konusunu belirlemenin zor olmadığını ileri sürmektedir. Ancak ona göre, estetik deneyimi karmaşık hale getiren asıl unsur, "güzel"in ne olduğuna dair yapılacak tanımın soyutluğu ve bu tanım etrafında uzlaşmanın güçlüğüdür. (Arvasî, 2009, s. 80-81).

Estetik kavramına yönelik felsefi, psikoloji, din ve tasavvufun bakış açılarında teorik olarak ele alınan bu kavram kentsel düzen, kentsel güzellik ve kentsel estetik bağlamında ele almak istediğimizde

“Kentsel çevrelerin görünümü ve hissi üzerine yapılan estetik vurgu, dünya genelinde kentsel dönüşüm projelerinin ekonomik, sosyal ve kültürel süreçlerini anlamak için önemli bir bakış açısı haline geldiği, projeler ve şehirlerin dönüşümü sırasında ortaya çıkan değişimleri ve etkileşimleri incelerken, estetik değerlerin nasıl şekillendirici bir rol oynadığı vurgulanmıştır. Bu bağlamda, kentsel dönüşüm sadece fiziksel altyapının yeniden yapılandırılması değil, aynı zamanda mekânsal ve görsel estetiğin nasıl algılandığı ve yönlendirildiği konularını da içermektedir.” (Degen ve Rose, 2024s.3272-3276). şeklinde ifade edilmektedir.

Degen ve Rose (2024), kent estetiğiyle bağlantılı olarak kentsel marka manzarası, deneyim ekonomisi ve kentsel atmosfer kavramlarını bir arada ele almakta; bu kavramların, şehirlerin estetik ve duysal yönlerinin kentliler ve ziyaretçiler üzerindeki etkilerini açıklamada nasıl kullanıldığını aktarmaktadır. Yazarlar, kentsel marka manzarasının şehirlerin markalaşma süreçlerinde estetik değerlerin stratejik kullanımına odaklandığını, deneyim ekonomisinin bireylerin ürün ve hizmetlerden ziyade mekânda yaşadıkları deneyimlere önem verdiğini ve kentsel atmosferin ise duysal ve duygusal niteliklerin mekânsal deneyimi nasıl şekillendirdiğini vurguladığını belirtmektedir. Bu yaklaşımların birlikte değerlendirilmesinin, kent estetiğinin kentsel yaşam kalitesine ve kentsel çekiciliğe olan katkısını anlamaya yönelik çok boyutlu bir çerçeve sunduğu ifade edilmektedir.

21.yüzyılda teknolojik ve sanal dünyada meydana gelen gelişmeler ve yapay zekâ uygulamaları ışığında bilgisayar tarafından üretilen görüntülerin, sosyal medyanın ve navigasyon uygulamalarının üretimi ve kullanımına ilişkin bir dizi çalışmaya dayanarak dijital teknolojiler ile kentsel yeniden gelişimin duysal hissinin iç içe geçmesi 'yeni kentsel estetik' olarak kavramsallaştırıldığı ifade edilmektedir (Degen ve Rose, 2024,s.3281-3282).

3.2. ESTETİĞİN FARKLI DİSİPLİNLERDE ELE ALINIŞI

Estetiğe yönelik tanımlara bakıldığında güzelin ve güzelliğin ele alınış şeklinin sosyal bilimler alanında felsefe ve psikoloji bilimlerinde farklı açılardan değerlendirildiği görülmektedir. Tarih boyunca materyal dünyası ve düşünce dünyasında yaşanan gelişmeler ve iyileşmeler insanoğlunun yaşamını devam ettirdiği çevresini sadece zihinsel olarak değil, duyu organları vasıtasıyla maddi ve manevi güzellik, haz ve konfor arayışı açısından da değerlendirmeye sevk etmiştir.

İsmail Tunalı, estetik kuramında duyguyu bir etkinlik biçimi olarak değerlendirmekte; bu etkinliğin haz ve acı temeline dayanan bir ifade biçimi olduğunu belirtmektedir. Tunalı'ya göre, duyguların estetik deneyime aktarımı özellikle işitme ve görme gibi “aşağı duyular” aracılığıyla gerçekleşmektedir. Nitekim geleneksel estetik anlayışının güzeli görme ve işitme duyularına bağlaması oldukça eski bir yaklaşımdır; bu duruma Antik Yunan düşüncesinde, özellikle de Platon'da dahi rastlanabildiği ifade edilmektedir (Tunalı, 1985, s. 32–33).

Çağdaş estetikte ise estetik algısının sadece üst duyular olan görsel ve işitsel hazlar haricinde ele alınması gerektiği çağrısına yönelik olarak modern estetiğin temsilcilerinden olan Johannes Volkelt tarafından bütün estetik objelerin ya biçim algıları ve renk algılarından ya işitme algılarından veya her ikisinin birleşiminden meydana geldiği, buna karşın diğer duyuların ne kendi başına ne de birlikte estetik objeyi meydana getiremeyeceği şeklinde ifade edilmektedir (Tunalı,1985,s.33). Aşağı duyular, duyu objeleri ile bir temas gerektirdiği halde, yukarı duyularda böyle bir temasa ihtiyaç duymadıkları ifade edilmiştir.

Filozof Edmund Burke tarafından ifade edildiği üzere, güzellik büyük ölçüde, duyuların aracılığıyla insan zihnine mekanik olarak etki eden bedenlerdeki bir kalite olarak tanımlanmaktadır (Burke,1767,s.175). Bu bağlamda, duyuşsal ağlar, mimari deneyimin anahtarları olarak değerlendirilmektedir.

Çevresel özelliklerin, görsel, işitsel, somatosensoriyel², vestibüler³ ve olfaktör⁴ sinir ağları üzerinde farklı biçimlerde uyarım oluşturduğu belirtilmektedir. Bu duyuşsal uyarımların, nesnelerin algılanan uygunluğu, bireyde oluşan yaklaşma veya kaçınma tepkileri ile inşa edilmiş mekânlarda gerçekleştirilen yön bulma davranışları gibi alt düzey motor tepkilerle ilişkili olduğu ifade edilmektedir (Coburn,Vartanian ve Chatterjee, 2017,s.2).

Günümüzde ise 20.yy'da artan çalışmalar ile duyularımızın insanın çevresini algılama ve insanın çevresine anlam yüklemesi üzerine çeşitli disiplinler içinde farklı teorik yaklaşımlar ile birçok deneysel araştırma gerçekleştirilmiştir (Gibson, 1966; Goldstein, 2010; Low, 2015). Tarih (Smith, 2007), antropoloji (Howes, 2005), coğrafya (Tuan, 1977; Porteous,1985; Rodaway, 1994; Casey, 1996), kentsel çalışmalar (Degen, 2008), tasarım (Bonapace, 2002) ve sosyoloji (Simmel, 1997) konuları olmak üzere farklı disiplinlerde duyular üzerine yapılan araştırmalar mevcuttur.

“Rodaway (1994), duyuşsal algıyı, duyular ile bilgiye ulaşarak algılama ve zihinsel deneyimler ile duyuşsal bilgiden oluşan zihinsel bir anlam olarak algılama olmak üzere ikiye ayırmıştır. Duyu organları aracılığıyla duyuşsal uyarıcıların elektrik sinyallerine dönüştürölüp beyne iletilmesiyle duyumsama gerçekleşir. Algısal süreç fizyolojik ve nörokimyasal işlemlerin sonucunda oluşmaktadır. Duyusal girdilerin seçildiği, organize edildiği ve yorumlandığı bir algısal süreç ile "bilinçli bir duyuşsal deneyim" oluşmaktadır” (Goldstein, 2010; akt. Işık, 2021, s. 16).

Estetik kavramının duyu organlarımız tarafından nasıl değerlendirildiği konusunda sanayi ve teknolojik alanlarda yaşanan gelişim ve değişimler beraberinde

² Somatosensoriyel sistem, duyuşsal sinir sisteminin bir alt kümesi olarak; dış ve iç uyarımların algılanması ile vücut pozisyonu ve dengesinin düzenlenmesinden (propriyosepsiyon) sorumlu olan ve farklı duyuşsal modaliteler arasında bilgi iletimini sağlayan bir sistemdir (www.wikipedia.org/wiki/Somatosensory_system).

³ Vestibüler sistem, iç kulakta yer alan duyu organları aracılığıyla vücut hareketlerini ve çevresel değişimleri algılayarak denge ve mekânsal yönelim duygusunun korunmasına yardımcı olan bir duyu sistemidir (www.my.clevelandclinic.org).

⁴ Olfaktör sinir (Kraniyal Sinir I), beynin tabanından başlayarak burun boşluğunun üst kısmına uzanan ve koku alma duyusunu sağlayan, vücuttaki en kısa duyu siniridir (www.my.clevelandclinic.org).

kentleşme olgusu ile beraber özellikle sosyal bilimler alanında yoğun olmak üzere psikoloji ve tıp bilimlerinde de teorik ve pratik açıdan ele alındığı bilinmektedir.

Estetiğin ya da güzel hakkında verilen değer yargısının bir yönüyle insanın öznelliğine dayanması estetiğin psikolojiyle ilişkilendirilmesine hatta psikolojiye indirgenmesine sebep olmuştur (Lipps, 1979, s.374).

Aslan ve Koramaz’a (2023, s. 317) göre, Woodward (1982) yerleşim biçimlerinin, geleneksel olarak insanın duygusal ve ruhsal gereksinimlerine hitap eden, derin psikolojik besinler sağlama işleviyle değerlendirildiğini ifade etmektedir.

Estetiğin veya güzellik hakkındaki değer yargılarının insanın öznelliğine dayanması, estetiğin psikolojiyle ilişkilendirilmesine ve hatta psikolojiye indirgenmesine neden olmuştur. Theodor Lipps gibi düşünürler açısından estetik, güzelliğin bilimi olarak tanımlanır ve çirkinliğin bilimini de kapsar. Lipps'e göre bir obje, bizde "güzellik duygusu" olarak adlandırabileceğimiz özel bir duygu uyandırdığı veya uyandırmaya yeterli olduğu için güzeldir. “Dolayısıyla güzellik, bir objenin bizde belirli bir etki yaratma yeteneğine verilen isimdir. Bu etki, bizde meydana gelen bir etki olarak psikolojik bir olgudur. Estetik, bu etkinin özünü saptamak, çözümlemek, nitelendirmek ve sınırlamak ister. Bu bağlamda estetik, psikolojik bir görev üstlenir ve dolayısıyla bir psikoloji disiplindir” şeklinde ifade edilmektedir (Lipps, 1979, s.374-375).

“Volket psikolojinin, estetiğin temelini oluşturduğuna inanırken; Vasilyevic de estetiğin aslında felsefenin değil, psikolojinin bir alt dalı olduğunu iddia eder.” (Meriç, 1998, s. 39–41).

Wittgenstein’a göre, güzelliği bir psikoloji laboratuvarında incelemek ya da bir müzik parçasını dinleyen kişinin psikolojik yönelimlerini tahlil etmek suretiyle; estetiğin aslında psikolojik bir disiplin olduğu iddiasında bulunmak yanlıştır ve bu estetiğin ikircikli doğasını anlamamak demektir. Bu ise ancak estetiğin epistemolojik ve ontolojik yapısının incelenmesiyle ortaya konulabilir (Wittgenstein, 2006, s. 93–94).

Güzel olan şeyi veya güzel görünen şeyleri bir kül halinde haz alma açısından değerlendiren estetik kavramına değinmek üzere Psikolog Abraham Maslow tarafından, 1943 tarihli etkileyici makalesi İnsan Motivasyonu Teorisi'nde ise sağlıklı insanların

belirli sayıda ihtiyaçları olduğunu ve bu ihtiyaçların bazı ihtiyaçlarla fizyolojik ve güvenlik ihtiyaçları gibi bir hiyerarşı içinde düzenlenebileceğini ne sürülmektedir (www.psychologytoday.com).

İhtiyaçlar hiyerarşisinde Maslow insanların yaşamını sürdürürken ihtiyaç duydukları gereksinimleri, önem sırasına göre bir piramide yerleştirerek en alt basamakta fizyolojik ihtiyaçlar ile başlayan ve akabinde güvenlik ve emniyet ihtiyacı ile devam eden, sosyal ihtiyaçlar ve saygınlık ihtiyacından sonra piramidin en tepesinde, kendini gerçekleştirme yer alır şeklindeki basamaklama ifadesiyle alt düzeyde karşılanan ve insanı tatmin eden her ihtiyacın insanı bir st basamağa taşıdığını ve bu ihtiyaçların birbirinin ardıl tamamlayıcısı olduğunu ifade etmiştir. “Bu modele göre kısaca temel ihtiyaçların (r. fiziksel, sevgi) karşılanması ve sonrasında bir st düzey olan psikolojik ihtiyaçların (r. bilme, estetik) gerçekleşmesi mümkün olduğu kabul edilir.” (Tekke, 2019, s.1705).

Psikoloji açısından ise piramitin en st kısmında yer alan kendini gerçekleştirme seviyesi “Maslow’un ihtiyaçlar hiyerarşisine son zamanlarda ilk defa ortaya atılan ve önemli bir seviye olan “kendini aşmışlık (self-transcendence)” düzeyi olarak da ifade edilmektedir (Koltko-Rivera, 2006, s.306-307).

Kendini aşma düzeyi, Koltko-Rivera (2006) tarafından iki ayrı boyutta ele alınmıştır. İlk boyutta, bireyin kendini başkalarına hizmet etmeye, ideallere (rneğin doğruluk, sanat) ya da belirli bir amaca (rneğin sosyal adalet, vre duyarlılığı, bilimsel faaliyetler veya dini inançlar) adama arzusu vurgulanmıştır. İkinci boyutta ise, kişinin kendi benliğini aşarak ya da genişleterek bir kimlik kazanımı yaşadığı; bu sürecin mistik deneyimler ile doğaya, estetik olgulara, cinselliğe ya da benlik ötesi diğer yaşantılara yönelik yoğun deneyimlerle şekillendiği ifade edilmiştir (Koltko-Rivera, 2006, s. 303).

Kentsel yaşamın temel öznesi olan bireyin, içinde yaşadığı fiziksel vreyi algılamasında beş duyu organı aracılığıyla edinilen estetik izlenimlerin belirleyici bir rol oynadığı belirtilmektedir. Bu duysal deneyimlerin, yakın vrede dokunma, tat alma ve koklama; uzak vrede ise görme ve işitme duyuları aracılığıyla şekillendiği ifade edilmektedir. Kentsel yaşamın en önemli aktörü olan insan, kentlerdeki yakın ve uzak vresini anlamlandırırken bu beş duyusu aracılığıyla estetik bir hissiyat geliştirmekte;

yakın çevrede dokunma, tat alma ve koklama, uzak çevrede ise görme ve işitme duyuları bu algının oluşumunda etkili olmaktadır. Bu çerçevede, kentsel duyuşal mekânların; görsel mekân, işitsel mekân, dokunsal mekân, kokusal mekân ve tatsal mekân olmak üzere beş farklı kategoride incelendiği bildirilmektedir (Işık, 2021, s. 19).

Estetik düşüncenin yalnızca sanatsal alanlarla sınırlı olmadığı, aynı zamanda siyasal ve toplumsal düzenin temel ilkeleriyle de ilişkili olduğu yönünde çeşitli kuramsal yaklaşımlar geliştirilmiştir. Bu doğrultuda, estetik ile demokratik haklar arasındaki bağa dikkat çeken önemli düşünürlerden biri de George Santayana'dır. Santayana, *The Sense of Beauty* (Güzellik Duygusu) adlı eserinde, demokrasinin temel hakkının "tamamen estetik bir şey" olduğunu öne sürülmektedir (Neacşu, 2022, s. 31).

Teolojik açıdan ise ilahi dinlerden olan İslamiyet, estetiğin temel kaynağını İslam'ın kutsal kitabı olan Kuran-ı Kerim'den aldığını ifade etmektedir. Kuran'da insanın yaratılışı ve bu yaratılışın güzellikle ilişkilendirilmesi bağlamında Allah Tin Suresi'nin 95. ayetinde "Muhakkak ki biz insanı en güzel şekilde yarattık.", ve Teğabun Suresi'nin 64. Ayetinde "Size sûret verip sûretinizi en güzel şekilde yaratmıştır; dönüş O'nadır." şeklindeki buyruğu ile insanın yaratılışında estetik bir düzenin ve güzellik anlayışının bulunduğu ve bu güzelliğin, insanın dünyevi hayatında ve ruhsal yolculuğunda da bir rehber olarak kabul edildiği ifade edilmiştir. İslam estetiği, insanın yaratılışındaki bu güzellik ve mükemmellik anlayışını sanat, mimari, edebiyat gibi çeşitli alanlarda yansıtmayı hedefler. İslam sanatında geometrik desenler, hat sanatı, süslemeler ve doğal motifler gibi unsurlar, yaratılışın mükemmelliğini ve Allah'ın sanatsal yaratıcılığını yansıtmak amacıyla kullanılır. İslam, estetiği sadece görsel güzellikle sınırlı kalmayarak aynı zamanda ahlaki değerlerle de ilişkilendirerek insanın yaratılışındaki bu güzellik ve estetik, onun Allah'a olan yakınlığını ve O'nun yarattığı evrensel düzeni anlama çabasını da içerdiği bildirilmiş, İslam estetiği, bu temel prensipler çerçevesinde insanın güzellik algısını, estetik duyarlılığını ve yaratıcı potansiyelini geliştirme ve ifade etme yolunda bir rehberlik sunduğu dile getirilmiştir (Tekingür, 2023, s. 43–44).

Bu eksenle İslamiyetin meskenlerin yapılmasında "Siz her yüksek yere bir alamet bina edip boş şeyle mi uğraşırsınız" (K/26/128-129) ayetlerinin uyarısını dikkate alarak, emrin ruhuna ve estetiğine uygun şekilde sonsuz olanın yalnız Allah olduğu düsturuyla

faniliğin sembolü olan ahşap yapılı, kireç ve kerpiç gibi mukavemetsiz malzemeler ile hayır amacıyla inşa edilen imarethane, medrese, kütüphane, hamam gibi yapılarda ise sonsuz kerem sahibi olan Allah rızasını ebediyete kadar celbedebilmek amacıyla taş ve türevi olan malzemeler kullandıkları belirtilmiştir (Ayvazoğlu, 2004, s. 138–139).

Geleneksel Çin şehirlerinin estetik özellikleri ve bu özelliklerin ardındaki tasarım felsefesi, kent estetiği bağlamında kapsamlı bir şekilde ele alınmıştır. Eski Çin’de, gökyüzünün yuvarlak, yeryüzünün ise kare olduğu inancı benimsenmiş ve bu inanç doğrultusunda göğe bağlı imgelerin taklit edilmesiyle ideal yönlendirme sağlanması amaçlanmıştır. Bu anlayış, geleneksel Çin şehirlerinin kare biçiminde inşa edilmesini ve temel yönelimin kuzey-güney eksenine göre düzenlenerek kuzeye konumlandırılıp güneye bakacak şekilde tasarlanmasını sağlamıştır. Kare biçimi, yeryüzünün bir yansıması olarak düşünülen ideal bir başkentin tasarımı için temel bir ön koşul olarak kabul edilmiştir. Bu tür yapı ve yönelimin ardındaki felsefi ve kültürel nedenler incelenmiş, tasarım prensibinin, Çin klasiği Kaogongji’de ifade edildiği gibi, “Göğe bağlı ve yeryüzünde kendini gösteren imgelerin taklit edilmesi” (Xiang-Tian Fa-Di) Cennete ve yeryüzünde tezahür eden formlara bağlı imgeleri taklit etmek” anlamına gelen anlayışa dayandığı tespit edilmiştir. Bu bağlamda, Lynch tarafından geliştirilen Kentin İmgesi adlı eserde ortaya konulan “çevresel imge” kavramı ve onun kimlik, yapı ve anlamdan oluşan üç bileşeni, Çin şehirlerinin analizine uyarlanmıştır. Lynch’in kent imgesi kuramı, geleneksel Çin şehirlerinin tasarımında kullanılan kozmolojik ve estetik simgeciliğin anlaşılmasına katkı sağlamış, kentin dünyanın yoğunlaştırılmış bir temsili olarak algılanmasına olanak tanımıştır. Bu analiz, geleneksel Çin şehirlerinin hem estetik hem de felsefi açıdan derin bir anlam taşıdığını ve bu anlamın tasarım anlayışında kozmolojik ilkelerle bütünleştiğini ortaya koymaktadır (Cheng, 2008, s. 52).

3.3. ESTETİĞİN KAMU DÜZENİ BOYUTU, KAMUSAL ESTETİK

Toplumsal hayatın yeni bir dönemde, yani dijital çağda, belirli bir zeminde temsil edildiği günümüzde, gelişen teknolojilerle bireysel yaşam, insani eylemin tarihselliği açısından sorgulanmaktadır. Kamusal alan kavramı, “kamu” kelimesinin değişen sosyolojik koşullar nedeniyle farklı anlamlarda kullanılması ve tam olarak anlaşılabilmesi nedeniyle tartışmalı bir kavram olarak değerlendirilmiştir. Antik

Yunanistan'daki polis devletlerinde temsili ve doğrudan demokrasi pratikleri, kamusal alanı oluşturan en somut örnekler olarak kabul edilmektedir. Bununla birlikte, toplumsal ve ekonomik alanlarda yaşanan değişimler, kamusal alanın yapısında dönüşümlerin meydana gelmesine neden olmuştur. Romalılar tarafından kamu ile bireysel ev alanı arasında bir ayrım yapılmış, bu doğrultuda sokak, meydan ve tiyatro gibi kamusal alanlar kamu olarak nitelendirilmiştir (Avcil, 2021, s. 81-100).

Roma'nın Hristiyan İmparatorluğu'na dönüşmesiyle kamusal alan kiliseyle sınırlandırılmış, diğer kamusal mekânlar önemini yitirmiştir. Orta Çağ'da feodal düzen ve özel mülkiyet, kamusal çıkarların bireysel çıkarlara dönüşmesine yol açmıştır. Aydınlanma dönemi düşünürleri Rousseau ve Locke ise kamusal alanı akıl ve rasyonalite temelinde ele alarak, ortak çıkarların rasyonel tartışmalarla şekillenmesi gerektiğini savunmuş ve bu alanı kamu yararının gözetildiği ideal bir mekan olarak tanımlamışlardır. (Odabaş, 2018,s.2053)

Habermas, Arendt ve Sennett de ele aldıkları dönemin siyasal ve toplumsal bağlamından hareketle, kamusal alan ve kamusal insan kavramlarını incelemiştir. Habermas, burjuvazinin hâkim olduğu dönemi analiz ederek burjuva kamusunu ele alırken, Sennett neoliberal dönemde yeni üretim ilişkileri ve siyaset anlayışıyla birlikte kamusal alanın ve kamusal insanın çöküşüne odaklanmıştır. Sennett, özellikle kent tasarımı, mimari yapılar, yollar ve sokaklar üzerinden kamusal alanın dönüşümünü ve bu dönüşümün bireylerin toplumsal yaşamlarına olan etkilerini ele almıştır. Geç modern dönem öncesinde yollar ve sokaklar, bireylerin kamusal alanda karşılaştıkları, ilişki kurdukları ve kimliklerini inşa ettikleri mekânlar olarak işlev görmüştür. Geç modern dönemde bu alanların tasarımı, insanların kamusal alanda bir araya gelmesini ve ilişki kurmasını engelleyen bir yapıya dönüşmüştür. Sennett, bu tür bir kent tasarımının kamusal insanın çöküşünün bir göstergesi olduğunu savunmakta ve kamusal alanın yok oluşunu bu perspektiften değerlendirmektedir. Sennett'in kamusal insanın çöküşü üzerine geliştirdiği bu düşünce kent tasarımı ve mimari örneklerle somutlaştırılarak doğrulanabilir bir nitelik kazanmaktadır. Bu dönüşüm, yalnızca kamusal alanın fiziksel yapısını değil, aynı zamanda bireylerin toplumsal ilişkilerini ve kimlik inşasını da derinden etkilemektedir (Biçer Olgun, 2017, s. 45–54).

Orta Çağ'da din, Rönesans döneminde sanat ve 17. ile 18. yüzyıllarda akıl kavramları, 19. yüzyılın ikinci yarısında yerlerini ilim kavramına bırakmıştır. Bu dönemde, manevi olayların da bilimsel yöntemlerle açıklanabileceği düşüncesi giderek güç kazanmıştır. Hatta, mutlaklık kavramına bağlılığıyla bilinen Victor Cousin gibi filozoflar dahi bu düşünceden etkilenmişlerdir. Cousin, Sorbonne Üniversitesi'nde yaptığı bir konuşmada şu iddialı ifadeleri dile getirmiştir: (akt. Yetkin, 1972, s. 193-194):

"Evet Beyler, bana bir memleketin haritasını, dış biçimini, iklimini, su kaynaklarını, rüzgârlarını ve doğal coğrafyasını veriniz; size bu memlekette yaşayan insanların nasıl bir karaktere sahip olacağını, bu toplumun tarihsel süreçte nasıl bir rol oynayacağını ve nihayet temsil edeceği fikirleri şimdiden söyleyebilirim."

Günümüzde sanat, tabiat parkları, kütüphaneler, hastaneler, sokaklar, toplu konutlar, kamu binaları, alışveriş merkezleri gibi çeşitli alanlarda insanların yaşadığı ve vakit geçirdiği mekânların çevresinde küçük heykeller, büyük heykeller, duvar resimleri, tablolar, şeklinde ortaya çıkmaktadır.

Kamusal alanda sanat faaliyetleri, mobilyalar, binalar, tramvaylar veya otobüsler, çeşmeler, köprüler ve kemerler, iletişim kuleleri, sinyalizasyon sistemleri, spor alt yapıları gibi pek çok biçimde ve yerde sıklıkla karşımıza çıkmaktadır (Remesar, 2005, akt. Dilmaç ve Dilmaç, 2022, s.173)

20. yüzyılın başından bu yana, sanatın kamusal alanlardaki öneminin artmaya başladığı ve kentsel dönüşüm çalışmaları gibi alanlara katkısının olduğu 1980'lerde savunulmaya başlandığı ifade edilmektedir (Hall ve Robertson, 2001, s.5-6).

Ayrıca gelişen teknoloji ile birlikte kamusal sanat ortamları artmaya devam etmekte ve sanatın sadece resim ve heykel gibi uygulamaları dışında ses manzaraları, internet, televizyon ve ışık düzenlemeleri gibi farklı uygulamalara da yer verilmektedir (Sharp, Pollock ve Paddison, 2005,s.1005).

20. yüzyılın ikinci yarısında yaşanan büyük olayların etkisiyle birlikte tüm dünyada gözlemlenen toplumsal farkındalıklar sanatsal yaklaşıma da etki sağlamış sanatsal anlamda kurulacak bir kamusal alan yaratılması, birçok hareket ve disiplinin kamuoyuna sunan, etkileşimleri ön planda olan bir oluşuma girmesine katkı sağlamıştır. Ayrıca sanatsal bir yaratıyla kurulacak olan kamusal alan, demokratik niteliklerle kamu

erişimini sağlayarak birçok hareket ve disiplini kamuoyuna sunan bir oluşuma gitme anlamı da taşır (Hein, 1996, s. 1-7) olarak ifade edilmektedir. Bu kamusal anlamda sanat projeleriyle insanlar arasında etkileşim sağlanmış olup, etkinlikler paneller, söyleşiler ve sempozyumlar aracılığıyla desteklenip ilişkisel anlamda bir estetiğe katkı sağlanmış olacağı ifade edilmektedir (Yasa Yaman, 2011, s.88)

Habermas'ın kamusal alan kuramının, kültürün rolünü sınırlı biçimde, siyasal kısmı baskın şekilde ele alması nedeniyle eksik kaldığı, sosyolog Ronald N. Jacobs'un ortaya koyduğu "estetik kamusal alan" yaklaşımının ise sanat ve popüler kültürün kamusal alan söylemdeki etkisini vurgulayarak Habermas'ın kuramına kültürel bir derinlik kazandırmayı amaçlayarak bu doğrultuda, kamusal alanın yalnızca rasyonel söylemlerle değil, estetik ve kültürel deneyimlerle de şekillendiği vurgulanmaktadır (Roberge, 2011, s.437-438).

Kamusal alan kavramı, çoğunlukla şehir plancıları, mimarlar ve peyzaj tasarımcıları tarafından ele alınmakta olup, bu değerlendirmeler genellikle sosyal ve politik bağlamlara odaklanmaktadır. Bu çerçevede, kamusal alanın estetik boyutu ise çoğunlukla mekânlara estetik özellikler kazandırmak ya da kamusal sanat eserleri üretmek şeklinde dar bir perspektifle ele alınmaktadır. Kamusal alanı estetik terimlerle düşünmek, yalnızca kent manzarası ya da peyzajla sınırlı kalmaksızın, daha geniş bir yaklaşımı gerekli kılmaktadır. Bu bağlamda, UNESCO'nun 2012 yılında peyzajı "uyumlu yaşam koşulları ve zenginlik" sağlayan bir değer olarak tanımlaması, peyzajın korunması ve iyileştirilmesinin önemini ortaya koymuştur. Estetik açıdan peyzaj, kamusallık ve mekân kavramlarını bir araya getirerek özneler arası ilişkileri ve disiplinler arası estetik boyutlarıyla ele alınabilirken; bazı yaklaşımlarda daha çok fiziksel ve nesnel özellikleri üzerinden değerlendirilmektedir (Salwa, 2019, s. 75-89).

Çubuk (2001,s.4), kent estetiği kavramının bazı çalışmalarda dar bir çerçevede ele alındığını belirterek şu değerlendirmeyi yapmaktadır:

"Kent estetiği üzerine yapılan bazı çalışmalarda, kavramın indirgemeci biçimde ele alındığı dikkat çekmektedir. Örneğin Küçükerman (2001,s.3-7), kent estetiğini bir kentin kendine özgü bir 'makyaj' yapması olarak tanımlamakta ve değerlendirmesini ağırlıklı olarak kent mobilyaları üzerinden gerçekleştirmektedir. Benzer şekilde,

Gülersoy (2001,s.16) kent estetiğini tarihsel bir güzellik anlayışıyla ilişkilendirerek modern estetik kavrayışına vurgu yapmaktadır. Anılsın (2001,s.18) ise yeşil dokunun estetik değerin belirleyici unsuru olduğunu öne sürmektedir. Bu tür yaklaşımlar, kent estetiği kavramını yüzeysel bir görünüm veya belirli fiziksel bileşenlerle sınırlandırmakta; dolayısıyla kavramın çok boyutlu ve disiplinler arası niteliğini göz ardı etmektedir.”

Dünya tarihinde siyasal, sosyal, ekonomik ve teknoloji alanlarında yaşanan gelişmeler insanoğlunun içinde bulunduğu yerlerde farklı seviyelerde kamusal alan ekseninde umumi kamusal bir düzen arayışında bulunmasına sebep olduğu görülmektedir. Kamu hukuku alanındaki çalışmalarıyla tanınan Fransız hukukçu ve siyaset teorisyeni Maurice Hauriou maddi ve dışsal olarak nitelediğı şeklinde genel güvenlik, genel sağlık, kamu huzuru şeklinde geleneksel üçlü olarak ele alınan “yirminci yüzyılın değişimleri karşısında bugün güncelliğı sorgulanmakta olan”(Hauriou, 2012) kamu düzeni unsurlarının yanı sıra diğer modern unsurlara kamusal estetik unsurunun eklenmesiyle bir değişim yaşandığı anlaşılmaktadır.

Klasik anlayış kamu düzenini dar kapsamla kamu güvenliğı, kamu huzur ve kamu sağlığı olarak ifade edilmişse de Kıta Avrupası hukuk sistemini kabul eden Fransız mahkeme kararlarında kamu düzeni kavramının artık geleneksel üçlemesi olan kamu huzuru, güvenliğı ve sağlığının korunması ile sınırlı olmadığı görülmektedir. Kamu düzeni kavramı artık klasik üçlünün dışında bireyin kendisinin bir bileşeni olduğunu da dahil ederek insan ve insana özgü değerler olan genel ahlak, kamusal estetik, insan onuru, bireylerin kendine karşı korunması güncel ve son olarak Fransız İdare Mahkemesi, 8 Temmuz 2021, Préfet du Puy de Dôme cl Ville deClermont-Ferrand - Clermont-Ferrand'da kararında bir kamu düzeni ilkesi olarak hayvanlara saygı veya haysiyet unsuruna yer vererek genişlettiğı görülmektedir (Tribunal administratif, 2021).

Bu tarihsel zemine karşılık, kamu düzeni anlayışı zamanla daha kapsayıcı bir içeriğe evrilmiştir.Ortaçağ’ın ünlü Fransız hukukçusu Jean Domat, kamu düzeni kavramının teorisini ilk kez ortaya koymuş ve bireylerin toplumun genel düzenini bozmamakla yükümlü olduğunu vurgulamıştır. Domat’a göre, bireyler arasındaki tüm anlaşmalar, yalnızca toplum düzenine uygun oldukları sürece geçerli sayılabilir; aksi

takdirde, bu tür sözleşmelerin geçersizliği söz konusu olacaktır. 18. yüzyılın sonlarında sanayi devrimi ile kamu düzeni kavramı modern temelleri insan hakları ve toplumsal hareketlerin etkisiyle şekillenmiştir. 1789 Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi'nin dördüncü maddesi, kişi özgürlüğünün ancak toplum menfaatine aykırılık durumunda sınırlandırılabilirliğini ifade ederek, kamu düzeni unsurunu modern hukukun bir parçası haline getirmiştir. Napoleon döneminde hazırlanan Code Civil, kamu düzeni kavramını özel hukuk bağlamında ele almış ve 6. maddesiyle kamu düzenine ve genel ahlaka aykırı sözleşmelerin geçersiz olduğunu hükme bağlamıştır (Kulaberoğlu, 2022, s.42).

Toplum hayatının vazgeçilmez bir temeli olması açısından kamu düzeninin düzensizliğinin karşıtı olan ve genele yaygın maddi bir düzen ifadesi olduğu, bu düzenin kamusal niteliğinin bulunması için ise olası zarar durumunda toplumu umumi olarak etki edecek boyutta olması gerektiği (Yıldırım ve Çakır, 2015, s. 137) ifade edilmekle beraber Roland Drago tarafından kamu düzeninin açıklanabildiğinden daha fazla hissedilen bir kavram olduğunu ifade edilmektedir (La notion d'ordre public, 2010).

Kamu düzeni kavramı, giderek daha zengin ve geniş bir içerik kazanmaktadır. Şehircilik ve çevre alanındaki gelişmeler (estetik kamu düzeni, etik kamu düzeni gibi) yeni kavramları gündeme getiriyor. Özgürlüklerin kullanılmasında bunlar da sınırlayıcı etkiye sahip olup geçici kamu düzeni ihlalleri ve kalıcı kamu düzeni ihlalleri arasında ayırım yapmayı gerekli kılar. Bir gösteri yürüyüşünün dinginliği bozma yönünden yol açtığı ihlal ile yatırım faaliyetinin çevresel ortamlara zarar verici ve yasadışı kullanımı sonucu meydana gelen çevresel kamu düzeni ihlali farkla sonuçlar doğurduğu için bu iki alan derecelendirilmiş sınırlama ve yaptırımlara tabi tutulmalıdır (Kaboğlu, 1998, s. 61).

“Klasik anlamda kamu düzeni, toplumda düzensizlik ve karışıklık olmaması, bireylerin güvende olması, sağlık sorunlarının önlenmesi ve toplumun günlük yaşamının engellenmemesi gibi unsurları içerir. Ancak günümüzde ekonomik, sosyal, çevresel ve etik boyutları da kapsayan modern bir kamu düzeni anlayışı ortaya çıkmıştır. Bu yeni anlayış, genel ahlak, insan hakları, bireylerin kendi kendilerini koruması gibi unsurların yanı sıra estetik gibi faktörleri de içerir. Estetik, özellikle çevre düzenlemesi, kent planlaması, kültürel ve tarihi mirasın korunması gibi alanlarda önemli bir kavram haline gelmiştir.” (Altın ve Alıcı,2024).

İnsanlar, estetik açıdan olumlu bir şekilde deneyimleyebilecekleri alanlara sahip olma hakkına sahiptir. Bu bağlamda, bir kamusal alan yaratmak, yalnızca ortak ve sıradan bir çevre inşa etmek değil, aynı zamanda bu çevreyi tüm aşinalığı içinde estetik olarak

deneyimlenebilir, estetik açıdan olumlu bir şekilde deneyimleyebilecekleri alanlara sahip olma hakkına sahip alanlara ulaşılabilir kılmak anlamına gelmelidir. Başka bir deyişle, gündelik karakteriyle birlikte estetik tatmin sunan mekânlar oluşturulmasının gerekli olduğu ifade edilmektedir (Salwa, 2019,s.79).

2017 yılında yayımladığı *Aesthetics of the Familiar: Everyday Life and World-Making* adlı çalışmasıyla, Amerikan Estetik Derneği (American Society for Aesthetics) tarafından 2018 yılında "Outstanding Monograph Prize" ödülüne layık görülen ve verilen Amerika Birleşik Devletleri'nde Rhode Island Tasarım Okulu'nda felsefe profesörü olarak görev yapmakta olan Yuriko Saito estetik okuryazarlığın geliştirilmesinin yalnızca bireysel bir kazanım değil, aynı zamanda toplumsal bir sorumluluk olduğunu ileri sürmektedir. Bireylerin, günlük yaşam pratiklerinde karşılaştıkları estetik unsurları bilinçli bir şekilde değerlendirebilme yetkinliğini kazanmalarının, estetik manipülasyonlara karşı eleştirel bir farkındalık geliştirilmesi açısından önem taşıdığı ve kentsel çevrenin estetik görünümünün ortak dünyanın bir parçası olarak değerlendirmeleri gerektiği vurgulanmaktadır (www.global.oup.com).

Kamusal alan kavramı, genellikle şehir plancıları, mimarlar ve peyzaj tasarımcıları tarafından ele alınmakta olup, sosyal ve politik terimlerle analiz edilmektedir. Bu nedenle, kamusal alanlar genellikle ortak bir fayda olarak değerlendirilmektedir. Bu alanların, kişisel ilişkileri destekleme veya yozlaştırma potansiyeline sahip olduğu düşünülmekte, dolayısıyla dikkatli bir şekilde tasarlanması ve yönetilmesi gerektiği ifade edilmektedir (Salwa, 2019, s.80).

Kentsel çevrenin estetik deneyimi, yalnızca kamusal alanlarla sınırlı kalmayıp, özel mülkiyetin farklı biçimlerinin de bu çevrenin bir parçası olarak algılanmasından etkilenmektedir. Fiziksel erişimin mümkün olmadığı bir bahçe, işyeri ya da yapı gibi alanlar örneğin bir fabrikanın ya da paslı bir dövme çitin gözlemlenmesi veya bir dükkânın önünde durulması görsel ve duygusal algılar yoluyla bireyin estetik deneyimine katkı sağlamaktadır. Bu bağlamda, Hannah Arendt'in "birlik" kavramına dayanan bir yaklaşımla, kentsel çevrenin estetik görünümünün yalnızca bireysel değil, aynı zamanda kolektif bir deneyime olanak sağlayan ortak bir unsur olarak değerlendirilebileceği ileri sürülmektedir. Nitekim günümüzde kentleşmenin gündelik yaşamın temel bağlamlarından biri hâline gelmesine karşın, kentsel yapılar ve çevre estetiği felsefi

tartışmalarda hâlen sınırlı bir biçimde ele alınmaktadır. Özellikle gündelik yaşam estetiğine dair kuramsal analizlerin derinleşmemiş olması, kentsel estetik alanını bağımsız ve disiplinlerarası araştırmalara ihtiyaç duyan bir disiplin hâline getirmektedir. Estetik düzene ilişkin kararların ertelenemez niteliği, bu sürecin ya piyasa yönelimli bir serbestlik anlayışı doğrultusunda rastlantısal olarak şekillenmesine ya da yerel yönetimlerin zımni müdahaleleriyle yönlendirilmesine yol açmaktadır. Bu durum, kentsel estetiğe ilişkin karar alma süreçlerinin yalnızca pratik değil, aynı zamanda normatif bir boyut taşıdığını ortaya koymaktadır (Müller-Salo, 2018,s.118).

Kamu mimarisinin, hem iç hem de dış estetiğin iyileştirilmesi yoluyla bireylerin devlete yönelik etkileşimlerini daha keyifli hale getirebileceği ve bu sayede siyasal algıyı ince bir şekilde dönüştürebileceği belirtilmektedir. Bununla birlikte, estetik kavramı yalnızca mimari düzenlemelerle sınırlı kalmamakta; devletle olan etkileşimlerin duygusal ve deneyimsel düzeyde nasıl algılandığını ve bu algıların hangi psikolojik çağrışımları tetiklediğini anlamayı da içermektedir. Bu bağlamda, estetiğin, kamu mekânlarının hem fiziksel hem de duygusal bağlamda dönüşümünde önemli bir rol oynadığı vurgulanmaktadır (Spence, 2020, s.46).

Kamusal estetik, bireylerin ortak yaşam alanlarındaki deneyimlerini şekillendiren ve toplumsal yaşamı derinden etkileyen önemli bir kavram olarak dikkat çekmektedir. Kamu mekânlarının estetik düzenlemeleri, yalnızca fiziksel alanların görselliğini iyileştirmekle kalmayarak, aynı zamanda bireylerin devletle olan etkileşimlerini monotonluktan kurtararak daha anlamlı hale getirmede bir araç olarak kullanılabilmesi açısından kamusal alan ve kamusal hizmet bağlamında önemini gözler önüne sermektedir. Kamusal estetiğin etkin bir şekilde yönetilebilmesi, estetik bilincine sahip liderlik anlayışını ve bu alanda karar alma yetkisine sahip olan seçilmiş yetkililerin eğitime yönelik somut adımlar atılması gerektiği düşünülmektedir. Eğitim yoluyla bu yetkililerin estetik duyarlılıkları geliştirilerek, kamu alanlarının hem fiziksel hem de duygusal bağlamda topluma daha iyi hizmet edecek şekilde dönüştürülmesi bu bağlamda, kamusal estetiğin yalnızca tasarımın bir unsuru değil, aynı zamanda toplumsal bütünleşme ve katılım bağlamında da ele alınması önem arz etmektedir.

Şehir planlama hukuku, kamuoyunun bir ifadesi olarak, inşaat ve şehir planlamasında iyi ya da en iyiye amaçlayan bilinçli bir yaklaşımın temeli olarak hizmet

eder ve bu süreçte eleştirilerden de etkilenir. Düzenleyici şehir planlaması bağlamında, seçilmiş temsilcilerin Şehir Planlama Kanunu'na uygun olarak teşhis koyma, tahmin etme, sınırlandırma ve düzenleme sorumluluğu bulunmaktadır. Bu süreç, yapılaşmış olsun ya da olmasın, mekânlara yönelik bir dikkat ve bu mekânlarda ne inşa edileceğine dair duyuşsal bir imgeleme yeteneği gerektirir. Bu durum, Sokrates'in önerisinin aksine, başta belediye başkanı olmak üzere yerel seçilmiş temsilcilerin inşaat süreçlerine müdahil olmalarını haklı kıldığı; ancak, şehir planlamasında yasal olarak "yetkin" olduğu kabul edilen bir belediye başkanının, bu alanda yeterli olmadığı durumlarda, tavsiye alabilmesi ve bu tavsiyeleri değerdendirebilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Bu bağlamda, belediye başkanının, uygun danışmanları seçme ve onların görüşlerini dinleme sorumluluğu önem kazanmaktadır. Böylece kültür ve siyaset birbiriyle iç içe geçer, çünkü burada bilgi veya hakikatten ziyade yargı ve karar esastır. Bu süreç, kamusal yaşam ve ortak dünya alanını etkileyen fikirlerin mantıklı bir şekilde değış tokuşunu ve bu fikirler doğrultusunda gelecekte dünyayı ve içinde ortaya çıkacak olanları nasıl şekillendireceğimizi belirleyen kararları içermektedir (www.researchsquare.com).

Kentsel estetik, şehir planlaması ve imar hukuku çerçevesinde giderek daha fazla önemsenen bir kavram olarak değerdendirilmektedir. Özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nde estetik kaygıların hukuki düzenlemelerde meşru bir gerekçe olarak kabul edilmesi, çeşitli yargı kararları aracılığıyla şekillendirilmektedir. Bu bağlamda, Berman v. Parker (1954) davası, estetik değerdelerin kamu yararı kavramı içerisinde değerdendirilebileceği yönünde emsal bir içtihat olarak görölmektedir. Bu kararda, kamu yararının yalnızca ekonomik ve fiziksel refah ile sınırlı olmadığı; estetik ve manevi unsurları da kapsadığı ifade edilmektedir. Ayrıca, bu tür düzenlemelerin gerçekleştirilmesinde yasama organının yetkili olduğu belirtilmektedir. Berman kararı, bir kamulaştırma davası olmasına rağmen, estetik temelli düzenlemelerin polis gücü kapsamında uygulanmasına hukuki zemin hazırlamaktadır. Bu yaklaşım, State ex rel. Saveland Park Holding Corp. v. Wieland (1955) davasında da sürdürölmektedir. Wisconsin Yüksek Mahkemesi, daha önce estetik gerekçelerle imar yetkisinin kullanılmasını geçersiz sayan anlayıştan uzaklaşmakta ve estetik değerdelerin meşru bir düzenleme gerekçesi oluşturabileceğini kabul etmektedir. Benzer yaklaşımlar, New York, Oregon, New Jersey, Vermont ve New Hampshire eyaletlerinde de mahkemelerde benimsenmektedir. People v. Stover (1963) ve Oregon City v. Hartke (1965) kararlarında,

estetik kaygılara dayalı imar düzenlemeleri hukuken geçerli sayılmaktadır. Aynı şekilde, Westfield Motor Sales Co. v. Westfield (1974), Town of Sandgate v. Colehamer (1990) ve Asselin v. Town of Conway (1993) kararlarında da estetik bölgeleme uygulamaları meşru birer idari işlem olarak değerlendirildiği belirtilmektedir (Garvin ve LeRoy, 2003, s.5).

Tüm bu gelişmeler ışığında, estetik değerlerin yalnızca görsel çevreyi güzelleştirmeye değil, aynı zamanda toplumsal refahın güçlendirilmesine de katkı sağladığı görüşünün benimsendiği görülmektedir. Akademik alanda bu eğilim desteklenmekte; estetik temelli imar uygulamalarının polis gücü kapsamında değerlendirildiği ifade edilmektedir. Böylece, estetik kaygılarla şekillendirilen düzenlemeler, çağdaş şehir planlaması ve kentsel yönetimin ayrılmaz bir parçası hâline geldiği ifade edilebilir.

Kamusal estetiğin sağlanması bakımından, mevzuatımızda kamu düzeni; toplumun üzerinde genel uzlaşının bulunduğu alanlarda ortak yaşamın sürdürülmesini temin eden, uzlaşının sağlanamadığı durumlarda ise idarenin üstün yetkisine dayanarak toplumsal işleyişin aksamadan devamını hedefleyen, istikrarlı ve kalıcı bir ilke olarak değerlendirilmektedir. Bu düzenin sürdürülmesi, genel ve özel kolluk kuvvetleri aracılığıyla sağlanmakta ve olası düzensizliklerin önlenmesi amaçlanmaktadır. Şehircilik biliminin gelişimine paralel olarak gündeme gelen estetik koruma ise, esasen daha estetik alanlar üretmekten ziyade, estetik nitelikten yoksun yapılaşmaların artmasını engellemeyi hedeflemektedir. Bu noktada, kolluk yetkileri kapsamında estetik kuralların kamu düzeninin veya imar düzeninin bir unsuru olarak kabul edilip edilemeyeceği konusu tartışmalıdır. Bu bağlamda, estetik düzenlemelerin korunmasında kamu düzenine mi yoksa kamu yararı ilkesine mi referans verileceği hususu, sonuç açısından belirleyici olmasa da, kullanılacak idari yetkilerin meşruiyeti ve etkinliği bakımından önem arz etmektedir (Yaşar, 2008, s.253-254).

3.4 İDARENİN ESTETİK KOLLUK FAALİYETLERİNİN MEVZUAT BOYUTU

Hukuk disiplinin bir parçası olarak idare hukuku kamu idaresine, organlarına ve kamu idaresinin çeşitli bileşenleri arasındaki veya kamu idaresi ile bireyler arasındaki

ilişkilerde gerçekleştirilen eylemlere uygulanan tüm hukuk ilke ve kurallarını ifade etmektedir. Ulusal ve kamusal alanlarda olmak üzere yer alan faaliyetleri çıkış noktası olarak kabul eden ve kamu hukukunun bir dalı olan idare hukuku, devletin topraklarında ve ayrıca çeşitli bileşenlerinin (eğitim hukuku, belediye hukuku, sosyal ve sağlık hukuku vb.) yetki alanlarına bağlı olarak anayasada tesis edilmiş kurumlarının iş ve eylemleri vasıtasıyla uygulanmaktadır. Ulusal nitelikli olan idare hukuku ile idari faaliyet gösteren kurumlar uluslararası etkisi olan alanların yanı sıra insan hakları, uluslararası vergi hukuku gibi alanların sıra aynı zamanda belirli mekanizmaların ve kuralların uygulandığı çevre hukuku, göç hukuku, vergi hukuku, belediye hukuku gibi özel alanlarda da faaliyet gösterdiği ifade edilmiştir (Prémont, 2023, s.2).

İdari işlemlerin temel olarak kanunun belirlediği kamu yararını gerçekleştirme amacına yönelik olduğu, eğer bir kanun, belirli bir kamu yararını gerçekleştirmek amacıyla idareye yetki veriyorsa, bu yetkinin kullanımında sadece belirtilen amacı gözetmek zorunda olduğu hukuk doktrini olarak genel kabul görmektedir.

Kamu hukuku disiplini içerisinde yer alan idare hukuku Roma döneminden itibaren hukukçular tarafından bilinen bir alan olmasına rağmen, uzun bir süre sistematik bir şekilde ele alınmamış ve teorik olarak incelenmemiştir. 19. yüzyıla gelindiğinde, idare hukuku alanında yazılan kılavuzlar, konuları tek tek ele alarak, mezbahadan yollara kadar uzanan çeşitli alanların hukuki rejimlerini açıklamaya başlamışlardır (Définition du droit administratif, 2014).

İdare hukuku bağlamında, kamuya ayrılan alanlar, özellikle yollar, meydanlar, parklar gibi herkesin kullanımına açık olan yerlerde, kamusal estetiğe ilişkin düzenlemeler yapma yetkisi, idarenin önemli bir görev alanını oluşturmaktadır. Kamusal estetik, toplumsal yaşamın kalitesini artırmak ve şehirlerin görünümünü iyileştirmek amacıyla idarenin düzenleme yapmasını gerektiren bir alan olarak öne çıkar. Bu bağlamda, örneğin reklamların bu tür alanlarda belirli kurallara tabi tutulması, yalnızca görsel estetiğin korunması açısından değil, aynı zamanda kamusal alanların düzenli ve düzenlenmiş bir biçimde kullanılmasının sağlanması açısından da büyük önem taşır. Kamuya açık alanların yanı sıra, kamusal estetiğin denetimi ve düzenlenmesi, bireylerin toplu olarak bulunduğu mekanlar ve hatta konutlar üzerinde de etkili olabilir. İdare, bu alanlarda estetik ve mimari uyumu korumak amacıyla çeşitli düzenlemeler getirebilir.

Örneğin, belirli bölgelerde binaların belirli renklere boyanmasına ilişkin düzenlemeler, hem şehir estetiğinin korunması hem de toplumsal kimliğin pekiştirilmesi açısından önemli bir araç olarak kullanılabilir. Bu tür düzenlemeler, kamu yararının korunması ve estetik değerlerin toplumsal bütünlük içinde sürdürülebilmesi açısından idarenin tasarruf yetkisi içinde değerlendirilir. İdare, bu yetkisini kullanırken kamuya ait alanların estetik görünümünü korumakla birlikte, bireylerin yaşam alanları üzerinde de kamusal estetiği gözetken politikalar geliştirebilir. Bu durum, idarenin toplumun genel çıkarlarını ve estetik değerlerini koruma sorumluluğunun bir parçası olarak ele alınabilir (Gözler ve Kaplan, 2018, s.256).

Vatandaşların hizmet aldığı kendilerine en yakın birim olan ve genel olarak belediye şeklinde örgütlenmesi bulunan bu birimlerin şehircilik ve çevre yönetimi alanında önemli sorumluluklara sahiptir. Bu sorumluluklar, çeşitli kanunlar çerçevesinde belediyelere verilen yetkilerle belirlenmiştir. Su ve atık yönetimi, gürültüyle mücadele ve kırsal alanların korunması gibi çevresel konular belediyelerin temel görevleri arasında yer alır. Ayrıca, sosyal konut projelerinin gerçekleştirilmesi, endüstriyel gelişim bölgelerinin tespiti ve işletmelere yer tahsis gibi şehir planlaması ile ilgili görevler de belediyeler tarafından üstlenilmektedir (Şengül, 2013, s.36).

En yaygın haliyle Kara Avrupası hukuk düzeni veya Kıta Avrupası Hukuk sistemi olarak bilinen hukuk sisteminde önemli bir örnek olan Fransa Paris Belediyesi yönetiminde yer alan ve seçimle göreve gelen belediye başkanının kimi zaman bir kolluk yetkilisi olarak bazı belediye hizmetleri üzerinde düzenleme yetkisinin olduğu bilinmektedir. Fransız Yerel Yönetimler Kanununun ilgili maddeleri incelendiğinde bazı maddelerinin,

- Belediye başkanı, bakanlıktaki Devlet temsilcisinin idari kontrolü altında, belediye polisi, kırsal polis ve bunlarla ilgili Devlet düzenlemelerinin yürütülmesinden sorumludur şeklinde,
- Sorumlu belediye başkanının kararlarının yargısal denetiminin ise düzen, emniyet ve kamu sağlığı açısından amacına uygunluk, gereklilik ve orantılılık gibi evrensel hukuk gereklilikleri açısından değerlendirildiği şeklinde,

- Cenaze törenleri, tehdit oluşturan ve yıkımı gerekli olduğu anlaşılan, bölgesel belediye yolları ve yönetim alanında yer alan ulusal yollardaki trafik, su yolları ve doğal alanlardaki trafik yönetimi gibi çok sayıda özel politika ile idare edildiği şeklinde,
- Belediye başkanı, gerekçeli bir kararla, kamu huzurunu, hava kalitesini veya halkın güvenliğini tehlikeye atabilecek araçların belirli yol veya yol bölümlerine ya da belediyenin belirli alanlarına girişini yasaklamayı, ayrıca hayvan ve bitki türlerinin korunması, doğal alanların, peyzajların veya alanların estetik, ekolojik, tarımsal, ormancılık veya turistik amaçlarla korunması ve geliştirilmesini de kapsayabileceği şeklinde anlaşılmaktadır (Code général des collectivités territoriales, art. L2212-1 ve L2212-5-1).

Mahalli idare birimi olan Paris Belediyesinin ve diğer belediyelerin ilgili kanun doğrultusunda kimi zaman “kolluk” birimi şeklinde yargısal ve idari denetime tabi olarak belediye sorumluluk alanlarında faaliyet gösterdiği mevzuatından anlaşılmaktadır.

Kamu yönetiminin sosyal, ekonomik, hukuki ve sosyolojik açıdan toplumda yaşanan değişimlere paralel olarak pozitif hukukun da dinamik bir yapı sergileyerek sürekli değişim gösterdiği bilinmektedir. Bu değişimler yönetim biliminin sadece mevcut hukuki normlar ile ifa edilmeyip, aynı zamanda bu normların arka planındaki toplumsal, ekonomik, siyasi, kültürel ve yönetim hizmetleri alanlarındaki dinamikleri de anlamasını gerektirmektedir. Böylece, çağdaş kamu yönetimi bilimi, yalnızca statik bir yönetim ve bilgi alanı olmaktan çıkarak, yenilik ve güncel gelişmelere ayak uydurma arayışı içerisinde varlığını sürdürmek durumundadır. Çağdaş kamusal yönetim anlayışının bir yansıması olarak “idare”nin kamu düzeninin yeni unsurlarını dikkate alarak hukuki zemin arayışı açısından Fransız senatosuna sunulan güncel yasa teklifi dikkat çekmektedir.

Fransız Parlamenter Bayan Vivette LOPEZ'in tarafından Fransız Senatosuna sunulan 250 (2020-2021) numaralı ve 17 Aralık 2020 tarihli yasa teklifinin içeriğine bakıldığında,

- Kırsal alanların çekiciliği, çevrede yaşayan insanların yaşam kalitesini olumsuz etkileyen ve toplulukların estetiğini zayıflatan düzensiz yapılaşmalar nedeniyle sıklıkla bozulması,
- Özellikle mülklerin eski olması nedeniyle, belediye başkanlarının mevcut düzenlemeler çerçevesinde sunulan uygunluk belgelerinin verilmemesi gibi olağan yollarla herhangi bir etkili sonuç elde edilememesinden bahisle,
- Bir malikin yerleşim alanı içinde veya yakınında (50 metreden az) bulunan gelişmemiş bir arazinin bakımını yapmaması halinde, belediye başkanının masrafları malike ait olmak üzere gerekli onarım ve düzenleme işlerini kırsal alanların estetiğinin korunması açısından resen yaptırma yetkisinin tanınmasından,
- Yasa teklifi metninde geçtiği şekliyle “PLU (Yerel İmar Planı) tarafından estetik açıdan korunduğu belirlenen alanlarda, belediye başkanının aynı zamanda estetik nedenlerle gerekli çalışmaları masrafları kendisine ait olmak üzere yapması için mal sahibine bildirimde bulunabilmesi...” şeklinde olduğu görülmektedir.

Kamusal düzenin geleneksel "güvenlik, sağlık ve huzur" üçlüsünden farklı olarak Belediye Başkanının aynı zamanda özel bir polis (kolluk) gücü olduğundan ve estetik değerlendirmeye ilgili konularda düzen tesis edebilmesi kabiliyetinin verilmesi amaçlanmaktadır (Lopez, 2020).

Şehirlerin tarihsel gelişimiyle birlikte ortaya çıkan yeni düzen unsurlarını anlamak, bu unsurların kökenlerini ve dönüşüm dinamiklerini çözümleyebilmek açısından büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda, Avrupa ve Osmanlı tarihine yönelmek, farklı siyasal, toplumsal ve kültürel bağlamlarda şehirleşme süreçlerinin nasıl şekillendiğini ve kentlerin hangi düzen öğeleri etrafında örgütlendiğini ortaya koymak adına anlamlı bir perspektif sunmaktadır. Özellikle erken modern dönemde şehir mekânının yeniden yapılandırılması, kamu düzeni, estetik anlayışlar ve yönetsel müdahale biçimleri gibi pek çok unsurun karşılaştırmalı olarak değerlendirilmesine imkân tanımaktadır.

Avrupa’da 1848 yılından evvel ele alınan şehir planlaması, Osmanlı İmparatorluğunda sınırlı şekilde ele alınmıştır. İstanbul yarımadasının ticari ve idari merkezini eski Bizans kapıları ile bağlayan ve 5 ana arterden oluşan geniş caddeler açarak, kesintisiz ve kolay bir ulaşım ağı geliştirmeyi amaçlayarak kentin imajını ön plana alan (İsbir, 1991, s. 46) 1842 yılında Alman üst düzey haritacı asker Helmuth Von Moltke (www.remzi.com.tr) tarafından İstanbul ilk şehir planını hazırlanmıştır (İsbir, 1991, s. 46).

1850’lerde, burjuvaziye ve yöneticilere iyimser bir bakış açısı sağlayan Haussman’ın uygulamaları kentsel yaşamın karmaşasının ve getirdiği sorunların, bürokrasi açısından basit çözümler yoluyla ile denetlenebileceğini göstermiştir. 1848 Paris devrimi sonrasında tüm Avrupa’da etkili olmaya başlayan bu uygulama planı ile 1857 de Viyana surlarının yıkılması, 1862 yılında Bismark’ın Berlinde büyük imar planları uygulaması, 1848-1865 arasında Londra’nın kanalizasyon sistemindeki köklü değişimlerin sağlanmasını sağlamıştır (Tekeli,1980 s.33).

Osmanlı İmparatorluğu’nda 19.yüzyılda ekonomik ve kurumsal değişiklerle başlayan Batılılaşma hareketi kültürel, sanatsal alanlar ile birlikte kentsel yapısı ve kamusal alanlarda köklü değişiklikleri ve modernizasyon sürecini beraberinde getirdiği başlangıçta savunma, güvenlik amacına uygun olarak bitişik nizam ve ahşap materyal dokusunun ağırlıklı olduğu İstanbul şehrinde, alan darlığı sonucu oluşan nüfus yoğunluğu ve beraberinde getirdiği risk faktörleri ile başta büyük yangınlar olmak üzere afetlerin yaşanmasına neden olduğu bilinmektedir.

Şehrin oluşumundaki yapısal bozukluklar nedeniyle payitahtta sıklıkla meydana gelen yangınların büyüklüğünü anlamak açısından Sultan II. Ahmed’in annesi Muazzez Sultan yaşadığı korkudan dolayı ertesi gün vefat etmesi dikkat çekmektedir. Yaşanan büyük yangınlara yönelik halkın evlerinde bir merdiven ve çatılarında içerisinde su bulunan büyük fiçilerin bulundurulması padişah fermanı ile hukuken geçerli bir emir şeklinde duyurulmuştur (Yıldız, 2012, s.22).

Osmanlı döneminde İstanbul’a köklü değişim getirmek amacıyla dönemin kentsel sorunlarının çözümü amacıyla asker şahsiyet olan ve sorunları kolluk niteliğinde ele alan Helmuth Von Moltke imar planı programı yeni ulaşım teknolojilerine uygun geniş caddelerin ve rıhtımların açılmasını, yolların geometrik düzenle inşa edilmesini, dar

sokak ve çıkmazların kaldırılmasını, yol kademelenmesi ilkelerine uygun hareket edilmesini ve yangın riskini azaltmak amacıyla yeni inşaat tekniklerinin kullanılarak kâgir binaların yapılmasını öngörmüştür. Ayrıca, ana yollar üzerindeki yapıların maksimum kat yükseklikleri belirlenmiş ve yangın bölgelerinin imarına ilişkin hükümler getirmiştir (Aksoylu, 2013).

Yaşanan olaylar nedeniyle kamu güvenliği, kamu huzuru, kamu sağlığı olarak tanımlanan, kamusal düzeni dışsal ve maddi bir düzen olarak gören ve kamu düzeninin geleneksel üçlüsü olarak bilinen bu anlayış, yönetim, hukuk ve siyaset alanında yaşanan algısal değişimler ile genel ahlak, kamusal estetik, insan onuru, bireylerin kendine karşı korunması gibi unsurları bünyesine katmıştır (Gözler, 2023, s. 524-526).

Hukuki açıdan güncel olarak ele alınmaya çalışıldığında Fransız İçişleri ve Adalet Bakanlıkları için ortak bir istatistiksel terminoloji olarak geliştirmek amacıyla suçları, kabahatleri ve ihlalleri kapsayan NFI (Nomenclature des faits constatés par les services de police et de gendarmerie) olarak adlandırılan Fransız suç terminolojisi dikkat çekmektedir. Adalet Bakanlığı Ceza İşleri ve Af Dairesi Başkanlığı ve İçişleri Bakanlığının hukuk uzmanları, kolluk görevlisi olan polis ve jandarma birimleri eşliğinde değerlendirilerek onaylanan ve istatistiki suç terminolojisi yer almaktadır. Hayata karşı suçlar, kişiye karşı suçlar, mala karşı suçlar, mala zarar verme, uyuşturucu maddeler, kamu düzeni ve devlet otoritesine ilişkin suçlar, kamu güvenliği ve ulusal güvenliğe karşı suçlar olmak üzere toplam on bir ana başlıktan oluşmaktadır (United Nations Office on Drugs and Crime [UNODC], 2015, s.74)

Birleşmiş Milletlerin Uluslararası bir kodifikasyon sağlama ve kolluk birimleri aracılığıyla suçla mücadele edebilmek amacıyla Mart 2015 yılında Viyana’da “İstatistik Amaçlı Suçların Uluslararası Sınıflandırılması” başlıklı çalışmasında düzenlenen kamu düzeni ve devlet otoritesine ilişkin suçlar başlığı irdelendiğinde,

- Bir apartman bloğundaki ortak alanın uygunsuz şekilde işgal edilmesi,
- Huzura veya kamu sağlığına karşı suçlar,
- Gürültü kirliliği,

- Çöp Atma,
- Afiş ve reklamlarla ilgili mevzuat ihlalleri,
- Şehir planlama ve inşaat ile ilgili suçlar olmak üzere daha öncesinde ele alınmamış suçların dahil edilerek kapsamının genişleyen kamu düzenine uygun hale getirilmeye çalışılması açısından dikkat çekmektedir.

Kamusal düzenin sadece ülkeler nezdinde ele alınmasının aksine uluslararası bir tavır ile bütüncül yaklaşımla ele alınması konusu dikkat çekmektedir. Rapor incelendiğinde kamusal hizmetler alanında;

- (ivresse publique) kamusal düzenin sorunları (trouble a lordre public) başlığına
- kamusal düzenin ihlaline yönelik güncel başlıklar olan kamusal rahatsızlık (nuisance publique) ve
- ses rahatsızlığı (nuisance sonore) (Office des Nations Unies contre la Drogue et le Crime, 2015). başlıklarının da dahil edilerek kamusal düzenin tesisine yönelik uluslararası bir gayretin olduğu anlaşılmaktadır (UNODC, 2015, s. 81)

Hukukumuzda benzer suç düzenlemeleri olmasına rağmen ceza kanunumuzda kamu düzeni şeklinde tek bir başlık altında yer almaması nedeniyle dikkat çekmektedir. Kamusal düzen birçok kanun, tüzük, yönetmelik, genelge, idari karar doğrultusunda idari ve adli kolluk faaliyetleri vasıtasıyla dağınık mevzuat ile tesis edilmeye ve korunmaya çalışılmaktadır.

Kamusal düzenin sadece ülkeler nezdinde ele alınmasının aksine uluslararası bir tavır ile bütüncül yaklaşımla ele alınması konusu dikkat çekmektedir. Rapor incelendiğinde kamusal hizmetler alanında (ivresse publique) kamusal düzenin sorunları (trouble a lordre public) başlığına kamusal düzenin ihlaline yönelik güncel başlıklar olan kamusal rahatsızlık (nuisance publique) ve ses rahatsızlığı (nuisance sonore) başlıklarının da dahil edilerek kamusal düzenin tesisine yönelik uluslararası bir gayretin olduğu anlaşılmaktadır.

Türk idare hukukumuzda prensip olarak kamusal olarak kabul edilen yol, meydan, park ve umuma açık alanlarda, devletin toplumun ihtiyaçlarına yanıt verebilmesi için idarenin yürüttüğü sürdürdüğü genel düzenleyici işlemleri mevzuat düzenlemeleri ve yargı kararları doğrultusunda yürütme erkleri tarafından ülke genelinde, temel mahalli nitelikli düzenleyici işlemler ise Türk pozitif hukukumuzda, büyükşehir belediyeleri, belediye, il özel idaresi ve köy birimleri vasıtasıyla sağlanmaktadır.

Kamusal düzen sağlama görevi genel olarak adli kolluk ve idari kolluk olmak üzere iki ana başlıkta kolluk birimleri marifetiyle ifa edilmektedir. İdari kolluk, yetki unsuru esas olmak üzere genel idari kolluk ve özel idari kolluk olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Her türlü faaliyet alanında yetki sahibi olan kolluk genel idari kolluk şeklinde, sadece özel bazı faaliyet alanlarında yetki sahibi olan kolluk ise özel kolluk olarak ifade edilmektedir.

Genel idari kolluk, belirli bir coğrafi alan üzerinde bulunan her birey, grup ve faaliyet üzerinde yetkili olan, kamu güvenliği, kamu huzuru ve genel sağlık gibi kamusal yararların korunmasını, toplumun genel düzenini ve refahını sağlamak için gerekli tedbirleri almakla yükümlü olan bir kolluk türü olarak ifade edilmektedir (Gözler, 2023, s.531).

Özel idari kolluk ise genel kolluk kuvvetlerinden farklı olarak, yalnızca belirli faaliyetler veya belirli gruplar üzerinde yetki sahibi olan bir kolluk türüdür. Bu tür kolluk kuvvetleri, genel kamu düzeni ve güvenliğini sağlamak yerine, spesifik alanlarda uzmanlaşmış görevler üstlenmektedirler. Örneğin, gümrük kolluğu sınır geçişlerini denetlerken, tarım kolluğu tarım ürünleri ve faaliyetleri üzerinde gözetim sağlar. Benzer şekilde, orman kolluğu ormanların korunması ve çevre kolluğu çevrenin korunması gibi konularla ilgilenir. Diğer örnekler arasında imar kolluğu, tarih ve doğal anıtları koruma kolluğu, banka ve sigorta kolluğu gibi alanlarda faaliyet gösteren özel kolluk birimleri yer alır. Bu birimler, kendi uzmanlık alanlarında belirli görev ve yetkilere sahiptirler ve genellikle idareyi özel nitelikli bazı tehlikelere karşı daha güçlü korumak ve daha güçlü yaptırım uygulamak amacıyla özel kanun ve yönetmeliklere tabi olarak faaliyet göstermektedirler (Gözler,2023, s.532).

Türk idare hukukumuzda prensip olarak kamusal olarak kabul edilen yol, meydan, park ve umuma açık alanlarda, devletin toplumun ihtiyaçlarına yanıt verebilmesi için idarenin yürüttüğü sürdürdüğü genel düzenleyici işlemleri mevzuat düzenlemeleri ve yargı kararları doğrultusunda yürütme erki tarafından ülke genelinde, temel mahalli nitelikli düzenleyici işlemler ise pozitif hukukumuzda, büyükşehir belediyesi, belediye, il özel idaresi ve köy birimleri ve bünyesindeki icrai birimler ve kolluk birimleri vasıtasıyla sağlanmaktadır.

20. yüzyıl itibarıyla toplumların ihtiyaçları yalnızca temel gereksinimlerle sınırlı kalmamış; estetik değerlere ve sanatsal unsurların korunmasına yönelik daha karmaşık talepler ön plana çıkmıştır. Bu kapsamda, estetik boyutun şehir planlaması ve mimari düzenlemelerde hukuki bir çerçeveye güvence altına alınması, modern kent yönetiminin önemli bir bileşeni hâline gelmiştir. Kamusal estetik, kentlerin yalnızca işlevsel değil, aynı zamanda görsel açıdan da tutarlı ve doyurucu biçimde örgütlenmesini amaçlayan bir anlayışı yansıtmaktadır. Bu doğrultuda, şehir silüetinin korunması adına çeşitli somut müdahalelerin hayata geçirildiği, özellikle tarihi yapılar, doğal peyzaj unsurları ve kentsel görsel bütünlüğü sağlayan diğer öğelerin sistematik biçimde koruma altına alındığı görülmektedir. Bu müdahaleler, mevcut estetik değerlerin sürekliliğini sağlamanın ötesinde, gelecekte gerçekleştirilecek kentsel düzenlemelerin de aynı estetik duyarlılıkla tasarlanmasına zemin hazırlamaktadır. Dolayısıyla estetik koruma, yalnızca bir mekân düzenleme aracı değil; aynı zamanda yaşam alanlarının bireysel ve toplumsal düzeyde nitelikli olmasını sağlayan hukuki ve yönetsel bir sorumluluk alanı olarak değerlendirilmektedir.

Kamusal estetik konusunun pozitif hukukumuzda bütüncül bir yaklaşımla ele alınamadığı ve tanımlanamadığı bilinmektedir; ancak başta imar kanunu, büyükşehir belediye kanunu, belediye kanunu, kültür ve tabiat varlıklarını koruma kanunu, Danıştay kararları, yönetmelikler, mahalli idare ve kurum kuruluşlarının çıkardığı düzenleyici işlemler ve bazı belediyelerin bünyesinde teşkil edilen mimari estetik komisyonu kararları doğrultusunda dağınık bir şekilde münferiden ele alınmaktadır.

Kamusal estetiğin oluşturulmasına yönelik süreçle birlikte yürütülen idari kolluk faaliyetlerinde, kolluk birimlerinin görev alanları ve müdahale konuları tarihsel olarak önemli bir değişim geçirmiştir. Delice'nin (2015) ifade ettiğine göre, insanlık tarihinin

ilk evrelerinde güvenlik, esasen bireyin yaşamına yönelik tehditlerin ortadan kaldırılmasıyla sınırlıydı. Ancak zamanla yerleşik yaşam biçiminin yaygınlaşması ve bireylerin taşınır ve taşınmaz mal varlıklarının artmasıyla birlikte, güvenlik anlayışı yalnızca can emniyetiyle sınırlı kalmamış; mal güvenliği de bu kapsama dâhil edilmiştir. Bu gelişmeler neticesinde bireylerin, hem canlarına hem de mallarına yönelik tehditlerin bulunmadığı koşullarda kendilerini güvende hissettikleri görülmektedir. Günümüzde güvenliğin çok daha geniş bir çerçevede ele alındığını ve artık bireylerin değerlerine, inançlarına ve yaşam tarzlarına yönelik tehditlerin de güvenlik anlayışına dâhil edildiğini belirtmektedir. Ayrıca Delice (2015), Goldstein’in görüşlerine atıfla, suç, tehdit, düzensizlik ve güvensizlik gibi unsurların bulunmadığı ortamlarda polis müdahalesine ihtiyaç duyulmadığını ifade etmektedir. Aynı çalışmada, Fairchild ve Dammer’ın (2001) yaklaşımına yer verilmiş; polis teşkilatının temel işlevlerinin “suçla mücadele” ve “kamu düzeninin sağlanması” olmak üzere iki ana başlık altında toplandığı belirtilmiştir. Bu çerçevede modern kolluk faaliyetlerinin yalnızca fiziksel güvenliği değil, aynı zamanda toplumsal düzeni ve bireysel değerlerin korunmasını da kapsadığı anlaşılmaktadır (Delice,2015.s.435).

Ülkemizde iç güvenlik, kolluk kuvvetleri tarafından sağlanmakta olup ilgili iç güvenlik/kolluk hizmetleri yani kamu düzeninin korunması ve kamu güvenliğinin sağlanması görevi ana örgütlenme şeklinde İçişleri Bakanlığı çatısı altında yapılandırılmıştır. Türkiye’de iç güvenlik hizmetleri, genel kolluk olarak İçişleri Bakanlığı’na bağlı Emniyet Genel Müdürlüğü, Jandarma Genel Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığı tarafından yürütülmektedir. Özel kolluk kapsamında ise bu görev, sınırlı bir ölçüde Gümrük Muhafaza Memurları, Orman Muhafaza Görevlileri ve Belediye Zabıta Teşkilatları tarafından üstlenilmektedir. Genel ve özel kolluğun bulunmadığı durumlarda ise Köy Korucuları, Köy Bekçileri, Kır Bekçileri, Kıyı Emniyeti Personeli, Liman Kolluğu ve Çiftçi Mallarını Koruma Görevlileri, kolluk kuvvetlerine destek sağlayarak kamu düzeninin sağlanmasına katkıda bulunmaktadır (Yılmaz,2011,s. 39).

Güran, özel idari kolluğu, devlet tüzel kişiliği dışında başka bir kamu tüzel kişiliğine, farklı bir hukuki rejim çerçevesinde yürütülmek üzere devredilen bir görev olarak tanımlamaktadır. Ona göre, özel ve genel zabıtanın konu bakımından aynı alanda

faaliyet gösterdiği, ancak aynı görevin farklı bir hukuki rejim altında ve farklı bir kolluk örgütü tarafından yerine getirildiği ifade edilmektedir (Palas,2014,s.74). Belediye zabıtasını genel olarak kamu düzeninin klasik unsurlarına yönelik faaliyetler sürdürmekte iken İmar kolluğu 3194 sayılı İmar Yasası ile yerel yönetimlerin görev ve yetki alanında kabul edilerek özel idari kolluk şeklinde düzenlenmektedir.

Kamusal estetiğin tesis edilmesine yönelik kurucu faaliyetler ile birlikte muhafaza ve kontrol amacıyla sürdürülen faaliyetler İmar ve Çevre kanunu gibi genel kanunlar başta olmak üzere mahalli idarelere yönelik kanunlar, özel alan kanunları ve yönetmelikler açısından ele alınmaktadır.

3.4.1 Belediye Kanunu

Kent yapısında ve kent hizmetlerinin sunumunda kritik bir rol üstlenen mahalli idare birimleri arasında, sundukları kamusal hizmetler açısından en geniş kapsam ve sorumluluk alanına sahip kuruluşlar belediyelerdir. Kamu yönetimi teşkilatında yerel hizmet kuruluşları olarak konumlanan belediyeler, kamusal hizmet sunumunda diğer yerel yönetim birimlerine kıyasla daha büyük bir yükümlülük üstlenmekte ve kent sakinlerinin ihtiyaçlarına doğrudan yanıt vermektedir. Bu kapsamda, belediyeler, kentlerin sürdürülebilir gelişimine katkı sağlaması açısından ve kamu hizmetlerinin etkin dağıtımında anaç bir role sahiptir.

Belediyeler, kentsel altyapı düzenlemeleri (imar, su, kanalizasyon ve ulaşım), çevre sağlığı ve katı atık yönetimi, acil durum ve güvenlik hizmetleri (zabıta, itfaiye, kurtarma ve ambulans), şehir içi trafik düzenlemeleri ile mezarlık hizmetleri gibi çeşitli alanlarda sorumluluk sahibidir. Ayrıca, ağaçlandırma, park ve yeşil alanların geliştirilmesi, konut projeleri, kültür-sanat etkinlikleri, turizm ve tanıtım faaliyetleri, gençlik ve spor hizmetleri ile öğrenci yurtları sağlamanın yanı sıra, sosyal yardım hizmetleri, nikâh işlemleri, mesleki eğitim ve beceri kazandırma programları, ekonomik ve ticari kalkınma çalışmalarını yürütmek veya bu hizmetleri organize etmekle yükümlü olduğu belirtilmektedir (5393 sayılı Belediye Kanunu, 2005).

Dünya Bankası verilerine göre; Türkiye’de 2022 yılında kentsel alanlarda yaşayan nüfus oranı % 77 olarak tespit edilmiştir (www.cevreselgostergeler.csb.gov.tr). Kentsel

alanlarda yaşayan bu yoğunluktaki nüfusun beraberinde getirdiği farklı yaklaşım ve beklentilerin yönetilmesinde belediyeler görsel, işitsel, kokusal, hissiyat ekseninde estetik algıların da teminine yönelik idari faaliyetler de yürütmektedir.

Kentlerde artan nüfus yoğunluğu, yalnızca altyapı ve hizmet sunumu açısından değil, aynı zamanda kamusal alanların estetik bütünlüğünün korunması ve geliştirilmesi bakımından da yeni idari düzenlemeleri zorunlu kılmaktadır. Bu kapsamda, belediyeler yalnızca temel hizmet sağlayıcıları değil, aynı zamanda kentsel çevrenin estetik açıdan düzenlenmesinden sorumlu idari aktörler olarak da ön plana çıkmaktadır. Bu görev alanı, yasal düzenlemelerle de desteklenmekte olup, özellikle kentsel görselliği doğrudan etkileyen uygulamalarda belediyelere belirgin yetkiler tanınmaktadır (5393 sayılı Belediye Kanunu, m.15).

Küreselleşme ve modernizmin etkisi altına giren birçok kentte kamusal alanlar, giderek daha fazla reklam faaliyetleri için ayrılmaktadır. Bu kapsamda açık hava reklamcılığı, pek çok şehirde otoyollar ve sokaklarda hızla yayılmakta; hatta bina cephelerini kaplayarak kentsel peyzajda baskın bir unsur haline gelmektedir. Kamusal alanlara yayılan bu reklamlar, mimari yapıyı ve çevresel görünümü bozarak kentlerde ciddi bir görsel kirliliğe neden olmaktadır (Gupta, Padsala, Jani, Bisen, Shayla ve Srivastava, 2024. s.101).

Plansız artan reklam panoları ve tabelalar, şehri daha okunaklı ve kullanışlı hale getirmek yerine, karmaşık ve güvensiz bir görünüme de sokabileceği ifade edilmiştir (Alpagut, 2005, s.49).

Umumi mekanlarda yer alan panoların ve tabelaların yerleşimi, boyutları, estetik uyumu ve çevresel düzenine olan etkileri açısından çeşitli standartların belirlenmesini içermektedir. Belediyeler, bu yasal düzenleme doğrultusunda, kamu alanlarında görsel karmaşıklığı önlemek, kentsel estetiği ve çevresel uyumun tesisi amacıyla farklı parametrelere dayalı ölçütler ve sınırlamalar getirebilmektedir.⁵ Bu bağlamda, umuma

⁵ T.C. Sağlık Bakanlığı tarafından yayımlanan Eczane Levha Standartları Kılavuzu ile, serbest eczanelerde kullanılacak levhaların ölçü, renk, yazı karakteri ve teknik donanım açısından standartlaştırılması

yönelik reklam unsurlarının çevreye entegrasyonu, güvenlik standartlarının karşılanması ve şehir kimliğinin korunması gibi hususlarda belediyeler yerel ihtiyaçlara göre şekillenmiş, uygulamaya dönük politikalar geliştirme hakkına sahiptir. Bu yetki, aynı zamanda, belediyelere şehir çevresindeki toplumun benzersiz niteliklerini ve olumlu özelliklerini vurgulayan ve zenginleştiren (Fédération Nationale des Agences d'Urbanisme [FNAU], 2022) tutarlı ve uyumlu bir görsel kimlik kazandırma, kentsel yaşam kalitesini artırma ve sürdürülebilir bir çevre düzeni sağlama ile beraber görüntü kirliliğini önleme ve giderme sorumluluğunu da yüklemektedir. Burada belirtilen hususlar belediyenin estetik şehir dokusunun teminine ve muhafazasına yönelik faaliyetler olarak değerlendirilebilir.

Belediye mücavir alan sınırları içerisinde, 5 Kasım 2008 tarihli ve 5809 sayılı Elektronik Haberleşme Kanunu ile 26 Eylül 2011 tarihli ve 655 sayılı Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ve ilgili diğer yasal düzenlemelere dayanılarak kuruluş izni verilmiş olan alanlarda elektronik haberleşme istasyonlarının tesis edilmesi hususunda, kent dokusu ve yapı estetiği ilkelerine uyum sağlanması, aynı zamanda elektronik haberleşme hizmetinin teknik ve işlevsel gerekliliklerinin karşılanması amacıyla gerekli izinlerin verilmesi ve yer seçim belgesinin belirli bir bedel karşılığında düzenlenmesi gerekmektedir. Bu süreçte, kentsel estetik değerler ve iletişim altyapısının verimliliği arasındaki dengenin gözetilmesi hedeflenmektedir. (5393 sayılı Belediye Kanunu, 5809 sayılı Elektronik Haberleşme Kanunu, 2008, ; 655 sayılı KHK, 2011)

Belediyelere kentin estetik görünümünü iyileştirme ve çevreye görsel kirlilik oluşturma potansiyeline sahip bazı unsurları belirli alanlarda toplayarak bu unsurların

amaçlanmıştır. Bu düzenleme ile hastaların eczanelere erişiminin kolaylaştırılması, görsel kirliliğin azaltılması ve eczaneler arasında haksız rekabetin önlenmesi hedeflenmektedir. Kılavuz, 6197 sayılı Eczacılar ve Eczaneler Hakkında Kanun ile 12/04/2014 tarihli ve 28970 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan yönetmeliğin 25. maddesine dayanılarak hazırlanmıştır. Levhaların teknik özellikleri (boyut, malzeme türü, yazı tipi ve aydınlatma sistemi) detaylandırılmış olup, uygulama esasları da açıklanmıştır. Işıklı levhalarda yalnızca "ECZANE" yazısına LED aydınlatma izni verilmiş, eczane ismine aydınlatma yapılmaması gerektiği belirtilmiştir. Kılavuz, Kurum Başkanı onayıyla yürürlüğe girmiştir.

çevre üzerindeki olumsuz etkilerini en aza indirme sorumluluğu ile beraber kentsel alanlarda görsel düzenlemeler yaparak, hem kent estetiğini koruma hem de görüntü kirliliğini azaltma görevini yüklemektedir. Bu görevlere ek olarak ise belediyelere, kentsel düzenlemeler kapsamında halk sağlığına ve çevreye olumsuz etkisi olabilecek işyerlerinin ve çeşitli faaliyet alanlarının belirli bölgelerde toplanması, bu alanların kullanımında ve taşımacılığında çevre kirliliğini önleyecek tedbirlerin alınması yetki ve sorumluluğu verilmiştir. Bu bağlamda, belediyeler; gayrisihhî işyerleri, eğlence mekanları, inşaat malzemeleri, LPG depolama alanları, odun, kömür ve hurda depolama ve satış noktaları gibi çevresel risk taşıyan faaliyetlerin kent içinde uygun alanlara yönlendirilmesini sağlamakla yükümlüdür. Belediyelerin, söz konusu faaliyetlerin çevre ve toplum sağlığı üzerindeki potansiyel olumsuz etkilerini en aza indirmek amacıyla, hafriyat ve moloz döküm alanlarını belirleyerek kentsel çevrenin korunmasını temin etmeleri gerektiği belirtilmektedir. Bu yetkilendirme, kentlerde düzenli, sağlıklı ve estetik bir çevrenin sürdürülebilirliğini sağlamak adına çevre yönetiminde belediyelere önemli bir rol yüklemektedir.

Kamusal estetiğin sağlanmasına yönelik olarak alınan idari kararlar ile bu kapsamda yürütülen denetim faaliyetleri, zaman zaman hukuki ihtilaflara konu olmakta ve bu durum idari yargının denetimine taşınmaktadır. Bu çerçevede, kamusal estetik, çevre düzeni ve insan sağlığının korunması amacıyla alınan idari önlemlere ilişkin olarak Danıştay tarafından da içtihat oluşturulmuştur. Nitekim, Danıştay 8. Dairesi'nin 07.05.2007 tarihli ve E. 2006/2872, K. 2007/2704 sayılı kararında; hurda kâğıt toplayıcılığı faaliyeti yürüten bir davacının, il genelinde uygulanmak üzere alınan idari karar doğrultusunda iş yerinin taşınmasının belediye tarafından istenmesinin, şehir estetiğinin korunması, görüntü kirliliğinin önlenmesi ve çevre ile insan sağlığının gözetilmesi amacı taşıdığı vurgulanmış; söz konusu idari işlemin hukuka uygun olduğu sonucuna varılmıştır (Akkaya,2016,s.38)

Bu karar, kamusal estetiğin yalnızca görsel kaygılarla sınırlı olmadığını, aynı zamanda çevresel ve kamusal sağlık boyutlarını da içeren çok yönlü bir kamu yararı amacı taşıdığını ortaya koyması açısından önem arz etmektedir.

5393 sayılı Belediye Kanunun 73. Maddesi kapsamında, Belediye tarafından masrafların tamamı veya bir kısmı belediye bütçesinden karşılanmak kaydıyla kentin

uygun görülen alanlarında bina cephelerinde değişiklik ve yenileme çalışmaları yapılması konusunda Sayıştay Başkanlığı - Temyiz Kurulu'nun Dosya no: 42981/ Tutanak No :47029, ihale mevzuatı ile ilgili kararlar konulu ve 11.12.2019 tarihli kararında

“ ilçesi.....caddesi üzerinde bulunan ve mülkiyeti özel şahıslara ait olan iş yerlerinin tahrip olmuş ve çirkin görüntü oluşturan tabelalarının değiştirildiği, kirlilik yaratan bazı binaların dış cephelerinin boyandığı ve dükkanların önüne güneşlik yaptırıldığı” nedeniyle hesap denetimi açısından ihtilaf konusu olan bu karara yönelik “çevre ve görüntü kirliliğinin önlenmesi ve kent estetiğinin sağlanması bağlamında, reklam panoları ve tanıtıcı tabelalar konusunda belli bir standardın sağlanması; mahallin ve çevrenin özelliklerine göre yapılar arasında uyumun sağlanması amacıyla belediye bütçesinden harcama yapılmasında mevzuata aykırı bir durum görülmediği”ni (Sayıştay Temyiz Kurulu, 2019,s.5)

belirterek “belediyelerin çevre ve görüntü kirliliğini önlenmesi ve kent estetiğinin sağlanması amacıyla belediye bütçesinden harcama yapılmasında mevzuata aykırılık olmadığının Temyiz Kurulu tarafından kabul edildiği” (Sayıştay Temyiz Kurulu, 2019, s. 5) kararına varmıştır.

İdare mahkemeleri ve Danıştay'ın ilgili daireleri tarafından verilen kararlardan farklı bir bakış açısıyla, kentsel estetiğin geliştirilmesine yönelik bu harcamaların, estetik açıdan nitelikli bir yaşam alanına sahip olmanın da bir kamu hizmeti olarak kabul edilmesi gerektiği anlayışıyla ele alınmasının önem taşıdığı belirtilmektedir.

6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun'un 18. maddesi ile değişiklik yapılan Belediye Kanunu'nun 73. maddesine göre; büyükşehir belediye meclisleri büyükşehirlerde, il ve ilçe belediye meclisleri ise kendi alanlarında, salt çoğunluk ile aldıkları karara istinaden, belirli alanlarda bina cephelerinin yenilenmesi, özel aydınlatma ve çevre düzenleme faaliyetlerini gerçekleştirebilir. Bu çalışmaların masrafları, bütçenin tamamı veya bir kısmının belediye bütçesinden karşılanması suretiyle finanse edilebilir. Cephe yenileme işlemleri kapsamında, proje müelliflerine⁶, talep etmeleri durumunda, yenilenen cephe alanı başına bir günlük net asgari ücreti geçmeyecek şekilde telif hakkı ödemesi yapılabilir. Ayrıca, ilçe belediyeleri, büyükşehir belediye meclisinin onayı ile kendi sınırları dahilinde bu tür düzenlemeleri uygulayabilir. Bu tür yapısal değişiklik ve düzenlemeler ise ilgili kat maliklerinin arsa

⁶ Müellif" terimi, Türk Dil Kurumu'na (TDK) göre "bir eseri yazan veya oluşturan kimse; eser sahibi, yazar" olarak tanımlanmaktadır (Türk Dil Kurumu, 2024, Müellif).

payı çoğunluğuna dayalı onayı ile yürürlüğe konulacağı ifade edilmiştir (5393 sayılı Belediye Kanunu, m.73).

Söz konusu hükümle, kent estetiğinin geliştirilmesi ve korunması amacıyla idare tarafından bu alanda etkin bir rol üstlenilmesi öngörülmektedir. Bu doğrultuda, kentsel mekânda yer alan yapıların cephelerinin yenilenmesi, özgün aydınlatma uygulamalarıyla donatılması ve çevre düzenlemeleriyle görsel niteliklerinin artırılması hedeflenmektedir. İlgili çalışmaların yürütülmesi için kamu bütçesinden kaynak tahsis edilmesi ise, estetik değerlerin kent ölçeğinde planlı ve stratejik biçimde güçlendirilmesine yönelik bütüncül bir yaklaşımın benimsendiğini göstermektedir.

3.4.2 Büyükşehir Belediye Kanunu

5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu, kent estetiğine doğrudan katkı sunabilecek çeşitli düzenleyici ve yönlendirici hükümler içermektedir. Bu kanun kapsamında büyükşehir belediyelerine, kentsel mekânların görsel bütünlüğünü sağlamaya, kent kimliğini güçlendirmeye ve yapılaşma süreçlerinde estetik kriterlerin gözetilmesini temin etmeye yönelik yetkiler tanınmıştır. Özellikle meydan, cadde, bulvar ve ana ulaşım arterleri gibi kamusal alanlarda estetik düzenlemelerin gerçekleştirilmesi; ilan, reklam ve tanıtım unsurlarının belirli standartlara bağlanması, cephe düzenlemeleri, malzeme türleri, renk paletleri ve mimari referanslar bakımından ilçeler arasında stil bütünlüğünün tesis edilmesi gibi uygulamalar bu düzenlemelerin başında gelmektedir. Bu yönüyle kanun, kent estetiğini yalnızca fiziksel görünümle sınırlı görmeyip; mekânsal kaliteyi artırmaya, kamusal algıyı iyileştirmeye ve kent yaşamının niteliğini yükseltmeye yönelik bütüncül bir çerçeve sunmaktadır.

Kentsel Estetiğin Geliştirilmesine Yönelik Yetkiler bağlamında 5216 sayılı Kanun'un 7. maddesi uyarınca, büyükşehir belediyelerine, şehir estetiğini doğrudan etkileyen alanlarda düzenleyici ve denetleyici yetkiler tanınmıştır. Bu kapsamda: Cadde, meydan, bulvar ve ana arterlerdeki yapı cephelerinin, kentsel tasarım projelerine uygun hâle getirilmesi, ilan, reklam ve tanıtım unsurlarının hangi alanlara, hangi boyutta ve hangi biçimde yerleştirileceğinin belirlenmesi hususları büyükşehir belediyelerinin görev alanına bırakılmıştır.

Söz konusu yetkiler aracılığıyla, büyükşehir düzeyinde görsel bütünlüğün sağlanması ve kent kimliğini güçlendirecek estetik standartların oluşturulması mümkün kılınmaktadır. Aynı zamanda, ilçeler arasında görsel ve yapısal uyumun sağlanması ve kent ölçeğinde bütüncül bir estetik çerçevenin oluşturulması hedeflenmektedir.

İlçelerle koordinasyonun sağlanması bağlamında, 5216 sayılı Kanun'un 27. maddesinde, büyükşehir belediyesi ile ilçe belediyeleri arasındaki koordinasyonun nasıl tesis edileceğine ilişkin düzenlemelere yer verildiği görülmektedir. Bu çerçevede; ilçe belediyelerinin, kendi idari sınırları içinde gerçekleştirdikleri imar uygulamaları, çevre düzenlemeleri, tabela yerleştirme faaliyetleri ile bakım ve onarım işlerini büyükşehir belediyesi ile eşgüdüm içerisinde yürütmeleri gerekmektedir.

Bununla birlikte, büyükşehir belediyelerine, tüm ilçeleri kapsayacak şekilde makro düzeyde planlama yapma ve uygulama esaslarını belirleme yetkisi tanınmaktadır. Söz konusu düzenlemeler aracılığıyla, ilçeler arasında ortaya çıkabilecek estetik farklılıkların ve uygulama dağınıklıklarının önüne geçilmesi amaçlanmakta; böylece büyükşehir belediyesinin yönlendirici ve denetleyici rolü doğrultusunda estetik bütünlüğün ve teknik uyumun sağlanması hedeflenmektedir.

Kültürel ve tarihi değerlerin korunması bağlamında estetik sorumluluk çerçevesinde, 5216 sayılı Kanun'un 7. maddesinde yer alan bir diğer hüküm ile büyükşehir belediyelerine, kültür ve tabiat varlıklarının korunması, bakım ve onarımı ile gerekli görülen durumlarda aslına uygun biçimde yeniden inşa edilmesi yükümlülüğü getirildiği görülmektedir. Bu yükümlülük doğrultusunda, tarihi kent merkezlerinde estetik uyumun sağlanması ve tarihi dokuların korunarak modern kentsel unsurlarla bütünleştirilmesi gibi işlevlerin yerine getirilmesi öngörülmektedir. Böylece büyükşehir belediyeleri, yalnızca çağdaş reklam elemanları ya da kent mobilyalarına ilişkin müdahalelerle sınırlı kalmamakta; aynı zamanda tarihsel kent belleğini ve kimliğini muhafaza eden estetik mekânların üretimi bakımından da sorumlu bir konumda olarak belirtilmektedir.

İlçeler arası estetik eşgüdümde estetik yönergeler ve kentsel tasarım rehberlerinin rolü bağlamında ise, büyükşehir belediyeleri tarafından hazırlanacak olan estetik yönergelerin ve kentsel tasarım rehberlerinin, ilçelerde uygulanacak olan peyzaj, cephe,

tabela, aydınlatma ve kent mobilyası gibi estetik müdahalelerin uyumlu, bütüncül ve sürdürülebilir biçimde gerçekleştirilmesini sağlamak amacıyla önemli bir araç olarak kullanıldığı görülmektedir.

Bu kanuni donatılar vesilesiyle,

- Cephe düzenlemeleri, malzeme türleri, renk paletleri ve mimari referanslar bakımından ilçeler arasında stil bütünlüğünün tesis edilmesi mümkün kılınması,
- Reklam panoları ve tabelalar; ölçü, konum ve tipoloji açısından standartlaştırılarak görsel kirliliğin önlenmesi,
- Kent mobilyaları, estetik ve işlevsel ölçütler doğrultusunda ortak ilkelerle belirlenerek kentsel kimliğin sürekliliği güvence altına alınması,
- Tarihi dokulara yönelik müdahaleler, büyükşehir belediyesi koordinasyonunda, ortak bir kent mirası anlayışıyla ele alınarak kent belleğinin korunması yönünde işlevsel hâle getirilebilmesi bütüncül bir estetik düzenin tesisini hedeflediği anlaşılmaktadır.

3.4.3 Çevre Kanunu

Gelecek nesillerin ihtiyaç duyacağı kaynakları ve bu kaynakların kalitesini riske atmadan, hem bugünkü hem de gelecekteki toplumların çevresini oluşturan tüm çevresel değerlerin sosyal, ekonomik, fiziksel ve benzeri alanlarda korunması, iyileştirilmesi ve geliştirilmesi süreci, sürdürülebilir kalkınma olarak tanımlanmaktadır (Çevre Kanunu, m.2)

Sürdürülebilir kalkınma kavramı, ilk kez 1987 yılında Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu tarafından hazırlanan Brundtland Raporu'nda kullanılmış ve bu rapor aracılığıyla uluslararası gündeme taşınmıştır. Raporda sürdürülebilir kalkınma, çevresel, ekonomik ve sosyal boyutlarıyla birlikte ele alınmış; böylece kalkınmanın yalnızca ekonomik yönüyle değerlendirilmesinin yetersiz olduğu, bütüncül bir yaklaşım gerektirdiği vurgulanmıştır (WECD, 1987, akt. Kaman ve Bozkurt, 2017, s.300).

Çevre Kanunu, kentsel estetiğin sağlanmasına yönelik bazı düzenlemeler içermekte olup, özellikle kamusal alanlarda estetik değerlerin korunması ve

yönetilmesine dair hükümler de barındırmaktadır. Bu kapsamda, gürültü hususunda, kişilerin huzur ve sükununu, fiziksel ve ruhsal sağlığını bozacak şekilde, ilgili yönetmeliklerle belirlenen sınırların üzerinde gürültü ve titreşim yaratılması yasaklanmıştır (Çevre Kanunu, m.14). Ulaşım araçları, şantiyeler, fabrikalar, atölyeler, işyerleri, eğlence mekanları, hizmet binaları ve konutlardan kaynaklanan gürültü ve titreşimin, yönetmeliklerde belirlenen standartlara indirilmesi amacıyla faaliyet sahipleri tarafından gerekli önlemlerin alınması zorunlu kılınmıştır.

Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED), belirli bir proje veya gelişmenin çevre üzerindeki önemli etkilerini belirlemeye yönelik bir süreçtir. Bu süreç, tek başına bir karar verme mekanizması olmaktan ziyade, karar alma sürecini destekleyen ve onunla paralel ilerleyen bir yapıdadır. ÇED, yeni projeler ve gelişmelerin çevreye olan sürekli veya geçici potansiyel etkilerini analiz ederken, bu etkilerin sosyal sonuçlarını ve alternatif çözüm önerilerini de kapsamlı bir biçimde değerlendirmeyi amaçladığı ifade edilmektedir (www.csb.gov.tr). Çevrenin düzeninin temini açısından Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) incelemesi yapılmaksızın başlatılan faaliyetler, Bakanlık tarafından derhal durdurulurken, proje tanıtım dosyası hazırlanmaksızın başlatılan faaliyetler ise ilgili bölgedeki en yüksek mülkî amir tarafından herhangi bir süre kısıtlaması olmaksızın durdurulduğu (Çevre Kanunu, m.15) belirtilmiştir. Mülki idare amirinin bu kabiliyetini çevrenin korunması ekseninde çevresel kamu düzeninin korunmasında kolluk faaliyeti olarak görülmekle beraber Çevresel Etki Değerlendirme Raporunda estetik kavramına yönelik bir unsurun yer almadığı dikkat çekmektedir.

Çevre Kanunu kapsamında belirtilen cezai hükümlere uyulup uyulmadığının denetim yetkisi öncelikli olarak Bakanlığa tanımlanmıştır. Çevre üzerinde oluşturulacak olası olumsuz etkilerin önlenmesi ve kanuna aykırı faaliyetlerin engellenmesi amacıyla bu denetim yetkisi, Bakanlık tarafından icra edilir. Ancak, çevre denetim süreçlerinin daha etkin, yaygın ve hızlı bir şekilde yürütülmesini sağlamak amacıyla Bakanlık, ihtiyaç duyulduğunda bu yetkisini belirli kurum ve kuruluşlara devretme imkanına sahiptir. Bu kapsamda, il özel idareleri, çevre denetim birimlerini oluşturmuş belediye başkanlıkları, Denizcilik Müsteşarlığı, Türkiye Çevre Ajansı, Emniyet Genel Müdürlüğü, Jandarma Genel Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığı, Bakanlık tarafından denetim yetkisi devredilebilecek birimler arasında olduğu belirtilmektedir (Çevre Kanunu,m.12) .

Anayasa Mahkemesi, 15.01.2009 tarihli ve E.2006/99, K.2009/9 sayılı kararıyla, ilgili kanun metninde yer alan “veya Bakanlıkça uygun görülen diğer kurum ve kuruluşlara” ibaresini iptal etmiştir. Bu karar, cezai yaptırım yetkisinin yalnızca kolluk kabiliyeti olan birimlere tanınmasını sağlayarak, kolluk yetkisinin hukuki sınırlarını belirginleştirmiştir. Anılan iptal kararı, kolluk düzeninin temel unsurlarından biri olan yaptırım yetkisinin kolluk birimlerine ait olması gerektiği anlayışını pekiştirmekte; dolayısıyla bu yetkinin, kolluk biriminin kurumsal varlığını ve işlevsel meşruiyetini temellendiren asli bir unsur olduğunu ortaya koymaktadır. Bu çerçevede, söz konusu yetkinin yalnızca kolluk teşkilatına ait kılınması, kamu düzeninin sağlanması ve hukuki güvenliğin temini açısından anayasal düzeyde önemli bir müdahale niteliği taşımaktadır.

3.4.4 Kültür Varlıklarını Koruma Kanunu

Korunması gereken taşınır ve taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının tanımlarını belirlemek, bu varlıklar üzerinde gerçekleştirilecek işlem ve faaliyetleri düzenlemek, ayrıca bu konuda gerekli ilke ve uygulama kararlarını alacak teşkilatın kuruluş ve görevlerini tespit etmek amacı ile oluşturulan kanun, tesis ettiği kurullar vasıtasıyla yurtiçinde bulunan ve korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarına ilişkin hizmetlerin bilimsel esaslara göre yürütülmesini sağlamak amacı taşımaktadır. (2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, 1983)

Kültür Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu, korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının korunması ve restorasyonu için uygulanacak ilkeleri belirleme, koruma bölge kurulları arasında koordinasyonu sağlama, uygulamada karşılaşılan genel sorunları değerlendirerek Bakanlığa destek sağlama gibi görevleri üstlenmektedir. (2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, 1983)

Adı geçen kurullar faaliyetlerini yürütürken korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının belirlenmesinde “...koruma kurullarınca mimari, tarihi, estetik, arkeolojik ve diğer önem ve özellikleri bakımından korunması gerekli bulunmadığı karar altına alınan taşınmazlar, korunması gerekli taşınmaz kültür varlığı sayılmazlar.” hükmü ile estetik unsuru belirleyici bir unsur olarak görmesi açısından dikkat çekmektedir.

3.4.5 Boğaziçi Kanunu

İstanbul Boğaziçi Alanı'nın kültürel ve tarihi değerlerini, doğal güzelliklerini kamu yararına koruyup geliştirmek ve bu bölgede nüfus yoğunluğunu artıracak yapılaşmayı sınırlamak amacıyla uygulanacak imar mevzuatını belirlemek ve düzenlemek şeklinde amacı olan bu kanuna göre Boğaziçi Alanı'nda bulunan kültürel ve tarihi değerlerin yanı sıra doğal güzelliklerin korunması ve doğal yapının muhafazası amaçlanmaktadır (2960 sayılı Boğaziçi Kanunu, 1983).

Boğaziçi alanı kanunun belirlediği amaçlar doğrultusunda ve doğal ile tarihi çevreye uyumlu biçimde güzelleştirilmesi ve geliştirilmesi hedeflenmektedir. Aynı zamanda, tarihi ve milli kültürümüze dayanan bir yaşamın yeniden canlandırılması, mesire alanlarının geliştirilmesi ve gezinti alışkanlıklarının sürdürülebilmesi teşvik edilmektedir (2960 sayılı Boğaziçi Kanunu, 1983). Kanunun bu yöndeki amacıyla kamu düzeninin modern unsurlarından olan kamusal estetik ile kamu geleneksel unsurlarından olan dirlik ve esenliğin temini noktasında özel bir düzenleme vasıtasıyla yakınlıştığını gözlemlenmektedir.

Boğaziçi bölgesinde yapılacak yapılaşma, kanun hükümleri ve imar planlarının esasları doğrultusunda gerçekleştirilecek, buna aykırı olarak inşa edilen yapılar ise derhal yıkılacağı, mevcut imar planında, nüfus ve yapı yoğunluğu dikkate alınarak gerekli durumlarda plan değişiklikleri yapılabileceği, ve boğaziçi sahil şeridi ve öngörünüm bölgesinde, toplumun yararına ayrılan turizm ve rekreasyon alanlarında ilgili tapu kaydının işlenmesi ile bu yapıların amaç dışı kullanılamaması düzenlenmektedir (2960 sayılı Boğaziçi Kanunu, 1983).

Kıyıların yalnızca kamu yararına kullanılmasına karar verilmiş olup, sahil şeridinde toplum yararına hizmet edecek dinlenme, gezinti ve turizm tesislerinin inşası ise imar planlarına uygunluk şartına bağlanmıştır. Ayrıca, kıyı ve sahil şeridindeki mevcut boş alanlar ya da ileride boşaltılması öngörülen sahalar da aynı esaslara göre değerlendirmeye tabi tutulacağı ifade edilmektedir (2960 sayılı Boğaziçi Kanunu, 1983).

3.4.6 Çevresel Gürültü Yönetmeliği

Gürültü, günlük yaşamın yaygın bir parçası olup hem işitsel hem de işitsel olmayan sağlık etkilerine yol açabilmektedir. Adolf Loos'un Mimarlık Üzerine adlı eserinde, akustiğe ilişkin tarihsel yaklaşımlar ele alınırken, Das Mysterium der Akustik adlı çalışmaya atıfta bulunulmuştur. Söz konusu atıf çerçevesinde, Antik Yunan döneminde tiyatrolarda sesin şiddetini artırmaya yönelik olarak geliştirilen bazı teknik çözümlere yer verilmiştir. Bu bağlamda, oturma platformlarının altına düzenli aralıklarla davul derisi gerilerek ve büyük madeni çanaklar yerleştirilerek oluşturulan ses odaları aracılığıyla, gürültü sorununun ilkel düzeyde de olsa çözümlenmesine yönelik yöntemlerin kullanıldığı ifade edilmiştir (Güler Akyüz ve Manav, 2020, s.19).

İşitme kaybına bağlı sağlık sorunları, ilk olarak dokuma fabrikaları gibi mesleki ortamlarda yüksek gürültü seviyelerine maruz kalma sonucu fark edilmiştir. Mesleki gürültü, araştırmalarda en sık incelenen gürültü maruziyeti türü olarak öne çıkmakta, ancak zamanla araştırma odağı sosyal gürültüye (örneğin, barlarda veya kişisel müzik çalarlardan gelen sesler) ve çevresel gürültüye (örneğin, karayolu, demiryolu, hava trafiği ve endüstriyel inşaat kaynaklı sesler) doğru genişletilmiştir. Bu gürültü maruziyetlerinin; rahatsızlık, uyku bozukluğu, kardiyovasküler hastalıklar ve çocuklarda bilişsel performansın olumsuz etkilenmesi gibi çeşitli işitsel olmayan sağlık sorunları ile bağlantılı olduğu saptanmıştır (Basner ve diğerleri, 2014, s.1325)

Gürültünün günümüzde sıklıkla karşılaşılan ve insanın maddi ve manevi bütünlüğüne zarar veren yeni bir kamusal sorun olması nedeniyle idare bu konuya kayıtsız kalmayarak 04/6/2010 tarihli ve 27601 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Çevresel Gürültünün Değerlendirilmesi ve Yönetimi Yönetmeliği yürürlükten kaldırılarak hukukumuzda kamusal düzenin idarenin kolluk faaliyetleri vasıtasıyla temini amacıyla 2022 yılında yayımlanan Çevresel Gürültü Yönetmeliği yürürlüğe girmiştir. Yönetmelik endüstriyel faaliyetler, ulaşım, inşaat, müzik yayını ve işyerlerinden kaynaklanan çevresel gürültü ile titreşimin kontrolüne yönelik usul ve esasları kapsayan, gürültü haritaları ve eylem planlarının hazırlanması, kontrol tedbirlerinin uygulanması ve çevresel gürültü yönetimi çalışmaları hakkında kamuoyunun bilgilendirilmesini amaçlamaktadır.

Yönetmelik amir hükümlerine göre gürültünün önlenmesi amacıyla Bakanlık ve mahalli idareler bünyesinde Stratejik Gürültü Eylem Planı ve Stratejik Gürültü Harita planının hazırlanması istenilmiş, yapılan planlamalar dahilinde yeni kamu yönetimi anlayışına uygun şekilde düzenli aralıklarla kamuoyunu bilgilendirme faaliyetinin yapılması, sürekli ve anlık olarak gürültü seviyesinin takip edilebilmesi açısından sabit ölçüm istasyonlarının konumlandırılması, gürültü sorununun kontrol altında tutulabilmesi amacıyla çağımızda uygun modern proaktif bir yönetim anlayışı ile geniş olarak ele alındığı görülmektedir.

3.4.7 İmar Kanunu

Belediye ve mücavir alan sınırları içinde ve dışında kalan yerlerde yapılacak planlar ile istisnaları saklı kalmak üzere inşa edilecek resmi ve özel bütün yapılar ile yerleşme mevkileri ile bu yerlerdeki yapılaşmaların plan, fen, sağlık ve çevre şartlarına uygun teşekkülünü sağlamak amacıyla İmar Kanunu terkip edilmiştir (3194 sayılı İmar Kanunu, 1985).

Kanun kapsamında genel hükümler, mekânsal planlama, halihazır harita ve imar planlarının hazırlanması, yapılması ve yürürlüğe konulması ile ilgili ayrıntılar, ifraz ve tevhid işlemleri, parselasyon planlarının hazırlanması, kamulaştırma, düzenleme ortaklık payı gibi arazi düzenleme işlemlerine dair esaslar, yapı ruhsatı, yapı ruhsatıyesi, ruhsat alma şartları ve geliştirme alanlarında yapı ruhsatının koşulları gibi inşa işlemleriyle ilgili düzenlemeler ile beraber, mimar ve mühendislik bürolarının kurulması, kamu hizmeti için ayrılan alanların belirlenmesi ve bu alanlarda yapılacak düzenlemeler olmak üzere teknik detaylar yer almaktadır (3194 sayılı İmar Kanunu, 1985).

Kamu düzeninin estetik ekseninde temin edilmesi amacıyla ruhsatlandırma sürecini düzenleyen ilgili maddesinde imar ruhsatı alınmış yapılarda değişiklik yapılması istenmesi halinde yeniden ruhsatlandırma sürecine tabi tutulduğu, taşıyıcı unsuru etkilemeyen diğer tadilatlar ve tamiratlar açısından ruhsatlandırma sürecinin bulunmadığı görülmektedir. Mahallin ve çevrenin özellikleri dikkate alınarak, yapılar arasında uyum sağlamak ve estetik bir görünüm elde etmek amacıyla belediyeler veya valiliklerin; bu kanunun yürürlüğe girmesinden önce inşa edilmiş yapılar da dahil olmak üzere cephe

boya ve kaplamalarının yanı sıra çatının malzeme ve rengini belirleme yetkisine sahip olduğu belirtilmektedir (3194 sayılı İmar Kanunu, 1985, m. 21).

İmar Kanununun 39. Maddesinde yıkılacak derecede tehlike arz eden yapılar olarak nitelendirilen yapıların da kent estetiğini bozabileceği ifade edilmiştir (Sancakdar, 2014,akt.Akkaya,2016,s.29)

Mülkiyet hakkının sınırlandırılması yönünde bir işlem olan yıkım kararı, hukuka aykırı nitelik taşıyan bir taşınmazın yasal duruma uygun hale getirilmesini amaçlasa da, malikin veya yapı sahibinin rızası olmaksızın gerçekleştirildiği için kesin ve bağlayıcı kurallara uygun şekilde icra edilmektedir. Kamu otoritesinin daha yoğun şekilde devreye girdiği bu uygulama, idari işlemlerin en belirgin örneklerinden biri olarak öne çıkmaktadır. Hem teorik hem de pratik açıdan yıkım kararının kolluk işlemi niteliği taşıdığı belirtilmektedir. Bu doğrultuda, yıkım işlemi, İmar Kanunu uyarınca kamu düzeninin korunmasına yönelik yetkili kolluk birimlerinin gerçekleştirdiği bir faaliyet olarak kabul edilmektedir (Ersöz,2015,s.105).

Arsa, konut ve benzeri alanlarda halk sağlığını ve güvenliğini tehdit eden; şehircilik, estetik veya trafik açısından sakıncalı görülen enkaz veya birikintiler ile gürültü ve duman yayan tesislerin, özel kanal, lağım, çukur, kuyu, mağara ve benzeri unsurların oluşturduğu sakıncaların ortadan kaldırılması ve bu tür durumların tekrarının önlenmesi konuları kamunun selameti için alınması gereken tedbirler başlığında ele alınmıştır. Tedbirlere yönelik belirtilen süre içinde gerekliliklerin yerine getirilmemesi durumunda, belediye veya valilik tarafından ilgili sakıncanın giderilerek; bu işlem için yapılan masrafin %20 fazlasıyla arsa sahibinden tahsil edileceği ve faaliyetin durdurulacağı belirtilmektedir (3194 sayılı İmar Kanunu,1985,m.21).

İmar kanunun bir diğer maddesinde belediye sınırları ve mücavir alanlar dışında yer alan köy yerleşim alanlarında, çevresinde ve mezralarda yapılacak olan konutlar, entegre tesis kapsamında değerlendirilmeyen, imar planı gerektirmeyen tarım ve hayvancılık yapıları, köy halkının ihtiyaçlarını karşılayacak bakkal, manav, berber, köy fırını, köy kahvesi, köy lokantası, tanıtım ve teşhir büfeleri ile köy sakinlerince kurulan kooperatiflerin işletme binaları yapı ruhsatı alma zorunluluğu olmadığını vurgulamakla beraber bu yapıların, valilik tarafından onaylanan etüt ve projelerin muhtarlığa

bildirilmesi şartıyla ve yöresel doku ile mimari özelliklere, teknik, estetik, sağlık ve sanat kurallarına uygun biçimde inşa edilmesi gerektiğini belirtmektedir (İmar Kanunu,m.27).

2012 yılında kabul edilen Büyükşehir yasası ile kırsal alanlar planlaması, idare ve plancılar bakımından giderek daha fazla önem kazanmaya başlamıştır. Kırsal alanlardaki imar hareketlerinin kontrollü ve yapıcılara rehber olunarak yürütülmesi ihtiyacının temin edilebilmesi amacıyla İmar Kanunun 8. maddesinde ekleme yapılmıştır. Buna göre köylerde yapılması planlanan yapıların uyacağı esaslar kamusal estetik bakış açısıyla yerleşim karakteristiği, mimari doku, gelişme potansiyeli açısından önem taşıyan köylerde, bu özellikleri koruma, geliştirme ve sürdürme amacıyla muhtarlık katılımıyla köy tasarım rehberleri hazırlanabilir ve ilgili idare meclisince onaylanarak yürürlüğe gireceği şeklinde ele alınmaktadır (6495 sayılı Kanun, 2013).

Köy tasarım rehberleri, kırsal yerleşimlerin planlanmasına yönelik yeni bir yaklaşım olarak ele alınmakta olup, İmar Kanunu 8. Maddesi g ve h maddelerinde düzenlenerek yakın dönemde mevzuata dâhil edilen önemli bir uygulama aracı niteliğindedir. Kuzey Anadolu Kalkınma Ajansı tarafından geliştirilen Kastamonu-Küre-Ersizlerdere Köy Tasarım Rehberi, bu alanda Türkiye’de ilk örnek olma özelliği taşımaktadır (Kap Yücel, Ögdül, Gül, Olgun ve Çalışkan (2018,s.1). Geleneksel planlama anlayışında kırsal yerleşimlerin yalnızca arazi kullanım planları çerçevesinde değerlendirilmesi ve estetik boyutun ihmal edilmesi, önemli bir eksiklik olarak görülmektedir. Oysa kırsal mekânların sadece fonksiyonel değil, aynı zamanda estetik kaygılar doğrultusunda ele alınması, yaşam kalitesinin artırılmasına ve yerleşimlerin özgün kimliklerini koruyarak sürdürülebilir dönüşüm sağlamalarına katkıda bulunması bakımından önemli olduğu ifade edilmektedir.

İmar kanunun ruhsat sürelerine ilişkin maddesine yönelik olarak nazım imar planları konusunda Danıştay 6. Daire Başkanlığı’nın 2021/5860 E. 2022/6648 K. Sayılı kararında

“Sonuç olarak, üst ölçekli planlarda belirlenen planlama ana ilkeleri, stratejileri ve kararlarına aykırı olmamak, onlarla uyum içinde kalmak koşulu ile, alt ölçekli planlarda değişen koşul ve gereksinimlere yanıt verecek değişikliklere gidilebileceği, planlama sürecinin dinamik yapısının kaçınılmaz bir sonucudur.”

şeklindeki ifadesiyle kentsel planlamanın dinamik olduğunu vurgulamaktadır. Yapı başlama süresini ruhsat tarihi itibarıyla iki yıl, başlama müddeti ile beraber toplam beş yıl içerisinde bitirilememesi halinde verilen ruhsatın hükümsüz sayılacağına kanunda ifade edilmesinin görsel kirliliğin uzun zamana yayılmasını engelleme amacının (Akkaya, 2015, s.35) yanı sıra kentin dinamik yapısı nedeniyle estetik açıdan güncellemeye tabi tutulacağı bir hüküm olarak düşünülebilir.

Arsaların yola bakan cepheleriyle ilgili olarak, belediyeler veya valilikler tarafından belirlenen bazı yollar üzerinde mahzurlu bina bulunan veya yapı bulunmayan arsaların yola bakan yüzlerinin belirlenen tarzda kapatılması yönünde karar alınabilmektedir. Bu durumda, taşınmaz sahiplerinin, belediye veya valilik tarafından verilen süre içinde ilgili alanları kapatmaları zorunlu kılınmaktadır. Belirlenen yükümlülöklere uyulmadığı takdirde, gerekli işlemler belediye veya valilik tarafından yapılmakta ve oluşan masrafların arsa sahibinden tahsil edileceğı ifade edilmektedir. Kamusal düzenin estetik boyutta temini ve muhafazası amacıyla idarenin bu yetkisi önem arz etmektedir (İmar Kanunu m. 41).

3.4.8 Planlı Alanlar İmar Yönetmeliğı

Kent estetiğinin tesisi amacıyla kanun boyutunda yapılan düzenlemelerin yanı sıra kanunun uygulama biçimlerini göstermek üzere çıkarılan yönetmelikler marifetiyle de kamusal düzenin estetik boyutu tesis edilmeye çalışılmaktadır.

Kamusal estetiğın temini amacıyla 6360 sayılı kanun ile on üç ilde büyükşehir belediyesi ve yirmi altı ilçe kurulması ile bazı kanun ve kanun hükmünde kararnamelerde değışiklik yapılmasına dair kanunun 18. Maddesi ile 5393 sayılı Belediye Kanunun 15. maddesinin birinci fıkrasından sonra gelmek üzere yapılan ekleme ile belediyelerin uygun gördüğü yerlerde yapıların estetiğı ile ilgili kurallar getirmeye yetkili olduğı düzenlenmiştir (5393 sayılı Belediye Kanunu, 2005, m.15).

Kamusal estetiğın sağlanmasını daha geniş tutmak amacıyla planlı alanlar imar yönetmeliğinde bu konu belediyeler ile sınırlandırılmayarak ilgili idareler, imar planlarında belirtilmeyen ve bu yönetmelikte yer almayan konularda, çevrenin özelliklerine ve ihtiyaçlara göre uygulanacak düzenlemeleri belirleme yetkisine sahip

olduğu, ayrıca, gerekli gördükleri durumlarda meclis kararıyla, yapıların estetiği, rengi, çatı ve cephe kaplamaları, yerel malzeme kullanımı ve bölgesel mimari özelliklerin dikkate alınması konusunda zorunlu düzenlemeler getirebileceği şeklinde daha belirgin şekilde ele alınmaktadır.

Kamusal estetiğin sağlanmasına yönelik yasal düzenlemelerin, bireylerin temel hak ve özgürlükleri üzerinde doğrudan etkiler doğurabileceği kabul edilmektedir. Özellikle mülkiyet hakkı ve estetik tercihler gibi bireysel alanlara müdahale niteliği taşıyabilecek hükümlerin, yalnızca yönetmelik düzeyinde değil, daha üst normatif güç taşıyan kanun düzeyinde ele alınması gerektiği belirtilmektedir. Bu çerçevede, kamusal estetikle ilgili müdahalelerin kanunla düzenlenmesinin, hukuki güvenliğin sağlanması ve keyfi uygulamaların önlenmesi açısından önem arz ettiği vurgulanmaktadır. Nitekim, Anayasa Mahkemesi tarafından İmar Kanunu'nun ilgili hükmüne ilişkin olarak yapılan norm denetiminde, dava konusu düzenlemede mimari estetik komisyonlarının hangi amaçla oluşturulacağı, hangi görev ve yetkilere sahip olacağı, hangi faaliyet alanlarında çalışacağı ve hangi idareler tarafından tesis edileceği hususlarının açık, anlaşılır ve uygulanabilir şekilde belirlendiği sonucuna varılmıştır (Akkaya, 2016,s.36-37).

Kamusal estetiğin tesisi, bir toplumun yaşam kalitesini artıran önemli bir unsurdur. Estetik, yalnızca dış mimari düzenlemelerle sınırlı kalmayıp, iç mekanların tasarımı ve düzenlenmesini de kapsamaktadır. Bu bağlamda, Danıştay 6. Daire Başkanlığı'nın 30/09/2024 tarihli, 2022/1944 E. ve 2024/5050 K. sayılı kararı, Planlı Alanlar İmar Yönetmeliği'nde yapılan değişikliklerin kamusal estetik üzerindeki etkisini değerlendirmesi bakımından kritik bir öneme sahiptir. Kararda, iç mekan tasarımında iç mimarların kamusal estetiğin temin edilmesi amacıyla mimari sürece dahil edilmesinin, kamu yararının gözetilmesi ve estetik değerlerin artırılması açısından gereklilik olduğu vurgulanmaktadır (Danıştay 6. Dairesi, 2024, Karar No: 2024/5050).

Danıştay 6. Daire Başkanlığı'nın vermiş olduğu bu karar, kamusal estetik kavramının yalnızca sadece kamusal dış mekanlarla sınırlı kalmayarak iç mekan tasarımında da dikkate alınması gerektiği hususunda önem arz etmektedir. Karar kapsamında, havaalanı terminal binaları, yatak kapasitesi 300'den fazla olan hastane binaları ve yapı inşaat alanı 30.000 m²'yi aşan alışveriş merkezi binaları gibi büyük

ölçekli özel mülkiyet yapıların, teknik gereksinimlere uyumlu estetik iç mekan tasarımlarıyla desteklenmesi gerektiğini vurgulayarak söz konusu binaların gerekli iç mekanlarının ayırım, düzen ve tasarımının sistem kesitleri, nokta detayları ve malzeme bilgileriyle birlikte, mimari projeye uygun olarak, mimar veya iç mimarlar tarafından hazırlanacak projelerle gerçekleştirilmesi gerektiği belirtilmektedir. Bu projelerin ruhsat aşamasında ilgili idareye sunulma zorunluluğu bulunmamakla birlikte, yapı kullanma izin belgesi alınmadan önce idareye sunulması zorunlu kılınmıştır.

Bu kapsamda, kamusal estetik anlayışının yalnızca sokak, meydan, cephe gibi dış mekân unsurlarıyla sınırlı kalmayıp, yapının iç mekân düzenlemelerini de kapsayacak şekilde genişletilmesi gerektiği yönünde bir perspektif ortaya konulmaktadır. Bu yaklaşım, estetik değerlerin sadece kent silüetine değil, bireylerin günlük yaşamda doğrudan deneyimlediği iç mekânlara da yansımaları gerektiğini ifade etmektedir. Nitekim yargı kararı, bu bütüncül bakış açısını kurumsal düzeyde destekleyen önemli bir örnek niteliği taşımaktadır.

3.5 KAMU DÜZENİ VE ESTETİK UNSURU HAKKINDA LİTERATÜR

Kamu düzeni ve kamusal estetik bağlamında yürütülen teorik ve uygulamalı çalışmalara ilişkin literatür, içeriksel benzerlikleri doğrultusunda tematik kategoriler hâlinde sınıflandırılmıştır.

Akpınar ve Can (2024) çalışmasında, İstanbul'daki 39 ilçe belediyesinin kent estetiğine yönelik yönetsel duyarlılığı incelenmiştir. Nicel içerik analizi yöntemiyle yürütülen araştırmada, belediyelerin stratejik planları, resmi belgeleri ve kurumsal yapıları üzerinden elde edilen veriler; estetik gündem, organizasyon yapısı, estetik kurul mevcudiyeti, stratejik planlarda yer alma durumu ve kararların bağlayıcılığı başlıkları altında değerlendirilmiştir. Araştırma bulguları, belediyelerin yalnızca %7,7'sinin yüksek, %66,6'sının orta ve %25,7'sinin ise düşük düzeyde estetik hassasiyet sergilediğini ortaya koymuştur. Sonuç olarak, kentsel estetik konular stratejik belgelerde yer almış olsa da, kurumsal kapasite, proje üretimi ve kurul kararlarının bağlayıcılığı açısından önemli yetersizlikler gözlemlenmiştir.

Yakar (2024) Konya Alaaddin Caddesi'nde gerçekleştirilen cephe iyileştirme projesi ile ilgili çalışmasında, ticari tabelaların görsel standardizasyonuna ilişkin kurumsal aktörlerin algılarını incelemektedir. Betimsel tarama modeline dayalı olarak yürütülen araştırma, nicel yöntemle yapılandırılmış ve 2022 yılında geliştirilen “Tabelalara İlişkin Algı Ölçeği” aracılığıyla 100 katılımcıdan anket yoluyla veri toplanmıştır. Veriler, tabela estetiği, çevresel uyum, boyut ve okunurluk, renk-yazı-marka uyumu, dikkat çekicilik ve marka işareti eksikliği gibi temalar çerçevesinde analiz edilmiştir. Bulgular, katılımcı algılarının firma faaliyet alanı ve hizmet süresine göre anlamlı farklılıklar gösterdiğini ortaya koymuştur.

Falgas (2024), çalışmasında estetiğin kamu düzeni kapsamında idari polis yetkileriyle korunabilirliğini tarihsel ve hukuki bağlamda incelemiştir. Estetik değerlerin öznel niteliğine rağmen, Fransız Danıştay'ı tarafından bir dönem kamu düzeninin genel unsurları arasında değerlendirilmiş ve bu kapsamda belediye başkanlarına estetik müdahale yetkisi tanınmıştır. Çalışma, estetik düzenin maddi olmayan kamu düzeni kapsamında yeniden değerlendirilmesi gerektiğini savunmuştur. Estetiğin güzellik düzeni adı altında idari kurallara ve yaptırımlara konu olabileceğini, böylece bireysel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılmasının hukuken meşrulaştırılabileceği ileri sürülmüştür. Sonuç olarak, estetik kamu politikasının, klasik kamu düzeni unsurlarına kıyasla daha soyut ancak toplumsal uzlaşıyla tanımlanabilir değerlere dayandığı vurgulanmıştır.

Güremen (2023) çalışmasında, Türkiye imar pratiği bağlamında mimari estetik komisyonlarının kurumsal yerini ve işlevsel önemini incelemiştir. Literatür taraması ve karşılaştırmalı mevzuat analizi temelli yürütülen araştırmada, söz konusu komisyonların kent estetiğini biçimlendirmedeki rolü, karar alma yetkisi, yerel yönetim içindeki konumu ile Batılı uygulamalarla olan benzerlik ve farklılıkları değerlendirilmiştir. Özellikle cephe düzenlemeleri, mimari bütünlük, kent kimliği gibi başlıklarda komisyonların giderek artan etkisine dikkat çekilmiştir. Sonuç olarak, mimari estetik komisyonlarının yalnızca görsel düzenlemelerle sınırlı olmayan; kent mekânının estetik bütünlüğünü sağlayan, normatif ve işlevsel bir yerel yönetim aracı haline geldiği ortaya konulmuştur.

Boz (2022) çalışmasında, kamu estetiği kavramı çevre hukukunun modern boyutları çerçevesinde ele alınmış; estetik, yalnızca bireysel beğeniyle sınırlı olmayan,

çevresel düzen, yaşam kalitesi ve kamusal alanın niteliğiyle doğrudan ilişkili hukuki bir unsur olarak değerlendirilmiştir. Kamu estetiğinin, görüntü kirliliğiyle mücadele, kent planlaması ve mimari müdahaleler bağlamında kamu düzeninin bir parçası hâline geldiği öne sürülmüştür. Çalışmada nitel araştırma yöntemi benimsenmiş; doküman analizi yoluyla mevzuat, akademik kaynaklar ve karşılaştırmalı hukuk örnekleri incelenmiştir. Sonuç olarak, kamu estetiğinin çevre hukukunda tamamlayıcı bir işlev üstlendiği ve estetik ihlallerin kamu düzenini bozabileceği ifade edilmiştir. Bu bağlamda, idarenin estetik müdahale yetkisinin hukuken meşru olduğu savunulmuştur.

Aslan ve Koramaz (2022) çalışmasında, kentsel tasarımda etik ve estetik kavramları, sembolik boyut üzerinden kuramsal düzlemde ele alınmıştır. Çalışmanın temel amacı, yapıli çevredeki estetik müdahalelerin etik bağlamla nasıl örtüştüğünü ve bu ilişkinin biçimsel, işlevsel ve sembolik düzeylerde nasıl yapılandığını ortaya koymuştur. Kent mekânlarının yalnızca fiziksel değil, aynı zamanda toplumsal değerler ve simgesel anlamlarla da değerlendirilmesi gerektiği savunulmuştur. Yapı, sokak ve meydan gibi öğelerin mimari biçim doğruluğu, işlevsel bütünlüğü ve sembolik anlatımı çok boyutlu olarak tartışılmıştır. Nitel araştırma yaklaşımı benimsenmiş; Fox'un (2000) "Duyarlı Uyum Kuramı" temel kuramsal çerçeve olarak kullanılmıştır. Ayrıca Wittgenstein, Ruskin, Taylor, Radford ve Barlas gibi düşünürlerin yaklaşımları kuramsal tartışmalara dâhil edilmiştir. Sonuç olarak, etik temelden yoksun estetik uygulamaların, yalnızca görsel değil; toplumsal anlam üretimi ve kullanıcı deneyimi açısından da yetersizlik yarattığı vurgulanmıştır.

Lehtinen ve Vihanninjoki (2021) çalışmasında, kentsel mekânın estetik deneyimini anlamaya yönelik olarak çevresel estetiğin çok katmanlı yapısını tartışmıştır. Konu olarak, bireylerin kent mekânlarını estetik olarak algılamasını etkileyen fiziksel çevre, toplumsal bağlam ve kültürel anlamlar ele alınmıştır. Çalışmanın kapsamı, estetik değerlendirmenin yalnızca biçimsel özelliklere değil; aynı zamanda tarihsel süreklilik, gündelik kullanım ve öznel deneyimlere dayandığını ortaya koymaktadır. Yöntem açısından çalışma, nitel araştırma yaklaşımıyla, kavramsal çözümleme ve felsefi tartışmalar temelinde yapılandırılmıştır. Sonuç olarak, çevresel estetik anlayışının, kentsel mekâna ilişkin algı ve anlam üretiminde kültürel bağlamla bütünleşik olarak değerlendirilmesi gerektiği savunulmuştur.

Dinç (2021) çalışmasında, İslam inşâ hukukunun tarihsel süreçte kent mekânına etkilerini incelemeyi amaçlamıştır. Konu olarak, 11. yüzyıldan 19. yüzyıla kadar uzanan dönemde Mardin kentinin mekânsal örgütlenmesinin, İslam hukukunun normatif ilkeleri doğrultusunda nasıl biçimlendiği ele alınmıştır. Çalışmada, nitel araştırma yöntemi benimsenmiş; klasik fıkıh metinleri, şer'iyeye sicilleri ve tarihsel belgeler üzerinden doküman analizi gerçekleştirilmiştir. Bu yöntemle, konut mahremiyeti, komşuluk ilişkileri, yapı düzeni ve kamusal alan kullanımı gibi temalar üzerinden İslam hukukunun kentsel estetik ve mekânsal organizasyona etkileri ortaya konmuştur. Mardin'in Artuklu döneminden itibaren geçirdiği imar süreçleri, yalnızca fiziksel biçimlenme açısından değil; aynı zamanda toplumsal ilişkiler ve estetik değerler bağlamında da değerlendirilmiştir.

Bulubay (2021), çalışmasında 2018 yılında yürürlüğe giren İmar Barışı düzenlemesinin İstanbul Tarihî Yarımada üzerindeki etkilerini kent koruma perspektifiyle incelemiştir. Özellikle tarihî çevrelerde plan dışı yapılaşmaların meşrulaştırılması yoluyla oluşan mekânsal ve estetik tahribatı değerlendiren çalışmada, imar affının tarihî kentsel dokular üzerindeki uzun vadeli riskleri vurgulanmıştır. Çalışmada nitel araştırma yöntemi benimsenmiş; literatür taraması, ilgili yasa ve mevzuat metinlerinin içerik analizi ile mekânsal dönüşüm örnekleri incelenmiştir. Elde edilen bulgular, imar barışı düzenlemesinin bilimsel planlama ilkeleriyle çeliştiğini ve koruma politikalarının işlevsizleşmesine neden olduğunu ortaya koymuştur. Bulubay'ın değerlendirmesi, kent planlamasında estetik bütünlük, tarihî mirasın sürdürülebilirliği ve kamusal yarar gibi ilkelerin, geçici düzenlemeler karşısında zayıfladığını göstermekte, disiplinlerarası ve hak temelli bir planlama anlayışına duyulan ihtiyaca dikkat çekmektedir.

Özkan (2021) çalışmasında, kentsel tasarım sürecinde kent estetiği kavramının kamusal alanlarla kurduğu ilişkiyi teorik ve uygulamalı yönleriyle incelemiştir. Nitel araştırma yöntemi benimsenen çalışmada, literatür taraması yoluyla estetik kuramlar, kentsel tasarım ilkeleri ve kamusal mekân kuramları bir araya getirilerek kavramsal bir çerçeve oluşturulmuştur. Estetik değerlere sahip kamusal alanların yalnızca görsel değil, aynı zamanda toplumsal etkileşim, mekânsal aidiyet ve kültürel süreklilik açısından da işlev gördüğü savunularak estetik unsurların kent mekânındaki varlığı, hem bireysel

kullanıcı deneyimi hem de kolektif kentsel kimliğin inşasında belirleyici olarak değerlendirilmiştir. Estetikle güçlendirilmiş kamusal alanların, katılımcı planlama, duyuşal uyum ve kültürel temsiliyet ilkeleriyle tasarlanması gerektiği ve kent estetiğinin sadece fiziksel biçimle değil, aynı zamanda mekânın anlamı ve kullanıcının onunla kurduğu ilişkiyle bütüncül biçimde ele alınması gerektiği sonucuna varılmıştır.

Öz (2021) çalışmasında, kentsel tasarım bağlamında kent estetiği kuramlarını ve bu kuramların algısal boyutunu incelemiştir. Nitel araştırma yöntemine dayalı olarak yürütülen çalışmada, estetik kavramının tarihsel gelişimi kuramsal temellerle birlikte ele alınmış; bireylerin kentsel çevreyi algılama biçimleri çeşitli kuramlar doğrultusunda değerlendirilmiştir. Çalışmada, estetik deneyimin yalnızca biçimsel öğelerle sınırlı olmadığı; algısal, kültürel ve toplumsal unsurlarla bütünleşik bir yapı arz ettiği ortaya konmuştur. Analizler doğrultusunda, estetik değerlendirmenin fiziksel tasarımla birlikte çevresel uyum, kullanıcı deneyimi ve kültürel temsiliyet gibi boyutları da içermesi gerektiği vurgulanmıştır.

Batar (2021) tarafından gerçekleştirilen çalışma, kent estetik kurullarının kentsel mekân kalitesine katkısını Malatya Büyükşehir Belediyesi örneği üzerinden incelemektedir. Araştırmada, nitel araştırma yöntemi benimsenmiş; veri toplama aracı olarak doküman incelemesi kullanılmıştır. Bu kapsamda, belediyeye ait estetik kurul karar tutanakları ve ilgili resmi belgeler içerik analizi tekniğiyle değerlendirilmiştir. Çalışmada, kent estetik kurullarının kamusal mekân düzenlemeleri üzerindeki etkisi, kararların içeriği ve uygulamaya yansıyan örnekler üzerinden analiz edilmiştir. Elde edilen bulgular, estetik kurulların kent estetiğini biçimlendirmede belirli bir potansiyel taşıdığını; ancak uygulama sürecinde kararların tutarlılığı, uygulanabilirliği ve kurumsal yapının sürdürülebilirliği açısından bazı sınırlılıklar içerdiğini ortaya koymuştur.

Alan ve Kiper (2020) çalışmalarında, Edirne İli Merkez İlçesi I. Murat Mahallesi'nde kentsel imaj ve estetik değerlerin geliştirilmesine yönelik tasarım kararlarını ortaya koymayı amaçlamışlardır. Araştırma, nicel ve nitel veri kaynaklarına dayanan karma yöntemli bir yaklaşımla yürütülmüştür. Nitel veriler literatür taraması ve arazi gözlemlerinden elde edilirken; nicel veriler, resmi kurumlardan temin edilen mekânsal analiz verileri üzerinden değerlendirilmiştir. Lynch'in imaj kuramı

doğrultusunda yapılan analizlerle kentsel elemanlar haritalanmış ve mevcut yapısal durum betimsel biçimde ortaya konmuştur. Elde edilen bulgular, mahallenin görsel kimliği ve estetik potansiyeline ilişkin güçlü ve zayıf yönleri belirlemiş; bu doğrultuda, kentsel estetik anlayışını güçlendirecek tasarım önerileri geliştirilmiştir.

Yılmaz (2019) çalışmasında, Altınoluk yerleşiminde tarihi ve modern mimarinin kent estetiği üzerindeki etkilerini, belediyelerin koruma ve düzenleme süreçleri bağlamında analiz etmeyi amaçlamıştır. Araştırma kapsamında, anket tekniğiyle veri toplayan bir nicel yöntem benimsenmiştir. Altınoluk'ta ikamet eden katılımcıların görüşleri yoluyla elde edilen veriler analiz edilerek, yerel halkın tarihi yapıların estetik algısıyla modern yapılaşmaya yönelik tutumları karşılaştırılmıştır. Veri analizleri, katılımcıların modern mimariye olumlu estetik yaklaşığını ancak tarihi mimarinin estetik algı açısından daha yüksek değer gördüğünü göstermektedir. Yılmaz, bu bulgular ışığında modern mimarinin tarihi estetiğe bağlı biçimde geliştirilmesinin kent bütünlüğü ve estetik açıdan önemli bir faktör olduğunu vurgulamıştır.

Çidem (2019) çalışmasında, mimari cephe tasarımında malzeme tercihlerinin estetik ve işlevsel açılardan değerlendirilmesini incelemiştir. Nicel araştırma yöntemine dayalı olarak yürütülen çalışmada, anket tekniğiyle veri toplanmış; katılımcıların cephe malzemelerine yönelik estetik algıları, fonksiyonel değerlendirmeleri ve kullanıcı memnuniyetleri ölçülmüştür. Sonuç olarak, cephe malzemesi tercihlerinin yalnızca teknik ya da ekonomik gerekçelere dayanmadığı; aksine, mekânsal kimlik, estetik değer ve kullanıcı algısı gibi çok boyutlu unsurlar doğrultusunda şekillendiği ve estetik ile işlevselliğin bütüncül bir yaklaşımla birlikte değerlendirilmesinin, yapıların tasarım kalitesi ile kullanıcı memnuniyetini anlamlı düzeyde artırdığı sonucuna ulaşılmıştır.

Arısu (2018) çalışmasında, kentsel tasarım rehberlerinin kent kimliği ve estetik sürekliliğin korunmasındaki rolünü kapsamlı bir şekilde ele almaktadır. Literatür taraması ve örnek şehir incelemeleri aracılığıyla yürütülen analiz sürecinde, kentsel tasarım rehberlerinin, şehir kimliğinin korunmasına katkısı ve tasarım sürecinde standartlaştırıcı işlevi vurgulanmıştır. Genel uygulama süreçleriyle karşılaştırıldığında, rehberlerin disiplinlerarası planlama anlayışına ve mekânsal niteliğin sürdürülebilirliğine güçlü bir katkı sağladığı belirlenmiştir. Araştırmanın temel bulguları arasında, kentsel kimliğin

korunması, özgün yapılı çevre özelliklerinin yitirilmesinin önlenmesi ve aktif planlama kontrol süreçleri vurgulanmıştır. Sonuç olarak; kentsel tasarım rehberlerinin, tasarım kararlarının bilimsel, kamusal yararı gözeten ve kimlik temelinde ilerleyen bir çerçevede şekillendirilmesinde belirleyici bir araç olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Rezafar (2016) çalışmasında, Türkiye’de estetik kontrol ve yönetiminin kentsel planlama sistemi içindeki tarihsel gelişimi incelenmiştir. Estetik düzenlemelerin yalnızca fiziksel çevreye değil, aynı zamanda kamusal sağlık ve toplumsal yaşamla ilişkili boyutlara da sahip olduğu vurgulanmıştır. Literatür taramasına dayalı nitel bir yöntem benimsenmiş ve Türkiye’deki planlama pratiği dört dönem kapsamında ele alınmıştır. Her dönemin estetik kontrol anlayışı, dönemin politik ve yasal bağlamı doğrultusunda değerlendirilmiştir. Çalışmada, imar mevzuatı, özel amaçlı kanunlar ve idari düzenlemeler ışığında estetik kontrol mekanizmaları analiz edilmiştir. 2000 sonrası dönemde estetik komisyonlar, tasarım rehberleri ve koruma kurullarıyla birlikte düzenlemelerin arttığı; ancak, bu gelişmelere rağmen estetik yönetiminin parçalı bir yapıya sahip olduğu ve bütüncül bir sistem ihtiyacının sürdüğü sonucuna varılmıştır.

Akkaya (2015) çalışmasında, kent estetiğini korumaya yönelik idari kolluk yetkisinin hukuki boyutunu incelemiştir. Nitel araştırma yöntemine dayalı olarak yürütülen çalışmada, ilgili mevzuat, yargı kararları ve doktrinel kaynaklar doküman analizi tekniğiyle değerlendirilmiş; estetik kolluk yetkisinin kapsamı, sınırları ve uygulanabilirliği kamu hukuku perspektifinden ele alınmıştır. Çalışmada, estetik düzenlemelerin anayasal hak ve özgürlüklerle ilişkisi, idari takdir yetkisi çerçevesinde kamu yararı ile bireysel haklar arasındaki denge sorunları irdelenmiştir. Sonuç olarak, kent estetiğini koruma amacı taşıyan müdahalelerin, açık yasal yetkiye dayalı olması gerektiği; idarenin estetik kolluk yetkisini kullanırken ölçülülük, belirlilik ve kamu yararı ilkelerine uygun davranmasının hukuki bir zorunluluk olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Aydın (2013) çalışmasında, kent merkezlerinde yer alan bina cephelerinin mekânsal estetik bütünlük ilkeleri doğrultusunda yeniden değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Estetik değerlerin belgelenmesi ve korunması hedefiyle, fotogrametri ve Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS) kullanılarak yapı cepheleri üç boyutlu biçimde modellenmiş ve görsel bütünlük açısından analiz edilmiştir. Çalışma, mevcut cephe

dokusunun dijital ortama aktarılması ve elde edilen veriler doğrultusunda estetik odaklı kentsel tasarım önerilerinin geliştirilmesini kapsamaktadır. Uygulamalı, teknik ve nitel yöntemle dayalı olarak yürütülen araştırma sonucunda, dijital modelleme tekniklerinin yalnızca veri üretimini hızlandırmakla kalmadığı, aynı zamanda kentsel estetik mirasın korunmasında da işlevsel bir araç sunduğu ortaya konulmuştur.

Gögebakan (2012) çalışmasında, estetik kavramının kültürel yapı ile birlikte biçimlendiğini ve bu yapının kentsel yapılanmaya etkide bulunduğunu ortaya koymayı amaçlamıştır. Çalışma, estetik anlayışın tarihsel, felsefi ve kültürel temellerini incelemiş; bu anlayışın mimari formlar, yapı cepheleri ve kent silüeti üzerindeki etkilerini kapsamıştır. Araştırmada, nitel yöntem benimsenmiş ve kuramsal temelli literatür taraması yapılmıştır. Sonuç olarak, estetik değerlerin sadece bireysel beğeni değil; mekânsal kimlik, kültürel süreklilik ve toplumsal aidiyet açısından belirleyici bir unsur olduğu ortaya konmuştur.

Kentsel estetik düzenlemelerin kamu düzeni kapsamında değerlendirilmesine yönelik güncel çalışmalar, bu ilişkinin hem yönetsel yapı hem de kamu düzeni bakımından meşru ve gerekli bir çerçeve sunduğunu ortaya koymaktadır. Bu doğrultuda Akpınar ve Can (2024), İstanbul'daki ilçe belediyelerinin stratejik belgeleri üzerinden gerçekleştirdikleri analizle, estetik kaygıların kurumsal yönetim pratiğine entegre olduğunu ve bu bağlamda estetiğin kamu kurumsallığı içinde düzenlemeye konu olabilecek bir alan haline geldiğini ortaya koymuşlardır. Benzer biçimde Falgas (2024), Fransız hukuk sisteminin tarihsel evrimi ışığında, estetik değerlerin kamu düzeni kapsamında değerlendirilebileceğini savunmuş ve estetik müdahalelerin idari kolluk yetkisi çerçevesinde meşrulaştırılabileceğini ileri sürmüştür.

Güremen (2023), mimari estetik komisyonlarının yerel yönetimler içindeki kurumsal konumunu ve karar alma süreçlerindeki etkisini incelemiş; bu yapıların, kamu düzeninin oluşumunda işlevsel ve yönlendirici araçlar olarak değerlendirilebileceğini göstermiştir. Akkaya (2015), estetik kolluk yetkisinin kullanımında kamu yararı, ölçülülük ve hukuki meşruiyet ilkelerinin gözetilmesi gerektiğine dikkat çekmiş; Arısu (2018) ise kentsel tasarım rehberlerinin estetik süreklilik ve kent kimliğine sağladığı katkılar üzerinden bu araçların kamu düzenine hizmet eden denetleyici işlevlerini

vurgulamıştır. Öte yandan, Alan ve Kiper'in (2020) Edirne kent merkezi üzerine yaptıkları inceleme, Yılmaz'ın (2019) Altınoluk yerleşimindeki saha araştırması ve Aydın'ın (2013) bina cepheleri odaklı çalışması, estetik düzenlemelerin mekânsal bütünlük ve toplumsal aidiyet üretimindeki rolünü vurgulamaktadır. Ayrıca Özkan (2021), Öz (2021) ve Çidem (2019) tarafından yürütülen araştırmalar, estetik öğelerin yalnızca görsel boyutla sınırlı olmadığını; aynı zamanda kültürel temsiliyet, kullanıcı memnuniyeti ve toplumsal etkileşim gibi kamusal işlevlere de hizmet ettiğini ortaya koymaktadır.

Yakın tarihli literatür çalışmaları estetik düzenlemelerin kamu düzeninin modern unsuru olan estetik unsuru ile olan kesişimini çok boyutlu biçimde ortaya koymaktadır. Çalışmaların önemli bir bölümü, estetiğin yönetsel ve hukuki araçlarla desteklenebileceğini savunmakta; diğer yandan uygulamadaki yetersizliklere ve normatif belirsizliklere dikkat çekmektedir. Öte yandan, estetik unsurunun etik, kültürel ve toplumsal boyutlarıyla değerlendirilmesi gerektiğini vurgulayan yaklaşımlar, estetik unsuruna ilişkin daha bütüncül bir anlayış geliştirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu çerçevede, kent estetiği kavramı ile birlikte mimari estetik komisyonlarının yapısı ve işlevi ele alınmakta; ardından Orta Karadeniz Bölgesi'ndeki mimari estetik komisyonlarına değinilmektedir.

4. BÖLÜM KENT ESTETİĞİ, MİMARİ ESTETİK KOMİSYONLARI VE ORTA KARADENİZ BÖLGESİ MİMARİ ESTETİK KOMİSYONLARI

4.1 MİMARİ ESTETİK KURULLARI VE TARİHSEL SÜRECİ

Kentler, bağımsız birimler niteliğindeki farklı yapıların bir araya gelmesiyle oluşmaktadır. Bu yapılar, özel mülkiyete veya kamuya ait olabilir. Ancak, her bir bağımsız mimari yapının, kentsel bütünlüğe sağladığı katkı nedeniyle, bütüne karşı belirli bir sorumluluk taşıdığı kabul edilmektedir. Bu durum, özellikle konut mimarisi bağlamında tam anlamıyla bağımsız bir yaklaşım sergilenemeyeceğini ve yapıların, tüm kent ölçeğinde bir sorumluluk anlayışıyla tasarlanması gerektiğini ortaya koymaktadır (Bektaş, 1997; Ustaömeroğlu, 1998; Cansever, 2009, akt. Gögebakan, 2012, s.81).

Kentleşme sürecine ilişkin tarihsel bir değerlendirme, sanayileşmenin etkisiyle kentleşme anlayışında "güzel kent" idealinden "işlevsel kent" anlayışına doğru bir dönüşüm yaşandığını göstermektedir. Bu süreçte, kentlerde işlevselliğin öncelikli hale geldiği, buna karşılık kentsel estetiğin önemini yitirdiği; ancak, günümüzde gelinen noktada, kentsel estetiğin yaşam kalitesi açısından taşıdığı kritik önemin yeniden fark edilmeye başlandığı ve bu boyutun kentleşme süreçlerinde dikkate alınması gerektiği ifade edilmektedir (Candan, Oktay, Erol ve Kaya, 2018, s.47).

Kent estetiği, yalnızca kentsel mekânların fiziksel düzenlenmesiyle sınırlandırılmayacak, sosyal, kültürel ve çevresel boyutları da içeren çok yönlü bir kavram olarak değerlendirilmektedir. Bu alanda yapılan çeşitli değerlendirmelerde kavramın genellikle dar bir çerçevede ele alındığı görülmektedir. Bir görüşe göre, kent estetiği, bir kentin “kendine özgü makyajını yapması” şeklinde tanımlanmış ve konu çoğunlukla kent mobilyaları gibi yüzeysel unsurlarla ilişkilendirilmiştir (Küçükerman, 2001; akt. Çubuk, 2003, s. 2) Bu yaklaşımda, estetiğin daha derin anlamlarının göz ardı edildiği ve kavramın yalnızca fiziksel görünüme indirgenmiş olduğu belirtilmiştir. Diğer bir yaklaşımda, kent estetiği tarihsel bir perspektifle ele alınmış ve geçmişten gelen mimari ile kültürel unsurların ön plana çıkarıldığı ifade edilmiştir (Gülersoy, 2001; akt. Çubuk, 2003, s.2). Bu değerlendirmelerde, tarihsel dokunun korunması ve geçmişin estetik değerlerinin günümüze taşınmasının önemine dikkat çekilmiş olmakla birlikte, estetiğin yalnızca tarihsel bir çerçevede ele alınmasının kentlerin dinamik ve değişken

yapısını göz ardı etme riski taşıdığı vurgulanmıştır. Bununla birlikte, modern estetik anlayışı üzerinden yapılan değerlendirmelerde, çağdaş kent tasarımında yenilikçi unsurların estetikle nasıl bütünleştirilebileceği üzerinde durulmuştur. Bir diğer görüşte ise, kent estetiğinin yeşil dokunun varlığıyla sağlanabileceği ifade edilmiş ve doğal çevrenin estetik değerleri destekleyen önemli bir unsur olduğu belirtilmiştir. Yeşil alanların kente katkıları tartışmasız kabul edilmekle birlikte, estetiğin yalnızca yeşil alanların varlığına indirgenmesinin, kentsel mekânın diğer önemli bileşenlerini ihmal edebileceği dile getirilmiştir (Anılsın, 2001; akt. Çubuk, 2003, s.2)

Kent estetiğinin bir kavramdan öte bir süreç olarak ele alınması gerektiğine yönelik görüşler de bulunmaktadır. Bu yaklaşımla, estetiğin statik bir kavram olmaktan ziyade, toplumsal, kültürel ve çevresel faktörlerin sürekli etkileşimiyle şekillenen dinamik bir süreç olduğu bu bakış açısıyla, kentsel estetiğin hem fiziksel hem de sosyal bir olgu olarak anlaşılması gerektiği savunulduğu ifade edilmektedir (Köknal, 2001; akt. Çubuk, 2003,s.2). Bu süreçte uzmanların, “ne olması gerektiği” ya da “ne yapılması gerektiği” sorularına odaklandıkları, ancak “şehrin nelerden oluştuğu” meselesine yeterince eğilmedikleri ifade edilmektedir. Benzer şekilde, Trancik’in (1986) çalışmasında da kentsel mekânın biçimlendirilme süreçlerinde yalnızca imar planlarına ya da bina üretimine odaklanılmaması gerektiği vurgulanmakta; bu yaklaşım, mekânın mevcut yapısal ve morfolojik bileşenlerinin göz ardı edilmesinin kentsel bütünlük açısından sorun yaratabileceğine işaret etmektedir (Ünlü, 2018, s.59).

Tanzimat Dönemi, Osmanlı Devleti’nde siyasi, idari ve toplumsal alanlarda kapsamlı dönüşümlerin başlatıldığı bir reform süreci olarak tanımlanmaktadır. 1839 yılında ilan edilen Gülhane Hatt-ı Hümayunu ile Batı ile olan ilişkilerin artırılmasına yönelik bir yönelime girilmiş; merkezi otoritenin yeniden güçlendirilmesi amacıyla çeşitli kurumsal ve hukuki düzenlemelere başvurulmuştur. Bu çerçevede, şehircilik alanında da önemli adımlar atılmış; 1855 yılında Şehremâneti, 1856’da İntizâm-ı Şehir Komisyonu ve 1857’de Altıncı Daire-i Belediye gibi modern belediye teşkilatları oluşturulmuştur. Aynı dönemde, 1839 tarihli İlmühaber ve sonrasındaki nizamnâmeler aracılığıyla yapı malzemelerine, bina düzenlemelerine ve ulaşım altyapısına ilişkin çeşitli kurallara yer verilmiştir. Bu düzenlemelerle birlikte, kent mekânının denetim altına alınması ve fiziksel çevrenin belirli bir sistematik içinde biçimlendirilmesi amaçlanmıştır. Söz konusu

reformların, Osmanlı şehircilik anlayışında modernleşme yönünde bir kırılma yarattığı ve kentsel mekânın hukuki çerçevede yeniden tanımlanmasına zemin hazırladığı ileri sürülmektedir (Bukarlı, 2021,s.110).

Bu bağlamda, İntizâm-ı Şehir Komisyonu, Osmanlı şehircilik tarihinde modern kent estetiği kavramının şekillenmesine zemin hazırlayarak ve ilerleyen yıllarda belediye teşkilatlarının imar ve estetik düzenlemelerine temel oluşturduğu ifade edilebilir. Kurumsal olarak kent estetiğine dair bir yaklaşımı benimsemesi, Osmanlı şehirlerini sadece işlevsel düzenlemelere değil, görsel ve estetik değerlere de odaklanan bir anlayışa yönlendirmiştir. Bu nedenle, İntizâm-ı Şehir Komisyonu, Osmanlı kent estetik tarihi açısından ilk adım olduğu kabul edilebilir.

4.2 TÜRKİYE’DE MİMARİ ESTETİK KOMİSYONLARINA YÖNELİK İLK DENEYİMLER VE KOMİSYONLARIN DURUMU

Türkiye’de estetik kurullar, komiteler ve komisyonların oluşturulmasıyla ilgili çeşitli girişimler yaşanmıştır. Mimarlar Odası’nın girişimiyle İstanbul’da mesleki denetim süreçlerinde duyarlılığı artırmak amacıyla bir estetik kurulun oluşturulması önerilmiş ve kent estetiğiyle ilgili kaygıları gidermek için “estetik, kentsel ve tatbik mevzuatlarını düzenleyici bir talimatname” hazırlanması teklif edilmiştir; ancak bu girişim hayata geçirilememiştir. 3030 sayılı Büyükşehir Yönetimi Kanunu kapsamında İstanbul Büyükşehir Belediyesi (İBB) bünyesinde on iki üyeden oluşan bir Danışma Kurulu kurulmuş ve kent estetiğiyle ilgili konular bu kurulda tartışılmıştır. Ayrıca, 2000 yılında İBB tarafından Kentsel Tasarım Müdürlüğü oluşturulmuş ve kent estetiği ile kentsel peyzaj çalışmaları bu birimde değerlendirilmiştir; ancak bir estetik kurul oluşturulmamıştır. Öte yandan, Bursa Büyükşehir Belediyesi’nde 2000 yılında bir Estetik Danışma Kurulu kurulmuş, bu kurul kent estetiği konularında uzman üniversite öğretim üyeleri ve diğer yetkin kişilerden oluşturulduğu ifade edilmiştir (Şen, 2004, s.68).

Ülkemizde, son yarım asırda yaşanan hızlı gelişme ve kentleşme süreçleri, kentlerimizde ciddi estetik sorunların ortaya çıkmasına yol açmıştır. Gelişmiş ülkelerde, bireylerin yaşam standartlarını yükseltme amacıyla çevrelerini estetik bir şekilde düzenlemelerine karşın, ülkemizde bu süreç, çoğunlukla estetikten uzak, düzensiz ve uyumsuz bir kentleşme ile sonuçlanmıştır. Son yıllarda ise bazı yerel yönetimler, bu

olumsuz tabloyu değiştirmek amacıyla kent estetiği alanında bir yarış başlatarak, kentsel alanlarda estetik değerler oluşturma çabalarına girişmiştir. Bu doğrultuda çeşitli projeler ve girişimler hayata geçirilerek, kent estetiğini artırmaya yönelik çalışmalar yürütölmektedir (Çubuk, 2003, s.7).

Güncel mevzuat incelendiğinde, kent estetik komisyonlarının teşkil edilmesi ve görev alanlarının belirlenmesinde çeşitli yasal düzenlemelerin temel oluşturduğu görölmektedir. 5393 Sayılı Belediye Kanunu, 5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu ve 3194 Sayılı İmar Kanunu ile beraber Planlı Alanlar İmar Yönetmeliği bu kurulların oluşturulması için genel bir çerçeve sunmaktadır. Söz konusu mevzuat, yerel yönetimlere ve merkezi yönetimin bazı taşra teşkilatlarına kentsel estetik ve düzenlemeler konusunda yetki ve sorumluluk vererek, kentlerin estetik değerlerinin korunması ve geliştirilmesini hedeflemektedir. Planlı Alanlar İmar Yönetmeliği'nin 66. maddesi mimari estetik komisyonlarının teşkil edilmesine ilişkin detaylı düzenlemeler içermektedir. Yönetmelik, kurulların oluşturulması, görev ve yetki alanlarının tanımlanması ile çalışma usul ve esaslarını belirlemektedir. Ayrıca, kentsel tasarım projelerinin uygulanmasında rehberlik ederek, yapıların çevresel, estetik ve teknik gerekliliklere uygunluğunun sağlanmasıya yönelik hükümler sunmaktadır (Planlı Alanlar İmar Yönetmeliği, 2017, m.66).

Mevzuatta "mimari estetik komisyonu" olarak tanımlanan bu yapılar, uygulamada sıklıkla "kent estetik komisyonu" veya "kent estetik kurulu" gibi adlarla da anılmaktadır. Söz konusu oluşumlar, yerel yönetimlerin kentsel estetik değerleri koruma, geliştirme ve yapılaşma süreçlerini düzenlemede başvurduğu temel araçlardan biri olarak değerlendirilmektedir.

Bu komisyonlar, kentsel yaşam kalitesinin artırılması ve estetik uyumun sağlanması amacıyla yerel yönetimlere etkin bir planlama ve düzenleme aracı sunmaktadır. 11. Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu kapsamında düzenlenen "Kent Estetiğinin Anlam Sorunu" başlıklı panelde, estetik kurulların işlevi ve varlığı üzerine çeşitli tartışmalar gündeme getirilmiştir. Panelde, estetik kurulların bir bakıma imar kurulları gibi algılandığı, bu durumun ise kavramsal bir belirsizlik yarattığı ileri sürölmüştür. Ayrıca, "estetik kurul" kavramının soyut ve sınırları belirsiz bir nitelik taşıdığı, hatta böyle bir kurulun gerekliliğinin sorgulanabileceği de vurgulanmıştır (Aslan

ve Koramaz, 2023, s.316). Bu çerçevede, kent estetik komisyonlarının kentsel planlama süreçlerindeki rolü ve işlevselliği, kavramsal netlik ve pratik uygulamalar açısından yeniden değerlendirilmesi gereken bir konu olarak öne çıkmaktadır.

Mimari estetik komisyonları, mevzuatın belirlediği çerçevede yerel yönetimlerin kentsel estetik değerleri koruma, geliştirme ve yapılaşma süreçlerini düzenlemede kullandığı temel araçlardan biri olarak görülmektedir. Bu komisyonlar, kentsel yaşam kalitesinin artırılması ve estetik uyumun sağlanması amacıyla yerel yönetimlerin etkin bir planlama ve düzenleme aracı olarak öne çıkmaktadır.

Planlı Alanlar İmar Yönetmeliğın 4. Maddesi fff bendinde mimari estetik komisyonu, kentsel alanlarda yöresel mimari unsurların tespitini gerçekleştiren; meydan, yol, kaldırım, tabela, kent mobilyaları gibi düzenlemelere ilişkin ilke ve yöntemler öneren; yapıların ve onaylı mimari projelerin özgün bir fikir ifade edip etmediğine, umumi yapıların işlevleri ile özelliklerinin gerektirdiğı farklılıkları içerip içermediğine dair karar veren uzmanlık komisyonu olarak tanımlanmaktadır (Planlı Alanlar İmar Yönetmeliğı, 2017, m.4).

3194 sayılı İmar Kanunu'na dayanılarak hazırlanan Planlı Alanlar İmar Yönetmeliğın 66. maddesine göre, mimari estetik komisyonları, yapı ruhsatı vermeye yetkili idareler (belediyeler ve il özel idareleri) tarafından yapılaşmanın estetik açıdan değerlendirilmesi, ilgili alanlarda gerekli standartların sağlanması amacıyla ve ihtiyaç duyulması halinde üniversiteler ile ilgili kamu kuruluşlarının temsilcilerinin iştirakiyle uzman kişilerden oluşan bir yapı çerçevesinde teşkil edileceğı ifade edilmektedir.

Mimari estetik komisyonu, biri başkan olmak üzere toplam beş üyeden oluşacak şekilde teşkil edilmektedir. Üyelerden en az ikisinin mimar olması zorunludur. Diğer üç üye ise mimar, inşaat mühendisi, peyzaj mimarı, sanat tarihçisi, şehir plancısı veya harita mühendisi meslek gruplarından seçilmektedir. Komisyon başkanı, mimar unvanına sahip olmak zorunda olup bu görevi üstlenebilmesi için kamu kurum ve kuruluşlarında, kamu iktisadi teşebbüslerinde, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarında veya üniversitelerin mimarlık bölümlerinde en az beş yıl görev yapmış olması; meslek odasına kayıtlı serbest mimar olarak kendi bürosunda en az beş yıl hizmet vermiş olması, ya da

mimarlık anabilim dalında tezli lisansüstü eğitim almış olması gerektiği belirtilmektedir (Planlı Alanlar İmar Yönetmeliği, m.5).

Komisyonun gündemi, ilgili idare tarafından belirlenmekte olup, komisyon başkanının görevlendirilmesi de yine ilgili idare tarafından gerçekleştirilmektedir.

Komisyon, organize sanayi bölge müdürlükleri hariç olmak üzere, büyükşehirlerde büyükşehir belediyeleri tarafından ve büyükşehir belediyelerinin Büyükşehir Belediyesi Kanunu'ndan kaynaklanan yetkileri saklı kalmak kaydıyla, ilçe belediyeleri tarafından; büyükşehir statüsünde olmayan illerde ise il ve ilçe belediyeleri ile diğer ilgili idareler (il özel idareleri) bünyesinde faaliyet gösterdiği ifade edilmekle beraber mimari estetiğin tesis edilebilmesi amacıyla merkezi yönetim teşkilat çatısında yer alan Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığının taşra birimleri olan Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği İl Müdürlükleri bünyesinde Valilik onayı ile komisyonların oluşturulduğu dikkat çekmektedir.

4.3 ORTA KARADENİZ BÖLGESİ BÜYÜKŞEHİR VE İL BELEDİYELERİNİN MİMARİ ESTETİK KOMİSYONU TEŞKİLİ BAKIMINDAN GÜNCEL DURUMU

Tokat ilinin de içinde bulunduğu Orta Karadeniz bölgesinde yer alan Samsun, Ordu, Çorum, Amasya illerinde büyükşehir ve il belediyeleri bünyesinde mimari estetik komisyonlarının güncel durumunu incelemek üzere ele alındığında; Samsun ve Ordu Büyükşehir Belediyeleri bünyesinde mimari estetik komisyon şeklinden farklı olarak kent estetik kurulları şeklinde oluşturulduğu, Samsun Büyükşehir Belediyesi'nde, İmar ve Şehircilik Dairesi Başkanlığı bünyesinde faaliyet gösteren Kentsel Tasarım Şube Müdürlüğü aracılığıyla kent estetiğine yönelik çalışmalar yürütüldüğü (www.samsun.bel.tr), Ordu Büyükşehir Belediyesi'nde ise İmar ve Şehircilik Dairesi Başkanlığı bünyesinde İmar, Şehircilik ve Kent Estetiği Şube Müdürlüğü'nün (www.ordu.bel.tr) teşkil edilerek kent estetiği ile ilgili süreçlerin yönetildiği görülmektedir.

Çorum Belediye Başkanlığı bünyesinde 06.11.2020 tarih ve 149 nolu belediye meclisi kararı ile kabul edilen yönetmelik ile Mimari Estetik Komisyonu ismiyle teşkil

edilmiş; sonrasında 02/03/2021 tarih ve 46 nolu belediye meclisi kararıyla Şehir Estetik Kurulu şeklinde yeniden düzenlendiği (www.corum.bel.tr) ve ayrıca Belediye Başkanlığının internet sayfasında yer alan yönlendirmeler ile şehir estetik kurulu tarafından değerlendirilmek üzere vatandaş tarafından e-devlet üzerinden çevrimiçi müracaat imkanının da bulunduğu görülmektedir.

Amasya Belediye Başkanlığı bünyesinde ise 5393 sayılı Belediye Kanununun 76. maddesi doğrultusunda hukuki dayanağa sahip olan kent konseyi sürece dahil edilerek 01.10.2024 tarihli kent konseyinin genel kurul kararı doğrultusunda daha katılımcı bir yöntem benimseyerek Amasya Kent Konseyi Mekansal Planlama ve Kent Estetiği Meclisi şeklinde (www.amasyakentkonseyi.org.tr) bir yapılanmaya gidildiği görülmektedir.

Tokat Belediye Başkanlığı bünyesinde ise kent estetik komisyonunun teşkilinin 5393 sayılı belediye kanunun yürürlüğe girmesi akabinde oluşturulduğu; ancak herhangi bir karar alınmadığı anket çalışması esnasında yapılan mülakatlarda ifade edilmiştir.

Tokat Belediye Başkanlığının 2025-2029 yıllarını içeren Stratejik Planı incelendiğinde ise dokuz stratejik amacın yer aldığı, bu stratejik amaçları gerçekleştirmek amacıyla yirmi altı adet alt hedefin bulunduğu görülmektedir. Stratejik planda amaç başlıklarının Tokat ilinde imar planına uygun yapılaşmanın sağlanması, riskli alanlarda kentsel dönüşüm uygulamalarının hayata geçirilmesi, tarih ve kültür mirasının korunarak planlı gelişmeyi destekleyecek kentleşme altyapısının oluşturulması, şehir estetiğinin geliştirilmesi, güvenli ve huzurlu bir kent ortamının tesis edilmesi ve sürdürülebilmesi, ulaşım altyapısı ve sistemlerinin erişilebilir, güvenli ve ekonomik bir yapıya kavuşturularak sürekliliğinin sağlanması, belediyecilik hizmetlerinde kurumsallaşmayı güçlendirecek iş yöntemlerinin uygulanması, karar alma süreçlerinde katılımın teşvik edilmesi, Tokat'ın kültürel zenginliğinin kent kimliğini güçlendirecek şekilde görünür kılınması, çocuklar ve gençlerin gelişimine yönelik projeler aracılığıyla toplumsal katılımın artırılması ve yeni neslin güçlendirilmesine katkı sağlanması, çevre ve insan sağlığının korunması amacıyla çeşitli çalışmaların gerçekleştirilmesi, çevre bilinci ve farkındalığının artırılması, dezavantajlı grupların toplumsal yaşamın her alanına

katılımının ve uyumunun artırılması hedeflenmesi şeklinde ele alındığı görülmektedir (Tokat Belediyesi, 2025, s. 75–81).

Hedeflerden sorumlu ve işbirliği yapacak birimler başlığında şehrin estetiğine yönelik faaliyetlerden Fen İşleri Müdürlüğünün sorumlu olarak, Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü ile Plan ve Proje Müdürlüğünün işbirliği yapacak birimler olarak belirtildiği görülmektedir.

Kent estetiğinin tesis edilmesi amacıyla Planlı Alanlar İmar Yönetmeliğinin 66. Maddesi kapsamında Mimari Estetik Komisyonun kurulmasına ve üyelerinin tespitine yönelik güncel çalışmaların bulunduğu bilgisi de yapılan mülakatlarda dile getirilmiştir.

5. BÖLÜM TOKAT İLİ ÖRNEĞİNDE DEĞİŞEN KAMU DÜZENİ VE KAMUSAL ESTETİK ALGISINA YÖNELİK ANKET ÇALIŞMASI

Toplumsal yaşamın dinamiklerini şekillendiren kamu düzeni kavramı, günümüzde yalnızca güvenlik ve sağlık gibi geleneksel unsurlarla sınırlı kalmayıp, estetik düzenin de kamu düzeninin temel bileşenlerinden biri olarak ön plana çıktığı bir dönüşüm sürecine girmiştir. Ekonomik, hukuki ve siyasal alanlarda meydana gelen paradigmatik değişimler doğrultusunda kamu düzeni kavrayışına dâhil edilen insan onuru, genel ahlak, bireylerin kendini koruma hakkı, hayvan onuru ve estetik unsurlarının bilinirliği, bu dönüşümün temel göstergeleri arasında yer almaktadır. Bu bağlamda, değişen kamu düzeni anlayışı içerisinde estetik unsurların yer bulması, bireylerin kamusal alanların estetik yönlü algılarını ve kamu hizmetlerine yönelik memnuniyet düzeylerini yeniden tanımlamakta ve şekillendirmektedir.

Söz konusu yapısal dönüşümün idari pratikler ve kamu idarecilerinin algıları üzerindeki yansımalarını ortaya koymak amacıyla Tokat ilinde gerçekleştirilen çalışma, katılımcıların kamu düzeninin modern unsurlarına ve kamu alanlarında estetik düzenlemelere ilişkin algı, beklenti ve değerlendirmelerini sistematik biçimde incelemeyi hedeflemektedir. Çalışmada kullanılan anket formu, değişen kamu düzeni kavramsallaştırılması çerçevesinde geliştirilen estetik anlayışının yerel düzeydeki algısını ölçmeye yönelik özgün bir veri toplama aracı olarak tasarlanmıştır. Ağırlıklı olarak nicel veriler aracılığıyla, estetik unsurunun mahalli ve genel idare birimlerinde değerlendirilmesi ve idari süreçlere ettiği sirayeti analiz edilerek, modern kamu düzeni yaklaşımının il düzeyinde merkezi ve mahalli idarelerde etkileri çok boyutlu olarak ortaya konulmaktadır.

5.1. ARAŞTIRMANIN AMACI VE HİPOTEZLER

Bu araştırmanın amacı, değişen kamu düzeni unsurları bağlamında kamusal estetik algısının kamu hizmetlerinden memnuniyet, kamu düzeni algısı ve teknolojik gelişmelere duyulan güven gibi çeşitli faktörlerle ilişkisini ortaya koymaktır. Ayrıca, görev pozisyonu ve eğitim düzeyi gibi demografik değişkenlerin kamusal estetik algısına etkisi incelenmektedir.

Toplumların modernleşmesiyle birlikte yalnızca güvenlik ve sağlık gibi klasik kamu düzeni unsurları değil, estetik düzen ve mekânsal kalite de kamusal yaşamın ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Kamu düzeninin yeni unsurlarının kamunun yönetiminde nasıl yer bulduğu, yönetsel uygulamalara nasıl yansıdığı ve kamu hizmetlerinden memnuniyet üzerindeki etkisi yeterince araştırılmamıştır.

Tokat ilinde gerçekleştirilen çalışma katılımcıların kamu düzeninin modern unsurları ile kamu alanlarında estetik düzenlemelere ilişkin algılarını, beklentilerini ve değerlendirmelerini sistematik biçimde ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda çalışma 5 hipotezden oluşmaktadır.

Hipotezler

- 1) H0: Kamusal estetik düzenlemelerine verilen önem arttıkça, kamu hizmetlerinden duyulan memnuniyet de değişmemektedir/azalmaktadır.
H1: Kamusal estetik düzenlemelerine verilen önem arttıkça, kamu hizmetlerinden duyulan memnuniyet artmaktadır.
- 2) H0: Kamu idarelerinde görev pozisyonu yükseldikçe, kamusal estetik düzenlemelerinin önemine ilişkin algı düzeyi değişmemektedir/azalmaktadır
H1: Kamu idarelerinde görev pozisyonu yükseldikçe, kamusal estetik düzenlemelerinin önemine ilişkin algı düzeyi artmaktadır.
- 3) H0: Eğitim düzeyi yükseldikçe, görevlilerin kamusal estetik kriterlerine verdikleri önem değişmemektedir/azalmaktadır.
H1: Eğitim düzeyi yükseldikçe, görevlilerin kamusal estetik kriterlerine verdikleri önem artmaktadır.
- 4) H0: Estetik düzenlemelere verilen önem ile estetik karar süreçlerinde bütünsellik eksikliği hissi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki yoktur.
H1: Estetik düzenlemelere verilen önem ile estetik karar süreçlerinde bütünsellik eksikliği hissi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır.
- 5) H0: Genel idare ve mahalli idare birimlerinde görev yapan katılımcıların kamu düzeninin modern unsurlara ilişkin bilinirlik düzeyleri arasında anlamlı bir fark yoktur.

H1: Genel idare ve mahalli idare birimlerinde görev yapan katılımcıların modern estetik unsurlara ilişkin bilinirlik düzeyleri arasında anlamlı bir fark vardır.

5.2. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE SINIRLILIKLARI

Çalışma, Tokat Belediye Başkanlığı, tüm ilçe belediyeleri ve Tokat Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Müdürlüğündeki kamu görevlilerinin değişen kamu düzeni ve kamusal estetik düzenlemelerine yönelik algılarını incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışmanın kapsamını, kamu idaresinde görevli kamu personelinin değişen kamu düzeni ve kamusal estetiğe ilişkin değerlendirmeleri oluşturmakta olup; araştırma, Tokat ili mülki sınırları içerisinde gerçekleştirilmiştir.

Çalışmada örnekleme yöntemi olarak evrende yer alan tüm bireylere ulaşmanın mümkün olmadığı durumlarda; zaman, maliyet, ulaşılabilirlik ve pratiklik gibi faktörler dikkate alınarak, araştırmacının kolaylıkla erişebildiği bireylerden veri toplamasına olanak tanıyan (Golzar, Noor ve Tajik, 2022,s.72) kolayda örnekleme tercih edilmiştir. Bu doğrultuda çalışmada, araştırmacının erişim sağlayabildiği ve katılım göstermeyi gönüllü olarak kabul eden kamu görevlileri örnekleme dâhil edilmiştir. Anket uygulaması kapsamında toplam 340 kişiye ulaşılmış ve bu katılımcıların tamamından geçerli yanıt elde edilmiştir. Bu çerçevede anketin dönüş oranı % 100 düzeyinde gerçekleşmiştir. Bu yüksek yanıt oranı, örneklem içerisindeki katılım istekliliğinin ve veri toplama sürecindeki etkinliğin bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Ankete katılım gösteren birimlerin dağılımı; Tokat Merkez Belediyesi (n=115), Erbaa Belediyesi (n=52), Tokat Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Müdürlüğü (n=45), Niksar Belediyesi (n=31), Turhal Belediyesi (n=29), Zile Belediyesi (n=15), Reşadiye Belediyesi (n=11), Almus Belediyesi (n=8), Sulusaray Belediyesi (n=8), Artova Belediyesi (n=7), Başçiftlik Belediyesi (n=7), Pazar Belediyesi (n=7) ve Yeşilyurt Belediyesi (n=6) şeklinde olup sayısal dağılımı tablo 5.1’de gösterilmektedir.

Tablo 5.1 İdari Birimlere Göre Katılımcı Sayısı Dağılımı

Katılımcı Birimler	Katılımcı Sayısı
Almus Belediyesi	8
Artova Belediyesi	7
Başçiftlik Belediyesi	7
Erbaa Belediyesi	52
Niksar Belediyesi	31
Pazar Belediyesi	7
Reşadiye Belediyesi	11
Sulusaray Belediyesi	8
Tokat Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Müdürlüğü	45
Tokat Belediyesi	115
Turhal Belediyesi	29
Yeşilyurt Belediyesi	6
Zile Belediyesi	15
Toplam	340

Öte yandan, anket formunda yer alan açık uçlu soruya toplam 109 katılımcı tarafından yanıt verilmiştir. Bu bağlamda, elde edilen bulgular ilgili yerel yönetim birimlerinde görev yapan bireylerin görüş, algı ve değerlendirmelerine dayanmaktadır.

5.3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırmanın yöntemi, çalışmanın amacına, araştırma sorularına ve veri toplama sürecinin doğasına uygun olarak yapılandırılmaya çalışılmıştır. Kamusal estetik algısına ilişkin tutumların ölçülmesi, değişkenler arasındaki ilişkilerin belirlenmesi ve farklı idari gruplar arasında anlamlı farkların incelenmesi amacıyla nicel araştırma yaklaşımı ile beraber, katılımcıların öznel değerlendirmelerini ifade etmelerine olanak tanıyacak bir tematik bileşenler anket çalışmasına dahil edilerek nicel yöntem türü çerçevesinde incelenmiştir.

Nicel yöntem, bilimsel araştırma sorularının yanıtlanabilmesi amacıyla sayısal verilerin sistematik biçimde toplanması ve istatistiksel analiz teknikleriyle değerlendirilmesi esasına dayanmaktadır. Bu yöntemde, elde edilen veriler aracılığıyla ortalama, dağılım, ilişki ve nedensellik gibi istatistiksel ölçütler üzerinden değerlendirmeler yapılmakta; bulguların genellenebilirliği, etki büyüklüklerinin ölçülebilmesi ve değişkenler arası ilişkilerin nesnel biçimde ortaya konulması mümkün hâle getirilmektedir (Rana, Gutierrez ve Oldroyd, 2021, s. 1).

En genel tanımıyla anket cevaplandırıcının daha önce belirlenmiş bir sıralamada ve yapıda oluşturulan sorulara karşılık vermesiyle veri elde etme yöntemi olarak tanımlanan (Altunışık, Coşkun, Bayraktaroğlu ve Yıldırım, 2007, s. 80) kapalı ve açık uçlu soruların yer aldığı nicel araştırmada sıklıkla kullanılan anket yöntemi tercih edilmiştir. Çalışmada veri toplama aracı olarak, ağırlıklı olarak kapalı uçlu soruları ve yalnız bir tane açık uçlu soru içeren yapılandırılmış anket formu kullanılmıştır.

Ankette, sistematik bir yanıt formatı sunarak elde edilen verilerin analizini ve farklı gruplar ile değişkenler arasında karşılaştırmalar yapılmasını kolaylaştırdığı literatürde belirtilen (Gökdemir ve Yılmaz, 2023, s.157) 5’li Likert tipi ölçek tercih edilmiştir. Anket çalışmasının ölçek yapısında, sıklık düzeyleri için “1: Çok Sık” ile “5: Hiç”, önem düzeyleri için ise “1: Çok Önemli” ile “5: Hiç Önemli Değil” derecelendirme ifadelerine yer verilmiştir.

Çalışmanın anket kısmında yer alan kapalı uçlu sorular anketin %92’sini, açık uçlu sorusu ise %8’ini oluşturmaktadır. Oranlar dikkate alındığında, araştırmanın temelinde nicel veri analizine dayandığını göstermektedir.

Bu doğrultuda, çalışmada nicel araştırma yöntemi benimsenmiş; sayısal veriler aracılığıyla değişkenler arasındaki ilişkilerin belirlenmesi ve gruplar arası anlamlı farklılıkların ortaya konulması amaçlanmıştır. Veriler, yapılandırılmış anket formları yoluyla toplanmış ve elde edilen bulgular istatistiksel analiz teknikleriyle değerlendirilmiştir. Nicel araştırma yöntemi çerçevesinde frekans dağılımları, ortalamalar, korelasyon analizleri ve anlamlılık testleri uygulanarak, araştırma sorularına nesnel ve genellenebilir yanıtlar üretildiği ifade edilebilir (Karasar,2017,s.170). Bu yaklaşım sayesinde, örneklem grubundan elde edilen veriler üzerinden kavramsal değişkenlerin ölçülmesi ve aralarındaki istatistiksel ilişkilerin ortaya konulması sağlanmıştır.

Araştırmanın örneklemini, Tokat il mülki sınırları içerisinde yer alan Tokat Belediyesi, ilçe belediyeleri ile Tokat Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Müdürlüğü'nde görev yapan üst, orta ve alt kademedeki kamu görevlileri oluşturmaktadır. Çalışma verileri, 10 Ocak 2025 - 13 Mart 2025 tarihleri arasında elde edilmiştir.

İmar ve estetik düzenlemelere ilişkin mevzuat kapsamında, 3194 sayılı İmar Kanunu'nun ilgili hükümleri doğrultusunda ruhsatlandırma yetkisinin, mücavir alan sınırları içinde belediyelere, bu sınırların dışında kalan alanlarda ise il özel idarelerine ait olduğu hükme bağlanmıştır. Bu yasal çerçeve temelinde, araştırmanın konusu olan kamusal estetik uygulamalarının yerel ve merkezi düzeydeki idari birimler tarafından nasıl algılandığını değerlendirebilmek amacıyla, kırsal alanlardaki estetik düzenlemelere ilişkin uygulamaların Tokat İl Özel İdaresi aracılığıyla değerlendirilmesi; tesis edilen estetik düzenin denetim ve kontrol faaliyetlerine yönelik kolluk kuvvetlerinin tutum ve yaklaşımlarının ise Tokat İl Emniyet Müdürlüğü üzerinden Polis Akademisi Başkanlığı aracılığıyla ve Tokat İl Jandarma Komutanlığı üzerinden Jandarma Genel Komutanlığı aracılığıyla anlaşılması hedeflenmiştir. İlgili kurumlardan anket uygulama izni talep edilmiş; ancak söz konusu kurumlar tarafından anket çalışmasının uygulanmasına izin verilmemiştir.

Tokat İl Özel İdaresi, Tokat İl Emniyet Müdürlüğü ve Tokat İl Jandarma Komutanlığının ankete dahil edilememiş olması çalışmanın örgütsel temsiliyeti açısından bir sınırlılık oluşturarak özellikle kamusal düzenin sağlanmasında görevli kolluk kuvvetlerine ilişkin değerlendirmelerin elde edilememesi, araştırmanın kolluk boyutunu sınırlı biçimde ele almasına neden olmuştur. Bununla birlikte, belediyelere çevre şehircilik birimlerine odaklanan veri toplama süreci, kamusal estetik algısının yerel düzeydeki yansımalarının ölçülerek analiz edilmesine olanak sağlamıştır.

Ölçme, istatistiksel birimlerin belirli özelliklere sahip olma derecelerinin, kurallı biçimde semboller veya sayılarla ifade edilmesidir. Ölçülebilen ve sayısal olarak ifade edilebilen özellikler bilimsel olarak değerlendirilebilirken, ölçülemeyen özellikler yalnızca betimsel yöntemlerle ele alınabilir. Bilimsel araştırmaların geçerli veriyile yürütülebilmesi için, standart ölçme teknikleriyle elde edilmiş ve istatistiksel analizlere uygun verilere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu nedenle, kullanılan ölçme araçlarının standart ve bilimsel özellikler taşıması gerekmektedir (Ercan ve Kan, 2004, s.211).

Bir ölçme aracının bilimsel geçerliliğe sahip sayılabilmesi için, hem tutarlı sonuçlar verebilme yetisine sahip olması hem de ölçmeyi amaçladığı kavramı doğru biçimde yansıtabilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, standardizasyon sürecinde ölçme araçlarında aranan temel nitelikler, geçerlik ve güvenilirlik olarak tanımlanmaktadır.

Geçerlik, bir testin ya da ölçeğin, ölçülmek istenen özelliği ne ölçüde doğru yansıttığını belirten bir nitelik olarak tanımlanmaktadır. Bu bağlamda, ölçekte yer alan ifadelerin gerçekten ölçülmek istenen yapıyı temsil edip etmediği sorgulanmalıdır. Geçerlik, başka bir bakış açısıyla, ölçüm sürecinde gözlemlenen farklılıkların sistematik ya da tesadüfi hatalardan ziyade ölçülmek istenen özellikler arasındaki gerçek farklara dayanıp dayanmadığını ortaya koyma derecesi olarak değerlendirilmektedir (Altunışık, Coşkun, Bayraktaroğlu ve Yıldırım, 2012, s.122).

Güvenirlilik ise katılımcıların test maddelerine verdikleri yanıtlar arasındaki tutarlılığı ifade eden bir ölçüt olarak tanımlanmaktadır. Bu kavram, bir testin ölçmeyi amaçladığı özelliği ne ölçüde doğru şekilde yansıttığıyla ilişkilidir. Testin güvenirliliği, genellikle korelasyon katsayısı (r) aracılığıyla belirlenmekte; bu katsayı, test puanlarının katılımcı farklılıklara ne ölçüde dayandığını ve ne ölçüde hata payı içerdiğini yorumlamada kullanılmaktadır (Büyüköztürk, 2024, s.182).

Güvenirlilik, bir ölçme aracının tutarlı sonuçlar üretme yetisini değerlendirmek amacıyla çeşitli yöntemlerle incelenmektedir. Temel yaklaşımlar arasında norm-referans güvenirliliği, iç tutarlılık yöntemleri ve kriter-referans güvenirliliği yer almaktadır. Test-tekrar test ve paralel formlar yöntemleri, zaman içinde veya eşdeğer formlar arasında tutarlılığı değerlendirirken; yarıya bölme, Kuder-Richardson (KR-20, KR-21) ve Cronbach alfa katsayıları, içsel tutarlılığı ölçmek amacıyla kullanılmaktadır. Daha gelişmiş analizlerde Teta, Omega ve Guttman katsayıları gibi alternatif güvenirlilik göstergelerine de başvurulmaktadır (Ercan ve Kan, 2004, s.212).

İç tutarlılık anlamında bilgi veren ve güvenirlilik kanıtı olarak kullanılan katsayılar içerisinde hem eğitim hem de psikoloji alanında en sık kullanılan Cronbach alfa katsayısı olarak ifade edilmektedir (Kula Kartal ve Mor Dirlik, 2016, s.1869).

Çalışmada ölçeğin iç tutarlılığı Cronbach Alfa katsayısı ile test edilmiş ve güvenirlilik katsayısı 0,579 olarak bulunmuş olup tablo 5.2’de yer almaktadır.

Tablo 5.2 Cronbach Alfa Güvenirlik Katsayısı

Reliability Statistics		
Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha Based on Standardized Items	N of Items
,579	,604	12

Bir ölçme aracının iç tutarlılığına ilişkin değerlendirmelerde yaygın olarak kullanılan Cronbach's Alpha katsayısının, farklı düzeylerde güvenilirlik sağlayabileceği belirtilmektedir. Buna göre, alfa katsayısının 0.75'in üzerinde olması yüksek; 0.50 ile 0.75 arasında olması orta düzeyde; 0.50'nin altında olması ise düşük düzeyde güvenilirliğe işaret etmektedir. Bu çerçevede, 0.50 ile 0.75 aralığında yer alan alfa değerleri, özellikle ölçme aracının henüz geliştirme aşamasında olduğu ya da keşifsel nitelik taşıyan araştırmalarda kullanıldığı durumlarda, "kabul edilebilir" veya "sınırlı düzeyde güvenilir" olarak değerlendirilebilmektedir. Söz konusu yaklaşım, ölçek maddeleri arasında anlamlı bir tutarlılığın bulunup bulunmadığını test etme amacı taşıyan alfa katsayısının, mutlak bir yeterlik ölçütü olarak değil, bağlama özgü koşullar dikkate alınarak esnek biçimde yorumlanması gerektiği anlayışına dayanmaktadır (Hinton, McMurray ve Brownlow, 2004, s. 363-364)

Cronbach's Alpha değerinin yalnız başına değil, ölçeğin yapısal bütünlüğü ve ölçülen kavramın doğasına göre değerlendirilmesi gerektiği de vurgulanmaktadır. Bu yaklaşım, özellikle yeni geliştirilen veya mevcut ölçeklerin farklı örneklem gruplarında test edildiği çalışmalarda, alfa değerinin %100 kesinlik içeren bir kriter değil, ölçümün güvenilirliğine dair genel bir gösterge olduğunu ortaya koymaktadır. Dolayısıyla, araştırmacılar tarafından 0.579 gibi orta düzeyde bir alfa değeri, bazı akademik bağlamlarda sınırlı da olsa güvenilir olarak kabul edilebilmektedir (Perry, Brownlow, McMurray ve Hinton, 2004, s.363-364).

Belirli bir konu ve amaç doğrultusunda, olaylara ilişkin çeşitli özelliklerin sayısal ifadelerle derlenmesiyle elde edilen anlamlı bilgi birimleri veri olarak tanımlanmaktadır. Bu verilerin bir araya gelmesiyle oluşan yapı ise veri kümesi ya da daha geniş anlamıyla istatistik olarak adlandırılmaktadır (Özmen ve diğerleri, 2024,s.5).

Çalışmada elde edilen veriler, IBM SPSS 25.0 istatistik programı aracılığıyla analiz edilmiştir. İstatistik bilimi, genel olarak iki temel başlık altında sınıflandırılmaktadır.

Çıkarımsal istatistikler, örneklem verilerine dayanarak popülasyon hakkında genellemelere ulaşılmasını sağlamakta; güven aralıkları ve hipotez testleri gibi yöntemler aracılığıyla bu genellemelerin geçerliliği değerlendirilmektedir (www.onlinedegrees.bradley.edu).

Tanımlayıcı istatistikler ise nicel yöntem araştırmalarında elde edilen verilerin temel özelliklerini ortaya koymak amacıyla kullanılan istatistiksel yöntemler bütünüdür. Bu yöntemler, veri kümesinin dağılım biçimini, merkezi konumunu ve söz konusu merkeze göre değişim düzeyini analiz ederek, araştırma verisinin yapısal niteliklerini sistematik bir biçimde özetlemeye olanak tanıdığı bilinmektedir (Green, Manski, Hansen ve Broatch, 2022, s.723-733).

Merkezi eğilim ölçüleri, dağılım ölçüleri ve dağılım şekline ilişkin göstergeler hesaplanarak çalışma verilerinin genel özellikleri analiz edilmiştir. Tanımlayıcı istatistiklerin, "verinin doğasını anlamak, veri analizine hazırlık yapmak ve karar alma süreçlerinde temel bilgi sağlamak açısından önemli" bir işlev üstlendiği belirtilmektedir (Büyüköztürk,2005,s.16). Çalışmada, veri setinin temel yapısının belirlenebilmesi amacıyla tanımlayıcı istatistik yönteminden yararlanılmıştır.

Merkezi eğilim ölçüleri, bir veri kümesinin tipik ya da temsil edici değerinin belirlenmesi amacıyla kullanılmaktadır. En yaygın ölçüt olan aritmetik ortalama, tüm veri noktalarının toplamının gözlem sayısına bölünmesiyle elde edilmekte, ancak çarpık dağılımlarda veya aykırı değerlerin varlığında güvenilirliğini yitirebilmektedir. Bu tür durumlarda, medyan olarak adlandırılan sıralanmış veri setinin orta değeri, daha istikrarlı bir merkez ölçüsü olarak tercih edilmektedir. Mod ise, en sık tekrar eden değer saptanmasına olanak sağlamak ve özellikle tepe değerlerin analizinde kullanılmaktadır. Söz konusu ölçülerin her biri, verinin dağılım özelliklerine bağlı olarak farklı sonuçlar verebilmekte; bu nedenle uygun ölçütün seçimi, elde edilen analiz sonuçlarının geçerliliği açısından belirleyici olmaktadır (Ary, Jacob, Irvine ve Walker, 2018; Lazaraton ve Hatch, 1991; akt. Rakrak, 2025, s.71)

Çalışmada, mod, medyan ve aritmetik ortalama gibi merkezi eğilim ölçütleri ile biçimsel ölçütleri çarpıklık (skewness) ve basıklık (kurtosis) değerleri hesaplanarak veri dağılımının yapısı değerlendirilmiştir.

Parametrik analizlerin uygulanabilmesi için, veri setinin normal dağılım göstermesi, gruplar arasında varyansların homojen olması ve örneklemelerin, normal dağılım varsayımını karşılayan evrenlerden seçilmiş olması beklenmektedir. Ayrıca, analiz sonucunda elde edilen hata terimlerinin tesadüfi özellik göstermesi gereklidir. Bu varsayımların sağlanamaması hâlinde, dağılım şekline ilişkin katı varsayımlar içermeyen ve daha esnek yapılar sunan parametrik olmayan analiz yöntemlerine başvurulmaktadır. Bu tür durumlarda, verilerin dağılımsal özelliklerine duyarlılık göstermeyen Mann-Whitney U testi, Kolmogorov-Smirnov testi, Kruskal-Wallis testi, İşaret testi, Wilcoxon işaretli sıralar testi, Run testi ve Wald-Wolfowitz testi gibi parametrik olmayan istatistiksel tekniklerin kullanılması uygun görülmektedir (Altunışık, Coşkun, Bayraktaroğlu ve Yıldırım, 2012, s.164).

Değişkenler arasındaki ilişkinin incelenmesinde, kullanılacak istatistiksel teknikler; değişkenlerin ölçme düzeyine, dağılım özelliklerine, aralarındaki ilişkinin doğrusal olup olmamasına, değişken sayısına ve kontrol değişkenlerinin varlığına bağlı olarak belirlenmektedir (Büyüköztürk, 2005, s.31).

Verilerin normal dağılım göstermediği durumlarda, parametrik olmayan testlerin uygulanması uygun görülmektedir. Bu çerçevede, Mann-Whitney U testi, parametrik olmayan bir yöntem olarak, t testi koşullarının sağlanmadığı durumlarda alternatif bir analiz aracı olarak önerilmektedir. Özellikle iki bağımsız örneklem grubuna sahip evrenlerde, bu grupların genel dağılıma sahip olmadığı varsayımı test edilmek istendiğinde, söz konusu testin uygulanması gerekli görülmektedir (Yazıcıoğlu ve Erdoğan, 2011, s. 284).

Çalışmada, değişkenler arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla Spearman sıralı korelasyon katsayısından yararlanılmıştır. Parametrik olmayan bu yöntem, iki bağımsız değişken arasındaki ilişkinin derecesini belirlemek üzere geliştirilmiştir (Gauthier, 2001, s. 359).

Spearman korelasyon katsayısının temel işlevi, iki sıralı veri kümesi arasındaki ilişkiyi test etmek ve farklı metodolojilerle elde edilen sonuçları karşılaştırmaya olanak tanımaktır. Hesaplanan korelasyon katsayısı, +1.0 (mükemmel pozitif ilişki) ile -1.0 (mükemmel negatif ilişki) arasında değişmekte olup; pozitif korelasyon, iki değişkenin aynı yönde artış veya azalış gösterdiğini, negatif korelasyon ise zıt yönlü değişimleri ifade etmektedir. Sıralı veri temel alınarak gerçekleştirilen bu analiz türünde, verilerin ham değerleri yerine sıraları dikkate alınmakta ve bu yönüyle normal dağılım varsayımının karşılanmadığı durumlarda güvenilir sonuçlar elde edilmesine imkân tanınmaktadır. Özellikle aykırı değerlere duyarlılığın yüksek olduğu veri setlerinde, Spearman sıra korelasyonunun anlamlı sonuçlar verdiği vurgulanmaktadır (Abedi, Gaudard, ve Romerio, 2019, s.164).

Araştırma sürecinde etik ilkeler titizlikle gözetilerek katılımcılara çalışmanın amacı açık bir şekilde bildirilmiş katılımın tamamen gönüllülük esasına dayalı olduğu belirtilmiştir. Katılımcıların kimlik bilgileri gizli tutulmuş ve elde edilen veriler yalnızca bilimsel amaçla kullanılmıştır. Veri toplama aracı olarak kullanılan anket çalışması Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulunun 31.12.2024 tarih ve 01-12 kararıyla etik açıdan uygun görülmüştür.

5.4. ARAŞTIRMANIN BULGULARI

Bu bölümde, çalışmanın amacına ve belirlenen yöntemsel çerçeveye uygun olarak toplanan verilerin istatistiksel analizleri sonucunda elde edilen bulgulara yer verilmektedir. Araştırma kapsamında uygulanan ölçme aracı aracılığıyla elde edilen nicel ve nitel veriler, ilgili değişkenler arasındaki ilişkilere ve gruplar arasındaki farklılıklara ışık tutacak şekilde analiz edilmiştir.

5.4.1 Anket Katılımcılarının Demografik Özellikleri

Araştırma kapsamında anket uygulamasına katılan birimlerin dağılımı incelendiğinde, araştırmaya katılan toplam 340 kişinin kurumsal dağılımı şu şekildedir: Almus Belediyesi'nden 7 kişi (%2,1), Artova Belediyesi'nden 5 kişi (%1,5), Başçiftlik Belediyesi'nden 7 kişi (%2,1), Erbaa Belediyesi'nden 49 kişi (%14,4), Niksar Belediyesi'nden 31 kişi (%9,1), Pazar Belediyesi'nden 5 kişi (%1,5), Reşadiye

Belediyesi'nden 16 kişi (%4,7), Sulusaray Belediyesi'nden 8 kişi (%2,4), Tokat Belediyesi'nden 115 kişi (%33,8), Tokat Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği İl Müdürlüğü'nden 46 kişi (%13,5), Turhal Belediyesi'nden 29 kişi (%8,5), Yeşilyurt Belediyesi'nden 6 kişi (%1,8) ve Zile Belediyesi'nden 16 kişi (%4,7) katılım sağlamıştır. Yüzde dağılımı toplamda %100 olarak tespit edilmiş olup tablo 5.3'de yer almaktadır.

Tablo 5.3 Katılımcıların Anket Uygulama Birimlerine Göre Dağılımı ve Yüzdesi

Katılımcı Birim	Katılımcı Sayısı	Yüzde (%)
Almus Belediyesi	7	2,1
Artova Belediyesi	5	1,5
Başçiftlik Belediyesi	7	2,1
Erbaa Belediyesi	49	14,4
Niksar Belediyesi	31	9,1
Pazar Belediyesi	5	1,5
Reşadiye Belediyesi	16	4,7
Sulusaray Belediyesi	8	2,4
Tokat Belediyesi	115	33,8
Tokat ÇŞİD Müdürlüğü	46	13,5
Turhal Belediyesi	29	8,5
Yeşilyurt Belediyesi	6	1,8
Zile Belediyesi	16	4,7
Toplam	340	100%

Katılımcıların cinsiyet dağılımı değerlendirildiğinde, %78,2'sinin (266 kişi) erkek, %21,8'inin (74 kişi) kadın olduğu belirlenmiş olup tablo 5.4' de yer almaktadır.

Tablo 5.4 Cinsiyet Durumuna Göre Katılımcı Sayısı ve Yüzdesi

Cinsiyet	Katılımcı Sayısı	Yüzde (%)
Erkek	266	78,2
Kadın	74	21,8

Katılımcıların eğitim düzeylerine ilişkin bulgular incelendiğinde, %2,6'sının (9 kişi) ilköğretim, %20'sinin (68 kişi) lise, %67,7'sinin (230 kişi) lisans ve %9,7'sinin (33 kişi) lisansüstü olduğu belirlenmiş olup tablo 5.5'de yer almaktadır.

Tablo 5.5 Eğitim Düzeyine Göre Katılımcı Sayısı ve Yüzdesi

Eğitim Düzeyi	Katılımcı Sayısı	Yüzde (%)
İlköğretim	9	2,6
Lise	68	20
Lisans	230	67,7
Lisansüstü	33	9,7

Katılımcıların görev pozisyonlarına yönelik dağılımları değerlendirildiğinde, %30,9'unun (105 kişi) alt kademe, %39,4'ünün (134 kişi) orta kademe, %8,2'sinin (28

kişi) üst kademe ve %21,5'inin (73 kişi) diğer pozisyonlarda bulunduğu belirlenmiş olup tablo 5.6'da yer almaktadır.

Tablo 5.6 Görev Pozisyonuna Göre Katılımcı Sayısı ve Yüzdesi

Görev Pozisyonu	Katılımcı Sayısı	Yüzde (%)
Alt Kademe	105	30,9
Orta Kademe	134	39,4
Üst Kademe	28	8,2
Diğer	73	21,5

Katılımcıların çalıştıkları idari yapı türüne göre dağılımları incelendiğinde, %86,5'inin (294 kişi) mahalli idare, %13,5'inin (46 kişi) genel idare bünyesinde görev yaptığı belirlenmiş olup tablo 5.7'de yer almaktadır.

Tablo 5.7 İdari Yapı Türüne Göre Katılımcı Sayısı ve Yüzdesi

İdari Yapı Türü	Katılımcı Sayısı	Yüzde (%)
Mahalli İdare	294	86,5
Genel İdare	46	13,5

Araştırma örneklemini oluşturan katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin frekans ve yüzde dağılımları tablo 5.8'de yer almaktadır.

Tablo 5.8 Katılanların Demografik Özelliklerinin Frekansı ve Yüzdesi

Merkezi Yönetim/Yerel Yönetim	Frekans (F)	Yüzde (%)
Genel İdare	46	13,53
Yerel İdare	294	86,47
Toplam	340	100
Nüfus Kriteri	Frekans (F)	Yüzde (%)
10.000 ve altı	71	20,88
10.001 ve üzeri	269	79,12
Toplam	340	100
Anket Uygulanan Birimler	Frekans (F)	Yüzde (%)
Almus Belediyesi	7	2,06
Artova Belediyesi	5	1,47
Başçiftlik Belediyesi	7	2,06
Erbaa Belediyesi	49	14,41
Niksar Belediyesi	31	9,12
Pazar Belediyesi	5	1,47
Reşadiye Belediyesi	16	4,71
Sulusaray Belediyesi	8	2,35
Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Müdürlüğü	46	13,53
Tokat Belediyesi	115	33,82
Turhal Belediyesi	29	8,53
Yeşilyurt Belediyesi	6	1,76
Zile Belediyesi	16	4,71
Toplam	340	100
Cinsiyet	Frekans (F)	Yüzde (%)
Erkek	266	78,24
Kadın	74	21,76

(Tablo 5.8 devamı)

Toplam	340	100
Yaş Aralığı	Frekans (F)	Yüzde (%)
18-25	14	4,12
26-35	110	32,35
36-45	133	39,12
46 ve üzeri	83	24,41
Toplam	340	100
Eğitim Düzeyi	Frekans (F)	Yüzde (%)
İlköğretim	9	2,65
Lise	68	20
Lisans	230	67,65
Lisansüstü	33	9,71
Toplam	340	100
Görev Pozisyonu	Frekans (F)	Yüzde (%)
Alt Kademe	105	30,88
Orta Kademe	134	39,41
Üst Kademe	28	8,24
Diğer	73	21,47
Toplam	340	100

5.4.2. Anket Sorularının Frekans ve Yüzdelik Dağılımı

Tablo 5.9 incelendiğinde, modern kamu düzeni kavramına eklenen unsurların belediyelere göre ne sıklıkla duyulduğuna ilişkin katılımcı görüşlerinin anlamlı farklılıklar gösterdiği görülmektedir.

Tablo 5.9 Kamu Düzeni Kavramına Eklenen Modern Unsurların Ne Sıklıkla Duyulduğuna İlişkin Görüşlerin Frekans ve Yüzdelik Dağılımı

Katılımcı Birim	Çok Sık (%)	Sık (%)	Ara Sıra (%)	Nadiren (%)	Hiç Duymadım (%)
Almus Belediyesi	14,3	42,9	42,9	0	0
Artova Belediyesi	40	40	20	0	0
Başçiftlik Belediyesi	14,3	14,3	28,6	42,9	0
ÇŞİD Müd.	8,7	30,4	28,3	26,1	6,5
Erbaa Belediyesi	8,2	22,4	42,9	14,3	12,2
Niksar Belediyesi	12,9	9,7	22,6	32,3	22,6
Pazar Belediyesi	20	20	40	20	0
Reşadiye Belediyesi	18,8	50	18,8	12,5	0
Sulusaray Belediyesi	12,5	12,5	37,5	12,5	25
Tokat Belediyesi	15,7	28,7	33,9	16,5	5,2
Turhal Belediyesi	13,8	13,8	41,4	20,7	10,3
Yeşilyurt Belediyesi	50	0	50	0	0
Zile Belediyesi	6,3	18,8	50	18,8	6,3

Tablodaki veriler değerlendirildiğinde, katılımcıların modern kamu düzeni unsurlarına ilişkin farkındalık düzeylerinin çoğunlukla “ara sıra” ve “sık” yanıtları arasında yoğunlaştığı görülmektedir. Bu durum, söz konusu unsurların kamuoyunda

belirli düzeyde tanındığını; ancak henüz yerleşik bir bilgi düzeyine ulaşmadığını gösterdiği düşünülebilir.

Özellikle Yeşilyurt Belediyesi (%50,0 “çok sık”, %50,0 “ara sıra”) ve Artova Belediyesi (%40,0 “çok sık”, %40,0 “sık”) gibi küçük yerleşim birimlerinde bilinirliğin yüksek olması dikkat çekmektedir. Bu sonuç, anılan belediyelerde modern kamu düzeni kavramlarının daha fazla görünürlük kazandığını ya da yerel yönetimlerce etkin biçimde içselleştirildiğini düşündürülebilir.

Diğer yandan Niksar Belediyesi (%32,3 “nadiren”, %22,6 “hiç duymadım”) ve Sulusaray Belediyesi (%25,0 “hiç duymadım”) gibi bazı belediyelerde ise modern unsurların bilinirlik düzeyinin görece düşük kaldığı gözlemlenmektedir.

Katılımcı birimlerin duyarlılık düzeylerinde görülen anlamlı farklılıklar; yönetsel pratikler, kamusal estetik bilinci, bilgilendirme stratejileri düzeylerindeki çeşitliliğe işaret ederek bu alanlarda dengeleyici ve geliştirici politikalara ihtiyaç duyulduğunu gösterdiği söylenebilir. Katılımcıların “kamusal estetik” kavramına ilişkin algılarının katılımcı birimlere göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği tespit edilmiş olup; söz konusu bulgular tablo 5.10’da yer almaktadır.

Tablo 5.10 Katılımcıların “Kamusal Estetik” Kavramına Yönelik Algılarının Seçeneklere Göre Frekans ve Yüzdelik Dağılımı

Katılımcı Birim	5 Duyu / Öznel Estetik (%)	Kentsel Planlama / Tasarım (%)	Fiziki Altyapı + Mekânsal Estetik (%)	Görsel ve Duyusal Etki (%)	Estetikle Sağlanan Çekicilik (%)
Almus Belediyesi	28,6	42,9	14,3	14,3	0
Artova Belediyesi	0	80	20	0	0
Başçıftlık Belediyesi	0	57,1	14,3	0	28,6
ÇŞİD Müd.	15,2	50	15,2	6,5	13
Erbaa Belediyesi	2	57,1	18,4	8,2	14,3
Niksar Belediyesi	3,2	51,6	22,6	22,6	0
Pazar Belediyesi	0	40	20	0	40
Reşadiye Belediyesi	31,3	56,3	12,5	0	0
Sulusaray Belediyesi	25	37,5	0	0	37,5
Tokat Belediyesi	14,8	49,6	18,3	4,3	13
Turhal Belediyesi	3,4	62,1	10,3	10,3	13,8
Yeşilyurt Belediyesi	0	16,7	66,7	0	16,7
Zile Belediyesi	12,5	68,8	18,8	0	0
Yüzdelik Ortalama	10,6	51,6	19,3	5,09	13,6

Tablo verileri, “kamusal estetik” kavramına yönelik katılımcı eğilimlerinin nicel dağılımını yansıtarak, estetik algısının toplumsal düzeyde hangi anlam çerçevesinde kurulduğunu ortaya koymaktadır. Doğru yüzdelik ortalamalara göre, katılımcıların en yüksek oranda tercih ettiği tanım, “kentsel planlama / tasarım” (%51,54) seçeneği olmuştur. Bu oran, estetik algısının bireysel duyumdan ziyade kentsel organizasyon, mimari düzenleme ve planlı çevresel tasarım temelinde yapılandığını göstermesi açısından dikkat çekmektedir. Kamusal estetik, bu bağlamda, kent yaşamının işlevsellik ve düzenlilik ilkeleriyle uyumlu biçimde kurgulanmasını hedefleyen bir yönetsel stratejiye karşılık gelmektedir.

İkinci sırada yer alan “fiziki altyapı + mekânsal estetik yönetişi” tanımını %19,31 ile öne çıkmakta olup, katılımcıların kamusal estetiği yalnızca görsel veya mimari bir mesele olarak değil, aynı zamanda kamu otoritesinin müdahalesiyle şekillenen yönetsel bir düzenleme alanı olarak da algıladıklarını göstermektedir. Bu yaklaşım, kamu estetiği konusundaki toplumsal bilincin kurumsal düzenlemelere duyarlı biçimde geliştiğine işaret etmektedir.

Üçüncü sırada yer alan “estetikle sağlanan çekicilik” tanımını, %13,62 oranında tercih edildiği görülmektedir. Bu eğilim, kamusal estetiğin salt görsellikten ziyade kentsel yaşam kalitesini artıran ve toplumsal mekânları cazip kılan bir araç olarak benimsendiğini düşündürdüğü söylenebilir.

Diğer yandan “Beş duyu / öznel estetik” tanımının %10,46 oranında görece daha düşük düzeyde tercih edilmesi, estetik algısının bireysel beğenilere dayalı öznel bir deneyimden ziyade, kamusal, nesnel ve düzenleyici niteliklerle ilişkilendirilme eğilimine dikkat çekmektedir. Bu bulgu, estetik anlayışının, bireysel algı sınırlarını aşarak ortak yaşam alanlarının düzenlenmesine yönelik kolektif yaklaşımlar çerçevesinde değerlendirilebileceğine işaret ettiği yönünde değerlendirilebilir.

En düşük oran ise %5,09 ile “görsel ve duyuşsal etki” seçeneği olarak görülmektedir. Bu durum, yalnızca yüzeysel ve duyuşsal algı temelli bir estetik anlayışın, katılımcılar tarafından kamusal alan düzenlemeleri açısından yetersiz görüldüğünü ortaya koymaktadır.

Katılımcı birimlerde “estetik kolluk birimi” kurulmasına ilişkin katılım düzeylerinin belirli ölçüde farklılık gösterdiği, yerel bağlamlara bağlı algı farklılıklarını yansıttığını düşündürmektedir. Bulgular Tablo 5.11’de yer almaktadır.

Tablo 5.11 Estetik Kolluk Birimi Tesis Edilmesi Fikrine Yönelik Katılım Durumunu Gösteren Frekans ve Yüzdelik Dağılımı

Katılımcı Birim	Kesinlikle Katılıyorum (%)	Katılıyorum (%)	Kararsızım (%)	Katılmıyorum (%)	Kesinlikle Katılmıyorum (%)
Almus Belediyesi	42,9	28,6	14,3	14,3	0
Artova Belediyesi	20	60	20	0	0
Başçiftlik Belediyesi	28,6	57,1	14,3	0	0
ÇŞİD Müd.	19,6	47,8	13	15,2	4,3
Erbaa Belediyesi	22,4	61,2	8,2	8,2	0
Niksar Belediyesi	35,5	38,7	19,4	3,2	3,2
Pazar Belediyesi	60	0	40	0	0
Reşadiye Belediyesi	18,8	56,2	12,5	12,5	0
Sulusaray Belediyesi	25	25	37,5	12,5	0
Tokat Belediyesi	38,3	35,7	13	10,4	2,6
Turhal Belediyesi	20,7	34,5	17,2	27,6	0
Yeşilyurt Belediyesi	0	83,3	0	16,7	0
Zile Belediyesi	68,8	12,5	12,5	6,2	0

Tablodaki veriler incelendiğinde, merkezî yönetimi temsilen yer alan Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Müdürlüğü’ne ait yanıtlar değerlendirildiğinde, “Katılıyorum” ve “Kesinlikle Katılıyorum” tercihlerinin toplamda %67,4’e ulaştığı görülmektedir. Yerel yönetim birimleri açısından bakıldığında ise, birçok belediyede “Katılıyorum” ve “Kesinlikle Katılıyorum” tercihlerinin toplam ortalama olumlu yanıtların (Katılıyorum + Kesinlikle Katılıyorum) %72,8’i olduğu tespit edilmiştir.

Bütün olarak değerlendirildiğinde, merkezî idare biriminde estetik kolluk fikrine dair yaklaşımın nispeten ölçülü ve temkinli biçimlerde ifade edildiği, buna karşılık yerel yönetimlerde estetik kolluk birimi tesis edilmesine yönelik görece daha yüksek düzeyde destek verildiği gözlenmektedir.

Merkezî yönetimin taşra birimi olan Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Müdürlüğü’ne ait veriler incelendiğinde, estetik kolluk birimi fikrine yönelik hem yüksek düzeyde katılım (%67,4) hem de dikkate değer düzeyde karşıt görüş (%19,5) bildirimlerinin yer aldığı da görülmektedir. Bu çift yönlü dağılım, söz konusu müdürlük içerisinde estetik düzenlemelere yönelik kurumsal mekanizma oluşturulması fikrinin tek

biçimli bir kabulle karşılanmadığını, aksine çeşitli değerlendirme eğilimlerinin eş zamanlı olarak varlık gösterebildiğini düşündürmektedir.

Bu durum, farklı görev alanlarına sahip personelin çeşitli bakış açılarıyla konuyu değerlendirmiş olabileceğine örneğin, teknik ve mühendislik temelli çalışan grupların, estetik konulara dair düzenleyici birim oluşturulmasına daha mesafeli yaklaşabileceği; buna karşılık, planlama veya peyzaj gibi görsel çevreyle daha doğrudan ilişkili birimlerde bu tür girişimlerin daha olumlu karşılanabileceği düşünülebilir. Ayrıca, merkezî idarenin görev tanımı gereği daha sıkı yasal denetim, bürokratik hiyerarşi ve yetki sınırlarına bağlı kalması, kurumsal anlamda yeni bir düzenleyici birimin oluşturulması fikrine karşı kurumsal uzlaşma düzeyinde içselleştirilmemiş olabileceğinin göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Estetik kolluk birimi kurulması fikrine yönelik olarak yerel yönetim birimleri içerisinde “Katılmıyorum” ve “Kesinlikle Katılmıyorum” yanıtlarının belirli oranlarda ifade edilmiş olması, ilk bakışta dikkat çekici bir durum olarak değerlendirilebilir. Zira estetik düzenlemelerin uygulanmasında doğrudan sorumluluk taşıyan mahallî idarelerin, bu türden kurumsal yapıların oluşturulmasına daha açık bir tutum sergilemeleri beklenebilir. Ancak söz konusu olumsuz yanıtların, yüzeysel bir karşı çıkıştan ibaret olmadığı; aksine, bu tutumların yönetsel kapasite, yapısal öncelikler, yerel kaynak sınırlılıkları ve uygulama deneyimleri gibi daha derin ve çok boyutlu dinamiklerle ilişkili olabileceği düşünülebilir. Bu çerçevede, yerel yönetimlerde gözlemlenen olumsuz yaklaşımların, estetik kolluk yapısına yönelik doğrudan bir reddiyeden çok, bu yapının işlevselliği, uygulanabilirliği ve yerel bağlamda nasıl anlamlandırıldığına dair bazı çekincelerin dışavurumu olabileceği şeklinde değerlendirilebilir.

Tablo 5.12’de incelendiğinde, kamu idarelerinin kamusal alanların estetik düzenlemelerine verdikleri öneme ilişkin algıların belediyelere göre anlamlı farklılıklar gösterdiği görülmektedir.

Tablo 5.12 Kamu İdarelerinin Kamusal Alanların Estetik Düzenlemelerine Ne Derecede Önem Verdiğine Yönelik Katılım Durumunu Gösteren Frekans ve Yüzdelik Dağılımı

Katılımcı Birim	Çok Yüksek (%)	Yüksek (%)	Orta (%)	Düşük (%)	Hiç Önem Vermiyor (%)
Almus Belediyesi	0	14,3	57,1	28,6	0
Artova Belediyesi	0	80	20	0	0
Başçiftlik Belediyesi	0	28,6	57,1	14,3	0
Erbaa Belediyesi	8,2	22,4	40,8	22,4	6,1
Niksar Belediyesi	6,5	16,1	45,2	22,6	9,7
Pazar Belediyesi	0	20	20	60	0
Reşadiye Belediyesi	6,2	31,2	37,5	25	0
Sulusaray Belediyesi	12,5	25	12,5	50	0
Tokat Belediyesi	11,3	15,7	32,2	35,7	5,2
Tokat ÇŞİD Müd.	4,3	26,1	28,3	34,8	6,5
Turhal Belediyesi	10,3	27,6	44,8	17,2	0
Yeşilyurt Belediyesi	0	0	66,7	33,3	0
Zile Belediyesi	6,2	12,5	43,8	12,5	25

Tablodaki veriler, kamu idarelerinin estetik düzenlemelere ilişkin tutumlarını “önem veriyor” ve “önem vermiyor” ekseninde gruplanabilir kılmaktadır. Bu çerçevede, “çok yüksek”, “yüksek” ve “orta” seçenekleri estetik konulara yönelik farkındalık ve sahiplenmeyi; “düşük” ve “hiç önem vermiyor” seçenekleri ise görece kayıtsızlık veya yönetsel öncelik sıralamasında geride kalmayı işaret etmektedir.

Önem Veriyor (Çok yüksek + Yüksek + Orta)

Merkezî yönetimin taşra birimi olan Tokat Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği İl Müdürlüğü nezdinde, estetik düzenlemelere önem verdiğini belirtenlerin önem veriyor (Çok yüksek + Yüksek + Orta) toplam oranı %58,7’dir. Belediyeler genelinde ise bu oran (Çok yüksek %4,9 + Yüksek %27,7 + Orta %39,2) ortalama %71,8’dir.

Bu bulgu, yerel yönetimlerin estetik düzenlemelere merkezî taşra birimine kıyasla daha yüksek düzeyde ilgi ve farkındalık gösterdiğini ortaya koymaktadır. Belediyeler, doğrudan kamusal alanla temas hâlinde oldukları için, estetik düzenlemeleri gündelik hizmet pratikleri açısından daha görünür ve işlevsel bir alan olarak değerlendirme eğilimindedir. Buna karşın, merkezî yönetimin taşra birimi, estetik meseleleri büyük

ölçüde planlama, yapı denetimi veya standart uygulamalar düzeyinde, teknik bir perspektifle ele almaktadır.

Tokat ÇŞİD İl Müdürlüğü'nde, estetik düzenlemelere önem vermediğini belirtenlerin toplam oranı Önem Vermiyor (Düşük + Hiç önem vermiyor) %41,3'tür. Belediyeler genelinde bu oran ise (Düşük %34,8 + Hiç önem vermiyor %6,5) ortalama %28,1'dir.

Bu veriler, merkezî yönetimin taşra teşkilatında görev yapan katılımcıların önemli bir bölümünün, estetik düzenlemelere ya sınırlı düzeyde önem verdiğini ya da bu konuyu yönetsel öncelikler arasında görmediğini düşündürebilecek bir eğilimi ortaya koymaktadır. Bu durum, estetik düzenlemelerin merkezî kamu politikası içinde henüz belirgin ve öncelikli bir yere sahip olmayabileceğine ve kurumsal sorumluluk alanları içerisinde açık ve bağlayıcı bir konumda tanımlanmadığına işaret edebilir. Yerel yönetimlerde ise estetik konulara yönelik ilgisizlik düzeyinin görece daha düşük olduğu; dolayısıyla estetik hassasiyetin uygulama pratiğinde daha görünür biçimde yer alabildiği söylenebilir.

Bu veriler, merkezî taşra teşkilatının yaklaşık her iki katılımcısından birinin estetik düzenlemelere sınırlı düzeyde önem verdiğini veya hiç önem vermediğini beyan ettiğini göstermektedir. Bu durum, estetik konuların merkezî kamu politikası içerisinde hâlen ikincil düzeyde algılandığına, kurumsal sorumluluk alanlarında ise açık ve bağlayıcı bir konumda bulunmadığına işaret etmektedir. Yerel yönetimlerde ise bu ilgisizlik düzeyi daha düşük olup, estetik hassasiyetin uygulama pratiği içinde daha fazla yer bulduğu söylenebilir.

Kamusal estetik düzenlemelerinin kamu hizmeti memnuniyeti üzerindeki etkisine yönelik değerlendirmeler, katılımcıların tutumlarını yansıtan beş düzeyli bir ölçekte analiz edilmiştir. Belediyelere göre farklılaşan bu görüşlerin frekans ve yüzdelik dağılımı, karşılaştırmalı olarak tablo 5.13'te sunulmuştur.

Tablo 5.13 Kamusal Estetik Düzenlemelerinin Kamu Hizmeti Memnuniyeti Üzerindeki Etkisine İlişkin Görüşlerin Belediyelere Göre Frekans ve Yüzdelik Dağılımı

Katılımcı Birim	Kesinlikle Katılıyorum (%)	Katılıyorum (%)	Kararsızım (%)	Katılmıyorum (%)	Kesinlikle Katılmıyorum (%)
Almus Belediyesi	28,6	57,1	14,3	0	0
Artova Belediyesi	0	100	0	0	0
Başçıftlık Belediyesi	0	85,7	14,3	0	0
ÇŞİD Müd.	15,2	56,5	23,9	4,3	0
Erbaa Belediyesi	20,4	59,2	16,3	4,1	0
Niksar Belediyesi	29	32,3	19,4	16,1	3,2
Pazar Belediyesi	40	60	0	0	0
Reşadiye Belediyesi	18,8	62,5	12,5	6,2	0
Sulusaray Belediyesi	25	37,5	37,5	0	0
Tokat Belediyesi	21,7	50,4	17,4	9,6	0,9
Turhal Belediyesi	17,2	48,3	24,1	10,3	0
Yeşilyurt Belediyesi	16,7	33,3	50	0	0
Zile Belediyesi	37,5	31,2	12,5	0	18,8

Katılımcıların yanıtları “kesinlikle katılıyorum” ve “katılıyorum” kategorileri bir arada değerlendirildiğinde, merkezî yönetimin taşra birimi olan Tokat Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği İl Müdürlüğü’nde bu görüşe katılanların toplam oranı %71,7’dir. Yerel yönetim birimlerini oluşturan belediyelerde ise bu oran ortalama olarak %76,3 düzeyindedir. Yerel yönetimlerdeki bazı birimlerde bu oran %100’e kadar çıkmaktadır (örneğin Artova ve Pazar belediyeleri). Bu bulgular, hem merkezî hem de yerel idari düzeylerde kamusal estetik düzenlemelerinin yalnızca fiziksel çevreyi güzelleştirmede, aynı zamanda kamu hizmetinin algılanış biçimini de etkileyen bir unsur olarak görüldüğüne işaret etmektedir. Belediyeler, kamu hizmetini doğrudan sunan birimler olarak yurttaşla sürekli etkileşim içinde olduklarından, estetik mekânların hizmet kalitesi algısını doğrudan etkileyen bir unsur olarak deneyimlemekte ve bu nedenle daha güçlü bir olumlu algıya sahip olabilmektedir.

Diğer yandan, “katılmıyorum” ve “kesinlikle katılmıyorum” kategorileri birlikte değerlendirildiğinde, Tokat ÇŞİD İl Müdürlüğü’nde bu görüşe katılmayanların oranı %4,3 iken, belediyelerde bu oran ortalama %3,0’dır. Veriler genel olarak estetik düzenlemelerin kamu hizmeti memnuniyetine katkısı konusunda güçlü bir karşılığın bulunmadığını göstermektedir. Diğer yandan Zile Belediyesi’nde %18,8 ve Niksar Belediyesi’nde %19,3 gibi dikkate değer düzeyde “katılmama” eğilimleri gözlenmiştir.

Bu istisnai durumlar, bazı yerel yönetim birimlerinde estetik düzenlemelerin kamu hizmeti performansı üzerindeki etkisinin sorgulandığını veya bu katkının yeterince görünür olmadığı düşünüldüğünü ortaya koyabilir.

Hem merkezî yönetimin taşra teşkilatı hem de belediyeler düzeyinde, kamusal estetik düzenlemelerinin kamu hizmeti memnuniyetine katkı sunduğu yönünde genel bir eğilim gözlemlenmektedir. Bu eğilimin, kurumların yapısal işlevleri, mekânsal bağlamları ve yurttaşla kurdukları etkileşim düzeyi doğrultusunda çeşitlendiği görülmektedir. Estetik düzenlemelerin kamu hizmetinin niteliğiyle olan ilişkisi, sadece fiziksel düzenleme faaliyetleriyle sınırlı kalmamakta; aynı zamanda kamu kurumlarının hizmet sunumundaki kurumsal kimliği, itibarı ve güvenilirliği üzerinde de dolaylı etkiler üretmektedir. Bu nedenle, estetik düzenlemeler yalnızca mimari veya çevresel birer unsur olarak değil; aynı zamanda yönetsel memnuniyetin bileşeni olarak değerlendirileceği şeklinde düşünülebilir.

Katılımcıların “kamusal estetik rehberi” oluşturulmasına ilişkin tutumları, birimler düzeyinde incelendiğinde genel olarak olumlu bir eğilim sergilemektedir. Bu durum, yerel yönetimlerin estetik ilkeler doğrultusunda yönlendirilmesine yönelik toplumsal beklentinin varlığına işaret etmektedir. Söz konusu bulgular, belediyelere göre dağılımlarıyla birlikte tablo 5.14’de gösterilmiştir.

Tablo 5.14 Kamusal Estetiğin Tesis Edilmesi Amacıyla Genel Maksatlı Kamusal Estetik Rehberinin Oluşturulması Gerekliliği Fikrine Yönelik Katılım Durumunu Gösteren Frekans ve Yüzdelik Dağılımı

Katılımcı Birim	Kesinlikle Katılıyorum (%)	Katılıyorum (%)	Kararsızım (%)	Katılmıyorum (%)	Kesinlikle Katılmıyorum (%)
Almus Belediyesi	28,6	71,4	0	0	0
Artova Belediyesi	20	60	20	0	0
Başçiftlik Belediyesi	42,9	42,9	14,3	0	0
ÇŞİD Müd.	17,4	58,7	13	10,9	0
Erbaa Belediyesi	24,5	55,1	14,3	6,1	0
Niksar Belediyesi	35,5	38,7	12,9	0	12,9
Pazar Belediyesi	20	80	0	0	0
Reşadiye Belediyesi	25	62,5	12,5	0	0
Sulusaray Belediyesi	25	50	25	0	0
Tokat Belediyesi	22,6	62,6	9,6	4,3	0,9
Turhal Belediyesi	27,6	58,6	13,8	0	0
Yeşilyurt Belediyesi	33,3	66,7	0	0	0
Zile Belediyesi	31,2	50	12,5	0	6,2

Yanıtlar “kesinlikle katılıyorum” ve “katılıyorum” biçiminde birleşik olarak değerlendirildiğinde, merkezî yönetimin taşra teşkilatına ait olan Tokat Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği İl Müdürlüğü'nde bu öneriye katılanların oranı toplamda %76,1'dir. Bu oran, belediyeler genelinde ortalama olarak %85,5 düzeyindedir. Yerel yönetimlerin büyük çoğunluğu bu fikre güçlü biçimde destek vermekte; bazı belediyelerde bu destek %100'e ulaşmaktadır (örneğin Almus, Pazar ve Yeşilyurt Belediyeleri). Bu durum, yerel yönetimlerin kamusal estetik alanında yönlendirici, bütünleştirici ve kapsayıcı bir rehber dokümana duydukları ihtiyacı açık biçimde ortaya koymaktadır. Yerel yönetimler için bu tür bir rehber, hem uygulama birliğini sağlama hem de karar süreçlerinde referans teşkil etme açısından önemli bir araç olarak görülmektedir.

Diğer yandan, “katılmıyorum” ve “kesinlikle katılmıyorum” seçenekleri bir arada değerlendirildiğinde, Tokat ÇŞİD İl Müdürlüğü'nde bu oran %10,9'dur. Belediyeler genelinde ise ortalama olarak yalnızca yaklaşık %1,5 civarında olduğu tespit edilmiştir.

Genel olarak tablo, estetik alandaki normatif yönlendirme eksikliğinin hem merkezî hem yerel düzeyde hissedildiğini ve bu boşluğun rehber ilkelerle giderilmesine yönelik kurumsal bir beklenti oluştuğunu göstermektedir. Yerel yönetimlerin güçlü desteği, uygulama birliğine ve yerel karar süreçlerine yön verecek ilkesel çerçevelere duyulan gereksinimin tabandan kaynaklandığını ortaya koymaktadır. Bu kapsamda hazırlanacak bir estetik rehber, yalnızca fiziksel düzenlemeleri değil; aynı zamanda kamu hizmeti kalitesi, katılımcılık ve sürdürülebilirlik ilkelerini içeren bütüncül bir yönetim anlayışına da zemin oluşturabileceği yönünde değerlendirilebilir.

Tablo 5.15 incelendiğinde, birimlere göre kamusal alanların düzenlenmesinde estetik unsurların dikkate alınması gerektiğine yönelik katılımcı görüşlerinin belirgin farklılıklar gösterdiği gözlemlenmektedir.

Tablo 5.15 Kamusal Alanların Düzenlenmesinde Estetik Unsurların Dikkate Alınması Önemine Yönelik Görüşlerin Birimlere Göre Frekans ve Yüzdelik Dağılımı

Katılımcı Birim	Çok Önemli (%)	Önemli (%)	Kararsızım (%)	Önemli Değil (%) Hiç Önemli Değil(%)
Almus Belediyesi	0,6	3,3	5	0
Artova Belediyesi	2,4	0,7	0	0
Başçıftlık Belediyesi	2,4	1,3	5	0
ÇŞİD Müd.	10,3	17,3	15	0
Erbaa Belediyesi	10,3	14,7	40	40
Niksar Belediyesi	7,3	9,3	25	0
Pazar Belediyesi	1,2	2	0	0
Reşadiye Belediyesi	4,2	4,7	10	0
Sulusaray Belediyesi	4,2	0,7	0	0
Tokat Belediyesi	39,4	31,3	0	60
Turhal Belediyesi	9,1	9,3	0	0
Yeşilyurt Belediyesi	1,8	2	0	0
Zile Belediyesi	6,7	3,3	0	0

Yanıtlarda “çok önemli” ve “önemli” seçenekleri bir arada ele alındığında, merkezî yönetimin taşra teşkilatı olan Tokat ÇŞİD İl Müdürlüğü'nde estetik unsurların önemli olduğunu belirtenlerin toplam oranı %27,6'dır. Belediyeler genelinde ortalamada ise yaklaşık %31,5 düzeyinde olduğu görülmektedir. Oranlar birbirine yakın olmakla birlikte, yerel yönetimlerin estetik unsurları daha fazla gündemleştirdiği ve bu konunun uygulama pratiğinde daha belirgin biçimde karşılık bulduğu şeklinde yorumlanabilir.

Buna karşılık, “önemli değil” ve “hiç önemli değil” seçenekleri birlikte değerlendirildiğinde, Tokat ÇŞİD İl Müdürlüğü'nde bu fikre açık bir karşıtlığın olmadığını göstermektedir. Belediyeler genelinde ise bu oranlar çok düşük düzeyde seyretmektedir. Bazı belediyelerde bu seçeneklerin hiç işaretlenmediği görülmekle birlikte, Erbaa Belediyesi'nde %40 ve Tokat Belediyesi'nde %60 oranında “önemli değil” yanıtı verilmesi dikkat çekmektedir. Bu durum, estetik müdahalelerin bazı büyük belediyelerde farklı bağlamsal koşullar çerçevesinde değerlendirilmiş olabileceğini ve tartışmalı olduğunu düşündürmektedir.

“Kararsızım” yanıtlarına bakıldığında ise Erbaa (%40), Niksar (%25) ve ÇŞİD İl Müdürlüğü (%15) gibi bazı birimlerde belirgin bir kararsızlık düzeyi göze çarpmaktadır. Bu durum, estetik düzenlemelerin önemine dair net bir kurumsal pozisyonun henüz

olgunlaşmadığı ya da bu tür kararların farklı aktörler tarafından şekillendirildiği durumları işaret edebilir.

Tablo 5.16 incelendiğinde, estetik kriterlerin kurumların karar alma süreçlerinde ne derece önemli bulunduğuna ilişkin değerlendirmelerinin katılımcı birimler arasında anlamlı düzeyde farklılıklar gösterdiği gözlemlenmektedir.

Tablo 5.16 Estetik Kriterlerin Kurumların Karar Alma Süreçlerinde Ne Kadar Önemli Olduğuna Yönelik Gösteren Frekans ve Yüzdelik Dağılımı

Katılımcı Birim	Hiç Önemli Değil (%)	Az Önemli (%)	Orta Derecede Önemli (%)	Önemli (%)	Çok Önemli (%)
Almus Belediyesi	3,1	1,4	4,1	0	0
Artova Belediyesi	4,6	1,4	0	0	0
Başçiftlik Belediyesi	0	4,2	1,4	0	0
ÇŞİD Müd.	15,4	11,3	15,1	19,1	0
Erbaa Belediyesi	10,8	16,2	12,3	14,9	23,1
Niksar Belediyesi	1,5	7,7	15,1	14,9	7,7
Pazar Belediyesi	1,5	1,4	1,4	2,1	0
Reşadiye Belediyesi	3,1	4,2	4,1	6,4	15,4
Sulusaray Belediyesi	3,1	2,1	1,4	4,3	0
Tokat Belediyesi	44,6	29,6	34,2	34	23,1
Turhal Belediyesi	9,2	12,7	5,5	2,1	0
Yeşilyurt Belediyesi	1,5	2,1	1,4	0	7,7
Zile Belediyesi	1,5	5,6	4,1	2,1	23,1

Bu çerçevede, merkezî yönetimin taşra teşkilatına ait Tokat Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği İl Müdürlüğü'nde estetik kriterleri önemli bulanların toplam oranı %34,2'de kalmaktadır. Yerel yönetim birimleri genelinde ise bu oran yaklaşık %40,5 düzeyindedir. Belediyeler arasında özellikle Tokat Belediyesi %91,3'lük oranla dikkat çekmekte ve bu konudaki kurumsal farkındalığın yüksekliğine işaret etmektedir. Buna karşın, bazı belediyelerde oranların oldukça düşük olması, bu kriterin karar süreçlerine yansımalarının kurumlar arasında belirgin ölçüde farklılaştığını göstermektedir. Buna karşılık bazı belediyelerde estetik kriterlerin daha yüksek düzeyde benimsenmiş olması, yerel düzeyde bu konunun uygulama pratiğiyle daha doğrudan ilişkili olduğunu göstermektedir.

“Hiç önemli değil” ve “az önemli” yanıtları birlikte değerlendirildiğinde, ÇŞİD İl Müdürlüğü’nde toplam %26,7, belediyelerde ise genel olarak %10–15 aralığında seyrettiği görülmektedir. Bu fark, merkezî yapının estetik kriterleri planlama ya da teknik işlevlerin dışında, kurumsal öncelik düzeyine taşıma konusunda daha temkinli bir yaklaşım içinde olduğunu düşündürebilir.

Görsel bütünlük, çevresel uyum ve mekânsal kalite gibi niteliksel ölçütlerin, yalnızca proje bazlı değerlendirmelerde değil, aynı zamanda kurumsal politika yapımı ve stratejik planlama ve karar alma süreçlerinde de belirleyici unsurlar olarak kurumsallaştırılması yönünde bir eğilimin bulunduğu görülmektedir.

Tablo 5.17 incelendiğinde, mimari estetik kurullarının kent estetiğini şekillendirme ve kararlarının uygulanmasına yönelik izleme görevlerini ne ölçüde etkin şekilde yerine getirdiğine dair görüşlerinin katılımcı birimlere göre farklılık gösterdiği görülmektedir.

Tablo 5.17 Mimari Estetik Komisyonlarının Kent Estetiğini Şekillendirme ve Kararlarının Uygulanmasına Yönelik İzleme Görevlerini Etkin Şekilde Yerine Getirdiği Düşüncesini Gösteren Frekans ve Yüzdelik Dağılımı

Katılımcı Birim	Kesinlikle Katılıyorum (%)	Katılıyorum (%)	Kararsızım (%)	Katılmıyorum (%)	Kesinlikle Katılmıyorum (%)
Almus Belediyesi	2	3,8	2,5	0	0
Artova Belediyesi	0	2,9	0	2,6	0
Başçiftlik Belediyesi	0	2,9	2,5	2,6	0
ÇŞİD Müd.	4,1	12,4	15	17,1	20
Erbaa Belediyesi	18,4	21	13,8	5,3	10
Niksar Belediyesi	4,1	4,8	16,2	11,8	6,7
Pazar Belediyesi	4,1	0	1,2	2,6	0
Reşadiye Belediyesi	2	6,7	5	5,3	0
Sulusaray Belediyesi	2	2,9	1,2	3,9	0
Tokat Belediyesi	38,8	24,8	30	38,2	56,7
Turhal Belediyesi	14,3	9,5	7,5	6,6	3,3
Yeşilyurt Belediyesi	4,1	1	2,5	1,3	0
Zile Belediyesi	6,1	7,6	2,5	2,6	3,3

Tablo 5.17’de yer alan veriler, mimari estetik komisyonlarının kent estetiğini şekillendirme ve aldıkları kararların uygulanmasını izleme görevlerini ne ölçüde etkin biçimde yerine getirdiklerine dair kamu idarelerinin algılarını ortaya koymaktadır.

Katılımcıların yanıtları “kesinlikle katılıyorum” ve “katılıyorum” olarak gruplandırıldığında komisyona güvenen ve işlevselliğini olumlayan kurumlar; “katılmıyorum” ve “kesinlikle katılmıyorum” yanıtları ise komisyonların etkinliğine yönelik olumsuz ya da eleştirel tutumları temsil etmektedir.

Merkezî yönetimin taşra birimi olan Tokat ÇŞİD İl Müdürlüğünde olumlayan yorumlar toplamı %16,5, belediyeler genel ortalaması Yaklaşık %23,6 (En yüksek oran Tokat Belediyesi %63,6; Erbaa %39,4; Turhal %23,8) olarak tespit edilmiştir.

Veriler, estetik komisyonlarının etkinliğine ilişkin olumlu algının genel olarak düşük seviyelerde olduğunu göstermektedir. Özellikle merkezî taşra biriminde olumlu görüşlerin %20'nin altında kalması, bu yapıların sahadaki gözlem ve denetim görevleriyle ilgili yeterince etkili bulunmadığını düşündürülebilir. Yerel yönetimlerde ise oranlar görece daha yüksek olmakla birlikte, yalnızca birkaç belediyede anlamlı destek gözlemlenmektedir (örneğin Tokat Belediyesi %63,6 ve Erbaa %39,4). Bu durum, komisyona yönelik güvenin belirli idari birimlerle sınırlı kaldığını ve kurumsal işleyişin genelleşmiş bir başarı algısı üretmediğini ortaya koymaktadır.

Komisyonların etkinliğine katılmayanlar (Katılmıyorum + Kesinlikle Katılmıyorum) gruplamasıyla Tokat ÇŞİD İl Müdürlüğü %17,1 + %20 = %37,1 olarak, belediyelerin genel ortalaması ise yaklaşık %10,3 olarak tespit edilmiştir. (En yüksek oran Tokat Belediyesi %94,9)

Merkezî yönetimin taşra biriminde (Tokat ÇŞİD İl Müdürlüğü), komisyonların etkinliğine yönelik olumsuz tutum oranı %37,1'dir. Bu oran, komisyonların karar alma ve izleme görevlerinin merkezî düzeyde sınırlı ve etkisiz algılandığını göstermektedir.

Yerel yönetimlerde ise bu oran ortalama olarak daha düşüktür; ancak Tokat Belediyesi'nde %94,9 gibi dikkat çekici bir orana ulaştığı tespit edilmiştir. yerel idarelerde komisyonların kararlarının uygulamaya yansımadağına dair güçlü bir kurumsal memnuniyetsizliği ortaya koyduğu şeklinde değerlendirilebilir.

Katılımcı birimlerin, estetik değerlerin analiz edilmesi gerekliliğine ilişkin görüşleri arasında belirli düzeyde farklılıklar gözlemlenmiştir; bu duruma ilişkin frekans ve yüzdelik dağılımlar tablo 20'de sunulmuştur.

Tablo 5.18 Estetik Değerlerin Analize Tabi Tutulması Gerekliliğine İlişkin Görüşlerin Belediyelere Göre Frekans ve Yüzdelik Dağılımı

Katılımcı Birim	Kesinlikle Katılıyorum (%)	Katılıyorum (%)	Kararsızım (%)	Katılmıyorum (%)	Kesinlikle Katılmıyorum (%)
Almus Belediyesi	4,2	0,6	0	0	0
Artova Belediyesi	0,7	1,3	8	0	0
Başçıftlık Belediyesi	2,1	2,5	0	0	0
ÇŞİD Müd.	8,3	17,1	20	25	11,1
Erbaa Belediyesi	13,2	15,2	8	25	33,3
Niksar Belediyesi	7,6	8,2	20	0	22,2
Pazar Belediyesi	2,1	1,3	0	0	0
Reşadiye Belediyesi	2,8	5,1	16	0	0
Sulusaray Belediyesi	3,5	1,3	0	0	11,1
Tokat Belediyesi	38,9	32,3	20	50	11,1
Turhal Belediyesi	7,6	9,5	8	0	11,1
Yeşilyurt Belediyesi	0,7	3,2	0	0	0
Zile Belediyesi	8,3	2,5	0	0	0

Tablo 5.18 katılımcı birimlerin estetik değerlere yönelik analitik bir yaklaşıma olan tutumlarını ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, “kesinlikle katılıyorum” ve “katılıyorum” seçenekleri olumlayıcı; “katılmıyorum” ve “kesinlikle katılmıyorum” seçenekleri ise olumsuzlayıcı tutumları yansıtmaktadır. Ayrıca, “kararsızım” yanıtlarının yoğunlaştığı birimler, kurumsal belirsizliğin veya yönetsel karar alma süreçlerinde bu konunun net bir konumda yer almadığını göstermesi bakımından dikkate çekmektedir.

Merkezî yönetimin taşra birimi (ÇŞİD İl Müdürlüğü) $\%8,3 + \%17,1 = \%25,4$, belediyeler genel ortalaması yaklaşık $\%27,3$ (En yüksek oran Tokat Belediyesi’nde $\%71,2$) olarak görülmektedir.

Merkezî taşra teşkilatında, estetik değerlerin analize tabi tutulması gerektiğini belirtenlerin oranı $\%25,4$ olup, bu oran belediyeler ortalamasına yakın bir düzeydedir. Ancak yerel yönetimler içerisinde bu konuya güçlü olumlu yaklaşım gösterenler sınırlıdır; yalnızca Tokat Belediyesi ($\%71,2$) açık biçimde öne çıkmaktadır. Diğer belediyelerde olumlayıcı tutumların $\%5-10$ aralığında seyrettiği, estetik analiz ihtiyacının henüz kurumsal düzeyde yeterince benimsenmediği yönünde değerlendirilebilir.

Olumlamayanlar (Katılmıyorum+ Kesinlikle Katılmıyorum) değerlendirildiğinde ÇŞİD İl Müdürlüğü’nün $\%25 + \%11,1 = \%36,1$, yerel yönetimlerin “estetik değerlerin analize tabi tutulması gerekliliği” konusundaki olumlamayan (katılmıyorum + kesinlikle

katılmıyorum) tutumlarının ortalaması %13,65 olarak hesaplanmıştır. Olumlamayanlar belediyeler içerisinde, Tokat ve Erbaa belediyelerinin oranların yüksek olması dikkat çekmektedir. Özellikle Tokat Belediyesi'nde %61,1 oranındaki olumsuz yaklaşım, bu tür analizlerin yönetsel süreçlere katkısına dair ciddi bir kurumsal kuşku olduğunu ve yine %58,3 oranla Erbaa Belediyesinde benzer bir tutumun olduğu bu tavrın estetik değerlere yönelik reflekslerin ölçülebilirlikten ziyade sezgisel veya durumsal yaklaşımlarla şekillendiğini düşündürmektedir.

Hem merkezî taşra teşkilatında hem de bazı yerel yönetimlerde kararsızlık oranının %20 düzeyine ulaşması, estetik değerlerin nasıl tanımlanacağı, neye göre analiz edileceği ve bu analizlerin yönetsel süreçlerde nasıl değerlendirileceğine ilişkin kurumsal bir belirsizlik bulunduğunu göstermektedir. Özellikle kavramsal netlik ve uygulama rehberliğinden yoksun olunan durumlarda, estetik gibi soyut niteliklerin analize konu edilmesine yönelik tutumların kararsızlıkla sonuçlandığı görülmektedir.

Tablo 5.19 incelendiğinde kentsel alanlara yönelik düzenlemelerde farklı kurum ve birimlerin müdahalesi sonucu estetik bütünlükten yoksun mekânların oluştuğu fikrine yönelik katılımcı görüşlerinin katılımcı birimlere göre farklılık arz ettiği görülmektedir.

Tablo 5.19 Kentsel Alanlarda Karar Veren Farklı Kurumların ve Birimlerin Düzenlemeleri Sonucunda, Estetik Açısından Birbirinden Farklı ve Bütünlük Taşımayan Mekânların Oluşturduğu Fikrine Katılım Derecesine Yönelik Frekans ve Yüzdelik Dağılımı

Katılımcı Birim	Kesinlikle Katılıyorum (%)	Katılıyorum (%)	Kararsızım (%)	Katılmıyorum (%)	Kesinlikle Katılmıyorum (%)
Almus Belediyesi	4,2	0,6	0	0	0
Artova Belediyesi	0,7	1,3	8	0	0
Başçiftlik Belediyesi	2,1	2,5	0	0	0
ÇŞİD Müd.	8,3	17,1	20	25	11,1
Erbaa Belediyesi	13,2	15,2	8	25	33,3
Niksar Belediyesi	7,6	8,2	20	0	22,2
Pazar Belediyesi	2,1	1,3	0	0	0
Reşadiye Belediyesi	2,8	5,1	16	0	0
Sulusaray Belediyesi	3,5	1,3	0	0	11,1
Tokat Belediyesi	38,9	32,3	20	50	11,1
Turhal Belediyesi	7,6	9,5	8	0	11,1
Yeşilyurt Belediyesi	0,7	3,2	0	0	0
Zile Belediyesi	8,3	2,5	0	0	0

Tablo 5.19'un verileri, kentsel alanlarda estetik bütünlüğün bozulmasına yol açan çok aktörlü karar süreçlerine yönelik algının, merkezî ve yerel idareler düzeyinde farklı biçimlerde değerlendirildiğini ortaya koymaktadır.

Merkezî idarenin taşra birimi olan Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği İl Müdürlüğü özelinde, katılımcıların %25,4'ü bu soruna katıldığını belirtmiş, %36,1'i ise katılmadığını ifade etmiştir. Bu dağılım, merkezî düzeyde estetik bütünlük kaybının kurumlar arası uyumsuzluktan kaynaklandığı fikrine karşı hem destekleyici hem de temkinli yaklaşımların var olduğunu göstermektedir.

Yerel yönetimlerde ise dikkat çeken iki örnek öne çıkmaktadır. Tokat Belediyesi'nde bu fikre katılanların oranı %71,2 ile oldukça yüksek düzeydeyken, aynı zamanda katılmayanların oranı da %61,1 gibi dikkat çekici bir seviyededir. Benzer şekilde, Erbaa Belediyesi'nde olumlayanların oranı %28,4, olumsuzlayanların oranı ise %58,3'tür. Bu çelişkili dağılım, özellikle nüfus açısından büyük belediyelerde estetik konusuna yönelik içsel fikir ayrılıkları veya uygulama politikalarında yönsel birlik eksikliği olduğunu düşündürmektedir.

Kararsızlık oranları da değerlendirmeye değer düzeydedir. Tokat Belediyesi, Niksar Belediyesi ve ÇŞİD İl Müdürlüğü'nde kararsızlık oranları %20 seviyesindedir. Bu bulgu, estetik bütünlük konusunda kurumsal değerlendirme ölçütlerinin yeterince yerleşmediğine, uygulama ve yorumlama düzeyinde belirsizliklerin sürdüğüne işaret ettiği yönünde değerlendirilebilir.

Genel olarak veriler, hem merkezî hem de yerel düzeyde estetik karar süreçlerinde kurumsal eşgüdüm eksikliğinin yaygın bir sorun alanı olduğunu ve gerek kurumlar arası gerekse kurum içi düzeyde karar alma süreçlerinde estetik bütünlüğü sağlayacak ortak ölçütlerin, rehberlerin ve yönetsel normların yetersizliğinin, mekânsal uyumun bozulmasına ve estetik açıdan bütünlük taşımayan müdahalelerin ortaya çıkmasına neden olduğunu ortaya koymaktadır. Bu durum, yalnızca yapısal bir eksikliği değil, aynı zamanda uygulamaya ya da önerilen estetik odaklı müdahalelere yönelik kurumsal düzeyde bir direnç potansiyelini de işaret etmektedir. İlgili bulgular, estetik bütünlük tesisine dönük kurumsal işlemlerin çoğu zaman bütüncül bir yaklaşım yerine,

fragmenter⁷ müdahale biçimleriyle yürütüldüğüne ve bu nedenle estetik yönetim kapasitesinin kurumsal düzeyde yeterince yerleşmediğine ilişkin eleştirel ya da mesafeli tutumların varlığına işaret etmektedir.

Tablo 5.20 incelendiğinde, Planlı Alanlar İmar Yönetmeliği kapsamında mimari estetik kurullarının ideal yönetim ilkeleri doğrultusunda geniş katılımla yeniden yapılandırılması gerektiğine yönelik görüşlerin belediyelere göre farklılık gösterdiği görülmektedir.

Tablo 5.20 Planlı Alanlar İmar Yönetmeliği Kapsamında Mimari Estetik Komisyonlarının İdeal Yönetişim İlkeleri Doğrultusunda Geniş Katılımla Yeniden Yapılandırılması Gerekliliğine İlişkin Görüşlerin Frekans ve Yüzdelik Dağılımı

Katılımcı Birim	Kesinlikle Katılıyorum (%)	Katılıyorum (%)	Kararsızım (%)	Katılmıyorum (%)	Kesinlikle Katılmıyorum (%)
Almus Belediyesi	3,6	1,7	1,9	0	0
Artova Belediyesi	0	1,7	1,9	5,3	0
Başçiftlik Belediyesi	1,2	3,3	0	0	0
ÇŞİD Müd.	8,4	18,2	3,8	10,5	50
Erbaa Belediyesi	13,3	11	28,3	15,8	0
Niksar Belediyesi	8,4	10,5	7,5	0	25
Pazar Belediyesi	1,2	2,2	0	0	0
Reşadiye Belediyesi	2,4	6,1	3,8	5,3	0
Sulusaray Belediyesi	3,6	1,7	3,8	0	0
Tokat Belediyesi	44,6	29,3	30,2	47,4	0
Turhal Belediyesi	6	9,4	9,4	5,3	25
Yeşilyurt Belediye	2,4	2,2	0	0	0
Zile Belediyesi	4,8	2,8	9,4	10,5	0

Planlı Alanlar İmar Yönetmeliği çerçevesinde mimari estetik komisyonlarının ideal yönetim ilkeleri doğrultusunda ve geniş katılımla yeniden yapılandırılması gerektiği yönündeki öneriye yönelik olumlu (kesinlikle katılıyorum ve katılıyorum) yanıtlar incelendiğinde Tokat Belediyesi, %73,9 (44,6 + 29,3) ile bu konuda en yüksek düzeyde destek sunan yerel yönetim birimi olarak öne çıkmaktadır. Bu oran, hem kurumsal farkındalığın hem de estetik karar süreçlerine katılım iradesinin

⁷Fragmenter (Latince frangere), “parçalara ayrılmak” ya da “kırılmak” anlamına gelir. Bu nedenle parçalanma (fragmentation), hem bölünme sürecini hem de bu sürecin sonucu olarak ortaya çıkan bütünden kopmuş parçayı ifade eder. Parça, artık bütünün özgün yapısını doğrudan yansıtmaz; onun bozulmuş bir izidir (Edthofer, 2011.s,2)

kurumsallaştığını göstermesi bakımından anlamlıdır. Benzer şekilde, Erbaa Belediyesi'nde %24,3 ve Niksar Belediyesi'nde %18,9'a yakın destek düzeyi, konuya yönelik olumlu bir yaklaşımın gelişmekte olduğunu göstermektedir.

Merkezî yönetimin taşra birimi olan Tokat Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği İl Müdürlüğü'nde ise olumlayan yanıtların toplamı %26,6 (8,4+18,2) düzeyinde kalmıştır. Bu oran, yerel yönetimlere kıyasla daha temkinli bir yaklaşımın benimsendiğini göstermektedir.

Olumsuzlayan yanıtlar Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği İl Müdürlüğü'nde olumsuzlayan görüşlerin toplam oranı %60,5 olarak yüksek bir seviyede olduğu görülmektedir. Bu durum, merkezi idarenin taşra teşkilatında söz konusu yapısal dönüşüme karşı çekince ya da direnç olduğunu gösterdiği şeklinde değerlendirilebilir.

Yerel yönetim birimleri içinde ise Tokat (%47,4), Turhal (%30,3) ve Niksar (%25) Belediyeleri dikkat çekici oranda olumsuzlama sergilemektedir. Bu oranlar, ilgili belediyelerde ya mevcut komisyon yapısına yönelik memnuniyetin yüksek olduğuna ya da önerilen yeniden yapılanma modelinin yeterince tanımlanmadığına ve yerel ölçekle uyumlu görülmediğine işaret edebilir.

Bulguların estetik yönetim yapılarının reformuna ilişkin fikir birliğinin yaygın düzeyde henüz tam olarak oluşmadığını ve özellikle merkezî idarenin bu alandaki dönüşüm taleplerine daha temkinli veya mesafeli yaklaştığını ortaya koymaktadır. Yerel yönetimlerde ise eğilim daha parçalı olup, bazı birimlerde açık destek gözlemlenirken, diğerlerinde belirgin bir direnç veya kararsızlık mevcuttur. Bu durum, estetik komisyonlarının yeniden yapılandırılmasına yönelik sürecin çok düzeyli bir yönetim anlayışıyla ve birimlerin kurumsal kapasiteleri dikkate alınarak yürütülmesini zorunlu kılmaktadır.

Yarı yapılandırılmış anket çalışmasında katılımcılara yöneltilen açık uçlu soru olan “Mimari estetiğin sağlanması ve kamusal estetiğin korunması amacıyla, fotoğraflar üzerinden nesnelerin boyut ve konumlarının ölçülmesini sağlayan fotogrametri tekniği, yapay zekâ uygulamaları ve dijital modelleme gibi yeni teknolojik yöntemlerin kullanılarak estetik düzenlemeler için bir kolluk faaliyeti yürütülmesi konusunda

düşünceleriniz nelerdir?” sorusuna verilen yanıtlar, içerik analizi yöntemiyle tematik olarak sınıflandırılarak değerlendirilmiştir.

Tablo 5.21 incelendiğinde, teknolojik temelli estetik kolluk uygulamalarına ilişkin açık uçlu soruya verilen katılımcı görüşleri tematik kategorilere ayrılarak değerlendirilmiştir. Elde edilen bulgular, katılımcıların konuya yönelik yaklaşımlarının belirgin temalar etrafında yoğunlaştığını göstermektedir.

Tablo 5.21 Tematik Kategorilere Göre Katılımcı Sayısı ve Yüzdesi

Tema	Tanım	İfadeler	Katılımcı Sayısı	Yüzde (%)
Kesinlikle olumlu (teknoloji+destek)	Teknolojiyi güçlü biçimde savunan ve düzenlemeyi kesinlikle gerekli gören ifadeler	Kesinlikle katılıyorum. Yeni teknolojiler kullanılmalı.	28	29,8
Olumlu ancak (şartlı/destekleyici)	Teknolojik katkıyı destekleyen ancak çekince belirten veya belirli şartlara bağlayan görüşler	Faydalı olur ama eğitilmiş personel olmalı.	25	26,6
Genel olumlu ifade	Kısa olumlu ifadeler (katılıyorum, faydalı olur vb.)	Katılıyorum / Faydalı olur.	20	21,3
Kararsız / Nötr ifade	Yetersiz, belirsiz ya da yorumsuz ifadeler	İstenirse yapılabilir / Sahada olabilir.	10	10,6
Olumsuz / (Gereksiz bulanlar)	Kolluk faaliyetine karşı çıkan, uygulanamaz veya gereksiz bulan ifadeler	Gereksiz olur / Kamuya külfet olur.	8	8,5
Fikri yok / (Belirtmemiş)	Fikri olmadığını belirten ya da değerlendirme yapmayan yanıtlar	Herhangi bir düşüncem yok.	3	3,2

Açık uçlu soruya katılım gösterenlerin büyük bir çoğunluğu tarafından, fotogrametri, yapay zekâ uygulamaları ve dijital modelleme gibi yeni nesil teknolojik yöntemlerin, mimari estetiğinin sağlanması ve kamusal estetiğin korunması açısından önemli katkılar sunabileceği yönünde tercihde bulunmuşlardır. Özellikle bu teknolojilerin; görsel kirliliğin azaltılması, yapıların boyut ve konum açısından mekânsal uyumunun sağlanması ve kamusal alanların daha işlevsel ve estetik hâle getirilmesi gibi somut faydalar sağladığı yönünde görüş birliğine varıldığı gözlemlenmektedir.

Şehirlerin gelecekte başarılı olabilmesi için, sosyal, çevresel ve ekonomik unsurların; dijital, akıllı, zeki, ağ bağlantılı ve dirençli yapılarla bütünleştirilmesi ve bu

yapının, estetik açıdan kabul gören kavramlarla birlikte kapsamlı bir yönetim sistemiyle desteklenmesi gerektiği yönünde güçlü bir kanaat dile getirilmesi de dikkat çekmektedir.

Katılımcılar tarafından ortaya konan bu görüşlerin, literatürde yer alan “akıllı kent estetiği” ve “veriye dayalı estetik yönetim” kavramlarıyla örtüştüğü görülmektedir (Kaluarachchi,2022,s.459–460).Estetik duyarlılığın, teknolojik altyapılarla desteklenerek sistematik biçimde yönetilmesi gerektiği vurgulanmakta; bu bağlamda dile getirilen “Kent estetiği idareciden başlayarak kullanıcıya kadar bütünlük oluşturmalıdır”, “Yapay zekâ ile estetik ihlaller hızla tespit edilebilir, optimize edilebilir” ve “Bu tür uygulamalar, estetik değerlerin korunması yanında ekonomik ve zamansal verimlilik de sağlar” gibi ifadelerin, kamuoyunda estetik ile teknoloji arasında kurulan ilişkinin farkındalık düzeyinde geliştiğini ortaya koyduğu anlaşılmaktadır.

Öte yandan, sınırlı sayıda katılımcı, teknolojik yöntemlerin kamu kurumlarında uygulanabilirliğine ilişkin daha temkinli ve eleştirel bir yaklaşım sergilemiştir. Bu katılımcılar, söz konusu uygulamaların mevcut kamu yönetimi yapısı içerisinde hayata geçirilmesinin idari ve hukuki zorluklar barındırdığını ve bu durumun gereksiz bir idari yük oluşturabileceğini de ifade etmiştir. Kamu idarelerinde bu tür yenilikçi müdahalelere yönelik farkındalık düzeyinin henüz yeterince gelişmediği, dolayısıyla teknolojik uygulamalardan önce gerekli altyapının oluşturulmasının zorunlu olduğu vurgulanmıştır. Bu eleştiriler, estetik yönetim süreçlerinin merkeziyetçi ve standart kalıplar üzerinden değil; yerel ihtiyaçlara, sosyal koşullara ve kültürel bağlama duyarlı bir biçimde tasarlanması gerektiği yönündeki yaklaşımlarla örtüşmektedir.

Diğer yandan, bazı katılımcılar teknolojik yöntemlere genel olarak olumlu yaklaşmakta; ancak bu tür uygulamaların etkili ve sürdürülebilir biçimde hayata geçirilebilmesi için belirli yapısal koşulların sağlanması şartını vurgulamaktadırlar. Bu doğrultuda, yetkin kurumsal birimlerin teşkil edilmesi, liyakat ilkesine dayalı yapılar aracılığıyla gözetim ve denetim mekanizmalarının güçlendirilmesi, kamuoyunda bilinç düzeyinin artırılması ve estetik farkındalığa yönelik eğitim faaliyetlerinin yaygınlaştırılması gibi öneriler öne çıkmaktadır. Bu yaklaşım, kamusal estetik düzenlemelerin yalnızca teknik araçlarla sınırlı kalmaması; aynı zamanda yönetim

ilkeleri, toplumsal katılım süreçleri ve eğitim politikalarıyla eşgüdüm içerisinde yürütülmesi gerektiğine işaret etmektedir.

Açık uçlu sorulara verilen yanıtlar, katılımcı birimlerin teknolojik yöntemlerle desteklenen estetik kolluk faaliyeti yürütülmesine büyük ölçüde olumlu yaklaşım gösterdiğini ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, bu teknolojilerin etkin biçimde uygulanabilmesi ve sürdürülebilirliğinin sağlanabilmesi için yalnızca teknik donanımın yeterli olmayacağı; aynı zamanda kültürel farkındalığın geliştirilmesi, nitelikli insan kaynağının istihdamı, uygun yasal düzenlemelerin oluşturulması ve bütüncül bir yönetim anlayışının benimsenmesi gerektiği yönünde değerlendirmelerin öne çıktığı görülmektedir.

5.4.3. Araştırmanın Hipotezlerini Test Etmeye Yönelik Analizler

Çalışmada, kamu düzeni kavramının geçirdiği kavramsal dönüşüm ve yeniden yapılanma süreci temel alınarak geliştirilen ölçek, katılımcıların kamusal estetik unsurlara yönelik tutumlarını, farkındalık düzeylerini ve değerlendirmelerini çok boyutlu biçimde ölçmeyi amaçlamaktadır. Bu çerçevede çalışma, bir ana hipotez ve beş alt hipotezden oluşan kuramsal bir yapı üzerine inşa edilmiştir.

Bağımsız bir estetik kolluk biriminin gerekliliği, estetik düzenlemelerin kamu hizmeti memnuniyetini artırması, genel maksatlı kamusal estetik rehberinin gerekliliği, estetik unsurların kamu düzeninde dikkate alınma derecesi, yöneticilerin ve kullanıcıların estetik değerlere duyarlılığı, farklı kurumların düzenlemelerindeki estetik bütünsüzlük, estetik kurulların katılımcı biçimde yeniden yapılandırılması gereğine yönelik normatif tutumlar ve sistem önerileriyle birlikte kamu düzeninin modern unsurlarına eklenen güncel unsurların bilinirlik seviyesi değerlendirilmiştir.

Tablo 5.22 incelendiğinde, araştırmada yer alan estetik yönetim değişkenleri arasındaki ilişkileri ortaya koymak amacıyla oluşturulan korelasyon tablosunun her bir değişkenin diğer değişkenlerle olan ikili korelasyon düzeyini göstererek yapısal tutarlılığı ve kavramsal bütünlüğü analiz etmeye çalışılmıştır.

Tablo 5.22 Korelasyon Matrisi Tablosu

	Modern Unsur Bilinirlik	Kamusal Estetik Algısı	Estetik Kolluk Birimi Tesisi	Estetik Düzenlemeye Verilen Önem	Kamu Hizmetinde Estetik Memnuniyet	Kamusal Estetik Rehber	Kamusal Alanda Estetik Unsur Önemi	M.E.K. Etkinliği	Estetik Değerlerin Analiz Edilmesi	Bütünsellik Eksiklik Düşüncesi	M.E.K. Geniş Katılım	Karar Alma Sürecinde Estetik Önemi	Görev Pozisyonu	Eğitim Düzeyi
Modern Unsur Bilinirlik	1	0,093	0,066	,284* ⁸	,141*	0,025	0,081	0,039	- 0,022	- 0,017	0,038	,169*	0,002	- 0,035
Kamusal Estetik Algısı	0,093	1	,216*	0,043	0,007	0,097	,169*	0,039	,144*	0,064	0,073	0,021	0,002	- 0,008
Estetik Kolluk Birimi Tesisi	0,066	,216*	1	-0,062	,170*	,294*	,303*	0,057	,320*	,148*	,246*	0,101	0,063	0,042
Estetik Düzenlemeye Verilen Önem	,284*	0,043	- 0,062	1	,211*	- 0,037	- 0,022	,353*	- 0,117*	- 0,193*	- 0,074	,236*	- 0,069	,268*
Kamu Hizmetinde Estetik Memnuniyet Boyutu	,141*	0,007	,170*	,211**	1	,378*	,245*	,119*	,213*	,137*	,183*	0,081	0,051	0,011
Kamusal Estetik Rehber	0,025	0,097	,294*	-0,037	,378*	1	,381*	0,103	,358*	,148*	,280*	0,081	0,059	- 0,172*
Kamusal Alanda Estetik Unsur Önemi	0,081	,169*	,303*	-0,022	,245*	,381*	1	0,048	,366*	,134*	,232*	,141*	0,035	- 0,113*
M.E.K. Etkinliği	0,039	0,039	0,057	,353**	,119*	0,103	0,048	1	,133*	- 0,051	- 0,025	,148*	- 0,047	0,076
Estetik Değerlerin Analiz Edilmesi Gerekliliği	- 0,022	,144*	,320*	- 0,117*	,213*	,358*	,366*	,133*	1	,266*	,314*	0,095	0,026	- 0,130*
Bütünsellik Eksiklik Düşüncesi	- 0,017	0,064	,148*	- 0,193**	,137*	,148*	,134*	- 0,051	,266*	1	,272*	- 0,108*	- 0,032	- 0,078
M.E.K. Geniş Katılım	0,038	0,073	,246*	-0,074	,183*	,280*	,232*	- 0,025	,314*	,272*	1	- 0,035	0,052	- 0,047
Karar Alma Sürecinde Estetik Önemi	,169*	0,021	0,101	,236**	0,081	0,081	,141*	,148*	0,095	- 0,108*	- 0,035	1	- 0,055	0,086
Görev Pozisyonu	0,002	0,002	0,063	-0,069	0,051	0,059	0,035	- 0,047	0,026	- 0,032	0,052	- 0,055	1	- 0,125*
Eğitim Düzeyi	- 0,035	- 0,008	0,042	,268**	0,011	- 0,172*	- 0,113*	0,076	- 0,130*	- 0,078	- 0,047	0,086	- 0,125*	1

⁸ p< 0.05, %5 düzeyinde anlamlı⁹ p< 0.01, %1 düzeyinde anlamlı

Korelasyon analizi aralık ve rasyo seviyesinde seviyesinde ölçülmüş iki değişken arasında ilişkinin veya bağımlılığının şiddetini belirlemeye yönelik analiz tekniği olarak ifade edilmektedir (Altunışık, Coşkun, Bayraktaroğlu ve Yıldırım, 2007, s. 228).

Çalışma kapsamında oluşturulan tüm ölçek maddeleri arasındaki ilişki düzeyleri, Tablo 24’te yer alan korelasyon matrisi aracılığıyla incelenmiştir. Toplam 340 madde çifti için hesaplanan Spearman korelasyon katsayıları (r), iki sürekli değişken arasındaki doğrusal ilişkinin yönünü ve gücünü ölçmek amacıyla kullanılmıştır. -1 ile $+1$ arasında değer alan bu katsayı, mutlak değeri 1 ’e yaklaştıkça ilişkinin gücünü artırmakta; 0 değeri ise doğrusal bir ilişki bulunmadığını göstermektedir (Stewart, 2025).

Spearman sıralama korelasyon katsayısının (ρ) yorumlanmasına ilişkin ölçütler, Dancey ve Reidy (2007, s. 174) tarafından

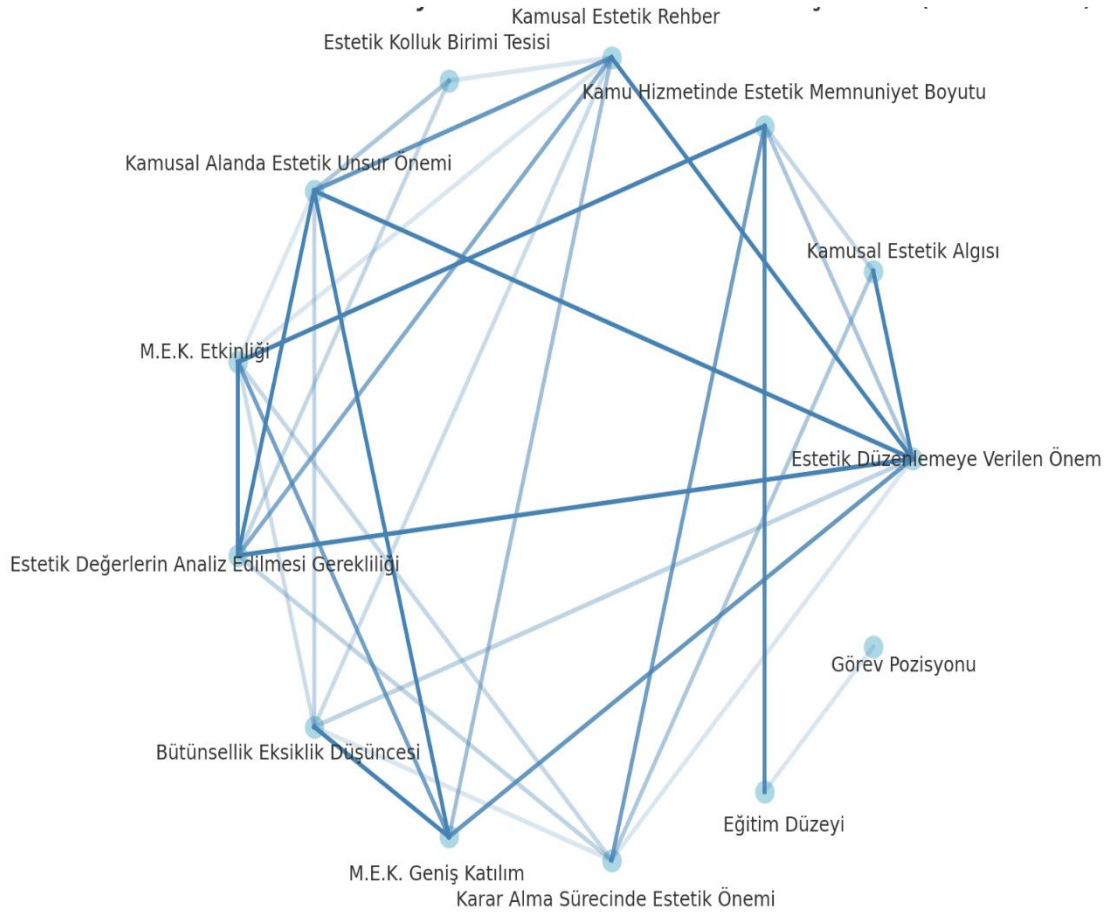
- 0.00–0.19 aralığındaki katsayılar, çok zayıf korelasyon
- 0.20–0.39 aralığı, zayıf korelasyon
- 0.40–0.59 aralığındaki değerler, orta düzeyde
- 0.60–0.79 aralığı, güçlü
- 0.80–1.00 aralığında yer alan katsayılar, çok güçlü korelasyon düzeyini göstermekte olduğu, $(-)$ olması, ilişkinin ters yönlü olduğunu, yani bir değişken artarken diğ erinin azaldığı şeklinde ifade edilmektedir.

Çalışmada yer alan 340 anket verisine ilişkin değişkenler arasında hesaplanan Spearman korelasyon katsayılarının düzey dağılımı korelasyon düzeyleri, literatürde genel kabul gören sınıflandırmaya göre değerlendirilmiştir. Değerlendirme sonuçlarına göre;

- Çok zayıf düzeyde korelasyon ($|r| < 0.20$) gösteren ilişki sayısı: 147 çift
- Zayıf düzeyde korelasyon ($0.20 \leq |r| < 0.40$) gösteren ilişki sayısı: 23 çift
- Çok güçlü düzeyde korelasyon ($0.90 \leq |r| \leq 1.00$) gösteren ilişki sayısı: 1 çift
- Orta düzey (0.40–0.69), güçlü düzey (0.70–0.89) ya da bu aralıklara yakın düzeyde ilişki gösteren herhangi bir değişken çifti bulunmadığı görülmektedir.

Çalışmada elde edilen bulgular, geliştirilen ölçme aracının tek bir kavramsal boyuta indirgenemeyecek kadar çeşitli ve çok boyutlu bir yapıya sahip olduğunu gösterdiği söylenebilir. Korelasyon düzeylerinin genellikle düşük ya da zayıf seviyede kalması, ölçek maddelerinin birbirinden bağımsız yapılar içerdiğini ve farklı kavramsal alanlara temas ettiğini ortaya koymaktadır. Bu durum, ölçeğin yalnızca estetik algıyla sınırlı kalmayıp; estetik düzenleme, yönetim, kamu hizmeti memnuniyeti ve estetik öncelikler gibi farklı tematik alanları bütüncül biçimde kapsadığını göstermesi açısından dikkat çekmektedir. Ölçeğin bu çok boyutlu yapısı, siyaset bilimi ve kamu yönetimi gibi disiplinlerarası bağlamlarda da kullanılabilirliğini artırmakta; estetikle ilgili kamusal meseleleri analiz etmede alana özgün ve kapsamlı bir katkı sunduğu ifade edilebilir.

Çok değişkenli veri yapılarında değişkenler arası ilişki düzeylerini görsel olarak analiz etmek amacıyla kullanılan dairesel (chord stil) korelasyon diyagramları, özellikle kavramsal kümelenmeleri ortaya koymada etkili bir araçtır. Bu tür görselleştirmelerde değişkenler çevresel düğümler olarak yer almakta; aralarındaki korelasyonlar ise renk yoğunluklarına ve çizgi kalınlıklarına göre görsel olarak sunulmaktadır (Friendly, 2002, s.324).

Şekil 5.1 Ortalama Üzeri Korelasyonlara Sahip Değişken Çiftleri Diyagramı

Görselde sunulan chord stilindeki dairesel korelasyon ağı, ortalama korelasyon değerinin üzerinde kalan değişken çiftleri arasındaki ilişkileri görselleştirmekte olup, kamusal estetik bağlamında yer alan çeşitli değişkenler arasında kurulan ilişkilerin yoğunluğunu ve yönünü temsil etmektedir. Bağlantı çizgilerinin kalınlığı, iki değişken arasındaki ilişkinin göreceli gücünü yansıtırken; daha ince çizgiler daha zayıf korelasyonları, daha kalın çizgiler ise güçlü korelasyonları göstermektedir.

Estetik Düzenlemeye Verilen Önem, Kamusal Estetik Algısı, Kamu Hizmetinde Estetik Memnuniyet Boyutu ve Karar Alma Sürecinde Estetik Önemi gibi değişkenler, çok sayıda bağlantı çizgisiyle merkeze yakın bir konumda yer almakta ve ağın yapısal yoğunluğunda belirleyici bir rol üstlenmektedir. Bu durum, bu değişkenlerin kamusal estetik algısında yapısal düğüm noktaları olduğunu göstermektedir.

Eğitim Düzeyi ve Görev Pozisyonu, sınırlı bağlantılarla ağın dış çeperinde konumlanmakta; bu durum, yapısal değişkenlerin estetik algıdan daha bağımsız ya da dolaylı etkiye sahip olduğunu düşündürmektedir.

Kamusal Alanda Estetik Unsur Önemi, M.E.K. Etkinlikleri, Bütünsellik Eksikliği Düşüncesi ve Geniş Katılım gibi değişkenler arasında orta düzeyde ama çok yönlü ilişkiler dikkat çekmektedir. Bu durum, karar alma süreçlerinde estetik bileşenlerin çok boyutlu etkileşimler üzerinden anlam kazandığını göstermektedir.

Ağ yapısı incelendiğinde, “Estetik Düzenlemeye Verilen Önem” değişkeninin ağın merkezine yakın konumlandığı ve birden fazla değişkenle güçlü korelasyonlar sergilediği görülmektedir. Bu durum, söz konusu değişkenin diğer estetik algı, yönetim ve katılım boyutlarıyla anlamlı düzeyde bağlantılı olduğunu göstermektedir.

Özellikle “Estetik Değerlerin Analiz Edilmesi Gerekliliği”, “M.E.K. Etkinliği”, “Kamusal Alanda Estetik Unsur Önemi” ve “Kamu Hizmetinde Estetik Memnuniyet Boyutu” gibi değişkenlerle yoğun bağlantılar, estetik düzenleme yöneliminin hem yönetsel etkinlikle hem de estetik memnuniyetle eşzamanlı ilerlediğine işaret etmektedir. Bu bağlantılar, katılımcıların estetik müdahalelere verdiği önemin yalnızca görsel tercihlerle sınırlı kalmadığını, aynı zamanda yönetsel süreçlere ve hizmet kalitesine dair bir algıyı da yansıttığını ortaya koymaktadır.

“Bütünsellik Eksiklik Düşüncesi” ile “M.E.K. Geniş Katılım” değişkenleri arasındaki korelasyonun belirginliği, estetik karar süreçlerinde bütünlük algısının geniş katılım beklentisiyle ilişkili olduğunu düşündürmektedir. Benzer şekilde, “Estetik Değerlerin Analiz Edilmesi Gerekliliği” ile “Kamusal Estetik Rehber” ya da “Kolluk Birimi Tesisi” gibi teknik-danışmanlık nitelikli değişkenler arasındaki korelasyonlar, kurumsal yönlendirme ve standartlaşmanın önemsendiğine işaret etmektedir.

Bir diğer yandan “Görev Pozisyonu” ve “Eğitim Düzeyi” değişkenlerinin çevresel konumlarda, sınırlı bağlantı yoğunluğu ile temsil edilmiş olmasıdır. Bu durum, demografik niteliklerin estetik yönetim algısında sınırlı açıklayıcılığa sahip olabileceğine ya da bu değişkenlerin daha dolaylı etkiler ürettiğine yönelik bir gösterge olarak yorumlanabilir.

Araştırmada yer alan değişkenlerin dağılım özellikleri incelendiğinde, tüm değişkenlerin normal dağılım varsayımını karşılamadığı görülmektedir. Merkezi eğilim ölçütleri (mod, medyan, ortalama) ile dağılım göstergeleri (çarpıklık ve basıklık katsayıları) dikkate alındığında, verilerin simetrik bir dağılım göstermediği ve basıklık değerlerinde de belirgin sapmalar bulunduğu anlaşılmaktadır. Özellikle “Estetik Değerlerin Analiz Edilmesi Gerekliliği” ve “Kamusal Estetik Rehber” değişkenlerinde yüksek pozitif çarpıklık ve basıklık değerleri dikkat çekmektedir. Bu durum, verilerin parametrik test varsayımlarını karşılamadığını göstermekte ve analiz sürecinde parametrik olmayan istatistiksel yöntemlerin tercih edilmesini zorunlu kılmaktadır. Söz konusu bulgular, araştırma değişkenlerinin merkezi eğilim ve dağılım özelliklerine ilişkin betimsel istatistikleri içeren tablo 5.23’de ayrıntılı biçimde sunulmuştur.

Tablo 5.23 Araştırma Değişkenlerinin Merkezi Eğilim ve Dağılım Göstergelerine İlişkin Betimsel İstatistikler

Değişken	Örneklem Sayısı	Mod	Medyan	Ortalama	Çarpıklık (Skewness)	Basıklık (Kurtosis)	Dağılım Durumu
Modern Unsur Bilinirlik	340	3	3	2,83	0,11	-0,68	Parametrik değil, normal dağılmıyor
Kamusal Estetik Algısı	340	2	2	2,55	0,96	0,03	Parametrik değil, normal dağılmıyor
Estetik Kolluk Birimi Tesisi	340	2	2	2,11	0,81	-0,05	Parametrik değil, normal dağılmıyor
Estetik Düzenlemeye Verilen Önem	340	3	3	3,03	-0,2	-0,51	Parametrik değil, normal dağılmıyor
Kamu Hizmetinde Estetik Memnuniyet Boyutu	340	2	2	2,16	0,79	0,6	Parametrik değil, normal dağılmıyor
Kamusal Estetik Rehber	340	2	2	2	1,17	2,24	Parametrik değil, normal dağılmıyor
Kamusal Alan Düzenlemesinde Estetik Unsurların Dikkate Alınması	340	1	2	1,6	0,96	0,96	Parametrik değil, normal dağılmıyor
Mimari Estetik Kurulu Etkinliği	340	2	3	2,8	0,19	-0,94	Parametrik değil, normal dağılmıyor
Estetik Değerlerin Analiz Edilmesi Gerekliliği	340	2	2	1,75	1,65	3,84	Parametrik değil, normal dağılmıyor
Bütünsellik Eksiklik Düşüncesi	340	2	2	2,16	0,94	0,75	Parametrik değil, normal dağılmıyor
Mimari Estetik Kuruluna Geniş Katılım	340	2	2	2,06	0,89	0,99	Parametrik değil, normal dağılmıyor
Karar Alma Sürecinde Estetik Önemi	340	2	2	2,41	0,57	-0,35	Parametrik değil, normal dağılmıyor

Analiz sonuçları, birçok değişkenin normal dağılım varsayımını karşılamadığını göstermiştir. Bu bağlamda, verilerin ölçme düzeyinin ordinal olması ve dağılımın parametrik test varsayımlarını ihlal etmesi nedeniyle, parametrik olmayan analiz teknikleri kullanılmıştır. Bu araştırmada, test edilen hipotezlerin analizinde kullanılan yöntemler, değişkenlerin ölçüm düzeyleri ve dağılım özellikleri dikkate alınarak belirlenmiştir. Özellikle değişkenlerin büyük çoğunluğunun ordinal ölçekte yer alması ve normal dağılım göstermemesi nedeniyle parametrik olmayan istatistiksel teknikler tercih edilmiştir. Bu doğrultuda, Spearman korelasyon analizi ve Kruskal-Wallis H testi, Mann Whitney U Testi gibi analiz tekniklerine başvurulmuştur. Her bir hipoteze karşılık gelen analiz tekniği ve bu tercihin gerekçesi ayrıntılı olarak tablo 5.24'de sunulmuştur.

Tablo 5.24 Hipotezlere Yönelik İncelenen Değişkenler ve Analiz Yöntemleri

Hipotez Numarası	Hipotez Özeti	Bağımsız Değişken	Bağımlı Değişken	Analiz Yöntemi
1	Kamusal estetik düzenlemelerine verilen önem arttıkça, kamu hizmetlerinden duyulan memnuniyet arasında ilişki vardır	Estetik düzenlemeye verilen önem	Kamu hizmetinde estetik memnuniyet boyutu	Spearman Sıra Korelasyonu
2	Kamu idarelerinde görev pozisyonu yükseldikçe, kamusal estetik düzenlemelerinin önemine ilişkin algı düzeyi arasında ilişki vardır	Görev pozisyonu	Estetik düzenlemeye verilen önem	Spearman Sıra Korelasyonu
3	Eğitim düzeyi yükseldikçe, görevlilerin kamusal estetik kriterlerine verdikleri önem arasında ilişki vardır	Eğitim düzeyi	Kamusal estetik algısı	Spearman Sıra Korelasyonu
4	Estetik düzenlemelere önem verenler, kamusal estetik karar süreçlerinde daha fazla bütünsellik eksikliği hissetmesi arasında ilişki vardır.	Estetik düzenlemelere verilen önem	Bütünsellik eksikliği hissi	Spearman Sıra Korelasyonu
5	Kamusal alanda estetik unsurların önemli olduğunu düşünen katılımcılar, estetik kolluk birimi kurulması fikrine daha fazla destek vermesi arasında ilişki vardır.	Modern unsur bilinirlik düzeyi	Genel İdare/Mahalli İdare	Mann Whitney U Testi

Yukarıda sıralanan hipotezler doğrultusunda, estetik düzenlemelere verilen önemin çeşitli sosyo-demografik ve algısal değişkenlerle olan ilişkisini kapsamlı biçimde değerlendirebilmek amacıyla, bu değişkenleri bir arada bütüncül bir tavırla katılımcıların estetik düzenlemelere verdikleri önem düzeyi; kamu hizmetlerinden algılanan memnuniyet, görev pozisyonu, eğitim düzeyi, estetik karar süreçlerinde hissedilen bütünsellik eksikliği ve modern estetik unsurlara ilişkin bilinirlik düzeyleri ile istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler göstermektedir şeklinde ele alan ana hipotez (H1) oluşturulmuştur.

1) Kamusal estetik düzenlemelerine verilen önem arttıkça, kamu hizmetlerinden duyulan memnuniyet de artmaktadır. Katılımcıların kamusal alanlarda estetik unsurların önemine verdikleri değer ile kamusal hizmetlerden duydukları estetik memnuniyet arasındaki ilişkiye yönelik hipotezi incelemek amacıyla Spearman's rho korelasyon analizi gerçekleştirilmiştir.

Tablo 5.25 Hipotez 1 Korelasyon Gösterge Tablosu

Correlations				
			Estetik Düzenlemeye Verilen Önem	Kamu Hizmetinde Estetik Memnuniyet Boyutu
Spearman's rho	Estetik Düzenlemeye Verilen Önem	Correlation Coefficient	1,000	,211**
		Sig. (2-tailed)	.	,000
		N	340	340
	Kamu Hizmetinde Estetik Memnuniyet Boyutu	Correlation Coefficient	,211**	1,000
		Sig. (2-tailed)	,000	.
		N	340	340
**. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).				

Yapılan korelasyon analizine göre, “Estetik düzenlemeye verilen önem” ile “Kamu hizmetinde estetik memnuniyet boyutu” arasında zayıf düzeyde pozitif bir ilişki bulunmuştur ($\rho = 0.211$). Bu bulgu, estetik düzenlemelere daha fazla önem atfeden görevlilerin, kamu hizmetlerinden algıladıkları memnuniyet düzeyinin de arttığını göstermektedir. Bu nedenle, çalışmanın bu boyutuna ilişkin olarak oluşturulan H0 hipotezi kabul edilmiştir; H1 hipotezi ise reddedilmiştir.

Tablo 5.26 Hipotez 1 Korelasyon Analiz Sonucu Tablosu

	Hipotez Özeti	Korelasyon Değeri (p)	Yorum	Karar
Hipotez 1	Estetik düzenlemeye verilen önem arttıkça kamu hizmetlerinden duyulan memnuniyetin arttığı varsayılmaktadır.	,211	Zayıf düzeyde pozitif korelasyon	H0 kabul edildi, H1 reddedildi

2) Kamu idarelerinde görev pozisyonu yükseldikçe, kamusal estetik düzenlemelerinin önemine ilişkin algı düzeyi artmaktadır.

Kamu idarelerinde görev pozisyonu ile kamusal estetik düzenlemelerinin önemine ilişkin algı düzeyi arasındaki ilişkiye yönelik hipotezi incelemek amacıyla Spearman's rho korelasyon analizi gerçekleştirilmiştir.

Tablo 5.27 Hipotez 2 Korelasyon Gösterge Tablosu

Correlations				
			Görev pozisyonu	Estetik düzenlemeye verilen önem
Spearman's rho	Görev pozisyonu	Correlation Coefficient	1,000	-,069
		Sig. (2-tailed)	.	,203
		N	340	340
	Estetik düzenlemeye verilen önem	Correlation Coefficient	-,069	1,000
		Sig. (2-tailed)	,203	.
		N	340	340

**. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed)

Yapılan korelasyon analizine göre, “Görev pozisyonu” ile “Estetik düzenlemeye verilen önem” değişkenleri arasında negatif yönlü ve oldukça zayıf bir ilişki bulunmuştur ($\rho = -0.069$). Elde edilen p değeri ($p = ,203$), .05 anlamlılık düzeyinin üzerinde olduğu için bu ilişki istatistiksel olarak anlamlı değildir. Bu bulgu, görev pozisyonu yükseldikçe estetik düzenlemelere atfedilen önemin anlamlı şekilde artmadığını göstermektedir. Bu nedenle, çalışmanın bu boyutuna ilişkin olarak oluşturulan H0 hipotezi kabul edilmiş, H1 hipotezi ise reddedilmiştir.

Tablo 5.28 Hipotez 2 Korelasyon Analiz Sonucu Tablosu

	Hipotez Özeti	Korelasyon Değeri (ρ)	Yorum	Karar
Hipotez 2	Görev pozisyonu yükseldikçe estetik düzenlemelere verilen önemin arttığı varsayılmaktadır.	-,069	Negatif yönlü, anlamsız düzeyde zayıf korelasyon	H0 kabul edildi, H1 reddedildi

3) Eğitim düzeyi yükseldikçe, görevlilerin kamusal estetik kriterlerine verdikleri önem artmaktadır. Eğitim düzeyi ile kamusal estetik kriterlerine verilen önem arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla Spearman's rho korelasyon analizi gerçekleştirilmiştir. Bu analiz, eğitim düzeyi yükseldikçe görevlilerin kamusal estetik düzenlemelere daha fazla önem verdiği yönündeki hipotezi test etmeyi amaçlamaktadır.

Tablo 5.29 Hipotez 3 Korelasyon Gösterge Tablosu

Correlations				
			Eğitim düzeyi	Estetik düzenlemeye verilen önem
Spearman's rho	Eğitim düzeyi	Correlation Coefficient	1,000	,268**
		Sig. (2-tailed)	.	,000
		N	340	340
	Estetik düzenlemeye verilen önem	Correlation Coefficient	,268**	1,000
		Sig. (2-tailed)	,000	.
		N	340	340
**. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).				

Yapılan korelasyon analizine göre, “Eğitim düzeyi” ile “Estetik düzenlemeye verilen önem” değişkenleri arasında pozitif yönde ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($\rho = ,268$, $p = ,000$, $n = 340$). Bu korelasyon düzeyi, düşük-orta aralığında yer almakla birlikte, anlamlı bir yönelimi işaret etmektedir. Elde edilen bu bulgu, eğitim düzeyi yükseldikçe görevlilerin kamusal estetik kriterlerine daha fazla önem verdiğini göstermektedir. Bu nedenle, çalışmanın bu boyutuna ilişkin olarak oluşturulan H1 hipotezi kabul edilmiş, H0 hipotezi ise reddedilmiştir.

Tablo 5.30 Hipotez 3 Korelasyon Analiz Sonucu Tablosu

	Hipotez Özeti	Korelasyon Değeri (p)	Yorum	Karar
Hipotez 3	Eğitim düzeyi yükseldikçe estetik düzenlemelere verilen önemin arttığı varsayılmaktadır.	,268**	Düşük-orta düzeyde, pozitif ve anlamlı korelasyon	H1 kabul edildi, H0 reddedildi

4) Estetik düzenlemelere önem verenler, kamusal estetik karar süreçlerinde daha fazla bütünsellik eksikliği hissetmektedir.

Katılımcıların kamusal alanlarda estetik unsurların önemine verdikleri değer ile kamusal estetik karar süreçlerinde bütünsellik eksikliği hissetme düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla Spearman's rho korelasyon analizi gerçekleştirilmiştir.

Tablo 5.31 Hipotez 4 Korelasyon Gösterge Tablosu

Correlations				
			Estetik düzenlemeye verilen önem	Bütünsellik eksiklik düşüncesi
Spearman's rho	Estetik düzenlemeye verilen önem	Correlation Coefficient	1,000	-,193**
		Sig. (2-tailed)	.	,000
		N	340	340
	Bütünsellik eksiklik düşüncesi	Correlation Coefficient	-,193**	1,000
		Sig. (2-tailed)	,000	.
		N	340	340
**. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).				

Yapılan korelasyon analizine göre, “Estetik düzenlemeye verilen önem” ile “Bütünsellik eksiklik düşüncesi” arasında negatif yönlü ve düşük düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($\rho = -,193$, $p = ,000$, $n = 340$). Bu bulgu, kamusal estetik düzenlemelere daha fazla önem veren katılımcıların, estetik karar süreçlerinde bütünsellik eksikliği yaşandığını düşündüklerini göstermektedir. Diğer bir ifadeyle, estetik düzenlemelere önem veren/duyarlılığı yüksek olan görevliler mevcut uygulamaların bütüncül bir yaklaşımdan yoksun olduğunu daha fazla hissetmektedir. Bu nedenle, çalışmanın bu boyutuna ilişkin olarak oluşturulan H1 hipotezi kabul edilmiş, H0 hipotezi ise reddedilmiştir.

Tablo 5.32 Hipotez 4 Korelasyon Analiz Sonucu Tablosu

	Hipotez Özeti	Korelasyon Değeri (p)	Yorum	Karar
Hipotez 4	Estetik düzenlemelere önem verenler, estetik karar süreçlerinde daha fazla bütünsellik eksikliği hissetmektedir.	-,193**	Düşük düzeyde, negatif ve anlamlı korelasyon	H1 kabul edildi, H0 reddedildi

5) Genel idare ve mahalli idare birimlerinde görev yapan katılımcıların kamu düzeninin modern unsurlarına ilişkin bilinirlik düzeyleri arasında anlamlı bir fark vardır.

Katılımcıların görev yaptıkları idari yapı türüne göre kamu düzeninin modern unsurlara ilişkin bilinirlik düzeylerinde anlamlı bir farklılık olup olmadığını incelemek amacıyla Mann-Whitney U testi gerçekleştirilmiştir.

Tablo 5.33 Hipotez 5 Mann-Whitney U Testi Sonucu Tablosu ve Test İstatistiği

Ranks				
	Genel İdare/Mahalli İdare	N	Mean Rank	Sum of Ranks
Modern Unsur Bilinirlik	Genel İdare	46	177,49	8164,50
	Mahalli idare	294	169,41	49805,50
	Total	340		

Test Statistics ^a	
	Modern Unsur Bilinirlik
Mann-Whitney U	6440,500
Wilcoxon W	49805,500
Z	-,537
Asymp. Sig. (2-tailed)	,592
a. Grouping Variable: genelmahalli	

Mann-Whitney U testi sonuçlarına göre, genel idare ve mahalli idare birimlerinde görev yapan katılımcıların "modern estetik unsurlara ilişkin bilinirlik düzeyleri" arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamaktadır ($U = 6440,5$, $Z = -0,537$, $p = ,592$). Bu p değeri, 0.05 anlamlılık düzeyinin oldukça üzerinde olup, iki grup arasında modern unsurların bilinirliği açısından fark olmadığını gösterdiği şeklinde değerlendirilebilir. Yani görev yapılan idari yapı türünün, katılımcıların modern estetik kavramlara aşinalık düzeyini anlamlı biçimde etkilemediği söylenebilir.

Araştırmada oluşturulan hipotezlerin sınanmasına yönelik gerçekleştirilen istatistiksel analizlerin sonuçlarına tablo 34’de yer verilmiştir. Bulgular, araştırmanın temel varsayımlarının geçerliliğini değerlendirme açısından önemli göstergeler sunmakta olup, değişkenler arasındaki ilişkilerin yönünü ve istatistiksel olarak anlamlılık düzeylerini ortaya koymaktadır.

Tablo 5.34 Araştırma Hipotezlerine İlişkin Özet Tablosu

Hipotez Numarası	Hipotez Açıklaması	Sonuç
1	Estetik düzenlemeye verilen önem arttıkça kamu hizmetlerinden duyulan memnuniyetin arttığı varsayılmaktadır.	Kabul
2	Görev pozisyonu yükseldikçe estetik düzenlemelere verilen önemin arttığı varsayılmaktadır.	Red
3	Eğitim düzeyi arttıkça estetik düzenlemelere verilen önemin arttığı varsayılmaktadır.	Kabul
4	Estetik düzenlemelere önem verenler, estetik karar süreçlerinde daha fazla bütünsellik eksikliği hissetmektedir.	Kabul
5	Genel idare ve mahalli idare birimlerinde görev yapan katılımcıların modern estetik unsurlara ilişkin bilinirlik düzeyleri arasındaki fark bulunması	Red

Hipotezlerin kabul/red durumlarına göre sayısal puanlaması ve ortalama değerlendirme düzeyi sunulmuştur. Kabul:1 puan, red:0 puan olarak değerlendirilmiştir.

Tablo 5.35 Hipotez Ortalama Değerlendirme Sonuçları

Değerlendirme Göstergesi	Hipotez Sayısı	Puanlama (Toplam)
Kabul	3	3
Red	2	2
Toplam	5	5

Ortalama değerlendirme düzeyi, toplam puan / hipotez sayısı = $5 / 5 : 1$ şeklinde hesaplanmıştır. Yapılan istatistiksel analizler sonucunda, H1 ana hipotezini oluşturan beş alt hipotezden üçü kabul, ikisi ise reddedilmiştir.

Bu bulgular doğrultusunda, estetik düzenlemelere verilen önemin; kamu hizmetlerinden duyulan estetik memnuniyet, görev pozisyonu ve eğitim düzeyi gibi

değişkenlerle istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler gösterdiği, buna karşılık estetik karar süreçlerinde hissedilen bütünsellik eksikliği ile modern estetik unsurlara ilişkin bilinirlik düzeyleri açısından ise beklenen düzeyde bir ilişki ortaya koymadığı anlaşılmaktadır. Alt hipotezlerin çoğunluğunun desteklenmiş olması dikkate alındığında, H1 ana hipotezi kısmen kabul edilmiştir.

Bu sonuç, estetik duyarlılığın yalnızca bireysel algılarla değil, aynı zamanda kurumsal konumlanma ve eğitimsel birikim gibi faktörlerle de şekillendiğine işaret edebilir. Estetik düzenlemelere verilen önemin kamu hizmetlerinden duyulan memnuniyet düzeyine yansması, kamu yönetimi literatüründe sıklıkla vurgulanan hizmet kalitesi–algı ilişkisini destekler niteliktedir. Öte yandan, bazı alt hipotezlerin desteklenmemiş olması, estetik düzenlemelerin karar süreçlerine entegrasyonu konusunda kurumsal tutarlılık ve yönetişimsel bütünlük sorunlarının varlığını düşündürmektedir. Bu durum, özellikle estetik politikaların belirlenmesinde katılımcılık eksikliğine ve uygulama birliğinin sağlanamamasına bağlanabilir. Dolayısıyla elde edilen bulgular, estetik kavramının sadece görsel değil, yönetsel ve yapısal düzeyde de ele alınması gerektiğini ortaya koymakta; bu doğrultuda kamu politikalarının estetik yönetişimi dikkate alacak biçimde yeniden yapılandırılması gerekliliğine işaret etmektedir.

SONUÇ

Geleneksel anlamda kamu düzeni, uzun yıllar boyunca asayişin korunması, kamu güvenliğinin sağlanması ve toplumsal huzurun temini gibi temel işlevlerle özdeşleştirilmiştir. Bu klasik yaklaşım, kamu otoritesinin işlevini büyük ölçüde güvenlik odaklı bir bakış açısıyla tanımlamış, kamu düzenini dışsal ve maddi unsurlar etrafında sınırlı bir olgu olarak ele almıştır. Zamanla kamu yönetiminin yapısal dönüşümüne eşlik eden siyasal, toplumsal ve kültürel değişimler doğrultusunda kamu düzeni anlayışında da köklü bir genişleme yaşanmıştır.

Modern devlet anlayışının şekillenmesiyle birlikte kamu düzeni, artık yalnızca güvenlik, sağlık ve refah gibi kamu yararının baskın olduğu klasik üçlü unsurlarla sınırlandırılmamaktadır. Günümüzde kamu düzeni, çok boyutlu ve kapsayıcı bir yapıya dönüşerek; hukuk devleti ilkesi, çevresel sürdürülebilirlik, kentleşme politikaları, sanat ve estetik değerler, insan hakları, hayvan onuru gibi alanları da içeren geniş bir normatif çerçeveye ulaşmıştır. Nitekim Amerikan Yüksek Mahkemesi 22 Kasım 1954 tarihli, *Berman v. Parker* kararında estetik kaygıların kamu gücü kullanımına temel teşkil edebileceğini belirtmiş ve kamu yararı kavramının yalnızca maddi değil, aynı zamanda ruhsal ve estetik değerlere de ilişkin olduğunu; bir çevrenin sağlıklı, güvenli ve temiz olmasının yanı sıra güzel ve huzurlu olmasının da düzenleme yetkisi kapsamında değerlendirilmesi gerektiğini ifade etmiştir (*Berman v. Parker*, 1954). Bu yaklaşım, kamu düzeninin yalnızca düzeni sağlamakla yetinen pasif bir yapı değil; toplumsal yaşamın niteliğini yükseltmeyi amaçlayan dinamik ve çok katmanlı bir yönetim alanı olarak yeniden tanımlanmasını gerekli olduğunu göstermesi açısından önemlidir.

Kamu gücü, idarenin normatif çerçevede yasa koyma, uygulama ve denetim süreçlerini içeren temel otorite alanını oluşturmaktadır. Bu otorite, kamu düzeninin korunması ve geliştirilmesi amacıyla düzenleyici ve denetleyici birçok işlevi yerine getirmektedir. Yeni kamu yönetimi anlayışı doğrultusunda kamu gücü, katılımcı ve çoğulcu yönetim ilkelerine uygun biçimde, kurullar, komisyonlar ve benzeri danışma organları aracılığıyla kamusal alanların düzenlenmesi, estetik ve çevresel değerlerin korunması gibi alanlarda da faaliyet göstermektedir. Bu bağlamda, mimari estetik komisyonları, yönetsel karar alma süreçlerine dahil edilen ve estetik bütünlüğün

sağlanmasına yönelik düzenleyici-denetleyici bir işlev üstlenen yapılar olarak öne çıkmaktadır.

Mimari estetik komisyonları, kent estetiğinin korunması, yapısal uyumun sağlanması, kentsel kimliğin görsel açıdan güçlendirilmesi ve toplumsal beğeni algısının yönlendirilmesi açısından önemli bir işlev üstlenmektedir. Mimarlık, şehir ve bölge planlama, peyzaj mimarlığı ve sanat tarihi gibi farklı disiplinlerin temsil edildiği çoğulcu yapıları sayesinde bu komisyonlar, kentsel mekânda estetik bütünlük ile çevresel uyum ve mahalli gönencin tesisi noktasında anlamlı katkılar sunmaktadır. Nitekim araştırma bulguları, katılımcıların mimari estetik komisyonlarına daha geniş bir katılımın sağlanması gerektiğine yönelik tutumlarını katılımcı birimlere göre değerlendirmeye imkân tanımıştır. Elde edilen verilere göre, genel eğilim olumlu yönde olup; pek çok katılımcı idarede “kesinlikle katılıyorum” ve “katılıyorum” seçeneklerinin yüksek oranda tercih edildiği gözlemlenmiştir. Bu durum, katılımcıların kent estetiğine ilişkin karar alma süreçlerine daha fazla aktörün dâhil edilmesine yönelik güçlü bir beklenti içerisinde olduklarını göstermektedir.

Literatürde bu ihtiyaca cevap verebilecek çeşitli kurumsal modeller önerilmiş; farklı ülkelerde uygulamaya konulan modeller estetik denetimin kurumsallaştırılması yönünde önemli örnekler sunmuştur. Bu çerçevede, Prof. Manuel da Costa Lobo’nun geliştirdiği estetik komite modeli, hem işlevsel yapısı hem de çoğulcu bileşimiyle dikkat çekmektedir.

Prof. Manuel da Costa Lobo, 11. Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu’na sunduğu yazılı katkıda, özellikle imaj yaratan kentsel alanlarda yapılan müdahalelerin çok boyutlu biçimde değerlendirilmesi gerektiğini belirtmiştir. Bu bağlamda önerdiği “estetik komite” modeli, müdahaleleri izleme ve yerel estetik doktrin üretme işlevlerini temel almaktadır. Teknik bir büronun desteğiyle çalışan komite, özellikle sit alanları veya anıtsal çevrelerdeki projeleri değerlendirmekte; bu projeler için yönlendirici planlar ve ölçütlerin oluşturulması gerektiğini savunmaktadır. Komite, üç plancı, üç mimar, bir mühendis, üç sanatçı, bir meclis üyesi ve bir halk temsilcisinden oluşan disiplinlerarası bir yapıya sahiptir. Haftalık toplantılarla projeleri değerlendirir, raporlarını belediye yönetimi ve meclisle paylaşır. Halk temsilcisinin varlığı ise karar

süreçlerinde demokratik temsiliyeti güçlendiren bir unsur olarak öne çıkmaktadır (Çubuk, 2016, s.12)

Mimari estetik komisyonlarının etkisi ve gerekliliği konusunda eleştiriler de mevcuttur. Nitekim 11. Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu çerçevesinde, “kent estetiğinin anlam sorunu” başlıklı panelde yapılan tartışmalarda, estetik kurulların pratikte bir tür imar kurulu gibi algılandığı; bu nedenle estetik karar alma süreçlerinde özgünlük ve yaratıcılığın sınırlanabileceği yönünde eleştiriler dile getirilmiştir. Aynı oturumda “estetik kurul” kavramının tanımsal olarak netleşmemiş, esnek ve değişken bir yapıya sahip olduğu; hatta kimi görüşlerce böyle bir kurulun hiç var olmaması gerektiği yönünde görüşler de öne sürülmüştür (Aslan ve Koramaz, 2023, s. 316).

Geçtiğimiz son on beş yılda tasarım dünyasında gerçekleştirilen uygulamalar ve bilimsel araştırmalar, tasarımın yalnızca işlevsel bir süreç olmaktan çıkarak kullanıcı deneyimi ve duygusal tepkiler üzerinden değerlendirilmeye başlandığını ortaya koymaktadır (Mugge, Schoormans ve Schifferstein, 2008). Nitekim bir ürün ya da ürünün kullanımı; kullanıcıda hayal kırıklığı, gurur, küçümseme, tatmin veya hayranlık gibi çok çeşitli duygulara yol açabilmektedir (Desmet, 2008). Bu durum, tasarımın yalnızca teknik yeterlilikle sınırlı olmadığını; aksine bireyin duygusal ve duygusal algısıyla bütünleşen çok katmanlı bir deneyim alanı sunduğunu göstermektedir. Çalışmada elde edilen bulgular da katılımcıların algılarında en çok tercih edilen tanımın %51,6 oranı ile kamusal alanların estetik ve işlevsel olarak mimari tasarımı, sanatsal donatıları ve çevresel planlaması yoluyla kentsel yaşam kalitesinin artırılması, kentsel tasarım ve planlama olarak tercih ettikleri görülmektedir.

Lewis Mumford’un “Tarih Boyunca Kent” adlı eserinde dile getirdiği “commerce substituted the image of utility and exchange for the older communal ideals of beauty and permanence” (Mumford, 1961, s. 105) ifadesi, modern kentleşme süreçlerinde estetik ve kültürel ideallerin, yerini faydacılık ve ekonomik değişim temelli yaklaşımlara bıraktığını bu durumun kamusal alanların yalnızca geçiş ve tüketim işlevleriyle tanımlanmasına, dolayısıyla estetik bütünlüğün zedelenmesine ve kent kimliğinin kültürel sürekliliğini kaybetmesine neden olduğunu ifade etmektedir. Çalışmada elde edilen bulgular da bu düşünsel çerçeveyi destekler niteliktedir. Katılımcıların büyük bölümü, mevcut estetik düzenlemelerin parçalı, tutarsız ve süreksiz biçimde yürütülmesini önemli bir eksiklik

olarak değerlendirmekte; bu bağlamda, estetik planlamaların bütüncül, kurumsal ve sistematik yaklaşımlar çerçevesinde ele alınmasına yönelik talep ortaya koymaktadır. Bu sonuçlar, kent estetiğinin yalnızca fiziksel çevreye yönelik müdahalelerle sınırlı olmadığını, aynı zamanda sosyal yapının, kültürel sürekliliğın ve kentsel yaşam kalitesinin de ayrılmaz bir parçası olduğunu ifade eden Mumford'un yaklaşımıyla örtüşdüğü söylenebilir.

Kamusal alanlardaki estetik değerlerin yalnızca biçimsel ya da görsel nitelikler çerçevesinde değil; aynı zamanda mekânların bireyler üzerinde yarattığı psikolojik, kültürel ve duysal etkilerle birlikte değerlendirilmesi gerektiğı anlaşılmaktadır. Kentsel estetik yapı, kullanıcı deneyimi ile bütünleştğinde anlam kazanmakta; bireyin mekâna yüklediğı anlam ve kurduğı duygusal bağ, fiziksel tasarım kadar belirleyici bir unsur hâline gelmektedir. Bu nedenle estetik düzenlemelerin yalnızca teknik müdahalelerle sınırlı kalmaması, bunun ötesinde birey odaklı, toplumsal algıya duyarlı ve kültürel sürekliliğı önceleyen, estetik kamusal düzenin proje temelli bir anlayışla bütünleştirilmesini gerekli kılmaktadır. Kentsel estetik ve mekânsal düzenleme çalışmaları, disiplinler arası koordinasyon gerektiren çok boyutlu bir alan olarak tanımlanmakta ve bu bağlamda planlama ile uygulama süreçlerinde bütüncül bir yaklaşımın benimsenmesi gerektiğı vurgulanmaktadır. Bu yaklaşımın yalnızca estetik uyumu sağlamakla kalmayıp aynı zamanda işlevsel ve yaşanabilir kent mekânlarının oluşturulması açısından da temel bir zorunluluk olduğu ileri sürülmektedir.

Atalay'ın "Kent Meydanı: Kamusal-Estetik Çerçeve de Eleştirel Bir Değerlendirme" başlıklı doktora tezinde de bu yaklaşım desteklenmektedir (Atalay,2010). Atalay, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsünde hazırlanan Kent Meydanı: Kamusal-Estetik Çerçeve de Eleştirel Bir Değerlendirme adlı doktora tezinde kent meydanlarını yalnızca fiziksel ve kamusal işlevler bağlamında değil, aynı zamanda çağdaş kentsel yaşamla bütünleşik bir estetik anlayışla değerlendirmek gerektiğini nitel yöntemle ele alarak estetik kuramları, mimarlık teorisi ve kamusal alan literatürü açısından kuramsal çözümleme yöntemiyle meydanların işlevsel, biçimsel ve toplumsal değerlerini çok boyutlu olarak değerlendirilmektedir. Bu kapsamda, "kamusallık" ve "kentsel estetik" değerlerinin bir arada ele alınarak, kentsel tasarımın sosyal ilişkilerin karmaşık sorunlarına çözüm üretebilecek bir potansiyele sahip olduğu

belirtilmektedir. Söz konusu yaklaşım, kent meydanlarında etkileşim hâlinde bulunan “kamusal nitelik” ile “estetik değer”in karşılıklı olarak birbirini bütünlediğini ve çağdaş kent yaşamında öne çıkan iki temel boyut olarak belirdiğini göstermektedir.

“De gustibus non est disputandum” (Zevkler tartışılmaz) ilkesi, estetik tercihlerin öznel niteliğine işaret etmekle birlikte, bu anlayış kamuya açık alanlar söz konusu olduğunda yetersiz kalmaktadır. Zira bireyin özel mülkiyeti içerisindeki estetik tercihleri yalnızca kişisel alanla sınırlıyken, kamusal mekân üzerinde etkili olan tercihler, toplumsal estetik düzeni ilgilendiren normatif bir boyut kazanmaktadır. Bu nedenle estetik beğenilerin değerlendirilmesinde yalnızca bireysel zevkler değil, aynı zamanda mekânsal uyum, kamusal sorumluluk ve toplumsal beklentiler de dikkate alınmalıdır (Scruton, 2009). Kamusal estetik düzenin sağlanabilmesi, bireysel tercihlere sınırsız hoşgörü gösterilmesinden ziyade, ortak yaşam alanlarını koruma amacı taşıyan yasal ve kurumsal düzenlemelerin varlığını gerekli kılmaktadır (Berleant, 1992,s.73). Araştırma bulguları, katılımcıların %60’ından fazlasının kamusal estetik düzenin tesisine yönelik olarak bir estetik kolluk biriminin kurulması fikrine olumlu yaklaştığını ve kamusal estetik alanında yönlendirici nitelikte bir kurumsal rehber oluşturulması gerektiği yönünde genel bir kabulün bulunduğunu ortaya koymaktadır. Bu doğrultuda, Akkaya’nın (2016, s.130) imar ruhsatlandırma süreçlerine entegre edilecek kentsel tasarım rehberleri ile estetik danışma komisyonlarının oluşturulmasının, kent estetiğinin kurumsal düzeyde gözetilmesine katkı sunacağı yönündeki değerlendirmesi, çalışmada elde edilen bulgularla örtüşmektedir. Bu çerçevede, estetik duyarlılığın yalnızca bireysel bir mesele değil, kamusal düzenin sürdürülebilirliği açısından da yönetsel bir sorumluluk alanı olduğu açıkça ortaya koymaktadır.

Estetik unsurun kamu politikalarına dâhil edilmesi, akademik düzeyde sıklıkla önerilen ve savunulan bir yaklaşım olmakla birlikte; bu yaklaşımın uygulama bütünlüğü içerisinde sürdürülebilmesi ve gerekli denetim mekanizmalarının işlerlik kazanabilmesi bakımından, içtihat hukukunda nadiren karşılaşılan bir durum olarak varlığını sürdürdüğü görülmektedir. Estetik düzenin tesisi amacıyla yürütülen idari kolluk faaliyetlerinde, bu yetkinin hukuki niteliğine ve kapsamına ilişkin tanım sorunlarının yaşandığı; bu durumun da uygulamada önemli bir belirsizlik alanı yarattığı ifade edilmektedir. İdarenin düzenleme faaliyetlerinin çoğu zaman çeşitli komisyonlar veya kurullar aracılığıyla

gerçekleştirildiği dikkate alındığında, bu yetkinin neden açık ve bağlayıcı yasal düzenlemeler çerçevesinde tanımlanmadığı sorusu da gündeme getirilmektedir.

Toplumsal, hukuki ve kurumsal düzeyde yaşanan dönüşümler, yalnızca normatif düzenlemeleri değil, aynı zamanda kentlerin fiziksel dokusundan yönetsel pratiklere, bireylerin kamusal alanla kurduğu etkileşim biçimlerine kadar uzanan çok katmanlı etkiler oluşturmaktadır. Bu bağlamda, kentsel estetik değerlerin korunması ve geliştirilmesi sürecinde mimari estetik komisyonları öne çıkmaktadır. Söz konusu komisyonların, yalnızca yapısal uyum ve görsel bütünlüğü sağlamakla kalmayıp; aynı zamanda kent estetiği ve kentleşmeye ilişkin sorunlara hassas ve sürdürülebilir çözümler geliştirebilecek şekilde yapılandırılması, alınan kararların tatbik edilip edilmediğine yönelik etkin ve teknolojik destekli denetleme faaliyeti gerçekleştirmesi gerektiği düşünülmektedir. Nitekim çalışmada katılımcıların %29,8 oranındaki çoğunluğu, fotogrametri, yapay zekâ uygulamaları ve dijital modelleme gibi yeni teknolojik yöntemlerin kent estetiğinin sağlanması ve kamusal estetiğin korunması açısından önemli katkılar sunabileceğini ifade etmiştir. Bu teknolojilerin, özellikle görsel kirliliğin azaltılması, yapıların boyut ve konum açısından mekânsal uyumunun sağlanması, kamusal alanların daha işlevsel ve estetik kamu düzeni haline getirilmesi gibi somut faydalar sağladığı yönündeki görüşler öne çıkmaktadır. Katılımcılar tarafından dile getirilen ifadeler, literatürde "akıllı kent " ve "veriye dayalı yönetim" (Bibri,2021) kavramlarıyla örtüşmekte; estetik duyarlılığın teknolojik altyapılarla desteklenerek sistematik biçimde yönetilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

18. yüzyıl düşünürlerinden George Berkeley'in "esse est percipi" yani var olmak algılanmaktır anlayışı (Garner, 2015) ve bu düşünceye bağlı olarak geliştirdiği "ağaç metaforu" estetik kamu düzenine ilişkin güncel tartışmalar için anlamlı ve özgün bir kavramsal çerçeve sunabileceği değerlendirilebilir. Berkeley'in ünlü sorusu olan "Eğer bir ağaç kimsenin bulunmadığı ormanda devrilirse ses çıkarır mı?" şeklindeki düşünsel sorgulama, mekânın varlığının ve estetik değerinin, onu algılayan özneye bağlı olarak anlam kazandığını ileri sürmektedir. "Var olmak algılanmaktır." şeklinde dile getirilen bu yaklaşımdan hareketle, kamusal mekânının estetik niteliği de yalnızca fiziksel ya da mimari niteliklerle sınırlı kalmayıp, doğal olarak onu deneyimleyen, hisseden ve ona anlam atfeden toplumsal aktörlerin varlığıyla şekillenmektedir. Bu bağlamda, bir kentin

ruhu yönetim temelli bir topluluk aracılığıyla inşa edilmekte, estetik kamu düzeni beş duyu aracılığıyla algılanan, duyumsal ve anlam yüklü modern kamu düzeni olarak ortaya çıkmaktadır. Böylece kamusal estetik sadece yapısal düzenlemelerle açıklanamayacak kadar çok boyutlu bir deneyim alanı hâline gelmektedir.

Ulaşılan bulgular, kamusal estetiğin yalnızca fiziksel çevre düzenlemeleriyle sınırlandırılmayacak kadar derin, çok katmanlı ve sosyo-kültürel temellere dayalı bir yönetim alanı olduğunu açık biçimde ortaya koymaktadır. Estetik değerlerin kamusal alanlara yansıyan görünürlüğü kadar, bu değerlerin ne şekilde inşa edildiği, kimler tarafından temsil edildiği ve hangi normatif çerçevelerle sürdürüldüğü de artık çağdaş kamu düzeni tartışmalarının merkezinde yer almaktadır. Kamusal alanlarda estetik düzenin temini için yürütülecek idari faaliyetlerin mimari ya da teknik bir mesele olarak değil, aynı zamanda toplumsal adalet, kültürel süreklilik ve kamusal sorumluluk ilkeleriyle iç içe geçmiş etik bir yükümlülük olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Bugünün kentleri, estetikle donatılmış ve dışşallığı bulunan kamusal etkilerin rastlantısallığına değil, sistematik, katılımcı ve teknolojiyle desteklenen bir estetik yönetişimin sürekliliğine ihtiyaç duymaktadır.

Çalışmada elde edilen bulgular, literatürde yer alan çalışmalarla genel olarak uyumlu olmakla birlikte bu çalışmanın özgün katkısı, kamu düzeni-estetik ilişkisini hem normatif boyutları hem de teknolojik altyapılar eksenindeki algılar ile birleştirerek ele alabilmesidir. Estetik düzenin yasal ve kurumsal yapılarla süreklilik kazanması gerekliliği estetik duyarlılığın kamusal sorumlulukla örtüşmesi gerektiği yönündeki varsayımını büyük ölçüde doğrulamıştır.

Araştırma sınırı olarak, saha verileri Tokat Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği İl Müdürlüğü, Tokat Belediyesi ve ilçe belediyeleriyle sınırlı tutulmuş olup, farklı bölgesel ve sosyo-kültürel yapılarda benzer çalışmalara duyulan ihtiyaç açıktır. Ayrıca mimari estetik komisyonlarının yasal yetki sınırları, idari hiyerarşiyle ilişkileri, komisyon kararlarının bağlayıcılığı ve mahalli idareler ile etkileşimi gibi boyutlar ileri çalışmalarda derinlemesine ele alınabilir.

Bu çalışma, kamusal estetik düzenin tesis edilmesinin ve korunmasının yalnızca bir zevk veya beğeni meselesi olarak değil; aynı zamanda çağdaş kent yaşamının

niteliğini belirleyen temel bir yönetsel sorumluluk olduğunu göstermesi açısından katkı sunmaya çalışmaktadır.

KAYNAKLAR

- 26 Ağustos 1789 İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi. [t.y]. Erişim tarihi: 26 Eylül 2024, <http://www.diegaste.de/gaste/diegaste-sayi1712.html>
- 5442 Sayılı Kanun. (1949). İl İdaresi Kanunu. 10 Haziran 1949 tarihli ve 7236 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanmıştır. Madde 11.
- Abedi, A., Gaudard, L., & Romerio, F. (2019). Review of major approaches to analyze vulnerability in power system. *Reliability Engineering & System Safety*, 183, 153–172. <https://doi.org/10.1016/j.res.2018.11.019>
- Acar, H. (2019). Kamu güvenliği kavramı ve küresel terörün etkisiyle güvenlik politikalarında yeni paradigma arayışı. H. Acar (Ed.), *Kamu güvenliği politikaları: Yerelden küresele* (ss. 3–21). Nobel Akademik Yayıncılık
- Açımız, B. (2018). İdarenin Esnek Hukuk İşlemlerinin Yargısal Denetime Konu Edilmesi: Fransız Hukuku Odaklı İnceleme. Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, 24(2), 530-568. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/607528>
- Akbaş, G., Erçetin, A., Tosun, V., ve Erdemir, Z. (2020). Westernization in Ottoman culture and built environment. *International Journal of Humanities, Arts ve Social Sciences*, 6(3).
- Akbulut, O., Çobanoğlu, N. (2020). Türk Hukukunda Hayvanların Korunmasına İlişkin Yasal Mevzuat ve Bu Mevzuata Göre Hayvanların Hukuki Durumları. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (36) ,1-37
- Akkahve, D. (2023). Prof. Dr. İlhan Tekeli ile bölge planlama üzerine bölüm 1: Osmanlı mekânsal tarihi. *Bölgesel Kalkınma Dergisi*, 1(1), 9–20. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/bolgeselkalkinmadergisi/issue/75679/1245505>
- Akkaya, F. N.(2016). Kent Estetiğini Koruma Amaçlı İdari Kolluk Faaliyeti (1.Baskı). Oniki Levha Yayıncılık.
- Akpınar, A., ve Can, A. (2024). Yerel yönetimler ve kent estetiği ilişkisinin incelenmesi: İstanbul ilçe belediyeleri. *İNŞA*, 2(2), 114–139.

- Aksoylu, S. (2013). Türkiye’de modernleşme sürecinde kentleşme ve kent planlaması. In N. Özasan ve R. Karasözen (Eds.), *Mimarlık tarihi* (Ünite 5). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları. <https://anabilgi.anadolu.edu.tr/?contentId=70473> (Erişim tarihi:12.01.2025)
- Akyılmaz, B., Sezginer, M., ve Kaya, C. (2023). Türk idare hukuku (s. 623-624).(15. Baskı) Seçkin Yayıncılık.
- Akyüz, G., ve Manav, B. (2020). Mekân algısı ve işitsel konfor üzerine bir araştırma. *IDA: International Design and Art Journal*, 2(1), 17–30. Erişim adresi: <https://www.topkapi.edu.tr/resources/files/kutuphane/akademik-yayinlar/BanuManav0207.pdf>
- Alan, O., ve Kiper, T. (2020). Kentsel İmaj ve Estetiği Güçlendirecek Tasarım Kararları Geliştirme: Edirne İli Merkez İlçesi I. Murat Mahallesi. *Akademia Doğa ve İnsan Bilimleri Dergisi*, 6(1), 72-92.
- Alpagut, Z. (2005). Kamu mekanlarında kent mobilyalarından bilgilendirme, yönlendirme ve işaretlendirme elemanlarının irdelenmesi: Taksim örneği (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü). İstanbul Teknik Üniversitesi.
- Altın, A., ve Alıcı, B. (2024). Kamu düzeninin estetik unsuru ve idarenin estetiği korumaya yönelik kolluk faaliyetleri. R. Yayar, Y. Erol ve M. Şahin (Ed.), *I. International Congress of Economics and Administrative Studies (ULIC) Bildiriler Kitabı* içinde (s. 53–55). Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi.
- Altunışık, Coşkun, Bayraktaroğlu, Yıldırım, 2007, 2012. *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri*. Sakarya Yayıncılık.
- Altunışık, M. A. (2018). Bireysel-toplumsal farklılıklar ve ahlâkî görecelik sorunu. *Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*(10), 261–282. <https://doi.org/10.18498/amauiid.369994>
- AMA Journal of Ethics. (n.d.). <https://journalofethics.ama-assn.org/> (Erişim tarihi:18.10.2024)

Amasya Kent Konseyi. [t.y]. Mekânsal planlama ve kent estetiği. Amasya Kent Konseyi Resmi Web Sitesi. <https://amasyakentkonseyi.org.tr/mekansal-planlama-ve-kent-estetigi/>.(Erişim Tarihi: 02.02.2025)

Anayasa Mahkemesi. (1964). E: 1963/128, K: 1964/8. *Anayasa Mahkemesi Kararları Dergisi*, 2, 38. 06.05.2025 tarihinde erişildi. <https://www.anayasa.gov.tr/tr/kararlar/anayasa-mahkemesi-kararlari/1963-128-1964-8/>

Anayasa Mahkemesi. (2009). 15/1/2009 tarihli ve E.: 2006/99, K.: 2009/9 sayılı kararı. Resmî Gazete (Sayı: 27114). <https://www.anayasa.gov.tr>. (Erişim tarihi: 10.11.2024)

Anayasa Mahkemesi. (2017). Hint Aseel Hayvanları Koruma ve Geliştirme Derneği ve Hikmet Neğüç başvurusu (Başvuru No. 2014/4711). Karar Tarihi: 22 Şubat 2017, Resmi Gazete Tarihi ve Sayısı: 16 Mart 2017, 30009. <https://anayasa.gov.tr/tr/haberler/bireysel-basvuru-basin-duyurulari/horoz-dovusu-yaptirmayi-amac-edinen-dernegin-kapatilmasinin-dernek-kurma-hakkini-ihlal-etmedigine-iliskin-kararin-basin-duyurusu/>. (Erişim tarihi:29.10.2024)

Anayasa Mahkemesi. (2025) “Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında Hak ve Özgürlüklerin Sınırlandırılması Rejimleri Sempozyumu” kapsamında bilimsel söyleşi. *Anayasa Mahkemesi – 60. Yıl Etkinlikleri*. Erişim tarihi 22 Temmuz 2025, <https://www.anayasa.gov.tr/yildonumu/sempozyumbilimselsoylesi.html>

Ankara Üniversitesi. (2024). Afet yönetimi terimleri sözlüğü. https://acikders.ankara.edu.tr/pluginfile.php/163233/mod_resource/content/1/AFET%20Y%C3%96NET%C4%B0M%C4%B0%20TER%C4%B0MLER%C4%B0%20S%C3%96ZL%C3%9C%C4%9E%C3%9C.pdf. (Erişim tarihi:29.10.2024)

Ansiklopedik Ekonomik ve İş Hayatı Sözlüğü, Ekonomim. [t.y.]. Karma ekonomi. Ekonomim Sözlük. <https://www.ekonomim.com/sozluk/karma-ekonomi>. (Erişim tarihi:14.10. 2024)

- Arısu, S. (2018). Kentsel tasarım kavramında kentsel tasarım rehberlerinin yeri ve önemi. *Kent Akademisi*, 11(33), 243–255.
- Arvasî, S. A. (2009). *Diyalektiğimiz ve estetiğimiz*. İstanbul: Bilgeoğuz Yayınları.
- Aslan, S., ve Koramaz, (2023). Discussion of ethics and aesthetics in urban design over symbolic dimension. 30th Urban Design and Implementations Symposium ve 5th International Urban Design and Implementations Congress: Future of Urban Design + Urban Design of Future (Publication No. 906). Mimar Sinan Fine Arts University Press. *Megaron*, 17(2), 310–327. <https://doi.org/10.14744/megaron.2022.01741>
- Aslan, Z. ve K. Berk (2000), *Rekabet Kurumu’nun Oluşumu, Görev ve Yetkileri ile Yargısal Denetimi*, Alfa Yayınları, İstanbul
- Atalay, N. (2010). *Kent meydanı: Kamusal-estetik çerçevede eleştirel bir değerlendirme* (Yayımlanmamış doktora tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Mimari Tasarım Programı.
- Atay, E. E. (2022). *İdare hukuku (Temel Hukuk Dizisi)*. Seçkin Yayıncılık.
- Atcı, İ. (2022). İslâm ve diğer ilâhî dinlerde varlık kategorisinde insan onuru. *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 9(1), 210–236. <https://doi.org/10.17859/pauifd.1101400>
- Avcil, C. (2021). Kamusal alanı dijitalleşme çerçevesinde yeniden okumak. *Liberal Düşünce Dergisi*, 26(103), 81–100. <https://doi.org/10.36484/liberal.954382>
- Ayataç, H. (2000). Planlama sürecinde kentsel tasarımın yeri ve rolünün tanımlanması için bir yöntem denemesi: Örnekleme alanı Türkiye [Yayımlanmamış doktora tezi]. İstanbul Teknik Üniversitesi.
- Aydın Çakır, A., ve Türkeş-Kılıç, S. (2021). Bilimsel çalışmalarda karma yöntem nasıl kullanılır? *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 42(2), 1–15. <https://doi.org/10.30794/pausbed.802568>
- Aydın, N. (2019). Sağlıkın teşviki ve geliştirilmesi. *Black Sea Journal of Health Science*, 2(1), 21-29

- Aydınoğlu Yalçın, Z. N. (2024). Türkiye Çevre Ajansının hukuki yapısı ve çevrenin korunmasındaki rolü. *Kırıkkale Hukuk Mecmuası*, 4(2), 459-491. <https://doi.org/10.59909/khm.1417163>
- Ayhan, U. (2008). Metropoliten Alanlarda Kamu Güvenliği, Kripto Yayınları.
- Ayvazoğlu, B. (2004). Aşk estetiği (2. baskı). Ötüken Yayınları.
- Baker, N. F. (1926). Aesthetic zoning regulations. *Michigan Law Review*, 25(2), 124–145. <https://repository.law.umich.edu/mlr/vol25/iss2/3>
- Basner, M., Babisch, W., Davis, A., Brink, M., Clark, C., Janssen, S., & Stansfeld, S. (2014). Auditory and non-auditory effects of noise on health. *The Lancet*, 383(9925), 1325–1332. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(13\)61613-X](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(13)61613-X) (Erişim tarihi: 5.10.2024).
- Batar, H. (2021). *Kent estetik kurullarının kent estetiği kalitesine katkısı; Malatya örneği*. Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 3(1), 39–52.
- Baugard, D. (2015). L'ordre public social. *Archives de philosophie du droit*, Tome 58(1), 129-152.
- Bayra, E. (2021). Hak ve Özgürlükleri Sınırlandıran Kavramların Tasnifi ve Derecelendirmesi - I: Kamu Düzeni ve Kamu Düzeni ile İlgili Kavramlar. *İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 7(2): 45-72.
- Beer, C. (2014). The contingent public value of ‘good design’: Regulating the aesthetics of the Australian urban built environment. *Australian Journal of Public Administration*, 73(2), 282–290. <https://doi.org/10.1111/1467-8500.12077>
- Beriş, H. E. (2015). Kamu düzeni, güvenlik ve demokratikleşme. *Güvenlik Çalışmaları Dergisi*, 17(1), 1–18. Erişim tarihi 22 Temmuz 2025, https://www.academia.edu/31459612/KAMU_D%C3%9CZEN%C4%B0_G%C3%9CVENL%C4%B0K_VE_DEMOKRAT%C4%B0KLE%C5%9EME

- Berleant, A. (1992). *The aesthetics of environment*. Temple University Press.
https://archive.org/details/isbn_9781566393348/page/72/mode/2up?q=legal%2C+institutional+arrangements&view=theater. (Erişim tarihi: 01/05/2025)
- Berman v. Parker, 348 U.S. 26 (1954).
<https://supreme.justia.com/cases/federal/us/348/26>. Erişim tarihi: 10.05.2025
- Bibri, S. E. (2021). Data-driven smart sustainable cities of the future: An evidence synthesis approach to a comprehensive state-of-the-art literature review. *Sustainable Futures*, 3, 100047.
<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S266618882100006X>. (Erişim tarihi: 08.05.2025)
- Bıçer Olgun, H. (2017). Jürgen Habermas, Hannah Arendt ve Richard Sennett'in kamusal alan yaklaşımları. *Sosyolojik Düşün*, 2(1), 45–54.
- Bilsel, C. (1996). Ideology and urban-ism during the Early Republican Period: two master plans for İzmir and scenarios of modernization. *METU Journal of Faculty of Architecture*, 16(1-2), 13-30.
- Birleşmiş Milletler. (1948). İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi. m.1,5,22,23.
<https://www.hsk.gov.tr/Eklentiler/Dosyalar/9a3bfe74-cdc4-4ae4-b876-8cb1d7eeae05.pdf>, (Erişim tarihi: 07.10.2024)
- Bonapace, L. (2002). *Designing with sensory dimensions*. Milan: Franco Angeli.
- Boutelet, M. (2014). Polices de l'eau et ordre public écologique, valeurs exprimées, valeurs protégées. Leçons tirées des entretiens menés en Côte d'Or pour l'étude du suivi de la répression des infractions aux arrêtés préfectoraux de limitations des usages de l'eau. *Droit et cultures. Revue internationale interdisciplinaire*, (68), 143-163.
- Boz, S. S. (2022). The concept of public aesthetics from environmental law. *International Journal of Environmental Trends (IJENT)*, 6(2), 93-112.
- Brady, B. (2021). The evolution of human dignity in Catholic morality. *Journal of Moral Theology*, 10(1), 1–25.

- Bukarlı, E. (2021). Tanzimat Dönemi Turuk ve Ebniye Nizamnâmeleri ile 1882 tarihli Ebniye Kanunu. In M. Öztürk (Ed.), *Tanzimat'tan günümüze imar ve şehircilik tarihi* (ss. 105–144). Ankara: Tarcan Matbaa Yayıncılık Sanayi.
- Bulubay, C. (2021). Investigation of Negative Effects of Zoning Peace on Urban Conservation from the Perspective of Istanbul Historical Peninsula. *Planlama*, 31(3), 480–499. <https://doi.org/10.14744/planlama.2021.16023>
- Bulut, A. E. (2019). Türk çevre hukukunda idari yaptırımlar (Yüksek lisans tezi, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Bulut, N. (2000). Hak ve Özgürlüklerin Sınırlandırılması Nedeni Olarak Genel Ahlak. *Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi*, 4(1,2) 29-42, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ebyuhfd/issue/84023/1463445>
- Burke, E. (1767). *A philosophical enquiry into the origin of our ideas of the sublime and beautiful* (2nd ed.),p.175, London: Printed for R. and J. Dodsley.
- Büyüköztürk, Ş. (2005). Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı: İstatistik, araştırma deseni, SPSS uygulamaları ve yorum. Pegem Akademi.
- Büyüköztürk, Ş. (2024). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı: İstatistik, araştırma deseni, SPSS uygulamaları ve yorum* (31. baskı, s. 182). Pegem Akademi Yayıncılık.
- C.Ç. Aydın, (2013, Mayıs 23–25). *Kent merkezi bina cephelerinin fotogrametri ve coğrafi bilgi sistemleri ile yeniden tasarlanması üzerine bir çalışma*. Türkiye Ulusal Fotogrametri ve Uzaktan Algılama Birliği 7. Teknik Sempozyumu, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon, Türkiye.
- Candan, H., Oktay, E., Erol, A. M., ve Kaya, T. P. (2018). Kent estetik kurullarının işlevselliğine yönelik karşılaştırmalı bir araştırma ve Karaman için bir model önerisi. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 20(35), 36–48. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kmusekad/issue/41837/473301>

- Carson, D. (2024, March 13). New law will let Indiana juries know about seat belt use in crashes. Keywords Lawsuits / Legislature. <https://www.theindianalawyer.com/articles/evidence-that-clicks-pending-legislation-would-let-indiana-juries-know-about-seat-belt-use-in-crashes>. (Erişim tarihi 10.11. 2024)
- Cartwright, M. (2024, Ocak 18). Antik Yunan'da demokrasi. (N. Karaben, Çev.). World History Encyclopedia. <https://www.worldhistory.org/trans/tr/1-19704/immanuel-kant/#:~:text=Immanuel%20Kant'%C4%B1n%20temel%20felsefesi,e%C5%9Fit%20haklara%20sahip%20oldu%C4%9Funu%20d%C3%BC%C5%9F%C3%BCn%C3%BC> (Erişim tarihi:15.11.2024)
- Casey, E. S. (1996). How to get from space to place in a fairly short stretch of time. In S. Feld ve K. Basso (Eds.), *Senses of place* (pp. 13–52). Santa Fe, NM: School of American Research Press.
- Cheng, X. (2008). Urban image and urban aesthetics: Urban aesthetics in cross-cultural perspective. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 25(2), 49-60.
- Cicero, Marcus Tullius (106–43 BCE) .Encyclopedia of Philosophy. . Encyclopedia.com: <https://www.encyclopedia.com/humanities/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/cicero-marcus-tullius-106-43-bce>.(Erişim tarihi: 19.11.2024).
- Cleveland Clinic. (2023). *Vestibular system*. Retrieved July 21, 2025, from <https://my.clevelandclinic.org/health/body/vestibular-system>
- Coburn, A., Vartanian, O., ve Chatterjee, A. (2017). Buildings, Beauty, and the Brain: A Neuroscience of Architectural Experience. *Journal of cognitive neuroscience*, 29(9), 1521–1531. https://doi.org/10.1162/jocn_a_01146
- Code général des collectivités territoriales. (t.y). Section: Police municipale, articles L2212-1 à L2212-5-1. Légifrance. <https://www.legifrance.gouv.fr/> (Erişim tarihi: 7 Haziran 2025).
- Conseil d'État. (1995, 27 October). *Commune de Morsang-sur-Orge* [English translation by B. Rudden]. In *Foreign law translations: French case* (Case No. 136727).

- University of Texas School of Law. <https://law.utexas.edu/transnational/foreign-law-translations/french/case.php?id=1024> (Erişim tarihi: 18 Ekim 2025).
- Conseil d'État, Section. (1959, 18 décembre). *Société Les Films Lutétia*, n° 36385 et 36428. Recueil Lebon. <https://www.legifrance.gouv.fr/ceta/id/CETATEXT000007637342/ASJP+7> (Erişim tarihi:28.11.2024)
- Cooper, Y., ve Jarvis, D. (2024, September 12). *'Martyn's Law' introduced in Parliament to better protect the public from terrorism*. UK Government. <https://www.gov.uk/government/news/martyns-law-introduced-to-parliament-to-better-protect-the-public-from-terrorism>
- Council of Europe. (2008). *European Urban Charter II: Manifesto for a New Urbanity*. Strasbourg: Council of Europe Publishing. <https://rm.coe.int/urban-charter-ii-manifesto-for-a-new-urbanity-publication-a5-58-pages-/168095e1d5> (Erişim tarihi:10.11.2024)
- Cour de cassation (Plenary Assembly). (2023, May 12). Ruling n°668 B+R, Appeal n°Y 22-80.057. Public hearing. French Republic. <https://www.courdecassation.fr/en/rulings> (Erişim tarihi 11.10.2024)
- Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi. (2018). *Millî Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliğinin Teşkilat ve Görevleri Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi* (Kararname No: 14, RG Tarihi: 15.07.2018, RG Sayısı: 30479). T.C. Resmî Gazete. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/07/20180715-14.pdf>
- Çakmak, N. M. (2011). İdare hukukunun anlamı ve önemi. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası (İÜHFM), 69(1-2), 711.
- Çatal, B. (2018). İnsan haklarının korunmasında ulusal, bölgesel ve uluslararası mekanizmalar. Selçuk Üniversitesi Adalet Meslek Yüksekokulu Dergisi, 1(2), 69-99. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/649932> (Erişim tarihi:27.10.2024)

- Çaycı, S. (2016, Aralık). Türkiye'nin milli güvenliği. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 65(4), 3327–3344. Erişim tarihi 22 Temmuz 2025, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/621812>
- Çelik, H. (2014). Kamu Düzeni Kavramının Dirlik ve Esenlik Unsuru [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Çevresel Gösterge ve Göstergeler Veri Portalı. Kentsel - Kırsal Nüfus Oranı. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı. <https://cevreselgostergeler.csb.gov.tr/kentsel---kirsal-nufus-orani-i-85670>.(Erişim tarihi: 6.12.2024)
- Çınarlı, G. (2015). *Anayasal bir kurum olarak Millî Güvenlik Kurulu* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı.
- Çiçek, Ç. (2023). Kamu güvenliğini tamamlayıcı mahiyette bir unsur olarak özel güvenlik ve Van iline olası katkıları. F. Karakuş (Ed.), *Dünden yarına Van ilinin Panaroması Van'ın Geleceği Sempozyumu içinde* (13-20), Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi.
- Çidem, S. S. (2019). *Mimari cephe tasarımında malzeme ve renk kullanımı: Alan çalışmasında malzeme üzerinden ürün tasarımcı yaklaşımının değerlendirilmesi* (Yüksek lisans tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü).
- Çorum Belediyesi. [t.y]. Meclis kararları. Çorum Belediyesi Resmi Web Sitesi. <https://www.corum.bel.tr/meclis-kararlari>
- Çubuk, M. (2001). Kent estetiğinin, kentsel tasarım yaklaşımında, anlam sorunu ve estetik kurulları üzerine. *Tasarım+Kuram*, 2(3), 1–15. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tasarimkuram/issue/22537/240840>
- Dancey, C. P., ve Reidy, J. (2007). *Statistics without maths for psychology*. Pearson education.
- Danıştay 3. Daire. (1980). 13.10.1980 tarihli ve E.1980/157, K.1980/181 sayılı karar.

- Danıştay 6. Daire. (2022, 15 Şubat). E. 2021/2606, K. 2022/1608 sayılı karar.
- Danıştay 6. Dairesi. (1993), E. 1993/4239, K. 1993/5174. İçtihat Bilgi Bankası özeti.
<https://www.ictihat.gen.tr/danistay-6-dairesi-e-1993-4239-k-1993-5174-t-06-12-1993/>
- Danıştay 6. Dairesi. (1993). 18.01.1993 tarih ve E.1992/3360, K.1993/37 sayılı karar.
- Danıştay 6. Dairesi. (2024). 2022/1944 Esas, 2024/5050 Karar sayılı karar. Danıştay Başkanlığı.
<https://karararama.danistay.gov.tr/getDokuman?id=1093619800vearananKelime=6.%20Daire,2022/19441944>)
- DEA. (2022). This house believes that all nations should ban bullfighting.
<https://idebate.net/this-house-believes-that-all-nations-should-ban-bullfighting~b987/> (Erişim tarihi: 27.10.2024)
- Debes, R. (2018). A history of human dignity. *The Forum – LSE Blogs*.
<https://blogs.lse.ac.uk/theforum/a-history-of-human-dignity/> (Erişim tarihi:18.10.2024)
- Déclaration des droits de l’homme et du citoyen. (1789, 26 août).
<http://www.diegaste.de/gaste/diegaste-sayi1712.html> Erişim tarihi:26.10.2024)
- Dedeoğlu, N. (2021). Cumhuriyet dönemi sağlık politikaları ve örgütlenme, 1920-1960. İstanbul Tabipler Odası Hekim Sözü, s.14-17.
- Définition du droit administratif. (2014). La Grande Bibliothèque du Droit.
[https://www.lagbd.org/D%C3%A9finition_du_droit_administratif_\(fr\).](https://www.lagbd.org/D%C3%A9finition_du_droit_administratif_(fr).)(Erişim tarihi: 09.01.2025)
- Degen, M. (2008). Sensing cities: Regenerating public life in Barcelona and Manchester. London: Routledge.
- Degen, M., ve Rose, G. (2024). Conceptualising aesthetic power in the digitally-mediated city. *Urban Studies*, 00(0), 1-XX. <https://doi.org/10.1177/00420980241232501>

- Delice, M. (2015). Polis Teşkilatlanmasının Farklı Ülkelerden Örneklerle Karşılaştırılması. *Türk İdare Dergisi*, 481, 433-476.
- Demir, A. (2012). Hak, adalet ve özgürlük bağlamında Rousseau. *Akademik Bakış Dergisi*, (33), Kasım–Aralık. Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi. <http://www.akademikbakis.org> (Erişim tarihi: 11.11.2024)
- Dempsey, J. S. (2010). Introduction to private security. *Belmont: Cengage Learning Sciens*, 5(18), 69-85
- Desmet, P. M. A. (2008). Product emotion. In H. N. J. Schifferstein & P. Hekkert (Eds.), *Product experience* (pp. 379–397). Elsevier. <https://doi.org/10.1016/B978-008045089-6.50018-6>. (Erişim tarihi: 05.05.2025)
- Dilmaç, S., ve Dilmaç, O. (2022). Kamusal Alanda Sanat Uygulamalarının Öğrencilerin Tasarım ve Estetik Algılarına Etkisinin Belirlenmesi. *STAR Sanat ve Tasarım Araştırmaları Dergisi*, 3(4), 172-186.
- Dinç, F. (2021). İslâm inşâ hukukunun Mardin kent mekânına yansıması (11.–19. yy). *Mukaddime: Mardin Artuklu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(2), 308–342
- Doğan, M. H. (2001). Estetik (2. baskı). İzmir: Dokuz Eylül Yayınları.
- Dreier, H. (2014). Human dignity in German law. In M. Düwell, J. Braarvig, R. Brownsword, ve D. Mieth (Eds.), *The Cambridge Handbook of Human Dignity: Interdisciplinary Perspectives* 375–385. Cambridge University Press. <https://www.cambridge.org/core/books/abs/cambridge-handbook-of-human-dignity/human-dignity-in-german-law/87A536F3C56162745FCE289053B9A47D> (Erişim tarihi:10.11.2024)
- Duran, L. (1982). İdare Hukuku Ders Notları (1.Baskı). İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.
- Dünya Sağlık Örgütü. [t.y.]. *Ana sayfa*. 06.12.2024 tarihinde erişildi. <https://www.who.int>
- Dürüşken, Ç. (2011). Ipse Dixit. *İstanbul University Journal of Sociology*, 3(22), 1-18.

- Düwell, M., Braarvig, J., Brownsword, R., ve Mieth, D. (Eds.). (2014). Why a handbook on human dignity? In *The Cambridge handbook of human dignity: Interdisciplinary perspectives* (pp. xvii–xxii). Cambridge University Press.
- Edthofer, J. The struggle to belong Dealing with diversity in 21st century urban settings. Amsterdam, 7-9 July 2011. <https://www.rc21.org/conferences/amsterdam2011/edocs2/Session%2015/15-1-Deffner.pdf>
- Ekonomim. [t.y]. Ansiklopedik Ekonomi ve İş Hayatı Sözlüğü: Karma Ekonomi. <https://www.ekonomim.com/sozluk/karma-ekonomi>
- El Baaj, M. (2009). Est-il possible de définir l'ordre public ? *Village de la Justice*. Est-il possible de définir l'ordre public ? Par Mustapha El Baaj (Erişim tarihi: 5 Aralık 2024)
- Encyclopedia of Philosophy. (2024). Marcus Tullius Cicero. *Encyclopedia of philosophy*. <https://www.encyclopedia.com/philosophy/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/marcus-tullius-cicero> (Erişim tarihi: 18.10.2024)
- Ercan, İ., ve Kan, İ. (2004). Ölçeklerde güvenirlik ve geçerlik. *Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 30(3), 211-216.
- Ercan, M. A. (2013). Kamusal sanatın 'Kamusallığı': Erişim, aktör, fayda yaklaşımı. *İdealkent*, 4(10), 220-255.
- Eren, İ. (2019). *Kentsel tasarım rehberlerinin görsel algı bağlamında araştırılması* (Yüksek lisans tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Kentsel Mekan Organizasyonu ve Tasarım Programı.
- Ersöz, A. K. (2015). Bir idari işlem olarak yıkım kararı. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 19(3), 145–192. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ahbvuhfd/issue/48097/608190>
- Esen, B. (2017). Kant Felsefesi ve Hayvan Hakları. *Doğu Batı Düşünce Dergisi*, (82), 45-59.

https://www.academia.edu/11525647/Kant_Felsefesi_ve_Hayvan_Haklar%C4%B1 (Erişim tarihi: 19.12.2025)

European Commission. (2016). 40 years of animal welfare. https://food.ec.europa.eu/system/files/2016-12/aw_infograph_40-years-of-aw.pdf (Erişim tarihi: 27.10.2024)

European Commission. [t.y]. Animal welfare. European Commission. Erişim tarihi: 5 Aralık 2024, https://food.ec.europa.eu/animals/animal-welfare_en

European Patent Office. (1995, May 21). Text of the decision of the European Patent Office dated 21/05/1995 and numbered T356/93-3.3.4, Article 53 – Exceptions to patentability. European Patent Office. Erişim adresi: <https://epo.org> (Erişim tarihi: 03.10.2024).

Fainstein, S. S. Urban planning. Encyclopedia Britannica. <https://www.britannica.com/topic/urban-planning> (Erişim tarihi: 07.10.2024)

Falgas, A. (2024). Sur la police administrative de l'esthétique. *Revue Française de Droit Administratif*, 375–383. Le Febre Dalloz.

Fallouch, K. (2022). L'ordre public social, notion caractéristique du droit du travail, <https://drds-irerp.fr/ordre-public-social/> (Erişim tarihi: 26.10.2024)

Fédération Nationale des Agences d'Urbanisme (FNAU). (2022). Guide d'aménagement des espaces publics: Volet 2 - Principes d'aménagement. https://www.fnau.org/wp-content/uploads/2022/02/gaep_volet_2_web.pdf. (Erişim tarihi: 08.12.2024)

France. [t.y]. Code général des collectivités territoriales: Partie législative, Deuxième partie : La commune, Livre II : Administration et services communaux, Titre Ier : Police. (Erişim tarihi: 09.01.2025)

Friendly, M. (2002). Corrgrams: Exploratory Displays for Correlation Matrices. *The American Statistician*, 56(4), 316–324. <https://doi.org/10.1198/000313002533>

Garner, J. D. (2015, Ocak 11). *To be is to be perceived (Esse est percipi): Or, if a tree falls in the forest and no one is there to hear it, does it make a sound?* Bishop

George Berkeley. Jonathan David Garner.

<https://jonathandavidgarner.wordpress.com/2015/01/11/to-be-is-to-be-perceived-esse-est-percipi-or-if-a-tree-falls-in-the-forest-and-no-one-is-there-to-hear-it-does-it-make-a-sound-bishop-george-berkele/> (Erişim tarihi:20.07.2025)

Garvin, Elizabeth A, ve LeRoy, G. S. (2003). Design guidelines: the law of aesthetic controls. *Land Use Law ve Zoning Digest*, 55(4), 3-12

Gauthier, T. D. (2001). Detecting Trends Using Spearman's Rank Correlation Coefficient. *Environmental Forensics*, 2(4), 359–362.
<https://doi.org/10.1080/713848278>

George, R. P. (2000). The concept of public morality. *American Journal of Jurisprudence*, 45(1), 17–36.

Gibson, J. J. (1966). *The senses considered as perceptual systems*. Boston: Houghton Mifflin.

Goldstein, E. B. (2010). *Sensation and perception* (8th ed.). Belmont, CA: Wadsworth.

Golzar, J., Noor, S., & Tajik, O. (2022). Convenience sampling. *International Journal of Education & Language Studies*, 1(2), 72-77.

Gowlett, C. (2024). 5 things you need to know about Martyn's Law. *Region Security Guarding*.<https://www.regionsecurityguarding.co.uk/blog/industry-news/5-things-you-need-to-know-about-martyns-law> (Erişim tarihi:05.10.2024)

Göçmen, D. (2024, Nisan 1). Her şeyin alınıp satılır olduğu çağda Kant ve insan onuru. *Düşünbil*. https://gazetebilim.com.tr/her-seyin-alinip-satilir-oldugu-cagda-kant-ve-insan-onuru/#_ftn5, Erişim tarihi:05.11.2024

Göğebakan, Y. (2012). Estetik ve kentsel yapılanma üzerindeki etkisi. *İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi*, 2(4).

Gökdemir F, Yılmaz T.2023 Processes of using, modifying, adapting and developing likert type scales. *J Nursology* ;26(2):148-160.

- Görmüş, D., ve Kırdı, G. (2024) İdare Hukuku ve İdare Hukuku İle İlgili Temel Kavramlar.
<https://www.tarimorman.gov.tr/rtb/Belgeler/%C4%B0DARE%20HUKUKU%20VE%20%C4%B0DARE%20HUKUKU%20%C4%B0LE%20%C4%B0LG%C4%B0L%C4%B0%20TEMEL%20KAVRAMLAR.pdf> (Erişim tarihi 11.10.2024)
- Gözler, K. (2000). Türk Anayasa Hukuku (s. 93-103). Bursa: Ekin Kitabevi Yayınları.
- Gözler, K. (2023). İdare hukuku dersleri (Ekin Basın Yayın Dağıtım). Bursa: Ekin Basın Yayın Dağıtım. s. (524-526).
- Gözler, K. ve Kaplan, G. (2018). İdare hukuku dersleri (20. baskı). Bursa: Ekin Yayınevi.
- Gözler, K.ve Kaplan, G.(2016). İdare Hukuku Dersleri (18. Baskı).Ekin Yayınevi
- Gözübüyük, A. Ş. ve Tan, T. (2013)., İdare Hukuku (Genel Esaslar) (9.Basım).Turhan Kitabevi.
- Green, J. L., Manski, S. E., Hansen, T. A., ve Broatch, J. E. (2022). Descriptive statistics. In R. J. Tierney, F. Rizvi, ve K. Ercikan (Eds.), *International encyclopedia of education* (4th ed., pp. 723–733). Elsevier. <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-818630-5.10083-1>
- Grill, K., & Hanna, J. (Eds.). (2018). *The Routledge handbook of the philosophy of paternalism* (p. 3). Routledge.
- Grundstein, N. D. (1953). Bentham's Introduction to the Principles of Morals and Legislation. *Journal of Public Law*, 2(2), 344–369.
<https://heinonline.org/HOL/LuceneSearch?terms=author%3A%28+Grundstein%29&collection=all&searchtype=advanced&typea=text&tabfrom=&submit=Go&sendit=>
- Guimarães Taborda, M. (2008). The Affirmation Of The Protection Of Human Dignity Principles As Element Of The Public Order. *Direitos Fundamentais ve Justiça*, (6): 186-203.

- Gupta, A., Padsala, M., Jani, D., Bisen, T., Shayla, A., ve Srivastava, G. (2024). From Above and Beyond: Decoding Urban Aesthetics with the Visual Pollution Index. In *Software Engineering, Artificial Intelligence, Networking and Parallel/Distributed Computing: Volume 17* (pp. 101-119). Cham: Springer Nature Switzerlandw
- Günday, M. (2004). İdare hukuku (s. 588). İmaj Yayınları.
- Güneş, M. (2019). Kamu Özgürlüklerinin Sınırlandırılmasında Kamu Güvenliği Gerekçesinin Hukukiliği. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 27(3): 435-457. <https://doi.org/10.15337/suhfd.600562>
- Güremen, L. (2023). Türkiye imar pratiği içinde mimari estetik komisyonlarının yeri ve önemi. *Engineering Sciences*, 18(3), 43–54. <https://doi.org/10.12739/NWSA.2023.18.3.1A0486>
- Güriz, A. (1999). Hukuk başlangıcı (7. baskı). Ankara.
- Gürsel, S.(2022). Uluslararası Güvenlik Bağlamında Uzay Güvenliği, Nobel Bilimsel Eserler
- Hakyemez, Y. (2000). Toplum Sözleşmesi Kavramı ve Günümüz İnsan Hakları Kuramına Etkisi. *İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi*. 14(1):192-215.
- Hall, T., ve Robertson, I. (2001). Public art and urban regeneration: Advocacy, claims and critical debates. *Landscape Research*, 26(1), 5–26. <https://doi.org/10.1080/01426390120024457>
- Harvard University. (2012). Bullfights. *ReVista: Harvard Review of Latin America*., <https://revista.drclas.harvard.edu/bullfights/>. (Erişim tarihi: 05.12.2024)
- Hauriou, M. (2012). La conception de l'ordre public matériel d'Hauriou est-elle aujourd'hui dépassée face aux évolutions sociétales du XXe siècle ? *Doc du Juriste*., https://www.doc-du-juriste.com/droit-public-et-international/droit-administratif/dissertation/conception-ordre-public-materiel-hauriou-est-elle-aujourd-hui-depasse-462772.html?utm_source=searchveutm_medium=internal (Erişim tarihi: 5 Aralık 2024)

- Hauser Lemouland, Jean-Jacques (2016)“Ordre public et bonnes mœurs”, Répertoire de droit civil, n° 10 et 29. <https://www.lexisnexis.fr>. (Erişim tarihi:24.11.2024)
- Hayvan Hakları Türkiye Aktif Güç Birliği Platformu (HAYTAP. [t.y] Hayvan hakları evrensel beyannamesi. <https://www.haytap.org/tr/hayvan-haklarrensel-beyannamesi>. (Erişim tarihi 27.07.2024)
- Hein, H. (1996). What is public art?: Time, place, and meaning. *The Journal of Aesthetics and Art Criticism*, 54(1), 1–7. <https://doi.org/10.2307/431675>
- Hetrick, S. E., Subasinghe, A., Anglin, K., Hart, L., Morgan, A., ve Robinson, J. (2020). Understanding the needs of young people who engage in self-harm: A qualitative investigation. *Frontiers in Psychology*, 10, 2916. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.02916>
- Hiç, Ö. (2017). Economic systems and regimes. *JOEEP: Journal of Emerging Economies and Policy*, 2(1), 124-136. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/430176>
- Hinton, P.R., McMurray, I., ve Brownlow, C. (2004). *SPSS Explained* (1st ed.). (s. 363). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203642597>
- Howes, D. (2005). *Empire of the senses: The sensual culture reader*. Oxford: Berg.
- https://acikders.ankara.edu.tr/pluginfile.php/96490/mod_resource/content/0/Estetik.%204.%20Hafta.%20Baumgarten.pdf?utm_source
- <https://aktifzeka.com/planli-ekonomi-nedir/>.(Erişim tarihi: 30.12.2024)
- [https://en.wikipedia.org/wiki/Animal_Liberation_\(book\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Animal_Liberation_(book)). (Erişim tarihi: 31.12.2024)
- <https://history.denverlibrary.org/news/western-history/colorado-racism-and-1893-chicago-worlds-fair>, denverSenturia, L. R. (2020, November 24). Colorado, racism, and the 1893 Chicago World's Fair. Denver Public Library. <https://history.denverlibrary.org/news/western-history/colorado-racism-and-1893-chicago-worlds-fair>
- <https://www.ntvspor.net/haber/ispanya-hukumeti-ulusal-boga-guresleri-odulu-nu-kaldirdi-6634fd700117e9005f024663>.(Erişim tarihi: 31.12.2024)

- <https://www.tihek.gov.tr/kategori/pages/BM-ve-Ulusal-insan-Haklari-Kurumlari>,
(Erişim tarihi: 10.11.2024)
- <https://www.who.int/data/gho/data/major-themes/health-and-well-being>. (Erişim tarihi: 03.11.2024)
- International Justice Resource Center (IJRC). [t.y]. Human Rights Committee. Retrieved <https://ijrcenter.org/un-treaty-bodies/human-rights-committee/>. (Erişim tarihi: 13.12.2024)
- Işık, G. E. (2021). Engelsiz kentsel duyu mekanlarının tasarım sürecinde beş duyuda mekan algısı deneyimlerinin karşılaştırılması / A comparison of place perception experiences in five senses in the design process of nondisabled urban sensescape. İstanbul Teknik Üniversitesi. <https://doi.org/10.13140/RG.2.2.12133.47843>
- İsbir, E. G. (1991). Şehirleşme ve meseleleri. Ankara: Gazi Büro Yayınları. , s. 46.
- İş Kanunu (İK) (2003). *Kanun No. 4857, 22/05/2003 tarihli ve 25134 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanmıştır.* <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=4857&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>
- Jamieson, P. (1991). Duty and the beast: The movement in reform of animal welfare law. *University of Queensland Law Journal*, 16(2), 238–255.
- Kaboğlu, İ. (1992). Çevre hakkı. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kaboğlu, İ. Ö. (1998). Özgürlükler hukuku: İnsan haklarının hukuksal yapısı. Afa Yayınları.
- Kacar, İ. (2009). Sosyal devlette reformlar ve enformel istihdam (Order No. 30854846). ProQuest Dissertations ve Theses Global, <https://www.proquest.com/docview/2968909571/78817AEF4A5440F9PQ/1?accountid=15959&sourcetype=Dissertations%20&%20Theses> (Erişim tarihi: 5.12.2024)
- Kaluarachchi, Y. (2022). Implementing data-driven smart city applications for future cities. *Smart Cities*, 5(2), 455–474. <https://doi.org/10.3390/smartcities5020025>

- Kaman, D., & Bozkurt, Y. (2025). Sürdürülebilir kalkınma ve çevre: Geleceği şekillendirecek stratejiler. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (83), 299-316.
- Karadoğan, U. C. [2023]. Devlet Planlama Teşkilatı.. https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/detay/960/Devlet_Planlama_Te%C5%9Fkilat_%C4%B1_Atat%C3%9Crk_Ansiklopedisi (Erişim tarihi:31.12.2024)
- Karakaya, E. (2010). Construction of the Republic in city space: From political ideal to urban planning principles (Master's thesis, Middle East Technical University). https://www.academia.edu/33340755/Construction_of_the_Republic_in_City_Space_From_Political_Ideal_to_Urban_Planning_Principles (Erişim tarihi 15.10.2024)
- Karakaya, E. (2017). Policy-oriented urban planning in 1930s in Turkey: İzmit urban plan. *A|Z ITU Journal of the Faculty of Architecture*, 14(2), 9–20.
- Karakul, S. (2016). Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarında sağlık hakkı–I. *İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 3(2), 169-208.
- Karasar, N. (2017). *Bilimsel araştırma yöntemi* (31. baskı). Nobel Yayıncılık.
- Karasoy, H. A. (2021). Değişen Kamu Güvenliği Anlayışı ve Yeni Nesil Savaş. *ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi*, 8(19), 56-70.
- Kartal, H. (2023). Görsel estetik. Atatürk Üniversitesi, Açıköğretim Fakültesi. <https://adm.ataaof.edu.tr/pdf.aspx?du=3MMKmZYkdFV6kagOHrMKOA==> (Erişim tarihi: 07.07.2024).
- Kent, D. I. (1960). Urban aesthetics: Theory and application of physical design control within the urban renewal programme [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Kansas State University, Manhattan.
- Keskin, G. (2018). Baumgarten’ın felsefesinde estetik ve mantık [Aesthetics and logic in Baumgarten’s philosophy]. *Felsefe Arkivi - Archives of Philosophy*, 49, 13-22. <https://doi.org/10.26650/arcp2018-591061>

- Kılıç, S. (2012). Çevre hakkının gelişim sürecinde insan haklarının rolü. İnsan Hakları Yıllığı, 30, 21–39.
- Koltko-Rivera, M. E. (2006). Rediscovering the later version of Maslow’s hierarchy of needs: Selftranscendence and opportunities for theory, research, and unification. Review of General Psychology, 10(4), 302–317. doi:10.1037/1089-2680.10.4.302, <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/839965>.
- Kopelman, L. M. (2004). On distinguishing justifiable from unjustifiable paternalism. Medical Education, 38(2), 156–162.
- Kula Kartal, S., ve Mor Dirlik, E. (2016). *Geçerlik kavramının tarihsel gelişimi ve güvenilirlikte en çok tercih edilen yöntem: Cronbach alfa katsayısı*. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 16(4), 1865–1879
- Kula, A. (2019). *Rekabet Kurumu’nun birleşme ve devralmalar üzerindeki kolluk yetkisi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Üniversitesi.
- Kulaberoğlu, M. B. (2022). İstinaf kanun yolunda kamu düzeni kavramı (Yüksek lisans tezi). İstanbul Medipol Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- La notion d'ordre public. (2010). https://www.doc-du-juriste.com/droit-public-et-international/droit-administratif/cours-de-professeur/notion-ordre-public-457187.html?utm_source=searchveutm_medium=internal (Erişim tarihi:16.12.2024)
- Lapprand, M. (2015). Ordre public social ou absolu, quelles différences ? Juridique. <https://www.force-ouvriere.fr/ordre-public-social-ou-absolu-quelles-differences>. (Erişim tarihi: 5.12.2024)
- Larremore, W. (1906). Public æsthetics. Harvard Law Review, 20(1), 35–45. Retrieved from https://www.jstor.org/stable/pdf/1322883.pdf?refreqid=fastly-default%3Ae97335ab1a0750b3cab6b0bcb0e8bcc2veab_segments=veinitiator=veacceptTC=1

- Laville, B. (2015) . L'ordre public écologique Des troubles de voisinage à l'aventure de l'anthropocène. *Archives de philosophie du droit*, Tome 58(1), 317-336.
<https://doi.org/10.3917/apd.581.0342>,
https://www.cairn.info/load_pdf.php?ID_ARTICLE=APD_581_0342&download=1&from-feuilleter=1. (Erişim tarihi: 22.09.2024)
- Legifrance. [t.y]. Code général des collectivités territoriales: Section sur les dispositions générales. Erişim adresi:
https://www.legifrance.gouv.fr/codes/section_lc/LEGITEXT000006070633/LEGISCTA000006164555/#LEGISCTA000006164555
- Lehtinen, S. (2020). Editorial introduction to the special volume on urban aesthetics. *Contemporary Aesthetics (Journal Archive)*, (8), 1.
https://www.researchgate.net/publication/343501510_Editorial_Introduction_to_the_Special_Volume_on_Urban_Aesthetics_Contemporary_Aesthetics_journal's_Special_Volume_8. (Erişim tarihi: 14.02.2025)
- Lehtinen, S., ve Vihanninjoki, V. (2021). Aesthetic perspectives on urban technologies: Conceptualizing and evaluating the technology-driven changes in the urban everyday experience. In M. Nagenborg, T. Stone, M. G. Woge, ve P. E. Vermaas (Eds.), *Technology and the city: Towards a philosophy of urban technologies* (pp. 13–33). Springer.
- Leleu, T. (2015). La dignité de la personne humaine comme fondement des mesures de police administrative (1). *Revue Française de Droit Administratif*, 31(5), 883–897.
- Lemouland, J.-J., ve Hauser, J. (2016). *Ordre public et bonnes moeurs*. Université de Pau.
<https://univ-pau.hal.science/hal-01939217v1>
- Linzey, A., & Clarke, P. A. B. (Eds.). (2004). *Animal rights: A historical anthology*. Columbia University Press.
- Lipps, T. (1979). Empathy, inner imitation and sense feelings. In M. Rader ve M. Schertel (Eds. ve Trans.), *A modern book of aesthetics* (pp. 371–378). New York: Holt, Rinehart and Winston.

- Llorens-Frayssé, F. (1996). Existe-t-il une police communale de l'environnement? *Droit et ville*, 42(1), 127-146.
- Loos, A. (1998). *Ornament and crime: The moral critique of decoration*. In A. Opel (Ed.), *Ornament and crime: Selected essays* (s. 184–190). Ariadne Press. (Original work published 1908)
- Lopez, V. (2020). Garantir l'esthétique générale des communes: Exposés de motifs. Texte n° 250 (2020-2021), déposé au Sénat le 17 décembre 2020. Sénat français. Erişim adresi: <https://www.senat.fr/leg/exposes-des-motifs/ppl20-250-expose.html>, Erişim tarihi: 27.08.2024
- Low, S. (2015). *Spatializing culture: The ethnography of space and place*. London: Routledge.
- Mamak, K. ve Glanc, J. (2022). Problems with the prospective connected autonomous vehicles regulation: Finding a fair balance versus the instinct for self-preservation. *Technology in Society*, 71: 102127. <https://doi.org/10.1016/j.techsoc.2022.102127>
- Marcou, G. (2009). L'ordre public économique aujourd'hui. Un essai de redéfinition. In T. Revet & L. Vidal (Eds.), *Annales de la régulation* s. 79. IRJS Éditions.
- María, G. A., Mazas, B., Zarza, F. J., ve Miranda de la Lama, G. C. (2017). Animal welfare, national identity and social change: Attitudes and opinions of Spanish citizens towards bullfighting. *Journal of Agricultural and Environmental Ethics*, 30(6), 809-826. <https://doi.org/10.1007/s10806-017-9700-9>
- Martin's Act at 200 — Reflecting on the first animal welfare law. [t.y]. Animal Legal and Historical Center. Erişim tarihi: 27 Ekim 2024, <https://www.animallaw.info/article/martins-act-200-reflecting-first-animal-welfare-law>
- Melchior. [t.y]. L'ordre public social et le principe de faveur en droit du travail <https://www.melchior.fr/synthese/l-ordre-public-social-et-le-principe-de-faveur-en-droit-du->

travail#:~:text=L'ordre%20public%20social%2C%20c,les%20normes%20%C3%A9tatiques%5B3%5D Erişim tarihi:05.12.2024)

Meriç, S. (1998). Sanat psikolojisine giriş. Ankara: Ayraç Yayınları, s.39-41

Merkit, N. (2022). Modern Batı felsefesinde hayvanın ahlaki ve hukuki statüsü: Descartes versus Bentham. *Temaşa Felsefe Dergisi*, 18, 186–203. <https://doi.org/10.55256/temasa.1204087>

Merriam-Webster. [t.y]. Ipsedixitism. In Merriam-Webster.com dictionary. Retrieved December 3, 2024, from <https://www.merriam-webster.com/dictionary/ipsedixitism>.

Mhadeen, B. (2018, September). *Reconceptualising security: Why now?* (N. Bondokji, Ed.). West Asia-North Africa Institute. https://wanainstitute.org/sites/default/files/publications/Publication_YouthAndSecurity_English.pdf (Erişim tarihi: 27.12.2024).

Millie, A. (2016). Urban interventionism as a challenge to aesthetic order: Towards an aesthetic criminology. *Crime, Media, Culture*. Advance online publication. <https://doi.org/10.1177/1741659016631609>

Ministère de l'Intérieur. [t.y]. Atteintes à l'ordre public et à l'autorité de l'Etat: La nomenclature française des infractions (NFI). <https://www.interieur.gouv.fr/Interstats/Sources-et-methodes-statistiques/La-nomenclature-francaise-des-infractions-NFI>. (Erişim tarihi:09.10.2024)

Mugge, R., Schoormans, J. P. L., & Schifferstein, H. N. J. (2008). Product attachment: Design strategies to stimulate the emotional bonding to products. In H. N. J. Schifferstein & P. Hekkert (Eds.), *Product experience* (pp. 425–440). Elsevier. <https://doi.org/10.1016/B978-008045089-6.50020-4>. (Erişim Tarihi:05.05.2025)

Mumford, L. (1961). *The city in history: Its origins, its transformations, and its prospects*. Harcourt, Brace & World. The city in history: its origins, its transformations, and its prospects : Mumford, Lewis, 1895-1990 : Free Download, Borrow, and Streaming : Internet Archive.(Erişim tarihi: 03.02.2025)

- Müller-Salo, J. (2018). Informed aesthetic consensus and the creation of urban environments. *Porównania Litteraria – Comparative Literary Studies*, 2(3), 118–132. <https://doi.org/10.14746/pls.2018.2.3.9>
- Nabors Well Services, Ltd. v. Romero, 456 S.W.3d 553 (Tex. 2015). <https://law.justia.com/cases/texas/supreme-court/2015/13-0136.html>. (Erişim tarihi:02.11.2024)
- Neacșu, D. (2022). The aesthetic ideology of Juliana v. United States and its impact on environmentally engaged citizenship. *Journal of Environmental Studies and Sciences*, 12(1), 28–42. <https://doi.org/10.1007/s13412-021-00731-z>
- Nerimanoğlu, K. V. (2017). Dil ve estetik. *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 4(12), 156–184.
- New York Preservation Archive Project. [t.y]. City Beautiful Movement. <https://www.nypap.org/preservation-history/city-beautiful-movement/>. (Erişim tarihi:19.11.2024)
- Noftsinger, John B. -Kenneth F. Newbold -Jack K. Wheeler (2007), *Understanding Homeland Security Perspectives and Paradoxes*, Palgrave Macmillan, New York. Policy,
- NTV Spor. (2023). İspanya hükümeti ulusal boğa güreşleri ödölünü kaldırdı., <https://www.ntvspor.net/haber/ispanya-hukumeti-ulusal-boga-guresleri-odulu-nu-kaldirdi-6634fd700117e9005f024663>. (Erişim tarihi: 5.12.2024)
- Odabaş, U. K. (2018). Tarihsel süreçte kamusal alanın yapısal dönüşümü ve Habermas. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22(Özel Sayı 2), 2051–2066. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/558085>
- Odermatt, R., ve Stutzer, A. (2017). Subjective well-being and public policy: Introduction to the special issue. *Journal of Economic Behavior & Organization*, 144, 1–11.
- Office des Nations Unies contre la Drogue et le Crime. (2015). *Classification internationale des infractions à des fins statistiques : Version 1.0*. Vienne.

- Retrieved January 9, 2025, from https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/statistics/crime/ICCS/ICCS_French_2016_web.pdf
- Office of the High Commissioner for Human Rights (OHCHR). [t.y]. Human Rights Committee (CCPR). <https://www.ohchr.org/en/treaty-bodies/ccpr>. (Erişim tarihi: 6.12.2024)
- Okay, Ö. (2009). İdare hukukunda kamu düzeni kavramı (Doktora tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Olaizola, M. (2012, June 27). *Human dignity: A normative justification for human rights*. E-International Relations. <https://www.e-ir.info/2012/06/27/human-dignity-a-normative-justification-for-human-rights/>
- Onar, S. S. (1966). İdare Hukukunun Umumi Esasları (Cilt 3, 3. Baskı, s. 1479-1481). İsmail Akgün Matbaası.
- Ordu Büyükşehir Belediyesi. [t.y]. İmar ve Şehircilik Dairesi Başkanlığı. Ordu Büyükşehir Belediyesi Resmi Web Sitesi. <https://www.ordu.bel.tr/mudurlukler/imar-ve-sehircilik-dairesi-baskanligi>. (Erişim tarihi: 24.12.2024)
- Ordu, Ö. (2008). Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde Temel Hak ve Özgürlükleri Sınırlanma Nedeni Olarak Avrupa Kamu Düzeni [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Öğdül, H., Gül, M., Olgun, İ., Kap Yücel, S. D., ve Çalışkan, Ç. O. (2018). Küre-Ersizlerdere Köy Tasarım Rehberi; Süreç ve Yöntem Üzerine Bir Tartışma. Planlama Dergisi, 28(Supp: 1), 1-14
- Ökesli Saban, D. (2009). Hermann Jansen's Planning Principles and His Urban Legacy in Adana. METU Journal of the Faculty of Architecture, (26-2), 45-67.
- Öktem, N. (1999). Sosyoloji, hukuk ve devlet. İstanbul, Der Yayınları.
- Öz, B. (2021). *Yerel idarelerin şehir planlaması kararları karşısında mülkiyet hakkının korunması* (Doktora tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü). İstanbul.

- Özay, İ.(2004).Günlüğünde Yönetim.Filiz Kitabevi.
- Özdemir, Y. (2020). İdare hukuku açısından kamu düzeni unsurları. Adalet Yayınevi.
- Özgür, E. ve Erciyes, E. (2017). Kamu Yönetiminde Yaşanan Dönüşümlerin İç Güvenlik Sektörüne Yansımaları. Güvenlik Bilimleri Dergisi.Cilt 6(1): 79-109. <https://doi.org/10.28956/gbd.320011>
- Özkan, A. F. (2009, Temmuz 1). Ekonomik kamu düzeni ve ekonomik kolluk faaliyeti. *Ankara Barosu Dergisi*(4), 75–94. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/397655>
- Özkan, M. M. (2019). Kentsel tasarımda kent estetiği kuramları ve algısal boyut (Yüksek lisans tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü).
- Özmen, A., Er, F., Atlas, M., Aslanargun, A., Peker, K. Ö., Şıklar, E., ve Sönmez, H. (2024). *İstatistik* (B. F. Şeniş ve A. Özmen, Eds.; Yayın No: 2590, AÖF Yayın No: 1559). Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Öztoprak, S. (2018). Çevre hukukunda idari yaptırımlar. KTO Karatay Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 3(1), 41-78. <https://jurix.com.tr/article/12171?u=0vec=0#>
- Öztürk, E. (2003). Türk İdare Sisteminde Rekabet Kurumunun Yeri ve Diğer Bağımsız İdari Otoritelerle Karşılaştırılması (Rekabet Kurumu Uzmanlık Tezleri Serisi, No. 38). Ankara: Rekabet Kurumu. [https://www.rekabet.gov.tr/tr/Sayfa/Yayinlar/uzmanlik-tezleri?listedeAra=T%C3%BCrk+idare+sisteminde+rekabet+kurumunun+yeri+ve+di%C4%9Fer+ba%C4%9F%C4%B1ms%C4%B1z,](https://www.rekabet.gov.tr/tr/Sayfa/Yayinlar/uzmanlik-tezleri?listedeAra=T%C3%BCrk+idare+sisteminde+rekabet+kurumunun+yeri+ve+di%C4%9Fer+ba%C4%9F%C4%B1ms%C4%B1z)
- Paetzold, H ., ve Rollet, B. (2011). Esthétique du design urbain. Diogenes, 233-234(1), 91-103. <https://doi.org/10.3917/dio.233.0091>
- Palas, E. (2014). İdarenin kolluk faaliyetlerinden doğan sorumluluğu ve gelişimi (Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir

- Parmaksızoğlu, F. B. (2018). İnsan hakları, ahlak ve kültür açısından “onur” kavramına yaklaşımın kavramın tanımlanmasına etkileri. *Dini Araştırmalar*, 21(54), 225–246. <https://doi.org/10.15745/da.492744>
- Pez, T. (2015). L’ordre public économique. Les nouveaux cahiers du Conseil constitutionnel, (4), 43-57. <https://www.conseil-constitutionnel.fr/nouveaux-cahiers-du-conseil-constitutionnel/l-ordre-public-economique?> (Erişim tarihi:15.10.2024)
- Philosophy, lit, etc. [t.y]. Ipsedixitism.Infrequent literary reflections by an analytic philosopher. <https://praymont.blogspot.com/2020/09/ipsedixitism-part-1.html>. (Erişim tarihi: 10.10.2024)
- Pillet, A. (1899). *De l'ordre public en droit international privé*. A. Chevalier-Marescq et cie.<https://archive.org/details/delordrepublice00pillgoog>.(Erişim tarihi:04.05.2025)
- Piper, M. (2009). On respect for personal autonomy and the value instantiated in autonomous choice. *Southwest Philosophy Review*, 25(1), 189–198. <https://doi.org/10.5840/swphilreview200925120>
- Poli, S. (2023,28 Aralık).Salus Populi Suprema Lex: Legal Concept Explained. <https://www.vintti.com/blog/salus-populi-suprema-lex-legal-concept-explained>. (Erişim tarihi: 09.11.2024)
- Prémont, M.-C. (2023). Droit administratif. In Le dictionnaire encyclopédique de l’administration publique : La référence pour comprendre l'action publique. École nationale d’administration publique, https://dictionnaire.enap.ca/dictionnaire/docs/definitions/defintions_francais/droit_administratif.pdf (Erişim tarihi:05/02/2025)
- Raker, L. (1999). Module 8: Aesthetic regulations. NCAPA Citizen Planner Training Program, 1–8. <http://apa-nc.org/wp-content/uploads/2014/04/Aesthetic-Regulations.pdf> (Erişim tarihi: 15.11.2015)
- Rakrak, M. Central tendency and data distribution: How to choose the right measure for accurate analysis. <https://dx.doi.org/10.22271/27891607.2025.v5.i1b.253>

https://www.researchgate.net/profile/Mustapha-Rakrak/publication/389297527_Central_tendency_and_data_distribution_How_to_choose_the_right_measure_for_accurate_analysis_Mustapha_RAKRAK/links/67bd8f00461fb56424e8ba1a/Central-tendency-and-data-distribution-How-to-choose-the-right-measure-for-accurate-analysis-Mustapha-RAKRAK.pdf

Rana, J., Gutierrez, P. L., & Oldroyd, J. (2021). Quantitative methods. In *Encyclopedia of Business and Professional Ethics* (p. 1). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-319-31816-5_460-1

Remzi Kitabevi. [t.y]. Helmuth von Moltke - Yazar Sayfası. Erişim adresi: <https://www.remzi.com.tr/yazar/helmuth-von-moltke>. (Erişim tarihi: 28.10.2024)

Renard, S. (2008). L'Ordre public sanitaire (Étude de droit public interne). s. 16-17. Droit. Université de Rennes I, <https://hal.science/tel-01525379/document> public sanitaire (Étude de droit public internet). (Erişim tarihi: 01.01.2025)

Rezafar, A. , ve Turk, S. S. (2016). History of aesthetic control management in planning system: The case of Turkey. *International Planning History Society Proceedings*, 17(6), 165-175. <http://dx.doi.org/10.7480/iphs.2016.6.1327>, <https://www.researchgate.net/publication/309400682> (Erişim tarihi: 04.12.2024)

Rezafar, A., ve Türk, Ş. Ş. (2016). The history of aesthetic control and management in the planning system, the case of Turkey. In C. Hein (Ed.), *International Planning History Society Proceedings, 17th IPHS Conference, History–Urbanism–Resilience* (Vol. 6, pp. 165–175). TU Delft Open. <https://doi.org/10.7480/iphs.2016.6.1327>

Roberge, J. (2011). The aesthetic public sphere and the transformation of criticism. *Social Semiotics*, 21(3), 435-453.

Rodda, C. (1954). The accomplishment of aesthetic purposes under the public power. *Southern California Law Review*, 27(2):149-179.

Roman, D. (2013). A corps défendant: La protection de l'individu contre lui-même. Pimido. Retrieved from <https://www.pimido.com/sciences-humaines-et->

- sociales/sociologie/fiche-de-lecture/corps-defendant-protection-individu-lui-meme-diane-roman-544334.html. (Erişim tarihi: 15.10.2024)
- Saito, Yuriko, 'Consequences of Everyday Aesthetics', *Aesthetics of the Familiar: Everyday Life and World-Making* (Oxford, 2017) (<https://global.oup.com/>), <https://doi.org/10.1093/oso/9780199672103.003.0006>, (Erişim tarihi: 20.01.2025)
- Salwa, M. (2019). The Everyday Aesthetics of Public Space. *Acta Universitatis Lodzensis. Folia Philosophica. Ethica-Aesthetica-Practica*, (33), 75-89.
- Samsun Büyükşehir Belediyesi. [t.y]. Yönetim şeması. Samsun Büyükşehir Belediyesi Resmi Web Sitesi. <https://samsun.bel.tr/icerik/yonetim-semasi>. (Erişim tarihi: 22.11.2024)
- Samur, M. C. (2024). İdarenin Kolluk Faaliyeti Olarak Genel Ahlakın Korunması. Oniki Levha Yayıncılık.
- Sauvé, J.-M., & Paris, T. (2009). *Dignité humaine et juge administratif*. Conseil d'État. Konuřma metni: Jean-Marc Sauvé'nin Strasbourg Avrupa Buluşmaları'nda, Strasbourg İdare Mahkemesi'nin 90. kuruluş yıldönümü vesilesiyle düzenlenen sempozyumda yaptığı sunum (27 Kasım 2009). https://www.conseil-etat.fr/publications-colloques/discours-et-interventions/dignite-humaine-et-juge-administratif#_ftn24 (Erişim tarihi:13.10.2024)
- Sayıştay Başkanlığı Temyiz Kurulu. (2019, 11 Aralık). Belediyeler ve Bağlı İdareler İçin İhale Mevzuatı İle İlgili Karar (Dosya No: 42981, Tutanak No: 47029). T.C. Sayıştay Başkanlığı. <https://www.sayistay.gov.tr/>.(Erişim tarihi: 13.01.2025)
- Sayre, P. (1949). Aesthetics and property values: Does zoning promote the public welfare? *American Bar Association Journal*, 35(6), 471–472.
- Scruton, R. (1979). The aesthetics of architecture.[Video].Vimeo. Roger Scruton - Why Beauty Matters (2009) on Vimeo
- Seiple, C. (2002). Homeland security concepts and strategy. *Orbis*, 46(2), 259–273. [https://doi.org/10.1016/S0030-4387\(02\)00107-2](https://doi.org/10.1016/S0030-4387(02)00107-2)

- Sena, C. (1972). *Estetik: Sanat ve Güzelliğin Felsefesi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Shahabi, M., & Shahidi, N. (2018). “Good morals” and “public order” as source of law principles and rules: A study on how to transit from the negative function of legal institutions to the positive one. *Law Quarterly*, 48(3), 511–528. <https://doi.org/10.22059/jlq.2018.224687.1006856>
- Sharp, J., Pollock, V., & Paddison, R. (2005). Just art for a just city: Public art and social inclusion in urban regeneration. *Urban Studies*, 42(5–6), 1001–1023. <https://doi.org/10.1080/00420980500106963>
- Shultziner, D. (2017). Human dignity in judicial decisions: principles of application and the rule of law. *Cardozo Journal of International and Comparative Law*, 25(3): 435-482. https://www.researchgate.net/publication/320677086_HUMAN_DIGNITY_IN_JUDICIAL_DECISIONS_PRINCIPLES_OF_APPLICATION_AND_THE_RULE_OF_LAW
- Simmel, G. (1997). The sociology of space. In D. Frisby ve M. Featherstone (Eds.), *Simmel on culture: Selected writings* (pp. 137–170). London: Sage.
- Sinmez, Ç. Ç. (2022). Dünyada ve Türkiye’de hayvan haklarının mevcut anayasal konumu. *Harran Üniversitesi Veteriner Fakültesi Dergisi*, 11(1), 51–57. <https://doi.org/10.31196/huvfd.1059687>
- Smith, A. D. (2007). *The cultural foundations of nations: Hierarchy, covenant, and republic*. Malden, MA: Blackwell.
- Soldatenko, M. (1986). [Review of the book *Urbanization and its discontents: The historical transformation of Los Angeles, by G. Hise*]. *UCLA Historical Journal*, 7(0), 86–89. <https://escholarship.org/content/qt5cf6w44q/qt5cf6w44q.pdf>
- Sözen, M. ve Tanyeli, U. (1999). *Sanat kavram ve terimleri sözlüğü*. İstanbul: Remzi Kitabevi, s.102-103
- Spence, C. (2020). Senses of place: architectural design for the multisensory mind. *Cognitive research: principles and implications*, 5(1), s.46. Senses of place:

architectural design for the multisensory mind | Cognitive Research: Principles and Implications | Full Text. (Erişim tarihi:18.12.2024)

State, Symbols USA. [t.y]. Salus populi suprema lex esto. Erişim adresi: <https://statesymbolsusa.org/symbol-official-item/missouri/state-motto/salus-populi-suprema-lex-esto> (Erişim tarihi:08.11.2024)

Stewart, K. (2025, May 22). Pearson's correlation coefficient. Encyclopedia Britannica. <https://www.britannica.com/topic/Pearsons-correlation-coefficient>

şehabi, M. (1388). Geleneksel hukuktan modern hukuka: Hukuki sistemin dönüşüm temellerine bir bakış. Hukuki Araştırmalar Dergisi, 2: 69-90. (Farsça)

şen, K. (2004). Kamusal Alanlarda Kentsel Estetik Bağlamında Karar Vericiler ve Estetik Kurullar. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, şehir ve Bölge Planlama Ana Bilim Dalı [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi.

şengül, R. (2013). Fransa'da Yerinden Yönetim Politikalarının Belediye Yönetimine Etkileri. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 9(20), 31-44. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/183074>

şimşek, A. A. (2010). *Genel kamu hukukunun temel kavramı olarak kamu düzeni* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

T.C. Adalet Bakanlığı. (2011). Türk Borçlar Kanunu (No. 6098). Resmî Gazete (Sayı: 27836).<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6098.pdf>.(Erişim tarihi:22.01.2025)

T.C. Anayasası. (1982). Kanun No. 2709. 7 Kasım 1982 tarihli ve 17863 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır.

T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı (SBB). (2023). On İkinci Kalkınma Planı (2024-2028). https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2023/12/On-ikinci-Kalkinma-Plani_2024-2028_11122023.pdf.(Erişim tarihi:22.01.2025)

- T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı. (2017). Planlı Alanlar İmar Yönetmeliği (Resmî Gazete Tarihi: 03.07.2017, Sayı: 30113). <https://www.mevzuat.gov.tr/>.(Erişim tarihi:28.01.2025)
- T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı. (2025). ÇED nedir? Samsun Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği İl Müdürlüğü. Erişim adresi: <https://samsun.csb.gov.tr/ced-nedir-i-2455>. (Erişim tarihi:29.01.2025)
- T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı. [t.y]. ÇED nedir? <https://usak.csb.gov.tr/ced-nedir-i-1672>. (Erişim tarihi:30.01.2025)
- T.C. Resmî Gazete. (1983, 11 Ağustos). 2872 sayılı Çevre Kanunu m.7,m.12,m.14, (Kanun No: 2872, Kabul Tarihi: 09.08.1983). <https://www.mevzuat.gov.tr/>
- T.C. Resmî Gazete. (1983, 21 Temmuz). 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu (Kanun No: 2863, Kabul Tarihi: 21.07.1983). <https://www.mevzuat.gov.tr/>.(Erişim tarihi:30.01.2025)
- T.C. Resmî Gazete. (1983, 22 Kasım). 2960 sayılı Boğaziçi Kanunu (Kanun No: 2960, Kabul Tarihi: 18.11.1983). <https://www.mevzuat.gov.tr/>.(Erişim tarihi:30.11.2024)
- T.C. Resmi Gazete. (1985). 3152 sayılı İçişleri Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun (Kanun Numarası: 3152). <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.3152.pdf>
- T.C. Resmî Gazete. (2008, 10 Kasım). Elektronik Haberleşme Kanunu (Kanun No. 5809). Sayı: 27050. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5809&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>
- T.C. Resmî Gazete. (2011, 1 Kasım). Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname (HKH No. 655). Sayı: 28102. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=655&MevzuatTur=4&MevzuatTertip=5>

- T.C. Resmî Gazete. (2013, 2 Ağustos). *6495 sayılı Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun* (Sayı: 28726). <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/08/20130802-1.htm>
- Tan, T. (2001). Ekonomik düzen ve anayasa. Türkiye Barolar Birliği, Uluslararası Anayasa Hukuku Kurultayı, 857-875. Ankara.
- Tekel, A. (2021). Tarihsel süreçte sokak ve caddelerin görsel estetik kalitesinde meydana gelen değişimi değerlendirmede bir model önerisi: Ankara'nın Ulus ve Kızılay kent merkezleri örneği. *Ankara Araştırmaları Dergisi / Journal of Ankara Studies*, 9(2), 217-238.
- Tekeli, İ. (1980). Türkiye'de kent planlamasının tarihsel kökleri, Türkiye'de İmar Planlaması (s.17-33) https://www.academia.edu/32920719/T%C3%BCrkiyede_Kent_Planlamas%C4%B1n%C4%B1n_Tarihsel_K%C3%B6kleri.(Erişim tarihi: 09.01.2025)
- Tekingür, S. (2023). İslam düşüncesinde estetik kavramı. Ankara: İKSAD Yayınları.s.43-44. https://acikbilim.yok.gov.tr/bitstream/handle/20.500.12812/533791/yokAcikBilim_10017073.pdf
- Tekke, M. (2019). Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisinin en son düzeyleri: Kendini gerçekleştirme ve kendini aşmışlık. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi – Journal of Qualitative Research in Education*, 7(4), 1704-1712. doi: 10.14689/issn.2148-2624.1.7c.4s.17m, <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/839965>
- TEPAV. (2024, 22 Mayıs). *İnsan onuru kavramı hak mı, değer mi, özgürlük mü?* TEPAV Haberler. <https://www.tepav.org.tr/tr/haberler/s/10770> (Erişim tarihi:23.07.2025),
- Tiryaki, T., ve Gürsoy, T. (2004). Ekonomik suç kavramı ve sigortacılık suçlarının bu açıdan değerlendirilmesi. *Sayıştay Dergisi*, 55,67 (Ekim-Aralık), 67.
- Tokat Belediyesi. (2025). Tokat Belediyesi 2025–2029 Stratejik Planı. Tokat Belediyesi.
- Tribunal administratif. (2021, 8 juillet). Préfet du Puy de Dôme c/ Ville de Clermont-Ferrand - L'inclusion dans l'ordre public d'un principe de respect ou de dignité des animaux: Thèmes abordés., <https://www.doc-du-juriste.com/droit-public-et->

international/droit-administratif/commentaire-d-arret/ta-8-juillet-2021-prefet-dome-ville-clermont-ferrand-inclusion-ordre-public-principe-respect-dignite-animaux-638485.html.(Erişim tarihi: 05.12.2024).

Tuan, Y. F. (1977). Space and place: The perspective of experience. Minneapolis: University of Minnesota Press.

Tunalı, İ. (1983). Croce estetiğine giriş: İfade bilimi ve genel linguistik olarak estetik. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Tunalı, İ. (1985). İfade bilimi ve genel linguistik olarak estetik. Büyük Fikir Kitapları Dizisi, 55, s.32-33, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Tunalı, İ. (2011). Estetik beğeni: Çağdaş sanat felsefesi üstüne. İstanbul: Remzi Kitabevi. Erişim adresi: <https://www.idildergisi.com/makale/pdf/1460980345.pdf>

TÜBİTAK. [t.y]. Karma ekonomi sistemi. TÜBİTAK Ansiklopedi., https://ansiklopedi.tubitak.gov.tr/ansiklopedi/karma_ekonomi_sistemi.(Erişim tarihi: 05.12.2024)

Türk Borçlar Kanunu (TBK) (2011). *Kanun No. 6098, 11/01/2011 tarihli ve 27836 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanmıştır.* <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=6098&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>

Türk Ceza Kanunu (TCK) (2004). *Kanun No. 5237, 26/09/2004 tarihli ve 25611 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanmıştır.* <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5237&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>

Türk Dil Kurumu (2024). Güncel Sözlük içinde.04.10.2024 tarihinde erişildi. <https://sozluk.gov.tr/>

Türk Tabipleri Birliği. (2015, 14 Şubat). Türk Tabipleri Birliği Tabela Yönetmeliği. Resmî Gazete, 29267. <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/29267.pdf>

Türkiye Büyük Millet Meclisi. (1983). 2872 sayılı Çevre Kanunu (Resmî Gazete, 11.08.1983, Sayı: 18132). Erişim adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr> (Erişim tarihi: 10.01.2025)

Türkiye Büyük Millet Meclisi. (2001). Türk Medeni Kanunu (Kanun No. 4721, Kabul Tarihi: 22.11.2001). Resmî Gazete (Sayı: 24607, Tarih: 08.12.2001). <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=4721&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>

Türkiye Büyük Millet Meclisi. (2003). 4857 sayılı İş Kanunu. Resmî Gazete (No. 25134, 10 Haziran 2003). Madde 24. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4857.pdf>. (Erişim tarihi: 10.01.2025)

Türkiye Cumhuriyeti Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı. (2014). *Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği* (14.06.2014, RG No. 29030). <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=19474&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5>

Türkiye Cumhuriyeti Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı. (2017). *Planlı Alanlar Tip İmar Yönetmeliği* (11.07.2017, RG No. 30122). <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=23722&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5>

Türkiye Cumhuriyeti Kanunları. (2005). Karayolları Trafik Kanunu (2918 Sayılı Kanun, Madde 78). Resmî Gazete, 18195. (Erişim tarihi: 11.01.2025)

Türkiye Cumhuriyeti. (1930). *1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu*. Resmî Gazete (Sayı: 1489, 6 Mayıs 1930). 06.12.2024 tarihinde erişildi. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=1593&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>

Türkiye Cumhuriyeti. (1937). 3201 sayılı Emniyet Teşkilatı Kanunu. Resmî Gazete (Sayı: 3629, Tarih: 4.06.1937). <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=3201&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>

Türkiye Cumhuriyeti. (1949). 5442 sayılı İl İdaresi Kanunu (Kanun No. 5442, m. 11). Resmî Gazete, 18 Haziran 1949, Sayı: 7236. <https://www.mevzuat.gov.tr/>. (Erişim tarihi: 16.01.2025)

Türkiye Cumhuriyeti. (1983). 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu. Resmî Gazete, 18113. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2863veMevzuatTur=1veMevzuatTertip=5>

Türkiye Cumhuriyeti. (1983). *Karayolları Trafik Kanunu* (Kanun No. 2918, 13.10.1983, RG No. 18195). <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2918&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5> Erişim tarihi:01.10.2024)

Türkiye Cumhuriyeti. (1985). *3152 sayılı İçişleri Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun*. Resmî Gazete (Sayı: 18675, 23 Şubat 1985). <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=3152&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>

Türkiye Cumhuriyeti. (1985). *İmar Kanunu* (Kanun No. 3194, 03.05.1985, RG No. 18749). <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=3194&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>

Türkiye Cumhuriyeti. (2004). 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu, Madde 7. Resmî Gazete (No. 25531). <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5216veMevzuatTertip=5veMevzuatTur=1>

Türkiye Cumhuriyeti. (2005). 5393 sayılı Belediye Kanunu. Resmî Gazete, 25874, 13 Temmuz 2005. Erişim adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5393.pdf>

Türkiye Cumhuriyeti. (2008). Elektronik Haberleşme Kanunu (Kanun No: 5809, 5 Kasım 2008). Resmî Gazete (Sayı: 27050). <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5809veMevzuatTur=1veMevzuatTertip=5>

- Türkiye Cumhuriyeti. (2010). Çevresel Gürültünün Değerlendirilmesi ve Yönetimi Yönetmeliği. Resmî Gazete (Tarih: 4 Haziran 2010, Sayı: 27601). <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=20106250veMevzuatTertip=5veMevzuatTur=7>
- Türkiye Cumhuriyeti. (2011). Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname (Kanun Hükmünde Kararname No: 655, 26 Eylül 2011). Resmî Gazete (Sayı: 28054). <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=655veMevzuatTur=4veMevzuatTertip=5>
- Türkiye Cumhuriyeti. (2013). 6495 sayılı Kanun [Kabul Tarihi: 12 Temmuz 2013, Yürürlük Tarihi: 1 Ağustos 2013]. Resmî Gazete (Tarih: 2 Ağustos 2013, Sayı: 28726). <https://www.mevzuat.gov.tr>
- Türkiye Cumhuriyeti. (2014). Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği. Resmî Gazete, 29030. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=19291veMevzuatTur=7veMevzuatTertip=5>. (Erişim tarihi: 14.01.2025)
- Türkiye Cumhuriyeti. (2017). Planlı Alanlar İmar Yönetmeliği. Resmî Gazete, 30306, 3 Temmuz 2017. Erişim adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.30306.pdf>. (Erişim tarihi: 23.12 2024)
- Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu, BM ve Ulusal İnsan Hakları Kurumları. <https://www.tihek.gov.tr/kategori/pages/BM-ve-Ulusal-insan-Haklari-Kurumlari>. (Erişim tarihi: 13.10.2024)
- Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu. (2025). Resmî web sitesi. <https://www.tihek.gov.tr> (Erişim tarihi: 18.05.2025)
- Uddo, B. J. (1975). Land use controls: Aesthetics, past and future. *Loyola Law Review*, 21(4), 851–898.
- Ullman, R. H. (1983). Redefining security. *International Security*, 8(1), 129–153. <https://doi.org/10.2307/2538489>

- United Nations Office on Drugs and Crime. (2015). International classification of crime for statistical purposes (ICCS), version 1.0, March 2015. Vienna: United Nations. https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/statistics/crime/ICCS/ICCS_2015_March.pdf
- United Nations. (1972). United Nations Conference on the Human Environment (Stockholm Conference), Mon 05 Jun 1972, 5.59 pm — Fri 16 Jun 1972, 5.59 pm, Stockholm, Sweden. Sustainable Development Goals Knowledge Platform. <https://sdgs.un.org/events/united-nations-conference-human-environment-stockholm-conference-24552> (Erişim Tarihi: 30.12.2024)
- Uygun, O. (1992). 1982 Anayasasında Temel Hak ve Özgürlüklerin Hukuki Rejimi. Kazancı Yayınları.
- Uygun, O. (2021). Immanuel Kant ve Ahlakın Temel İlkesi. Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 18(2):1439-1454. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2134125> (Erişim tarihi: 11.11.2024)
- Uygun, O. 1982 Anayasasında Temel Hak ve Özgürlüklerin Hukuki Rejimi, Kazancı y., İstanbul, 1992, s.131
- Ünlü, T. (2018). Mekânın Biçimlendirilmesi ve Kentsel Morfoloji. Türkiye Kentsel Morfoloji Ağı, (II. Kentsel Morfoloji Sempozyumu Bildiriler Kitabı, İstanbul), 59–70. Geliş tarihi gönderen <https://tnum.org.tr/index.php/tnum/article/view/68> (Erişim tarihi: 01.02.2025)
- Wilson, J. (1962). Livability of the city: Attitudes and urban development. In Urban growth dynamics in a regional cluster of cities (pp. 384-385). New York
- Wittgenstein, L. (2006). Renkler üzerine notlar (Çev. A. Sarı). Salkımsöğüt Yayınları.
- World Academy of Art and Science. [t.y]. Human security for all (HS4A). <https://worldacademy.org/hs4a/gürse>. (Erişim tarihi: 19.12.2024)
- www.ijrccenter.org/un-treaty-bodies/human-rights-committee/ man Rights Committee – International Justice Resource Center. İnternational Justice Resource Center, Human Rights Comittee (Erişim tarihi: 13.10.2024)

- www.onlinedegrees.bradley.edu/blog/whats-the-difference-between-descriptive-and-inferential-statistics, (Erişim Tarihi:18.04.2025)
- www.psychologytoday.com, Burton, N. (2024, June 23). Anxiety: Our hierarchy of needs. Psychology Today. <https://www.psychologytoday.com/us/blog/hide-and-seek/201205/our-hierarchy-of-needs>.
- www.researchsquare.com, Cirino, D., Mouquet, N., ve Metzger, J. (2024). *It is not only about green: Uncovering the factors that determine streetscapes aesthetic in megacities* [Preprint]. Research Square. <https://www.researchsquare.com/article/rs-5109482/v1> (Erişim tarihi:22.12.2024)
- www.wikipedia.org/wiki/Somatosensory_system.Erişim tarihi: 20.07.2025)
- Yakar, G. (2024). Ticari Tabelaların Yasal Standardizasyonuna İlişkin Görüşler: Konya Alaaddin Caddesi Örneği. *Konya Sanat*, (7), 62-81.
- Yasa Yaman, Z. (2011). “Siyasi/Estetik Gösterge” olarak Kamusal Alanda Anıt ve Heykel. <https://jfa.arch.metu.edu.tr/uploads/docs/sayilar/sayi-28-1/69-98.pdf>
- Yaşar, A., ve Yerlikaya, H. (2004). Dünya'da ve Türkiye'de hayvan haklarının tarihsel gelişimi. *Veteriner Hekimler Derneği Dergisi*, 20(4), 39–46.
- Yaşar, H. N. (2008). İmar Hukuku, İmar Planları, Yapı Kuralları. Filiz Kitabevi.
- Yayla, Y. (2010). İdare hukuku (s. 37-38-40-41). İstanbul: [Beta Yayınları].
- Yazıcıoğlu, Y., ve Erdoğan, S. (2011). SPSS uygulamalı bilimsel araştırma yöntemleri (s. 284). Detay Yayıncılık.
- Yetkin, S. K. (1972). *Estetik doktrinler*. Bilgi Yayınevi.
- Yıldırım, T., ve Çakır, H. M. (2015). İdare hukuku - İdari yargı ders notları (2. baskı). Oniki Levha Yayınları.
- Yıldız, K. (2012). 1660 İstanbul yangınının sosyo-ekonomik tahlili (Yayınlanmamış Doktora Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.

- Yılmaz, O. K. (2019). Kentleşme sürecinde kent estetiğinin belediyelerce korunması veya yitirilmesi: Kentlinin bakışı üzerinden bir estetik karşılaştırması. *International Journal of Geography and Geography Education*, (40), 230–247. <https://doi.org/10.32003/iggei.550214>
- Yılmaz, S. (2011). Türkiye'deki İç Güvenlik Yapılanmasında Değişim İhtiyacı ve Güvenlik Yöneticilerinin Değişime Yönelik Tutum Ve Davranışları Üzerine Bir Araştırma. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana
- Yılmaz, S. (2012). Türkiye'nin iç güvenlik yapılanmasında değişim ihtiyacı. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(3), 17–40. Erişim tarihi 22 Temmuz 2025, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/50776>

EKLER

Ek:1 Etik Kurul Kararı

T.C.
TOKAT GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER ARAŞTIRMALARI
ETİK KURULU KARARLARI

KARAR TARİHİ	OTURUM NO	KARAR SAYISI
31.12.2024	22	01-12

Üniversitemiz Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu Başkanı Prof. Dr. Nail YILDIRIM Başkanlığında toplandı.

KARAR 22.02- Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürlüğünün 19.12.2024 tarih ve 511605 sayılı yazısı görüşüldü.

Aşağıda bilgileri yer alan araştırmacıların yapmak istediği uygulamaların ve kullanacağı veri toplama araçlarının etik açıdan uygunluğuna oy birliği ile karar verildi.

ÇALIŞMANIN TÜRÜ	Yüksek Lisans Tezi
BAŞLIK	Değişen Kamu Düzeni ve Kamusal Estetik
TEZ YÜRÜTÜCÜSÜ/ ÇALIŞMANIN YAZARI	Prof. Dr. Ahmet GÜVEN Barış ALICI (Kamu Yönetimi Anabilim Dalı)
RAPORTÖR GÖRÜŞÜ	OLUMLU

Prof. Dr. Nail YILDIRIM
Etik Kurul Başkanı
(İmza)

Prof. Dr. Mehmet Serkan UMUZDAŞ
Başkan Yardımcısı
(İmza)

Prof. Dr. Emine ÖĞÜK
Üye
(İmza)

Prof. Dr. Mehmet KARGÜN
Üye
(İmza)

Prof. Dr. Muhittin DEMİRAY
Üye
(İmza)

Doç. Dr. Tuğba KILIÇER
Üye
(İmza)

Doç. Dr. Hüseyin Baha ÖZTUNÇ
Üye
(İmza)

Ek:2 Anket İzin İsteği

T.C.
TOKAT GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı

Sayı : E-56314351-044-518684
Konu : Anket İzin İsteği (Barış ALICI)

07.01.2025

DAĞITIM

İlgi : 06.01.2025 Tarihli, 518453 sayılı yazı.

Üniversitemiz Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı yüksek lisans programı öğrencisi Barış ALICI'nın, hazırlanmış olduğu yüksek lisans tez çalışması kapsamında uygulama çalışması yapmak için, söz konusu izin isteğinin kurumunuz tarafından değerlendirilmesi hususunda bilgilerinizi ve gereğini arz/rica ederim.

Prof. Dr. Rasim KOÇYİĞİT
Rektör a.
Rektör Yardımcısı

Ek: İlgi yazı ve ekleri

Dağıtım:
Tokat Belediye Başkanlığına
Alipaşa Mahallesi GOP, Bulvarı No:184 PK:60100
MERKEZ/TOKAT
Tokat Valiliğine
Alipaşa Mah. Gaziosmanpaşa Cad. Hükümet Konağı
Merkez/TOKAT
Jandarma Genel Komutanlığına
Beştepe Mahallesi, 8.Sokak No:47
YENİMAHALLE/ANKARA
Polis Akademisi Başkanlığına
POLİS AKD. BŞK. 06834 GÖLBAŞI / ANKARA
(Turhal Kaymakamlığı)
Hükümet Konağı
(Niksar Kaymakamlığı)
Cahit Külebi Cad. Hükümet Konağı Kat:2 Niksar /TOKAT
(Erbaa Kaymakamlığı)
Hükümet Konağı 60500 Erbaa /Tokat
(Zile Kaymakamlığı)
ZİLE HÜKÜMET KONAĞI

Ek:3 Anket Uygulması İsteğine Olumsuz Dönüş Sağlayan İdareler

Evrak Tarih ve Sayısı: 28.01.2025-528388
Tarih ve Sayısı: 27.01.2025-528315

T.C.
TOKAT İL ÖZEL İDARESİ
İnsan Kaynakları ve Eğitim Müdürlüğü

Sayı : E-83541186-000-62524
Konu : Anket İzin İsteği (Barış ALİCİ)

24.01.2025

TOKAT GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE

İlgi : 07.01.2025 tarih ve 518684 sayılı yazınız.

İlgi tarih ve sayılı yazınıza istinaden, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı yüksek lisans programı öğrencisi Barış ALİCİ'nin hazırlamış olduğu yüksek lisans tez çalışması kapsamında uygulama çalışması yapmak için idaremizden izin istemiş olup, anket izin isteğine Kurumumuz onay verememektedir.
Bilgilerinize arz ederim.

Ahmet KAYHAN
Genel Sekreter

Tarih ve Sayı: 17.02.2025-538871

T.C.
EMNİYET GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
Polis Akademisi Başkanlığı

Sayı : 40843807-79816.(91265)- 12-501-18956
Konu : Akademik Çalışma İzni
(Barış ALICI)

17.02.2025

TOKAT GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE

İlgi : 31.01.2025 tarihli ve E-56314351-044-530781 sayılı yazınız.

Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans programı öğrencisi Barış ALICI'nın "*Değişen Kamu Düzeni ve Kamusal Estetik*" konulu yüksek lisans tez çalışması kapsamında anket çalışması yapmaya yönelik talebi "Polis Akademisi Başkanlığı Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu" tarafından incelenmiş olup uygun değerlendirilmemiştir.
Gereğini arz ederim.

Evrak Tarih ve Sayısı: 31.01.2025-530302

Tarih ve Sayı: 29.01.2025-529918

T.C.
İÇİŞLERİ BAKANLIĞI
Jandarma Genel Komutanlığı

Sayı : E-62265734-044-36117186
Konu : Anket İzin Talebi (Barış ALICI)

29 Ocak 2025

TOKAT GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
(Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı)

İlgi : a) Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Rektörlüğünün 10 Ocak 2025 tarihli ve 2052169 sayılı yazısı.
b) 2574 Sayılı Yükseköğretim Kanunu.

1. Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı yüksek lisans öğrencisi Barış ALICI'nın "*Değişen Kamu Düzeni ve Kamusal Estetik*" konulu tez çalışmasında kullanmak üzere Tokat İl Jandarma Komutanlığı emrinde görevli personele anket uygulama talebi ilgi (a) ile alınmıştır.
2. Adı geçen şahsın talebine ilişkin yapılan inceleme neticesinde; söz konusu anket içeriğinde sorulması planlanan sorulara, kurum personeline verilecek cevapların personelin kendi kişisel görüşlerini yansıtacağı ve Jandarma Genel Komutanlığının kurumsal görüşü gibi alınabileceği, ayrıca söz konusu tezin ilgi (b) Kanunun 10'uncu maddesine eklenen Ek-40'ıncı maddesine göre Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi tarafından elektronik ortamda erişime açılması göz önünde bulundurulduğundan uygun değerlendirilmediğini arz ederim.

Ceylan YAMAN
Tuğgeneral
Komutan a.
Per.Pl.ve Ynt.D.Bşk.

Ek:4 Anket Soruları

DEĞİŞEN KAMU DÜZENİ VE KAMUSAL ESTETİK ANKETİ

Bu anket, değişen kamu düzeni unsurları bağlamında kamusal estetik algısı ve kamusal estetik düzeninin kamusal yaşama etkilerini anlamayı amaçlamaktadır. Lütfen soruları dikkatlice okuyarak size en uygun seçeneği işaretleyiniz veya boşlukları doldurunuz. Cevaplarınız gizli tutulacak ve yalnızca bilimsel amaçlarla kullanılacaktır. Samimi ve içten yanıtlarınız araştırmamıza büyük katkı sağlayacaktır. Anketi cevaplama süresi **maksimum 15 dakikadır**. İlginiz ve ayırdığınız zaman için teşekkür ederiz.

Prof. Dr. Ahmet GÜVEN
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Kamu Yönetimi Bölüm Başkanı

Barış ALICI
İktisadi ve İdari Bilimler
Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümü
Yüksek Lisans Öğrencisi

Yaş Aralığınız: B. Cinsiyetiniz: C. Eğitim düzeyiniz: D. Görev Pozisyonu

- ☐ 18-25
☐ 26-35
☐ 36-45
☐ 46 ve üzeri

- ☐ Kadın
☐ Erkek

- ☐ İlköğretim
☐ Lise
☐ Lisans
☐ Lisansüstü

- ☐ Üst Kademe
☐ Orta Kademe
☐ Alt Kademe
☐ Diğer (Lütfen belirtiniz)

1- Kamu düzeni geleneksel üçlü olarak ifade eden klasik anlayışa göre

- Kamu güvenliği
- Genel sağlık
- Kamu huzuru (dirlik ve esenlik) şeklinde ifade edilmektedir.

Ekonomik, hukuki ve siyasal alanlarda yaşanan değişim ile birlikte, kamu düzeni kavramına yeni eklenen "insan onuru", "genel ahlak", "bireylerin kendini koruma hakkı", "hayvan onuru" ve "estetik" unsurlarını ne sıklıkla duydunuz?

- a) Çok sık
b) Sık
c) Ara sıra
d) Nadiren
e) Hiç duymadım

2. “Kamusal estetik” denilince aklınıza aşağıdakilerden hangisi gelmektedir?

- a) Kamusal alanlarda beş duyu organı vasıtasıyla hoş olan veya hoş olmayan şeklinde hissedilen duyumsal ve göreceli sonuçlardır.
- b) Kamusal alanların estetik ve işlevsel olarak mimari tasarımı, sanatsal eserlerle donatılmış parklar ve meydanlar, yeşil alanlar ve yürüyüş yollarının düzenlenmesi, aydınlatma sistemleri ve çevre temizliği ile birlikte titizlikle planlanarak kentsel yaşam kalitesini artırmayı hedefleyen bir olgudur.
- c) Kamu idarelerinin yalnızca fiziksel altyapının yeniden yapılandırmasını değil, aynı zamanda mekânsal ve görsel estetiğin algılanması ve yönlendirilmesini de kapsayacak şekilde yürüttüğü faaliyetler bütünüdür.
- d) Kamusal estetik, kentsel yaşam alanlarında estetik düzenlemelerin sonucunda ortaya çıkan görsel ve duyusal algı kalitesini ifade eder.
- e) Kamusal estetik, fiziksel düzenlemeler ve mekânsal planlamalar yoluyla kamusal alanların daha yaşanabilir ve çekici hale getirilmesi için bir araçtır.

3-Kamusal alanların estetik düzenini korumak, estetik ihlallerin kamu düzeni üzerindeki kalıcı etkilerini önlemek amacıyla bağımsız bir estetik kolluk biriminin oluşturulması gerektiği düşüncesine ne derecede katılıyorsunuz?

- a) Kesinlikle Katılıyorum
- b) Katılıyorum
- c) Kararsızım
- d) Katılmıyorum
- e) Kesinlikle Katılmıyorum

4-Bir bütün olarak bakıldığında kamu idarelerinin kamusal alanların estetik düzenlemelerine ne derecede önem verdiğini düşünüyorsunuz?

- a) Çok Yüksek
- b) Yüksek
- c) Orta
- d) Düşük
- e) Hiç Önem Vermiyor

5-Kamusal estetiğin temini için yapılan düzenlemelerin kamu hizmetlerinden faydalananların duyduğu memnuniyeti artırdığı fikrine ne derecede katılıyorsunuz?

- a) Kesinlikle Katılıyorum
- b) Katılıyorum
- c) Kararsızım
- d) Katılmıyorum
- e) Kesinlikle Katılmıyorum

6. Kamusal estetiğin tesis edilmesi amacıyla genel maksatlı kamusal estetik rehberinin oluşturulması gerekliliği fikrine ne derecede katılıyorsunuz?

- a) Kesinlikle katılıyorum
- b) Katılıyorum
- c) Kararsızım
- d) Katılmıyorum
- e) Kesinlikle katılmıyorum

7) Kamusal alanların düzenlenmesinde estetik unsurların dikkate alınması sizce ne kadar önemlidir?

- a) Çok önemli.
- b) Önemli.
- c) Kararsızım.
- d) Önemli değil.
- e) Hiç önemli değil.

8- Estetik kriterler bir mekânın, yapının veya tasarımın görsel, duyuşsal ve işlevsel olarak çekiciliğini artıran ölçütlerdir. Bu kriterler, kamusal alanlarda görsel uyum, işlevsellik, malzeme ve doku seçimi, renk kullanımı, doğal unsurların entegrasyonu, ışıklandırma, sanatsal dokunuşlar ve sürdürülebilirlik gibi unsurları kapsamaktadır.

Bu unsurları göz önünde bulundurarak, “estetik kriterler” kurumunuzun karar alma süreçlerinde ne kadar önemlidir?

- a) Hiç önemli değil
- b) Az önemli
- c) Orta derecede önemli
- d) Önemli
- e) Çok önemli

9. 3194 sayılı İmar Kanunu'nun 8'inci maddesinin birinci fıkrasının (j) bendi uyarınca, ilgili idareler (il özel idaresi veya belediye) mimari estetik kurulu oluşturmakla yükümlüdür. Bu kurulun, mahallin ve çevrenin özelliklerini dikkate alarak yapılar arasında uyum sağlama, estetik görünüm oluşturma, yapıların cephe, boya, kaplama, çatı malzemesi ve renklerine ilişkin kararlar alarak kent estetiğini şekillendirme ve bu kararların uygulanmasını izleme görevlerini etkin şekilde yerine getirdiğini düşünüyor musunuz?

- a) Kesinlikle Katılıyorum
- b) Katılıyorum
- c) Kararsızım
- d) Katılmıyorum
- e) Kesinlikle Katılmıyorum

10. Kamusal estetik değerlerin korunması ve geliştirilmesi için yöneticilerin ve kullanıcıların kentin teknik ve estetik değerlerini analiz edip tanımlaması gerektiğine ne derecede katılıyorsunuz?

- a) Kesinlikle katılıyorum
- b) Katılıyorum
- c) Kararsızım
- d) Katılmıyorum
- e) Kesinlikle katılmıyorum

11. Ülkemizde kentsel alanlarda karar veren farklı kurumların ve birimlerin düzenlemeleri sonucunda, estetik açıdan birbirinden farklı ve bütünlük taşımayan mekânların oluştuğu fikrine ne derecede katılıyorsunuz?

- a) Kesinlikle Katılıyorum
- b) Katılıyorum
- c) Kararsızım
- d) Katılmıyorum
- e) Kesinlikle Katılmıyorum

12. Planlar Alanlar İmar Yönetmeliği kapsamında Avrupa örneklerine göre dar kapsamlı katılım ile faaliyet gösteren kent estetik kurullarının, ideal yönetim ilkeleri doğrultusunda geniş bir katılımı yeniden yapılandırılması için yöresel temsilcilerinin ve sivil toplum kuruluşlarının sürece dâhil edilmesi gerektiği düşüncesine ne derecede katılıyorsunuz?

- a) Kesinlikle Katılıyorum
- b) Katılıyorum
- c) Kararsızım
- d) Katılmıyorum
- e) Kesinlikle Katılmıyorum

13. Kent estetiğinin sağlanması ve kamusal estetiğin korunması amacıyla, fotoğraflar üzerinden nesnelerin boyut ve konumlarının ölçülmesini sağlayan fotogrametri tekniği, yapay zekâ uygulamaları ve dijital modelleme gibi yeni teknolojik yöntemlerin kullanılarak estetik düzenlemeler için bir kolluk faaliyeti yürütülmesi konusunda düşünceleriniz nelerdir?

.....